

KODEKS KARNY

KOMENTARZ DO ZMIAN, TOM II (2015–2023)

POD REDAKCJĄ DARIUSZA KALI I PIOTRA KOSMATEGO

KODEKS KARNY
KOMENTARZ DO ZMIAN
TOM II (2015–2023)

POD REDAKCJĄ DARIUSZA KALI I PIOTRA KOSMATEGO

KRAKÓW 2024

RECENZENCI:

Prof. dr hab. Violetta Konarska-Wrzosek

dr hab. Igor Zgoliński

REDAKCJA KOMENTARZA:

dr Dariusz Kala, sędzia Sądu Najwyższego

dr Piotr Kosmaty, prokurator Prokuratury Regionalnej w Krakowie

POSZCZEGÓLNE CZĘŚCI KOMENTARZA OPRACOWALI:

dr Dariusz Kala, sędzia Sądu Najwyższego, dr Maja Klubińska – rozdziały I i II

dr hab. Michał Królikowski, prof. UW, adwokat – rozdział III

sędzia Sądu Najwyższego Andrzej Ryński, aktualizacja Dariusz Kala – rozdziały IV i V

dr hab. Barbara Nita-Światłowska, prof. UEK, sędzia Sądu Apelacyjnego w Krakowie

– rozdział VI

WYDAWNICTWO KRAJOWEJ SZKOŁY SĄDOWNICTWA I PROKURATURY

ADRES REDAKCJI

31-547 Kraków, ul. Przy Rondzie 5

tel. 12 617 96 39, fax 12 617 94 21

e-mail: redakcja@kssip.gov.pl

ISBN 978-83-970378-1-6

Nakład 500 egzemplarzy

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	6
Przedmowa	9
Rozdział I. Kara łączna	11
1. Materialnoprawne warunki orzeczenia kary łącznej	11
1.1. Zbieg przestępstw i zbieg kar	12
1.2. Kary podlegające łączeniu	16
2. Dyrektywy wymiaru kary łącznej	52
3. Zasady łączenia kar	56
3.1. Zasady ogólne	56
3.2. Łączenie kar pozbawienia wolności warunkowo zawieszonych. Warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej pozbawienia wolności	63
3.3. Kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności	78
3.4. Łączenie kar najsurowszych	81
4. Środki karne, przepadek, środki kompensacyjne, środki zabezpieczające i dozór a kara łączna	82
5. Reguły intertemporalne	85
Rozdział II. Ciąg przestępstw (art. 91 k.k.)	91
Rozdział III. Środki zabezpieczające	99
1. Zagadnienia wstępne	99
2. Katalog środków zabezpieczających	102
2.1. Zagadnienia ogólne	102
2.2. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu	103
2.3. Terapia	105
2.4. Terapia uzależnień	106
2.5. Pobyt w zakładzie psychiatrycznym	106
3. Stosowanie i uchylanie środków zabezpieczających	108
3.1. Uwagi ogólne	108
3.2. Zasady orzekania środków zabezpieczających. Uwagi wstępne	109
3.3. Zasada konieczności	110
3.4. Zasada proporcjonalności	111
3.5. Zasada łączenia środków zabezpieczających	112
3.6. Szczególna norma gwarancyjna	112
3.7. Orzekanie, wykonanie i kontrola wykonywania środków zabezpieczających	113
3.8. Zmiana bądź uchylenie środka zabezpieczającego	113
4. Zakres podmiotowy stosowania środków zabezpieczających	114

4.1. Uwagi wprowadzające	115
4.2. Sprawcy niepoczytalni	116
4.3. Sprawcy o ograniczonej poczytalności	116
4.4. Sprawcy o zaburzonych preferencjach seksualnych	117
4.5. Sprawcy o zaburzonych osobowościach	119
4.6. Sprawcy uzależnieni	120
5. Czas stosowania środków zabezpieczających	121
5.1. Uwagi ogólne	122
5.2. Moment orzekania	123
5.3. Możliwość ponownego orzeczenia środka zabezpieczającego	124
6. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu	125
7. Terapia i terapia uzależnień	126
7.1. Uwagi ogólne	126
7.2. Terapia	127
7.3. Terapia uzależnień	128
7.4. Uchylenie się od wykonywania terapii i terapii uzależnień	128
8. Pobyt w zakładzie psychiatrycznym	129
8.1. Uwagi ogólne	130
8.2. Sprawcy niepoczytalni	131
8.3. Sprawcy z ograniczoną poczytalnością	132
8.4. Sprawcy z zaburzeniami preferencji seksualnych	133
8.5. Wykonanie i kontrola wykonania izolacyjnego środka zabezpieczającego	134
9. Nakazy lub zakazy orzekane tytułem środka zabezpieczającego	136
9.1. Uwagi ogólne	136
9.2. Cel regulacji	137
9.3. Przesłanki stosowania	137
9.4. Czas	137
9.5. Zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu	138
9.6. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach oraz nakaz okresowego opuszczenia lokalu	138
9.7. Zakaz wstępu na imprezę masową	139
9.8. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	139
9.9. Zakaz prowadzenia pojazdów	139
Rozdział IV. Przedawnienie	141
1. Uwagi ogólne	141
2. Charakter prawny przedawnienia	141
3. Zmiany w przepisach dotyczących przedawnienia karalności przestępstw	143

4. Przedawnienie wyrokowania	147
5. Przedawnienie wykonania kary, środków karnych, środków kompensacyjnych i przepadku	152
6. Spoczywanie biegu przedawnienia	154
7. Stosowanie przepisów prawa międzyczasowego	155
Rozdział V. Zatarcie skazania	157
1. Uwagi wprowadzające	157
2. Skutki zatarcia skazania	157
3. Zmiany w przepisach dotyczących zatarcia skazania w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i ich konsekwencje	158
4. Zmiany dotyczące przepisów regulujących zatarcie skazania na wniosek i z urzędu	161
5. Terminy zatarcia skazania	164
6. Wpływ na terminy zatarcia skazania zasady jednoczesnego zatarcia wszystkich skazań oraz wykonywania środków karnych, przepadku, środków kompensacyjnych i środków zabezpieczających	164
7. Zatarcie skazania w kontekście wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej	166
8. Stosowanie przepisów prawa międzyczasowego	166
Rozdział VI. Zmiany dotyczące zasady ochronnej bezwzględnej (art. 112 k.k.), polska jurysdykcja karna w wypadku popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej (art. 112a k.k.) oraz konsekwencje wynikające ze skazania przez sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej (art. 114a k.k.)	169
1. Uwagi wprowadzające	169
2. Zasada ochronna bezwzględna	174
3. Polska jurysdykcja karna w wypadku popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej (art. 112a k.k.)	178
4. Konsekwencje wynikające ze skazania przez sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej	181
Akty prawne	200
Bibliografia	203
Orzecznictwo	206

Wykaz skrótów

Akty prawne:

d.k.k. – Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94 ze zm.)
druk 2393 – projekt ustawy z dnia 15 maja 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 2393)

k.k. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 ze zm.)

k.k.s. – Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 628 ze zm.)

k.k.w. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 706)

k.p.k. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.)

k.w. – Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2119 ze zm.)

nowela czerwcowa z 2020 r. – ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2141 ze zm.)

nowela lutowa z 2015 r. – ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396 ze zm.)

nowela marcowa z 2016 r. – ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 437 ze zm.)

nowela lipcowa z 2022 r. – ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2600 ze zm.)

nowela sierpniowa z 2023 r. – ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1834)

Czasopisma:

GSP-Prz.Orz. – Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa

KKSSiP – Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury

KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe

NKPK – Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego

OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej

OSNK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna

OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa

OSNwSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych

OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A

OTK ZU – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy

Pal. – Palestra

PP – Przegląd Podatkowy

Prob. – Probacja

Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo

PS – Przegląd Sądowy

RNP – Roczniki Nauk Prawnych

TPN – Themis Polska Nova

Inne:

art. – artykuł

Dz. U. – Dziennik Ustaw

etc. – et cetera

ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka

KIPK – Krakowski Instytut Prawa Karnego

n. – następne

nb – numer boczny

np. – na przykład

nr – numer

opubl. – opublikowany

pkt – punkt

poz. – pozycja

r. – rok

red. – redaktor

s. – strona

SA – sąd apelacyjny

SN – Sąd Najwyższy

SO – sąd okręgowy

SR – sąd rejonowy

t.j. – tekst jednolity

TK – Trybunał Konstytucyjny

TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

tw. – tak zwany

WK – Wolters Kluwer

wkł. – wkładka

WKP – Wolters Kluwer Polska

wyd. – wydanie

z. – zeszyt

zd. – zdanie

ze zm. – ze zmianami

zob. – zobacz

Przedmowa

Opracowanie *Kodeks karny, komentarz do zmian, tom II (2015 – 2023)*, stanowi kontynuację pracy *Kodeks karny, komentarz do zmian, tom I (2015 – 2022)*, która ukazała się jesienią 2023 r. Obejmuje ono materię kary łącznej, ciągu przestępstw, środków zabezpieczających, przedawnienia, zatarcia skazania oraz zmian dokonanych w przepisach zamieszczonych w rozdziale XIII Kodeksu karnego („Odpowiedzialność za przestępstwa popełnione za granicą”).

Podkreślić należy, że w latach 2015-2023 dokonano wielu nowelizacji Kodeksu karnego, przy czym najstarszą, najobszerniejszą i najdogłębniejszą z nich, dotyczącą zagadnień modelowych, była nowelizacja wprowadzona ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹. Co do zasady weszła ona w życie 1 lipca 2015 r. Data ta nie była przypadkowa. Chodziło tutaj o skorelowanie wejścia w życie zmian w Kodeksie karnym z przebudową modelu procesu karnego wynikającą z ustawy z dnia 27 września 2013 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247). Ta ustawa, modyfikująca ogromną część unormowań Kodeksu postępowania karnego, zaczęła obowiązywać (zasadniczo) także 1 lipca 2015 r.

Na mocy wspomnianej nowelizacji z 20 lutego 2015 r. zmodyfikowano przepisy kształtujące materię kary łącznej (zmiany o charakterze modelowym), ciągu przestępstw, wprowadzono fundamentalne zmiany w sferze środków zabezpieczających, jak też zmieniono szereg unormowań dotyczących przedawnienia, zatarcia skazania oraz sfery odpowiedzialności za przestępstwa popełnione za granicą. Na przestrzeni lat 2015–2023 dokonano dalszych, licznych i istotnych zmian w tych obszarach. W pewnym zakresie modyfikowały one poprzednio dokonane zmiany. Bardzo doniosła dla praktyki była w szczególności kolejna fundamentalna nowelizacja sfery kary łącznej, która zaczęła obowiązywać 24 czerwca 2020 r.² Kolejna poważna nowelizacja części ogólnej Kodeksu karnego, w interesującym nas zakresie, miała miejsce 7 lipca 2022 r. Weszła ona w życie 1 października 2023 r.³

Liczba zmian w obszarze prawa penalnego, a przede wszystkim ich dogłębnosc, stanowi dostateczne uzasadnienie dla kontynuacji idei zapoczątkowanej wydaniem tomu I Komentarza i przygotowania tomu II niniejszego opracowania komentarzowego, uwzględniając w szczególności fakt, że sądy, rozstrzygając o przedmiocie prowadzonych procesów, muszą uwzględniać dyrektywę intertemporalną wynikającą z art. 4 § 1 k.k. Nakazuje ona co do zasady stosować przepisy prawa karnego materialnego obowiązujące w dacie orzekania, jednak, gdy przepisy obowiązujące poprzednio (w tym w szczególności w dacie popełnienia przestępstwa) są względniejsze dla sprawcy, konieczne jest stosowanie właśnie tych przepisów. Oczywiście więc pozostaje to, że w optyce podmiotów stosujących prawo karne musi niezmiennie pozostawać stan prawny obowiązujący od daty czynu do daty orzekania. Nie trzeba tutaj dodawać, że okres dzielący owe daty bywa niekiedy bardzo długi i w konsekwencji obejmuje szereg stanów prawnych. Obserwacja praktyki wskazuje zaś, że zagadnienia

---

¹ Dz. U. z 2015 r., poz. 396.

² Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz. U. z 2020 r., poz. 1086).

³ Dz. U. z 2022, poz. 2600.

Przedmowa

intertemporalne stanowią niezmiennie istotny problem i niejednokrotnie pozostają kanwą wnoszonych w poszczególnych sprawach, często zasadnych, apelacji i kasacji.

Tom II Komentarza to, podobnie jak tom I, praca zbiorowa, która zawiera strukturę zbliżoną do struktury Kodeksu karnego. Autorzy przygotowanego opracowania to prawnicy praktycy, w większości łączący swoją działalność w tej sferze z pracą akademicką. Komentarz ma charakter autorski w tym sensie, że stanowi wyraz poglądów, jakie w danej kwestii prezentuje osoba, która opracowała określony fragment tekstu. W przypisach do tekstu głównego zamieszczono odesłania do literatury i judykatury, co ułatwi czytelnikowi pogłębienie wiedzy z zakresu komentowanego zagadnienia. Komentarz zawiera także spis wykorzystanych w nim aktów prawnych, wykaz literatury i orzecznictwa.

Wyrażamy nadzieję, że tom II Komentarza, podobnie jak tom I, będzie stanowić pomoc w bieżącej pracy sędziów, prokuratorów oraz asesorów tych profesji prawniczych, adwokatów i radców prawnych, a także zostanie wykorzystany przez wykładowców i aplikantów Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w trakcie zajęć dydaktycznych, zaś tym ostatnim dostarczy ponadto wsparcia w trakcie przygotowywania się do egzaminów sędziowskich i prokuratorskich.

Kraków, sierpień 2024 r.

Redaktorzy:

Dariusz Kała

Piotr Kosmaty

Rozdział I.

Kara łączna

1. Materialnoprawne warunki orzeczenia kary łącznej

Aktualne brzmienie:

Art. 85

§ 1. Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa.

§ 2. Karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a.

Brzmienie od 15.04.2016 r. do 23.06.2020 r.:

Art. 85

§ 1. Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną.

§ 2. Podstawą orzeczenia kary łącznej są wymierzone i podlegające wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89, w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1.

§ 3. Jeżeli po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania kary lub kary łącznej sprawca popełnił przestępstwo, za które orzeczono karę tego samego rodzaju lub inną podlegającą łączeniu, orzeczona kara nie podlega łączeniu z karą odbywaną w czasie popełnienia czynu.

§ 3a. Jeżeli kara wykonywana lub orzeczona, o której mowa w § 3, stanie się następnie podstawą orzeczenia kary lub kar łącznych, zakaz łączenia kar odnosi się również do tej kary lub kar łącznych.

§ 4. Karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 14.04.2016 r.

Art. 85

§ 1. Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną.

§ 2. Podstawą orzeczenia kary łącznej są wymierzone i podlegające wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89, w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1.

§ 3. Podstawą orzeczenia jednej kary łącznej nie może być kara wymierzona za przestępstwo popełnione po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu z karą wykonywaną w chwili popełnienia przestępstwa, lub karą łączną, w skład której wchodzi kara, która była wykonywana w chwili popełnienia czynu.

§ 4. Karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 85

Jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa.

Brzmienie od 24.06.2020 r.:

Art. 91a

Wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane. Przepis art. 71 § 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 92 (uchylony 01.07.2015 r.)

Brzmienie od 01.09.1998 r. do 30.06.2015 r.:

Art. 92

Wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane; przepis art. 71 § 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 92a (uchylony 01.07.2015 r.)

Brzmienie od 08.05.2011 r. do 30.06.2015 r.

Art. 92a

Wyrokiem łącznym nie obejmuje się orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

1.1. Zbieg przestępstw i zbieg kar¹

1.1.1. Podstawowe warunki orzeczenia kary łącznej wyartykułowane zostały w przepisach art. 85 k.k. Najistotniejszy z tej perspektywy jest oczywiście paragraf pierwszy tego artykułu, który po ostatnich zmianach, wprowadzonych na mocy noweli czerwcowej z 2020 r., stanowi, że „jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa”. Ważną regulacją, która uzupełnia ww. przepis jest art. 91a k.k., który stanowi, że „wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane. Przepis art. 71

¹ Poglębione uwagi na temat wykładni pojęcia zbieg przestępstw i zbieg kar, z odwołaniem do poglądów przedstawicieli doktryny, w tym także i kwestionujących zasadność naszego stanowiska przedstawiiliśmy w monografii naszego autorstwa *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2016, s. 41–45 oraz naszych artykułach *Realny zbieg przestępstw – konieczny czy zbyteczny warunek orzeczenia kary łącznej?* opublikowanych w monografii pokonferencyjnej *Reforma prawa karnego*, pod red. I. Sepiolo-Jankowskiej, Warszawa 2014, s. 144–158 oraz artykule *Kara łączna w projektach nowelizacji Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, KKSSiP 2014, nr 13, s. 90–109.

§ 2 stosuje się odpowiednio”. Uważna lektura przywołanych na wstępie regulacji wskazuje, że ww. nowelą, która weszła w życie w dniu 24.06.2020 r. – w zakresie dotyczącym materialnoprawnych warunków orzeczenia kary łącznej – prawodawca powrócił do rozwiązań obowiązujących do dnia 30.06.2015 r.

1.1.2. Powyższe oznacza, że warunkiem orzeczenia kary łącznej, po ostatnich zmianach stał się ponownie, właściwie rozumiany realny zbieg przestępstw, a nie zbieg przestępstw będący w istocie zbiegiem kar, tak jak to miało miejsce w stanie prawnym wyznaczanym przez regulacje Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r. Konsekwentnie uważamy bowiem, że sama wielość przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę nie może być uznana za zbieg przestępstw. Aby mówić o zbiegu przestępstw musi istnieć spajające te przestępstwa *iunctim*, którego nie może stanowić sama tylko tożsamość sprawcy. Tożsamość sprawcy, mając na uwadze fakt, że odpowiedzialność karna jest odpowiedzialnością osobistą, jest dopiero punktem wyjścia, by w ogóle móc rozważać nie tylko zbieg przestępstw, ale i zbieg kar. I choć niewątpliwie można mieć zastrzeżenia do nazwania zbiegu przestępstw „osobną postacią zasadniczą przestępstwa”², to jest to jednak instytucja, która wpływa na odpowiedzialność karną i z tej racji może być odnoszona tylko do osoby konkretnego sprawcy. Rację należy nadto przyznać E. Krzymuskiemu, gdy stwierdził, że tytuł pozwalający na odróżnienie zbiegu przestępstw od „zwyczajnej sumy arytmetycznej kilku kar” płynie stąd, że „wina człowieka, który popełnił kilka przestępstw zanim został skazany, na którekolwiek z nich na zasłużoną karę, jest istotnie mniejsza od winy człowieka, który skazany na karę za jedno przestępstwo, dopuścił się potem nowych przestępstw”³. Ponadto wielość przestępstw popełnionych przez tego samego sprawcę jest przesłanką nie tylko realnego zbiegu przestępstw, ale i podstawą recydywy. Z tego też powodu w pełni zasadnie za element odróżniający konstrukcję realnego zbiegu przestępstw od recydywy w znaczeniu prawnym wskazywano konieczny warunek tej ostatniej, tj. uprzednie skazanie za przestępstwo⁴. Przyjęcie zatem, że sama istota zbiegu przestępstw wyklucza możliwość uznania tożsamości sprawcy za kreujące tę instytucję *iunctim*, w naszej ocenie uprawnia do wnioskowania, że warunkiem orzeczenia kary łącznej w stanie prawnym obowiązującym do dnia 23.06.2020 r. był w istocie nie zbieg przestępstw, ale zbieg kar⁵. Użycie zwrotu „w istocie” było jednak konieczne ponieważ mimo tak radykalnej zmiany brzmienia art. 85 k.k., w stanie prawnym obowiązującym od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r. prawodawca nadal – w przepisach dotyczących kary łącznej – posługiwał się sformułowaniem „zbiegające się przestępstwa” (art. 87 § 1 i 2, art. 88, art. 89 § 1 i 2, art. 90 § 1 i 2 k.k.), którego to zwrotu nie wolno było interpretatorowi tekstu prawnego zignorować. Stąd też uprawnione było wnioskowanie, że od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r., pod pojęciem „zbiegu przestępstw” prawodawca rozumiał sytuację popełnienia przez sprawcę dwóch lub więcej przestępstw. Tak pojmowany zbieg, był przy tym instytucją nową, gdyż do dnia 30.06.2015 r., taki stan rzeczy był uważany za zwykłą wielość przestępstw i takie też stanowisko zajmowała w tej materii większość przedstawicieli doktryny. Instytucji kary łącznej

² E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego. Ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, Kraków 1911, s. 446.

³ *Ibidem*.

⁴ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2017, s. 41.

⁵ *Ibidem*.

w świetle regulacji obowiązujących od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r. zdecydowanie bliżej było zatem do zbiegu kar niż zbiegu przestępstw, przy czym oparcie zbiegu przestępstw na tożsamości sprawcy było wadliwe i bezpodstawnie zacierało różnice między tymi zbiegami⁶. W pełni należy bowiem zgodzić się z W. Wolterem, który na gruncie art. 35 k.k. z 1932 r. wskazał, że wyrok łączny nie może obejmować przestępstw przegrodzonych co do czasu ich popełnienia skazaniem w pierwszej instancji za jedno z tych przestępstw. „Takie ograniczenie wyroku łącznego jest niezbędne, jeżeli art. 35 ma dotyczyć zbiegu przestępstw, a nie ma stać się podstawą instytucji „zbiegu kar” wynikającej ze „zderzenia się” kilku kar jednorodzących bez względu na przyczynę tego „zderzenia”⁷.

1.1.3. Zgodnie z art. 85 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 24.06.2020 r. (i jednocześnie obowiązującym do dnia 30.06.2015 r.), w realnym zbiegu pozostają przestępstwa popełnione przez jednego sprawcę zanim zapadł pierwszy nieprawomocny wyrok, co do któregokolwiek z nich. Mimo, że z rzeczowej regulacji nie wynika wprost, jaki rodzaj wyroku jest wyrokiem stanowiącym kłamrę spajającą wielość przestępstw w jeden zbieg, z całej treści tego przepisu, odwołującego się do wymierzonych kar należy wnioskować, że w wymienionym przepisie chodzi wyłącznie o wyrok skazujący, a nie wyrok uniewinniający, umarzający postępowanie oraz warunkowo umarzający postępowanie. Wątpliwości może wywoływać wyrok, na mocy którego sąd zastosował instytucję tzw. zupełnego odstąpienia od wymierzenia kary⁸. Mając jednak na uwadze fakt, że i w tym wypadku mamy do czynienia ze skazaniem, które tak, jak i inne skazania podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego, wywołując swoje konsekwencje na płaszczyźnie zatarcia skazania, bez wątplenia należy go uznać za wyrok relevantny z perspektywy zbiegu przestępstw. Innymi słowy, jeśli pierwszym wyrokiem skazującym za przestępstwa popełnione przez jednego sprawcę będzie wyrok skazujący odstępujący od wymierzenia kary stanie się on z jednej strony kłamrą spajającą te przestępstwa w jeden zbieg, a z drugiej granicą oddzielającą ten zbieg od kolejnych przestępstw (ewentualnie dalszych zbiegów). Takich konsekwencji nie wywoła natomiast wyrok warunkowo umarzający postępowanie, który choć obala domniemanie niewinności, nie jest wyrokiem skazującym i, mając na uwadze dobrodziejstwo z nim związane, nie może być traktowany jako stojące u podstaw instytucji kary łącznej pierwsze lub kolejne ostrzeżenie⁹. Stanowczo podkreślić trzeba, co (przynajmniej od 2005 r.) nie budziło w orzecznictwie wątpliwości, także na gruncie stanu prawnego obowiązującego do dnia 30.06.2015 r., że kłamry spajające wielość przestępstw w jeden zbieg przestępstw nie stanowi jakiegokolwiek zapadły wobec sprawcy wyrok skazujący, ale wyłącznie pierwszy, choćby nieprawomocny wyrok skazujący, który zapada po popełnieniu przez sprawcę więcej niż jednego przestępstwa. Powyższe oznacza, że żadne z przestępstw, które zostało popełnione po wydaniu wymienionego wyroku nie może wejść w skład zbiegu przestępstw, wyznaczanego przez ten wyrok. Może natomiast wejść w skład kolejnego zbiegu przestępstw. Analogicznie, przestępstwo popełnione przed datą tego orzeczenia nie może wejść w skład zbiegu z przestępstwami popełnionymi po tej dacie i to nawet wtedy, gdy byłoby to

⁶ *Ibidem*, s. 44.

⁷ W. Wolter, O warunkach orzeczenia kary łącznej, NP 1962, nr 1, s. 17.

⁸ Tj. wyroku, na mocy którego sąd odstąpił od wymierzenia kary i zaniechał orzeczenia jakiegokolwiek środka karnego oraz innego środka prawnokarnej reakcji na przestępstwo (zob. M. Budyn-Kulik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, M. Mozgawa (red.), LEX/el. 2022, komentarz do art. 61, teza 2).

⁹ Zob. szerzej uchwała SN 7 sędziów – zasada prawna z 25.02.2005 r., I KZP 36/04, OSNKW 2005, nr 2, poz.13.

korzystne dla skazanego. Posłużenie się przez prawodawcę frazą „pierwszy, chociażby nieprawomocny wyrok” jednoznacznie wskazuje bowiem, że data wydania tego orzeczenia stanowi nieprzekraczalną granicę czasową realnego zbiegu przestępstw. Przy tej okazji wspomnieć należy, że determinantem i przesłanką wydania wyroku łącznego nie jest poprawa sytuacji prawnej skazanego¹⁰.

1.1.4. Z perspektywy realnego zbiegu przestępstw ważna jest jednak nie tylko data wydania pierwszego choćby nieprawomocnego wyroku, ale także data popełnienia poszczególnych przestępstw. Jej ustalenie, w większości przypadków, nie nastęrcza większych trudności. Sąd orzekający karę łączną w wyroku skazującym samodzielnie ustala czas ich popełnienia, a sąd wymierzający karę łączną w warunkach wyroku łącznego bazuje na czasie popełnienia przestępstw ustalonym w wyrokach wymierzających kary jednostkowe, mając na uwadze szczególne reguły dotyczące czasu popełnienia przestępstw trwałych, o wieloczynowo określonych znamionach, popełnionych w warunkach czynu ciągłego¹¹ oraz z zaniechania¹². Problem może pojawić się jedynie w sytuacji, gdy w wyrokach skazujących czas ten nie zostanie ustalony z precyzją konieczną dla stwierdzenia, czy dane przestępstwo wchodzi w skład realnego zbiegu przestępstw. Np. sąd ustali, że przestępstwo zostało popełnione w grudniu 2021 r., podczas gdy pierwszy nieprawomocny wyrok skazujący zapadł w dniu 15.12.2021 r. W obliczu takiej sytuacji sądowi orzekającemu w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego wolno czynić własne ustalenia w celu doprecyzowania daty popełnienia przestępstwa, choć oczywiście jego ustalenia w tym obszarze nie mogą być sprzeczne z ustaleniami poczynionymi w prawomocnym wyroku skazującym¹³. W przypadku przestępstw popełnionych w ramach ciągu przestępstw, każde ma swoją odrębną datę popełnienia. Jednakże kara jednostkowa wymierzona za ten ciąg może zostać objęta karą łączną wyłącznie wtedy, gdy sąd orzekający w przedmiocie wydania wyroku łącznego stwierdzi, że wszystkie te przestępstwa pozostają z innym przestępstwem (innymi przestępstwami) w jednym zbiegu. W sytuacji, gdy okaże się, że przestępstwa objęte jednym ciągiem przestępstw zostały przedzielone wyrokiem skazującym (wyrokami skazującymi), to choćby ciąg przestępstw został w wyroku skazującym przyjęty ewidentnie wadliwie, sąd orzekający w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego musi karę orzeczoną za ten ciąg pozostawić poza zakresem łączenia. Została ona bowiem orzeczona za przestępstwa, które nie pozostają w jednym zbiegu realnym, a jej

---

¹⁰ Wyrok SN z 14.02.2013 r., II KK 191/12, LEX nr 1292219.

¹¹ Stajemy na stanowisku, że choć w przypadku tych przestępstw, czasem ich popełnienia jest pewien odcinek czasowy tj. czas utrzymywania przez sprawcę stanu bezprawnego (przestępstwa trwałe), czas pomiędzy pierwszym zachowaniem składającym się ma realizację znamion czynu zabronionego i ostatnim z takich zachowań (przestępstwa o wieloczynowo określonych znamionach, przestępstwa popełnione w warunkach czynu ciągłego), to cezurą czasową, od której liczy się skutki prawne, jest ostatnie zachowanie wypełniające znamiona tego przestępstwa. Z powyższego wynika zatem, że dla ustalenia, czy konkretne przestępstwo, należące do omawianej grupy, zostało popełnione zanim zapadł „pierwszy choćby nieprawomocny wyrok”, decydujące znaczenie będzie miał czas ostatniego zachowania składającego się na te przestępstwa (A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, Warszawa 2010, s. 34, wyrok SN z 15.04.2002 r., II KKN 387/01, LEX nr 52943; zob. także M. Kulik, *Glosa do wyroku SN z dnia 14 stycznia 2010 r.*, V KK 235/09, LEX/el. 2011).

¹² W przypadku przestępstw popełnionych przez zaniechanie czasem ich popełnienia jest ostatni moment, w którym sprawca mógł zrealizować ciężący na nim obowiązek (A. Marek, *op. cit.*, s. 34).

¹³ D. Kala, *Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zagadnienia karnomaterialne i procesowe*, Toruń 2003, s. 68–69.

specyfika sprawia, że nie można jej traktować jako orzeczonej za każde z przestępstw z osobna¹⁴. W tym przypadku nie aktualizują się zatem materialnoprawne warunki orzeczenia kary łącznej z art. 85 k.k. Nie mamy bowiem do czynienia z sytuacją, w której za każde z przestępstw pozostających w realnym zbiegu została wymierzona kara podlegająca łączeniu¹⁵.

1.2. Kary podlegające łączeniu

1. 2. 1. Rezygnacja z realnego zbiegu przestępstw jako warunku orzeczenia kary łącznej, na mocy noweli lutowej z 2015 r. spowodowała, że ustawodawca został zmuszony istotnie ograniczyć katalog kar posiadających „zdolność” do objęcia ich węzłem kary łącznej. Ograniczenia te zostały usunięte wraz z wejściem w życie noweli przywracającej dawne zasady orzekania kary łącznej obowiązujące do 30.06.2015 r.

1. 2. 2. Ani jednak zmiany wprowadzone na mocy noweli lutowej z 2015 r., ani nowela, która weszła w życie w czerwcu 2020 r. nie podważyły reguły obowiązującej już na gruncie stanu prawnego obowiązującego do dnia 30.06.2015 r., w myśl której, karą łączną mogą być objęte kary wymierzone za:

- przestępstwa,
- przestępstwa skarbowe,
- przestępstwa i przestępstwa skarbowe.

1. 2. 3. Warunek, że węzłem kary łącznej mogą być objęte kary orzeczone za przestępstwa wynika wprost z art. 85 k.k., który niezmiennie wiąże instytucję kary łącznej z popełnieniem przez sprawcę dwóch lub więcej przestępstw. Nie jest więc możliwe orzeczenie kary łącznej na podstawie kar wymierzonych za przestępstwo i wykroczenie¹⁶.

1. 2. 4. Węzłem kary łącznej mogą być również objęte kary wymierzone za przestępstwa skarbowe oraz przestępstwa i przestępstwa skarbowe.

1. 2. 5. Artykuł 39 § 2 k.k.s., po zmianach dokonanych na mocy noweli lipcowej z 2022 r., które weszły w życie w dniu 01.10.2023 r., stanowi, że „w razie skazania za zbiegające się przestępstwo skarbowe i przestępstwo określone w innej ustawie karnej, sąd wymierza karę łączną na zasadach określonych w Kodeksie karnym”. Według projektodawcy zmiana ta miała na celu „wprowadzenie jednolitej regulacji, wedle której, w razie skazania za zbiegające się

¹⁴ Odmienne S. Kowalski, *Łączenie kar w wyroku łącznym przy „przedzieleniu” ciągu przestępstw wyrokiem wydanym w odrębnym postępowaniu*, NPKP, t. 25, Wrocław 2009, s. 19, 24.

¹⁵ Podobnie M. Pietrzyk, *Kara łączna a kara za ciąg przestępstw – próba wykładni art. 91 § 1–3 k.k.*, Pal. 2011, nr 7–8.

¹⁶ Tak trafnie SN w uchwale z 30.11.1972 r., VI KZP 44/72, LEX nr 18538, w wyroku z 23.04.1999 r., V KKN 13/99, LEX nr 37427. Z nowszych judykatów zob. m.in. wyrok SN z 30.01.2019 r., V KK 612/18, LEX nr 2612844. Kara łącznej nie orzeka się również w przypadku skazania za dwa lub więcej wykroczeń. Artykuł 9 § 2 k.w. stanowi bowiem, że jeżeli jednocześnie orzeka się o ukaraniu za dwa lub więcej wykroczeń, wymierza się łącznie karę w granicach zagrożenia określonych w przepisie przewidującym najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów. Brak jest natomiast w Kodeksie wykroczeń regulacji pozwalającej na połączenie kar jednostkowych orzeczonych za kilka wykroczeń, nawet w sytuacji, gdy czas ich popełnienia umożliwiał uczynienie ich przedmiotem jednoczesnego sądenia. Oznacza to, że w takiej sytuacji odrębnemu wykonaniu podlegać będą wszystkie kary orzeczone za wykroczenia. Odmienne sytuacja przedstawia się na gruncie wykroczeń skarbowych. Zgodnie z art. 50 § 1 k.k.s., „jeżeli jednocześnie orzeka się o ukaraniu za dwa albo więcej wykroczeń skarbowych, sąd wymierza łącznie karę grzywny w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu także innych środków za pozostające w zbiegu wykroczenia”.

przestępstwo skarbowe i przestępstwo określone w innej ustawie karnej, sąd wymierza karę łączną na zasadach określonych w Kodeksie karnym. Należy mieć bowiem na względzie, że zagrożenia karą przestępstw przewidzianych w Kodeksie karnym są kategorialnie surowsze niż zagrożenia karne za przestępstwa karne skarbowe, o których stanowi Kodeks karny skarbowy. W takim wypadku ze wszech miar zasadne jest, aby w razie skazania za zbiegające się przestępstwo skarbowe i przestępstwo określone w innej ustawie karnej karę łączną orzekać na podstawie przepisów Kodeksu karnego, który przewiduje granice i zasady wymiaru tej kary dostosowane do kar jednostkowych o szerszym spektrum ich rozpiętości. Sprzyja to indywidualizacji wymiaru kary oraz realizacji celów kary z zakresu prewencji generalnej¹⁷. Do dnia 30.09.2023 r. przepis ten obowiązywał w brzmieniu „w razie skazania za zbiegające się przestępstwo skarbowe i przestępstwo określone w innej ustawie karnej, sąd wymierza karę łączną na zasadach określonych w niniejszym kodeksie; przepis art. 43 § 1 Kodeksu karnego stosuje się odpowiednio”.

1. 2. 6. Od dnia 01.10.2023 r., na mocy noweli lipcowej z 2022 r. nowe brzmienie uzyskał również artykuł 20 § 2 k.k.s., który aktualnie, wśród przepisów kodeksu karnego, dotyczących kary łącznej stosowanych odpowiednio do przestępstw skarbowych, wymienia bowiem art. 85, art. 86 § 2 i 3, art. 87, art. 88, art. 89, art. 89a § 3 zd. 1 oraz art. 90 k.k. Do dnia 30.09.2023 r. wśród przepisów tych wymieniony był również art. 86 § 1a k.k. Powyższa zmiana ma charakter dostosowawczy i jest konsekwencją uchylecia ostatnio wymienionej regulacji. Przy tej okazji należy zauważyć, że pomimo zmian wprowadzonych do Kodeksu karnego w czerwcu 2020 r. i dodania do tegoż aktu prawnego art. 91a, zawierającego tożsamą treść, co uchylony z dniem 01.07.2015 r. art. 92 k.k., prawodawca, ani na mocy noweli czerwcowej z 2020 r. ani na mocy lipcowej z 2022 r. nie zmienił art. 20 § 2 k.k.s. poprzez dodanie do niego art. 91a k.k. Należy uznać to za oczywiste niedopatrzenie. Nie istnieją bowiem żadne racjonalne podstawy do tego, by w przypadku łączenia kar wymierzonych za przestępstwa skarbowe nie stosować zasady wyrażonej w tym przepisie. Co więcej przepis art. 20 § 2 k.k.s. w brzmieniu obowiązującym do dnia 30.06.2015 r. zawierał odesłanie do art. 92 k.k. Prawodawca powinien jednak w trybie pilnym usunąć powyższe uchybienie. Stanowcze brzmienie art. 20 § 1 k.k.s. i statuowana przezeń zasada autonomiczności materialnoprawnych uregulowań ogólnych Kodeksu karnego skarbowego, wątpliwym czyni usuwanie tego uchybienia w drodze wykładni.

1. 2. 7. Przy orzekaniu wyrokiem łącznym kary łącznej grzywny za przestępstwo i przestępstwo skarbowe oraz przestępstwa skarbowe powstaje niełatwy do rozwiązania problem związany z kwestią odpowiedzialności posiłkowej. Sprowadza się on do pytania, czy w wyroku łącznym można nałożyć odpowiedzialność posiłkową za orzeczoną tymże wyrokiem karę łączną grzywny¹⁸. Z całą pewnością o nałożeniu odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny sąd nie może orzec w wyroku łącznym w sytuacji, gdy w żadnym z wyroków, którymi wymierzono podlegające łączeniu kary jednostkowe grzywny, nie orzeczono o odpowiedzialności posiłkowej za którąkolwiek z nich. Zgodnie bowiem z art. 24 § 1 k.k.s. „za karę grzywny wymierzoną sprawcy przestępstwa skarbowego czyni się w całości albo

¹⁷ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy z 22.02.2022 r., nr 2024, s. 105 uzasadnienia.

¹⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s.46.

w części odpowiedzialną posiłkowo osobę fizyczną, osobę prawną albo jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, jeżeli sprawcą czynu zabronionego jest zastępca tego podmiotu prowadzący jego sprawy jako pełnomocnik, zarządca, pracownik lub działający w jakimkolwiek innym charakterze, a zastępowany podmiot odniósł albo mógł odnieść z popełnionego przestępstwa skarbowego jakąkolwiek korzyść majątkową”. Z treści powyższego przepisu wynika jasno, że możliwość nałożenia odpowiedzialności posiłkowej uzależniona jest od stwierdzenia szczególnego stosunku łączącego sprawcę przestępstwa skarbowego z podmiotem odpowiedzialnym posiłkowo, a nadto wykazania, że zastępowany podmiot odniósł albo mógł odnieść z popełnionego przestępstwa skarbowego jakąkolwiek korzyść majątkową. Kwestie te winny być badane w toku postępowania głównego, w którym podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej jest stroną bierną (nazywaną w doktrynie czasem *quasi – oskarżonym*)¹⁹, a nie dopiero na etapie postępowania następczego, jakim jest postępowanie o wydanie wyroku łącznego, w którym sąd zasadniczo bazuje na orzeczeniach wymierzających kary i inne środki podlegające łączeniu²⁰. Ponadto z powołanej regulacji aż nadto wyraźnie wynika, że odpowiedzialność posiłkową wyznacza przestępstwo skarbowe popełnione przez sprawcę, a zatem odpowiedzialność posiłkowa musi być powiązana w pierwszym rzędzie z karą grzywny orzeczoną za to przestępstwo. Z tego też powodu nie można podzielić wyrażanego w doktrynie poglądu, że „w warunkach postępowania rozpoznawczego dotyczącego realnego zbiegu przestępstw skarbowych najpierw nastąpi wymierzenie kary łącznej grzywny, a dopiero potem nałożenie odpowiedzialności posiłkowej, rzecz jasna za wykonanie tej właśnie kary, a nie za wykonanie kar jednostkowych grzywny”²¹. Stanowisko to dałoby się obronić i to nie bez zastrzeżeń wyłącznie w sytuacji, gdyby w sprawie występował tylko jeden podmiot odpowiedzialny posiłkowo. W przypadku zaś, gdy w stosunku do każdego przestępstwa aktualizowałyby się odpowiedzialność posiłkowa innego podmiotu, takie rozwiązanie wydaje się niedopuszczalne. Najpierw należy bowiem przesądzić, czy i w jakim zakresie za grzywnę orzeczoną za konkretne przestępstwo skarbowe odpowiedzialność posiłkową ponosi konkretny podmiot (a nawet konkretne podmioty), a dopiero później przy orzekaniu kary łącznej – mając na uwadze zakres odpowiedzialności posiłkowej za karę jednostkową grzywny – określić należy zakres tejże odpowiedzialności za karę łączną grzywny. Tylko w tej sytuacji rozstrzygnięcie w zakresie odpowiedzialności za karę łączną grzywny jest czytelne i zrozumiałe. Przy orzekaniu o odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny nie będzie miał natomiast bezpośredniego zastosowania przepis art. 24 § 4 k.k.s., który odnosi się do kary jednostkowej grzywny. Przepis ten stanowi, że „jeżeli odpowiedzialność, o której mowa w § 1 i 2, nałożono na kilka podmiotów odpowiedzialnych posiłkowo, odpowiadają oni solidarnie, chyba że ze względu na okoliczności sprawy sąd określi zakres odpowiedzialności każdego z nich stosownie do osiągniętej korzyści majątkowej”. W przypadku kary łącznej zakres odpowiedzialności i sposób jej ponoszenia wyznaczać będą rozstrzygnięcia

¹⁹ A. Bojańczyk, T. Razowski, *Kształt odpowiedzialności posiłkowej po nowelizacjach Kodeksu karnego skarbowego z dnia 27 września 2013 r. i 20 lutego 2015 r.*, Prok. i Pr. 2016, nr 3, s. 102.

²⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 46.

²¹ T. Razowski, P. Kaczmarek, *Materiałne oraz procesowe aspekty orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego na tle uregulowań kodeksu karnego skarbowego*, Prok. i Pr. 2014, nr 5, s. 111.

o nałożeniu odpowiedzialności posiłkowej za kary jednostkowe (o sposobie ustalenia tego zakresu – zob. niżej). Zauważyć trzeba, że przy nakładaniu odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny niewykluczone jest łączne zastosowanie zasady odpowiedzialności solidarnej i odpowiedzialności *pro rata parte*. To jednak będzie prostą konsekwencją orzeczeń o odpowiedzialności posiłkowej za karę jednostkową grzywny. Sąd wydający wyrok łączny sam, w oparciu o przesłanki wskazane w art. 24 § 4 k.k.s., nie będzie rozstrzygał o zakresie ponoszenia odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny. Powstaje również problem, jaki wpływ na wymiar stawki dziennej kary łącznej grzywny ma treść art. 24 § 3 k.k.s., który stanowi, że „w razie nałożenia odpowiedzialności posiłkowej przy wymiarze kary grzywny stosuje się odpowiednio art. 23 § 3”. Artykuł 23 § 3 k.k.s. stanowi z kolei, że „ustalając stawkę dzienną, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe; stawka dzienna nie może być niższa od jednej trzydziestej części minimalnego wynagrodzenia ani też przekraczać jej czterystukrotności”. Odpowiednie stosowanie tej regulacji na gruncie odpowiedzialności posiłkowej oznacza konieczność uwzględnienia sytuacji majątkowej podmiotu odpowiedzialnego posiłkowo przy okazji ustalania wysokości stawki dziennej grzywny²². W piśmiennictwie przyjmuje się przy tym, że sytuacja podmiotu odpowiedzialnego w tym względzie umożliwia wyłącznie podniesienie tej wysokości, a nie również jej obniżenie, gdy sytuacja finansowa podmiotu jest trudna²³. Niewątpliwie przepis art. 24 § 3 k.k.s. wprost stosuje się przy orzekaniu kary jednostkowej grzywny. Jeśli chodzi natomiast o karę łączną grzywny, to stwierdzić trzeba, że w przypadku jej orzekania, ale wyłącznie na mocy wyroku łącznego²⁴, przepis art. 23 § 3 k.k.s. stosuje się – na podstawie odesłania zawartego w odpowiednio stosowanym na mocy art. 20 § 2 k.k.s. – art. 86 § 2 k.k., co oczywiście oznacza nakaz brania pod uwagę sytuacji materialnej samego sprawcy. Nie wydaje się natomiast możliwe, by do kary łącznej grzywny móc zastosować *per analogiam* (odesłania do stosowania czy to wprost, czy to odpowiedniego w przepisach nie znajdziemy) art. 24 § 3 k.k.s. Maksymalny zakres odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny wyznacza bowiem zakres odpowiedzialności posiłkowej za karę grzywny jednostkową. Z tego też powodu ustalenie odnoszącej się do całej kary łącznej grzywny wyższej stawki dziennej z uwagi na dobrą kondycję finansową jednego z odpowiedzialnych posiłkowo za kary jednostkowe podmiotów nie mogłoby wpłynąć na rozszerzenie zakresu tej odpowiedzialności ani tego podmiotu, ani tym bardziej podmiotów pozostałych. Podwyższenie wysokości stawki dziennej kary łącznej grzywny w oparciu o art. 24 § 3 k.k.s., godziłoby w tym wypadku w samego sprawcę, co byłoby całkowicie sprzeczne z *ratio legis* tej regulacji²⁵.

Z powyższych uwag wynika, że orzeczenie w przedmiocie nałożenia odpowiedzialności posiłkowej musi zostać zawarte w wyroku rozstrzygającym w głównym przedmiocie procesu. Dodatkowych, niepodważalnych argumentów potwierdzających tę tezę dostarczają przepisy art. 124–125 oraz art. 163 k.k.s.

²² D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 47–48.

²³ Tak J. Raglewski, [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, G. Bogdan, A. Nita, J. Raglewski, A.R. Światłowski (red.), Gdańsk 2007, s. 133. Stanowisko to należy uznać za słuszne, skoro zgodnie z art. 184 § 1 k.k.s. podmiot odpowiedzialny posiłkowo uiszcza wymierzoną karę grzywny, jeżeli skazany nie zapłaci jej w terminie i zostanie stwierdzone, że nie można jej ściągnąć w drodze egzekucji.

²⁴ Zob. m.in. SN w wyroku z 01.12.2008 r., V KK 385/08, LEX nr 567156.

²⁵ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 48.

Pojawia się jednak pytanie, czy znajdziemy podstawy do zawarcia w wyroku łącznym orzeczenia modyfikującego rozstrzygnięcia w przedmiocie nałożenia odpowiedzialności posiłkowej zawartego w wyroku jednostkowym. Argumentem przemawiającym przeciwko takiej możliwości mógłby być fakt, że w przepisach Kodeksu karnego skarbowego brak jest regulacji odnoszącej się do tej kwestii. Warto zaś wskazać, że np. w sytuacji zbiegu orzeczeń o okresach próby ustawodawca wprowadził szczególną regulację przyznającą sądowi kompetencję do orzeczenia okresu próby oraz związanych z nimi obowiązków na nowo (art. 89a § 3 k.k.). Zwrócić uwagę należy jednak na to, że zgodnie z art. 576 § 1 k.p.k. „z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, wyroki podlegające połączeniu nie ulegają wykonaniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym”. Z powyższego wynika zatem, że gdyby nie dopuścić możliwości orzekania w wyroku łącznym o odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny, odpowiedzialność posiłkowa za stanowiące jej podstawę kary jednostkowe traciłaby byt prawny z uwagi na fakt, że kara, z którą byłaby związana, nie mogłaby zostać wykonana. Odpowiedzialność posiłkowa za karę grzywny aktualizuje się bowiem dopiero wówczas, gdy skazany nie zapłaci jej w terminie i zostanie stwierdzone, że nie można jej ściągnąć w drodze egzekucji (art. 184 § 1 k.k.s.). Oznaczałoby to, że łącząc kary grzywny objęte odpowiedzialnością posiłkową orzeczone w wyrokach skazujących, sąd wydający wyrok łączny ingerowałby w treść tychże wyroków, pozbawiając bytu prawnego zawarte tam rozstrzygnięcia o obligatoryjnym charakterze. Przypomnijmy bowiem, że w przypadku stwierdzenia wskazanych w art. 24 § 1 k.ks. warunków odpowiedzialności posiłkowej jej nałożenie jest obligatoryjne. Taki rezultat wykładni wydaje się całkowicie sprzeczny z istotą wyroku łącznego i niedający się zaakceptować z punktu widzenia dyrektyw funkcjonalnych. Jego przyjęcie oznaczałoby bowiem, że w lepszej sytuacji stawiane byłyby podmioty odpowiedzialne posiłkowo za karę grzywny wymierzoną sprawcy wielu przestępstw skarbowych, co do których aktualizowałyby się warunki wydania wyroku łącznego, niż podmioty odpowiedzialne posiłkowo za karę grzywny wymierzoną sprawcy tylko jednego przestępstwa skarbowego. Brak wyraźnej regulacji oraz względy natury funkcjonalnej nakazują również odrzucić tezę, iż w przypadku nałożenia odpowiedzialności posiłkowej za karę grzywny orzeczoną za przestępstwo skarbowe kara ta traci zdolność do objęcia jej węzłem kary łącznej. Wydaje się zatem, że w przypadku objęcia węzłem kary łącznej orzeczonej w wyroku łącznym kary lub kar jednostkowych grzywny, za które nałożono odpowiedzialność posiłkową, sąd powinien w wyroku łącznym orzec o odpowiedzialności posiłkowej w zakresie odnoszącym się do kary łącznej grzywny. Szukając w przepisach podbudowy do przyznania sądowi orzekającemu w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego kompetencji do orzekania w przedmiocie odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny, można odwołać się do treści art. 184 § 2 k.k.s., który stanowi, że jeżeli wymierzona kara grzywny została uiszczona lub ściągnięta od skazanego w drodze egzekucji tylko w części, odpowiedzialność posiłkową zmniejsza się w sposób odpowiadający stosunkowi kwoty zapłaconej do wysokości orzeczonej kary. Skoro taką kompetencję ma sąd orzekający w toku postępowania wykonawczego, można wywodzić, iż identyczną kompetencję winien mieć sąd, który, wydając wyrok łączny, sprawia, że w miejsce poprzednio orzeczonej kary jednostkowej grzywny wykonywana jest orzeczona na jej podstawie kara łączna²⁶.

²⁶ *Ibidem*, s. 49–50.

Ze względu na specyfikę postępowania o wydanie wyroku łącznego, treść rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności posiłkowej za grzywnę wyznaczać będą rozstrzygnięcia o odpowiedzialności posiłkowej odnoszące się do podlegających łączeniu kar jednostkowych. Zakres tej odpowiedzialności nie może ulec rozszerzeniu. Z tej też przyczyny przed rozstrzygnięciem tej kwestii sąd powinien ustalić górną kwotową granicę odpowiedzialności każdego z podmiotów odpowiedzialnych posiłkowo (mnożąc liczbę stawek dziennych przez wysokość jednej stawki kary grzywny jednostkowej). W sytuacji orzeczenia kary łącznej grzywny na zasadzie kumulacji przy ustaleniu wysokości jednej stawki kary łącznej grzywny na kwotę wyższą lub równą wysokości stawki dziennej za karę jednostkową grzywny objętą odpowiedzialnością posiłkową zakres kwotowy tej odpowiedzialności powinien być identyczny. Natomiast w wypadku orzeczenia kary łącznej grzywny na zasadzie asperacji lub absorpcji (niezależnie od wysokości stawki dziennej grzywny), bądź zastosowaniu niższej stawki dziennej grzywny od stawki dziennej kary grzywny jednostkowej objętej odpowiedzialnością posiłkową (niezależnie od przyjętej zasady łączenia kar) należy ustalić zakres tej odpowiedzialności. Obliczenia należy rozpocząć od ustalenia, za jaką część kary łącznej grzywny podmiot odpowiedzialny posiłkowo (każdy z odpowiedzialnych posiłkowo) odpowiadałby, gdyby karę łączną grzywny orzec na zasadzie kumulacji, przy zastosowaniu maksymalnej w danym układzie stawki dziennej, porównując kwotę tak ustalonej hipotetycznej grzywny z maksymalną kwotą odpowiedzialności posiłkowej za karę jednostkową grzywny. Według tego stosunku należy następnie ustalić zakres odpowiedzialności posiłkowej za karę łączną grzywny²⁷. Wskazane rozwiązania wydają nam się najbardziej racjonalne i spójne systemowo, zwłaszcza jeśli wziąć pod uwagę art. 184 § 2 k.k.s. Należy jednak zdać sobie sprawę, że są to interpretacyjne zabiegi mające na celu usunięcie luki będącej skutkiem braku regulacji, które są niezwykle potrzebne. Ustawodawca jasno powinien bowiem przesądzić nie tylko o możliwości orzekania przez sąd wydający wyrok łączny o odpowiedzialności posiłkowej za orzeczoną tym wyrokiem karę łączną grzywny, ale nadto wyraźnie wskazać, w jaki sposób, zakres orzeczenia o odpowiedzialności posiłkowej za karę jednostkową grzywny wpływa na zakres odpowiedzialności za karę łączną grzywny²⁸.

²⁷ Np. w sytuacji gdy jeden z podmiotów odpowiada posiłkowo (A) w całości za karę jednostkową karę grzywny w wymiarze 200 stawek dziennych przy ustaleniu wysokości jednej stawki na kwotę 30 zł, drugi podmiot odpowiada posiłkowo (B) w pełnym zakresie za karę grzywny w wysokości 150 stawek dziennych grzywny przy ustaleniu wysokości jednej stawki na kwotę 20 zł, a żaden z podmiotów nie odpowiada posiłkowo za wchodzącą w skład kary łącznej karę grzywny w wysokości 50 stawek dziennych przy ustaleniu wysokości 10 zł, a sąd orzeka karę łączną grzywny w wymiarze 300 stawek dziennych przy ustaleniu wysokości jednej stawki dziennej w kwocie 20 zł. Maksymalna kara łączna grzywny w tym przypadku mogłaby wynieść 400 stawek dziennych przy ustaleniu wysokości jednej stawki na kwotę 30 zł, czyli 12 000 zł. Oznaczałoby to, że podmiot A odpowiadałby za 1/2 maksymalnej kary łącznej grzywny (6000 zł : 12 000 zł), a podmiot B za 1/4 maksymalnej kary łącznej grzywny (3000 zł : 12 000 zł). W tych samych częściach wskazane podmioty będą odpowiadały za karę łączną grzywny ostatecznie orzeczoną. W podanym przykładzie podmiot A będzie odpowiedzialny posiłkowo za karę łączną grzywny w zakresie 150 stawek dziennych, a podmiot B za karę łączną grzywny w zakresie 75 stawek dziennych. W sytuacji, gdy za poszczególne kary jednostkowe grzywny będzie odpowiadał więcej niż jeden podmiot, oczywiście trzeba będzie to uwzględnić w treści orzeczenia (albo dzieląc tak ustalony ułamek na mniejsze części odpowiadające udziałowi, w jakim poszczególne podmioty odpowiadały posiłkowo za karę jednostkową, albo wskazując, że za wskazaną część kary łącznej grzywny wskazane podmioty odpowiadają solidarnie).

²⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 50–51.

1. 2. 8. W związku z tym, że ustawodawca przyznaje kompetencję (połączoną z nakazem uczynienia z niej użytku) do łączenia tylko kar wymierzonych za przestępstwa i przestępstwa skarbowe, węzłem kary łącznej nie będą mogły być objęte kary zastępcze i to zarówno wówczas, gdy miałyby być łączone ze sobą wzajemnie, jak i wówczas, gdyby miały podlegać łączeniu z karami zasadniczymi²⁹. Teza ta jest aktualna na gruncie wszystkich analizowanych w tej pracy stanów prawnych. Kary zastępcze nie są bowiem karami wymierzonymi za przestępstwa, ale formami wykonania kar zasadniczych³⁰. Z tego też powodu ich rozmiar wyznaczany jest przez karę zasadniczą i limity wskazane w przepisach Kodeksu karnego wykonawczego, a skazany ma możliwość zwolnienia się od kary zastępczej poprzez wykonanie kary zasadniczej w sposób dla niej typowy³¹. Łączeniu nie podlegają oczywiście również „prace społecznie użyteczne”, na jakie zamienia się karę grzywny na podstawie art. 45 k.k.w.³².

1. 2. 9. Przy orzekaniu kary łącznej należało będzie natomiast łączyć kary zamienione. W przypadku zamiany kary na podstawie, obowiązującego do dnia 30.09.2023 r.³³, art. 75a § 1 k.k., karą podlegającą łączeniu jest bowiem właśnie kara zamieniona³⁴. Po pierwsze bowiem to ona podlega wykonaniu, a nie pierwotnie orzeczona kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Po drugie – w przeciwieństwie do kary zastępczej – kara ta nie była formą wykonania kary pierwotnie orzeczonej, ale karą orzeczną zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności. Po trzecie, co najważniejsze, przy orzekaniu tejsze kary brano pod uwagę nie tylko rozmiar kary orzeczonej pierwotnie, ale wagę i rodzaj czynu zabronionego przypisanego skazanemu (art. 75a § 1 k.k.), co zdecydowanie pozwala uznać ją za karę wymierzoną za przestępstwo. Za takim właśnie charakterem tejsze kary przemawia również i to, że zasady jej orzekania zostały uregulowane w Kodeksie karnym, a nie w Kodeksie karnym wykonawczym. Z powyższego aż nader wyraźnie wynika, że kara zamieniona stanowi karę wymierzoną i podlegającą wykonaniu, o której mowa w art. 85 § 2 k.k., Ponadto, co również bardzo istotne, zgodnie z obowiązującym do 30.09.2023 r. art. 76 § 1a k.k.³⁵, okres zatarcia skazania w przypadku zamiany kar liczony był według zasad właściwych dla kary zamienionej, a nie kary orzeczonej pierwotnie³⁶. Możliwość objęcia tychże kar węzłem kary łącznej wynikała również z brzmienia art. 75a § 4 k.k., który stanowił, że „zamiana kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę nie zwalnia skazanego od wykonania orzeczonych wobec niego środków karnych, przepadku,

²⁹ Zob. wyrok SN: z 03.04.2006 r., V KK 487/05, LEX nr 18279; z 18.03.2010 r., IV KK 8/10, LEX nr 575274.

³⁰ K. Postulski, *Orzekanie i wykonywanie zastępczej kary pozbawienia wolności (stan prawny, obawy, propozycje)*, Prob. 2013, nr 2, s. 47.

³¹ Zob. art. 46–48a k.k.w. i art. 65–65a k.k.w.

³² D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 51–52.

³³ Na mocy noweli lipcowej z 2022 r. przepis ten (tak, jak i wszystkie pozostałe przepisy art. 75a k.k.) z dniem 01.10.2023 r. został bowiem uchylony.

³⁴ Tak SN w postanowieniu z 05.09.2019 r., I KZP 5/19, OSNKW 2019, nr 9, poz. 52; P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, M. Filar (red.), WK 2016, komentarz do art. 75a, teza 10. Odmienienie P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 6; J. Majewski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz do zmian*, LEX 2015, komentarz do art. 85, teza 9.

³⁵ Przepis ten został uchylony w dniu 01.10.2023 r.

³⁶ Artykuł 76 § 1a stanowił bowiem, że „w wypadku, o którym mowa w art. 75a, zatarcie skazania następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a”. Przepis ten został uchylony z dniem 01.10.2023 r., na mocy noweli lipcowej z 2022 r.

środków kompensacyjnych lub środków zabezpieczających, chociażby następnie orzeczono karę łączną”. Gdyby przyjmować, że mimo takiej zamiany łączeniu podlega kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, odesłanie do kary łącznej byłoby zbędne, gdyż sytuację tę reguluje art. 90 k.k. Jedynie zatem przy przyjęciu, że łączeniu podlegają kary zamienione, zamieszczenie tego odesłania może być uznane za uzasadnione, a to z uwagi na fakt, że środki prawnokarnej reakcji, o których mowa w art. 75a § 4 k.k., w przeciwieństwie do środków, o których mowa w art. 90 k.k., nie są środkami orzeczonymi obok kar podlegających łączeniu, ale obok kar, które na skutek zamiany kary podlegające łączeniu zastąpiły³⁷.

1. 2. 10. Z tych samych, jak wyżej względów węzłem kary łącznej będą mogły być objęte kary zamienione, orzeczone na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 20.02.2015 r.³⁸.

1. 2. 11. Poważniejsze wątpliwości pojawiają się przy ocenie charakteru kar orzekanych zamiast kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 16 ust. 1 noweli lutowej z 2015 r.³⁹ oraz kary pozbawienia wolności, co do której orzeczono wykonywanie poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego albo odbywanej w tym systemie (art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 20.02.2015 r.⁴⁰). Przy dokonywaniu zamiany kar na dwóch ostatnich podstawach ustawodawca nie nakazał bowiem sądowi brania pod uwagę wagi i rodzaju

³⁷ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 52–53.

³⁸ *Ibidem*, s. 53 – artykuł 17 ust. 1 noweli lutowej z 2015 r. stanowił bowiem, że „w sprawach, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy sąd wydał na podstawie art. 75 § 2 ustawy, o której mowa w art. 1, prawomocne orzeczenie o zarządzeniu wykonania warunkowo zawieszonych kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, sąd ten, na wniosek skazanego, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, mając na względzie wagę i rodzaj czynu zabronionego przypisanego skazanemu, może zamienić karę pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, przyjmując, że jeden dzień pozostałej do odbycia kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności”.

³⁹ Artykuł 16 ust. 1 noweli lutowej z 2015 r. stanowił bowiem, że „w sprawach zakończonych prawomocnym wyrokiem przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, w których orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i nie zarządzono wykonania kary, sąd, na wniosek skazanego, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, może:

- 1) jeżeli dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że skazany może uiścić grzywnę – zamienić karę pozbawienia wolności na grzywnę, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm stawkom dziennym grzywny; grzywna nie może przekroczyć 810 stawek dziennych;
- 2) jeżeli dochody skazanego, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że skazany grzywny nie uiści – zamienić karę pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności; kara ograniczenia wolności nie może trwać dłużej niż 4 lata”.

⁴⁰ Zgodnie z tym przepisem „w stosunku do skazanych, o których mowa w ust. 1, wobec których orzeczono wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, oraz w stosunku do skazanych, którzy w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy odbywają karę pozbawienia wolności poza zakładem karnym w tym systemie, sąd, na wniosek skazanego, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, może zamienić pozostałą do odbycia karę pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności”. Rozważanie tego przepisu po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2016 r. poz. 428) nadal jest celowe z uwagi na fakt, że zgodnie z art. 3 tej ustawy „w stosunku do osób, które przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy złożyły wniosek, o którym mowa w art. 14 ust. 2 i art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396), stosuje się przepisy dotychczasowe”.

czynu zabronionego przypisanego skazanemu. Mając jednak na uwadze fakt, że i w tych przypadkach sąd musi mieć na względzie to, by zamieniona kara spełniła cele kary, a okres konieczny do zatarcia skazania ustala się według reguł właściwych dla kar zamienionych⁴¹, należy uznać, że i te kary posiadają status kar „wymierzonych za przestępstwa” i z tej racji podlegają łączeniu⁴². Ponadto i w przypadku tych kar ustawodawca przewidział regulacje wskazujące, iż zamiana kary nie zwalnia skazanego od wykonania orzeczonych wobec niego środków karnych, przepadku, środków kompensacyjnych lub środków zabezpieczających, chociażby następnie orzeczono karę łączną⁴³.

1. 2. 12. Należy nadmienić, że przepisy art. 16 i 17 noweli lutowej z 2015 r. z dniem 01.10.2023 r. zostały uchylone na mocy art. 17 noweli lipcowej z 2022 r. Problem ich stosowania nadal jednak jest aktualny, a to z uwagi na brzmienie przepisu przejściowego zawartego w art. 29 noweli lipcowej z 2022 r.⁴⁴.

1. 2. 13. Oczywiście w razie uchylenia zamiany i zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności łączeniu będzie podlegała kara pozbawienia wolności. Pojawia się przy tym pytanie, czy w razie objęcia kary zamienionej węzłem kary łącznej możliwe jest uchylenie zamiany i zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności⁴⁵. W związku z tym, że kwestia ta nie jest związana wyłącznie z wykonaniem kary, ale modyfikacją zawartego w wyroku rozstrzygnięcia o karze, na pytanie to należy udzielić odpowiedzi twierdzącej, pamiętając jednak, że kary jednostkowe objęte węzłem kary łącznej nie tracą samodzielności bytu (więcej na ten temat – w dalszej części opracowania). W razie uchylenia zamiany wyrok łączny, zgodnie z art. 575 § 2 k.p.k., utraci moc, a sąd w miarę potrzeby wyda nowy wyrok łączny.

1. 2. 14. Kwestią, która może wywoływać wątpliwości, jest natomiast to, w jakich okolicznościach owo zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności może nastąpić. Zgodnie bowiem z art. 75a § 5 k.k.⁴⁶: „jeżeli skazany uchyli się od wykonywania kary ograniczenia

---

⁴¹ Zgodnie z art. 14 ust. 3 noweli lutowej z 2015 r.: „w razie zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem okresu przewidzianego w art. 107 § 4 ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”. Art. 16 ust. 3 tej ustawy stanowi zaś, że: „w razie zamiany kary pozbawienia wolności na grzywnę albo karę ograniczenia wolności zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”. Inaczej jest w przypadku kar zastępczych, bowiem mimo ich orzeczenia okres potrzebny do zatarcia skazania liczy się wówczas według reguł właściwych dla kar orzeczonych pierwotnie – B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania z mocy prawa*, Prok. i Pr. 2008, nr 2, s. 64.

⁴² D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 53–54.

⁴³ Artykuł 16 ust. 4 i art. 14 ust. 4 ustawy lutowej z 2015 r.

⁴⁴ Zgodnie z tą regulacją przepisy art. 16 i art. 17 ustawy zmienianej w art. 17 stosuje się do spraw, w których wniosek skazanego został złożony przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy.

⁴⁵ Zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności nie następuje w przypadku zamiany kary na podstawie art. 17 ust. 1 i 14 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r., a to z uwagi na fakt, że w tym wypadku zamiana dotyczy kar pozbawienia wolności, których wykonanie zostało wcześniej już zarządzone lub kar bezwzględnych.

⁴⁶ Przepis ten uległ oczywiście uchyleniu z dniem 01.10.2023 r., ale kwestia ta jest nadal aktualna z uwagi na brzmienie przepisów przejściowych. Zgodnie bowiem z art. 26 noweli lipcowej z 2022 r. przepis art. 75a ustawy zmienianej w art. 1 stosuje się do spraw, w których postanowienie, chociażby nieprawomocne, o zamianie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo grzywnę zostało wydane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (ust. 1). W wypadku zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę na podstawie art. 75a ustawy zmienianej w art. 1, zatarcie skazania następuje z upływem okresów wskazanych w art. 107 § 4 i 4a tej ustawy (ust. 2).

wolności, od uiszczenia grzywny, wykonania nałożonych na niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych, sąd uchyla zamianę i zarządza wykonanie kary pozbawienia wolności”. Najmniej wątpliwości budzi sytuacja, w której sprawca będzie uchylał się od wykonania obowiązków, środków karnych, środków kompensacyjnych, przepadku, orzeczonych obok jednej z kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, która uległa zamianie na karę ograniczenia wolności lub grzywnę objętą następnie węzłem kary łącznej. Wówczas zarządzeniu wykonania ulegnie tylko ta z kar, obok której wspomniane środki reakcji prawnokarnej zostały orzeczone. Sytuacja komplikuje się w przypadku, gdy sprawca będzie się uchylał od wykonania kary łącznej ograniczenia wolności lub kary grzywny, której podstawę stanowiła przynajmniej jedna kara zamieniona. Wówczas konieczne będzie uznanie, że sprawca, uchylając się od kary łącznej, uchyla się również od wykonania wszystkich kar jednostkowych, co w konsekwencji będzie skutkowało uchynieniem zamiany i zarządzeniem wykonania jednostkowej kary pozbawienia wolności w sprawie, w której orzeczono karę zamienioną, stanowiącą następnie podstawę kary łącznej.

Oczywiście możliwość zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności nie zaistnieje w tych wypadkach, gdy kary zamienione staną się podstawą kary łącznej pozbawienia wolności. W tej sytuacji trzeba będzie uznać, że z momentem prawomocnego orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności, stanowiąca jej podstawę kara ograniczenia wolności uległa przekształceniu w karę pozbawienia wolności i w związku z tym nie ma czego zarządzać⁴⁷.

1. 2. 15. Kolejną kontrowersyjną kwestią przy tego rodzaju zarządzeniu stanie się zagadnienie zaliczenia odbytej kary ograniczenia wolności i kary grzywny na poczet zarządzonej jednostkowej kary pozbawienia wolności. Przepis art. 75a § 6 k.k. stanowił bowiem, że „w wypadku uchylecia zamiany i zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności na poczet zarządzonej kary pozbawienia wolności zalicza się dotychczas wykonaną karę grzywny albo karę ograniczenia wolności, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm stawkom dziennym grzywny albo dwóm dniom kary ograniczenia wolności”. Sprawa będzie bardzo prosta w sytuacji, gdy kara łączna nie została jeszcze wprowadzona do wykonania, a wszystkie dotychczas uiszczone kwoty grzywny lub odbyte okresy kary ograniczenia wolności dotyczyły kar jednostkowych. Wówczas na poczet zarządzonej kary pozbawienia wolności zostaną zaliczone tylko dotychczas wykonane, w konkretnej sprawie, kara (kary) grzywny lub kara (kary) ograniczenia wolności. Zagadnienie to komplikuje się w sytuacji częściowego wykonania kary łącznej grzywny i kary łącznej ograniczenia wolności. Powstanie bowiem problem, na poczet której z kar ów okres zaliczyć, zwłaszcza że kwestia ta może nie być dla skazanego obojętna. Przykładowo w sytuacji, gdy węzłem kary łącznej ograniczenia wolności w wymiarze 8 miesięcy objęto karę ograniczenia wolności w wymiarze 3 miesięcy orzeczoną jako kara zasadnicza i karę ograniczenia wolności orzeczoną jako kara zamieniona w wymiarze 6 miesięcy. Okres odbytej kary łącznej ograniczenia wolności wyniósł 6 miesięcy. Zaliczenie tego okresu w całości na poczet zarządzonej kary pozbawienia wolności skutkowałoby tym, że skazany musiałby odbyć jednostkową karę ograniczenia wolności w wymiarze 3 miesięcy. Zaliczenie tego okresu częściowo, tj. w połowie na poczet kary ograniczenia wolności i w połowie na poczet kary pozbawienia wolności, skutkowałoby tym,

⁴⁷ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 55.

że skazany musiałby odbyć karę pozbawienia wolności w wymiarze 1,5 miesiąca. Propozycją pozwalającą uniknąć tych konsekwencji byłoby uznanie, że wykonana kara łączna podlegać może zaliczeniu wyłącznie na poczet przyszłej kary łącznej. Można byłoby ją wesprzeć argumentacją, iż art. 75a § 6 k.k. dotyczy wyłącznie zamienionych kar grzywnien i ograniczenia wolności orzeczonych w sprawie, w której zarządzono wykonanie kary pozbawienia wolności. Problem jednak w tym, że propozycja ta całkowicie zawodzi w przypadku kary łącznej grzywny, której podstawą stanie się kara grzywny orzeczona jako kara zamieniona i kara grzywny wymierzona na innej podstawie. Zarządzona kara pozbawienia wolności nie będzie bowiem podlegała łączeniu z karą grzywny. Uznanie zatem, że wykonana kara łączna ograniczenia wolności i kara łączna grzywny, w razie rozwiązania węzła kary łącznej na skutek uchylecia zamiany i zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, podlega zaliczeniu wyłącznie na poczet kary łącznej, w tej sytuacji uniemożliwiłoby skazanemu dokonania takowego zaliczenia. Rozwiązaniem, które wydaje się najbardziej spójne systemowo jest zaliczanie owej kary łącznej w pierwszej kolejności na poczet kary najsurowszej, tak co do rodzaju, jak i wysokości, ale i ono nie pozwoli na uniknięcie trudnych do zaakceptowania konsekwencji będących efektem ograniczenia możliwości łączenia wyłącznie kar podlegających wykonaniu, co oczywiście dotyczy wyłącznie orzekania kary łącznej według zasad obowiązujących od dnia 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. (szerzej na ten temat – zob. uwagi dotyczące kar podlegających wykonaniu).

1. 2. 16. Status kar wymierzonych za przestępstwa mają również kary łagodniejszego rodzaju wymierzone na podstawie art. 4 § 3 k.k., art. 50 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁴⁸ oraz art. 2a § 1 i 2 k.w. Kary te bez wątpienia „wchodzą” bowiem w miejsce kar orzeczonych. Trafnie podkreśla się przy tym w orzecznictwie, że choć kontrawencjonalizacja polega na zamianie kary orzeczonej za przestępstwo na karę przewidzianą za wykroczenie w przypadku, gdy na skutek zmiany stanu prawnego czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo staje się wykroczeniem, to takie przekształcenie kary nie zmienia faktu, że w dalszym ciągu mamy do czynienia z prawomocnym skazaniem za przestępstwo⁴⁹. Należy przy tym zaznaczyć, że mimo iż w przypadku kontrawencjonalizacji status kary wymierzonej za przestępstwo uzyskuje również kara aresztu orzeczona na podstawie art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 27.09.2013 r. i art. 2a § 1 k.w. to jednak nie będzie ona mogła zostać objęta węzłem kary łącznej. Aktualnie obowiązujące regulacje nie przewidują bowiem możliwości orzeczenia kary łącznej na podstawie teźże kary zarówno wówczas, gdyby miała ulec połączeniu

⁴⁸ Dz. U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.

⁴⁹ Wyrok SN z 06.03.2015 r., V KK 376/14, LEX nr 1710409 oraz z 10.04.2018 r., III KK 100/18, LEX nr 2490901. Wynika to również w sposób wyraźny z treści art. 2a § 4 k.w., w myśl którego: „jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę pozbawienia wolności za przestępstwo stanowi wykroczenie i kara ta była podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc. Jeżeli według nowej ustawy czyn objęty prawomocnym wyrokiem skazującym na karę ograniczenia wolności albo grzywny stanowi wykroczenie i kary te były podstawą orzeczenia kary łącznej, kara łączna traci moc tylko w razie wydania postanowienia w wypadku, o którym mowa w § 2. W razie potrzeby sąd wydaje wyrok łączny”.

z inną karą, w tym karą pozbawienia wolności⁵⁰, jak też karą aresztu wymierzoną na tej samej podstawie⁵¹.

1. 2. 17. Charakter „kary wymierzonej za przestępstwo” ma również kara, która została określona w postanowieniu Prezydenta RP o ułaskawieniu⁵².

1. 2. 18. Niezmiennie obowiązuje zasada, że łączeniu podlegają kary tego samego rodzaju, a kary różnorodnjowe tylko wówczas, gdy ustawodawca wyraźnie przewidział możliwość ich łączenia.

1. 2. 19. Katalog kar określa art. 32 k.k. Zgodnie z tym katalogiem, w brzmieniu przepisów Kodeksu karnego obowiązujących do dnia 30.09.2023 r., karami tymi były: grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności, 25 lat pozbawienia wolności, dożywotnie pozbawienie wolności. Łączeniu jako kary tego samego rodzaju według zasad ogólnych podlegały zatem: kara grzywny z karą grzywny niezależnie od podstawy prawnej, na jakiej została wymierzona⁵³, kara ograniczenia wolności z karą ograniczenia wolności i terminowa kara pozbawienia wolności z karą terminowego pozbawienia wolności.

1. 2. 20. Od dnia 01.10.2023 r., zgodnie z katalogiem zawartym w art. 32 k.k., w brzmieniu nadanym przez nowelę lipcową z 2022 r., karami są: grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności, dożywotnie pozbawienie wolności.

1. 2. 21. Szczególne regulacje, do dnia 30.09.2023 r. dotyczyły łączenia kar 25 lat pozbawienia wolności i kar dożywotniego pozbawienia wolności zarówno w ramach kar tego samego rodzaju, jak i łączenia ich z innymi karami, a także ze sobą wzajemnie (art. 88 k.k.).

1. 2. 22. Aktualnie, w związku z wyeliminowaniem kary 25 lat pozbawienia wolności, przepis art. 88 k.k. dotyczy łączenia kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz dwóch lub więcej terminowych kar pozbawienia wolności w wymiarze przynajmniej 25 lat.

1. 2. 23. Prawodawca utrzymał także zasadę umożliwiającą łączenie terminowej kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności, wprowadzając modyfikacje dotyczące możliwości orzeczenia kary mieszanej (art. 87 k.k.).

1. 2. 24. Nowością w stosunku do stanu prawnego obowiązującego do dnia 30.06.2015 r., było wprowadzenie na mocy noweli lutowej z 2015 r. możliwości łączenia kar łącznych i jednostkowych niezależnie od konfiguracji, w jakiej występują. W stanie prawnym obowiązującym do 23.06.2020 r. można było łączyć kary jednostkowe z karami jednostkowymi, kary łączne z karami jednostkowymi oraz kary łączne z karami łącznymi. Była to bardzo istotna zmiana, bowiem w poprzednim stanie prawnym regulacja nakazująca łączenie wyłącznie kar jednostkowych powodowała, że w sytuacji, gdy zachodziła konieczność połączenia później ujawnionej kary jednostkowej z karami jednostkowymi objętymi już węzłem kary łącznej, sąd łączył tylko kary jednostkowe, a nie wcześniej orzeczoną karę łączną, która z chwilą orzeczenia nowej kary łącznej ulegała rozwiązaniu. Wywoływało to w judykaturze i doktrynie spór na temat tego, czy sąd przy orzekaniu nowej kary łącznej był związany wymiarem

⁵⁰ Tak trafnie SN w wyroku z 28.10.2014 r., III KK 334/14, LEX 1539476.

⁵¹ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 56–57.

⁵² Tak też J. Majewski, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 9; B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania z mocy...*, s. 64. Akt łaski może bowiem polegać również na zamianie kary orzeczonej na mocy wyroku na karę łagodniejszą.

⁵³ Stąd możliwe jest łącznie kary grzywny orzeczonej jako kara samoistna z karą grzywny orzeczoną jako kara kumulatywna i karą grzywny orzeczoną przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary – tak SN w wyroku z 19.02.2019 r., III KK 48/19, LEX nr 2622370.

„rozwiązywanej” kary łącznej czy też nie⁵⁴. W stanie prawnym obowiązującym do dnia 23.06.2020 r. spory te straciły na znaczeniu, gdyż w tego typu przypadkach sąd łączył karę łączną, a tym samym, co oczywiste był związany jej wymiarem. W stanie prawnym obowiązującym od 24.06.2020 r. pytanie dotyczące tej kwestii wyłania się na nowo. Mając jednak na uwadze fakt, że prawodawca nie wprowadził żadnej regulacji, z której wynikałoby związanie sądu orzekającego w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego wysokością poprzednio orzeczonej a ulegającej rozwiązaniu karze łącznej, jedyną prawidłową odpowiedzią na to pytanie jest stwierdzenie, że sąd nie jest związany wymiarem tej kary.

1. 2. 25. Poruszając wątek łączenia kar łącznych i granic przez nie wyznaczanych dla orzekanej na ich podstawie kary łącznej, w oparciu o dodany na mocy noweli lutowej z 2015 r. przepis art. 86 § 4 k.k. (uchylony z dniem 24.06.2020 r.), nie można nie wspomnieć o wyroku TK z 18.04.2019 r., K 14/17⁵⁵, na mocy którego stwierdzono, że „art. 86 § 4 ustawy z dnia 06.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.) w zakresie, w jakim różnicuje sytuacje osób, wobec których zastosowanie miała już wcześniej instytucja kary łącznej, od osób, co do których ta instytucja zastosowania nie miała, w ten sposób, że umożliwiała w stosunku do tej pierwszej kategorii osób podwyższenie dolnej granicy kary łącznej, a także orzeczenie kary rodzajowo surowszej, tj. kary 25 lat pozbawienia wolności, jest niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP”. Z treści powyższego orzeczenia wynika zatem, że orzekając karę łączną w oparciu o przepisy k.k. dotyczące kary łącznej w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2023 r., łączymy kary jednostkowe i kary łączne, choć wysokość tych ostatnich nie wyznacza dolnej granicy możliwej do orzeczenia kary łącznej. Wymiar ten wyznacza bowiem najwyższa kara jednostkowa (podlegająca łączeniu albo objęta węzłem podlegającej łączeniu kary łącznej). Natomiast wysokość podlegającej łączeniu kary łącznej wyznacza (wraz innymi karami podlegającymi łączeniu) górną granicę orzekanej na jej podstawie, kary łącznej⁵⁶.

1. 2. 26. Zdecydowaną nowością, w stosunku do stanu prawnego obowiązującego do dnia 30.06.2015 r., wprowadzoną na mocy noweli lutowej z 2015 r., było wyłączenie możliwości obejmowania węzłem kary łącznej kar wykonanych w całości. Powyższe rozwiązanie stanowiło konieczną konsekwencję rezygnacji przez ustawodawcę z realnego zbiegu przestępstw jako warunku orzeczenia kary łącznej i uznania za zbieg przestępstw umożliwiający orzeczenie kary łącznej zwykłej wielości przestępstw. Gdyby bowiem tego warunku nie wprowadzić, jedna i ta sama kara mogłaby podlegać łączeniu przy każdym kolejnym orzekaniu kary łącznej (najpierw jako kara jednostkowa, a później jako składnik kolejnych kar łącznych). Ustawodawca osiągnął ten stan zarówno poprzez uchylenie art. 92 k.k.⁵⁷ oraz

⁵⁴ Zob. w szczególności wyrok SN: z 22.06.2004 r., V KK 50/04, LEX nr 109520; z 21.08.2007 r., II KK 96/07, LEX nr 310627; wyrok SA w Katowicach z 01.06.2006 r., II AKa 166/06, LEX nr 196124; D. Kala, *Postępowanie w przedmiocie...*, s. 100–101.

⁵⁵ OTK-A 2019, poz. 18.

⁵⁶ Tak też trafnie, M. Cichoński, *Orzekanie kary łącznej w wyroku łącznym po zmianach normatywnych spowodowanych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 18.04.2019 r., K 14/17. Uwagi polemiczne do artykułu SSA dr hab. B. Nity-Światłowskiej*, PS 2022, nr 2, s. 92–103.

⁵⁷ Przepis ten, obowiązujący do 30.06.2015 r. stanowił, że „wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane; przepis art. 71 § 2 stosuje się odpowiednio”.

dodanie § 2 do art. 85 o brzmieniu: „podstawą orzeczenia kary łącznej są wymierzone i podlegające wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89, w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1”⁵⁸. Nowelą, która weszła w życie w dniu 24.06.2020 r., poprzez wprowadzenie przepisu 91a k.k., prawodawca powrócił do reguły obowiązującej do dnia 30.06.2015 r., a zgodnie z którą wykonanie kary w całości nie stoi na przeszkodzie objęciu jej węzłem kary łącznej.

1. 2. 27. Zwrot „kary podlegające wykonaniu”, użyty w treści obowiązującego do dnia 23.06.2020 r. przepisu art. 85 § 2 k.k., należy rozumieć jako takie kary, które na dzień orzekania o karze łącznej mogą być wykonane w całości lub w części w sposób określony dla danej kary w Kodeksie karnym wykonawczym. Należy jednak poczynić zastrzeżenie, że w przypadku orzekania kary łącznej w wyroku skazującym warunkiem uznania kary za podlegającą wykonaniu nie jest prawomocność wyroku, na mocy którego została ona orzeczona. Wyłączenie to należy jednak uznać za immanentną konsekwencję wskazanego trybu orzekania kary łącznej, a nie tego, że użyte w tym pojęcie „kary podlegające wykonaniu” w każdym wypadku uniezależnione jest od wymogu prawomocności czy wykonalności orzeczeń, od których wykonalność samej kary jest uzależniona⁵⁹. Nie zawsze bowiem w przypadku, gdy sąd orzeka o karze łącznej w wyroku łącznym, fakt prawomocnego skazania, który to wymóg wynika z art. 569 § 1 k.p.k., będzie wystarczający do stwierdzenia, że kara podlega wykonaniu, o czym niżej. Trudno również uznać, by wskazany w art. 85 § 2 k.k. warunek odnosił się wyłącznie do orzekania kary łącznej w wyroku łącznym, skoro zwrot „podlegający wykonaniu” nie wiąże się wyłącznie z kwestią wykonywania kary i stopnia zaawansowania tego procesu, ale w ogóle zdolnością kary do wykonania, czego dowodzi m.in. wyraźne odesłanie do art. 89 k.k.⁶⁰

1. 2. 28. W świetle powyższych uwag karami podlegającymi wykonaniu (według art. 85 § 2 k.k. w brzmieniu obowiązującym do 23.06.2020 r.) były: kara dożywotniego pozbawienia wolności, kara 25 lat pozbawienia wolności, bezwzględna kara terminowego pozbawienia wolności, kara ograniczenia wolności i kara grzywny, jeżeli w momencie orzekania kary łącznej (z zastrzeżeniem braku warunku prawomocności wyroku, w przypadku orzekania kary łącznej w wyroku skazującym) nadają się do wykonania w całości lub w części.

1. 2. 29. Z tego powodu wskazanego przymiotu nie miały kary, których w momencie orzekania o karze łącznej nie można wykonać z uwagi na fakt, że:

- zostały wykonane w całości,
- wykonanie tych kar nie jest możliwe z uwagi na ich darowanie na mocy aktu łaski lub amnestii,
- wykonanie tych kar jest niemożliwe z uwagi na przedawnienie ich wykonania,
- wyrok, na mocy którego je orzeczono, w momencie orzekania kary łącznej w trybie wyroku łącznego, nie uzyskał jeszcze waloru prawomocności,
- skazanie uległo zatarciu (w tym w drodze aktu łaski)⁶¹,

⁵⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 58,

⁵⁹ Tak P. Kardas, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, W. Wróbel (red.), Kraków 2015, s. 492.

⁶⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 59.

⁶¹ Wyróżnienie tej sytuacji jest konieczne, bowiem zatarcie skazanie w drodze aktu łaski może nastąpić niezależnie od tego, czy kara, której podlegające zatarciu skazanie dotyczy, podlega wykonaniu czy nie – zob. szerzej B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania w formie aktu łaski*, Prok. i Pr. 2009, nr 1, s. 43.

— kara nie podlega wykonaniu na skutek zastosowania przez sąd instytucji pozbawiających ją przymiotu wykonalności.

Z wyżej wymienionych pozycji tylko pierwsza i druga mogą wywołać wątpliwości na gruncie ich praktycznego stosowania.

Jeśli chodzi o sytuację, w której karę można uznać za wykonaną w całości, to niewątpliwie najmniej problemów będzie sprawiał przypadek, w którym przed orzeczeniem kary łącznej kara ta została wprowadzona do wykonania i w całości, zgodnie z przepisami Kodeksu karnego wykonawczego, ją wykonano. Problem powstaje natomiast wtedy, gdy proces wykonywania kary zakończy się po wydaniu wyroku łącznego przez sąd pierwszej instancji, a przed wydaniem wyroku przez sąd odwoławczy rozpoznający apelację od tegoż orzeczenia. W tym przypadku należy bowiem przesądzić, czy, a jeśli tak, to w jakich sytuacjach, wpłynie to na treść rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji. W doktrynie został wyrażony pogląd, że wykonanie kary w toku postępowania odwoławczego nie wpłynie na treść wyroku sądu *ad quem* z uwagi na fakt, że przesłankę tę należy oceniać jedynie w chwili orzekania o karze łącznej przez sąd pierwszej instancji⁶². W naszej ocenie, choćby w świetle art. 576 § 1 k.p.k., który wyraźnie wskazuje, że z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego wyroki podlegające połączeniu nie ulegają wykonaniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym, pogląd ten jest nietrafny. Kara jednostkowa lub łączna objęta karą łączną orzeczoną wyrokiem łącznym przestaje być bowiem wykonywana dopiero w momencie uprawomocnienia się wyroku łącznego, a oczywistym jest, że materialnoprawne warunki orzeczenia kary łącznej muszą być aktualne na moment orzekania tak przez sąd pierwszej, jak i drugiej instancji. Przyjęcie poglądu przeciwnego mogłoby prowadzić do wniosku, że także w przypadku, gdyby do przedawnienia wykonania kary jednostkowej doszło w toku postępowania odwoławczego, nie wpłynęłoby to na treść orzeczenia sądu odwoławczego. Wyrażamy pogląd, że treść orzeczenia sądu odwoławczego będzie wyznaczona w tym wypadku przede wszystkim ustaleniem, czy reformacja zaskarżonego wyroku (lub jego uchylenie), stanowiąca następstwo wykonania w całości jednej z połączonych kar, będzie dla skazanego korzystna. Niedopuszczalna byłaby bowiem zmiana lub uchylenie wskazanego wyroku na niekorzyść skazanego tylko z tego powodu, że w całości wykonano jedną z kar podlegających łączeniu (np. w sytuacji, gdy karą, która uległa wykonaniu, byłaby kara najsurowsza, a karę łączną orzeczoną by na zasadzie absorpcji). Byłoby to bowiem wyciąganie dodatkowych negatywnych konsekwencji z faktu odbycia kary w całości. Z drugiej strony, niedopuszczalne byłoby utrzymanie w mocy zaskarżonego orzeczenia, jeśli na skutek wykonania jednej z kar sytuacja skazanego miałaby być gorsza od tej, w jakiej by się znajdował, gdyby owej – na tym etapie w całości już wykonanej kary – mu nie połączono, a tak mogłoby się zdarzyć. np. w sytuacji, gdyby skazanemu połączono karę pozbawienia wolności i karę ograniczenia wolności na zasadzie kumulacji lub asperacji, a do momentu wydania orzeczenia przez sąd odwoławczy kara pozbawienia wolności uległaby wykonaniu w całości. Z powyższego wynika, że zmiana lub uchylenie wyroku łącznego z powodu wykonania w całości jednej z podlegających łączeniu kar może nastąpić wyłącznie na korzyść skazanego i to niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów, a także kierunku środka odwoławczego. W przypadku bowiem, gdy na skutek wykonania – między datą wydania wyroku łącznego przez organ *a quo* a datą

⁶² P. Kardas, [w:] *Nowelizacja prawa...*, s. 498.

wyrokovania przez sąd odwoławczy – jednej z kar jednostkowych stanowiących podstawę orzeczonej przez sąd pierwszej instancji kary łącznej, na dzień orzekania przez sąd *ad quem* objęcie tej kary węzłem kary łącznej nie byłoby możliwe, a brak owej możliwości stawałby skazanego w sytuacji korzystniejszej od wynikającej z treści rozstrzygnięcia o połączeniu tej kary, zaskarżony wyrok łączny należałoby uznać za rażąco niesprawiedliwy (art. 440 k.p.k., art. 434 § 2 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k.).

Przy orzekaniu kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących do 23.06.2020 r. problemów może nastroczać również sytuacja, w której sąd w wyroku skazującym za jedno z przypisanych oskarżonemu tym wyrokiem przestępstw wymierza karę pozbawienia wolności, a za drugie karę ograniczenia wolności, a w sprawie był stosowany środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, którego czas stosowania pokrywa się w pełni z wymiarem orzeczonej jednostkowej kary pozbawienia wolności. Regułą jest bowiem, że okres rzeczywistego pozbawienia wolności zalicza się na podstawie art. 63 § 1 k.k.⁶³ na poczet kary efektywnie wykonywanej, a tą karą jest oczywiście kara łączna⁶⁴, za wyjątkiem sytuacji, gdy sąd zastosuje do niej środek probacyjny w postaci warunkowego zawieszenia jej wykonania. W konsekwencji oznacza to, że w analizowanym przypadku sąd może łączyć obie kary łącznie przy zastosowaniu zasady z art. 87 k.k., czyli orzec karę łączną pozbawienia wolności i dopiero później, na poczet tak orzeczonej kary łącznej, zaliczyć okres rzeczywistego pozbawienia wolności. Prowadzi to do wniosku, że w przypadku, gdy kara łączna przekroczy swym wymiarem rozmiar jednostkowej kary pozbawienia wolności, na mocy wskazanego wyroku skazany będzie musiał odbyć karę pozbawienia wolności, chyba, że sąd zdecyduje się nie łączyć kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności (przypomnieć bowiem należy, że wyrokiem z dnia 11.06.2019 r., P 20/17, TK orzekł, że art. 87 § 1 k.k. w zakresie, w jakim nakłada na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji RP⁶⁵. Po wskazanym wyżej wyroku regulację należy wyklądać w ten sposób, że uprawnia ona sąd do połączenia kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności i orzeczenia na ich podstawie kary łącznej pozbawienia wolności, ale go do tego nie obliuguje⁶⁶. Innymi słowy, sąd może w takiej sytuacji połączyć wspomniane kary lub od ich połączenia odstąpić).

Wskazanego wyżej potencjalnego nawet zagrożenia orzeczeniem (na podstawie ww. kar) kary łącznej uniknęłaby natomiast osoba, która zostałaby skazana na identyczne kary w dwóch odrębnych postępowaniach, przy czym ww. środek zapobiegawczy zostałby zastosowany w sprawie zakończonej wyrokiem orzekającym karę pozbawienia wolności. W tej sytuacji okres tymczasowego aresztowania zostałby zaliczony na poczet kary pozbawienia wolności, co spowodowałby, że zostałaby ona wykonana w całości i tym samym

⁶³ Zgodnie z art. 63 § 1 k.k. na poczet orzeczonej kary zalicza się okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie, zaokrąglając w górę do pełnego dnia, przy czym jeden dzień rzeczywistego pozbawienia wolności równa się jednemu dniowi kary pozbawienia wolności, dwóm dniom kary ograniczenia wolności lub dwóm dziennym stawkom grzywny.

⁶⁴ Zob. W. Wróbel, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do art. 1–116*, A. Zoll (red.), LEX 2012, komentarz do art. 63, teza 15.

⁶⁵ OTK-A 2019, poz. 29.

⁶⁶ Wyrok SN z 21.10.2021 r., V KK 322/20, LEX nr 3342190.

straciłaby status kary podlegającej wykonaniu. Pamiętać należy, że zgodnie z utrwalonym w judykaturze poglądem, podlegające zaliczeniu, na poczet kary pozbawienia wolności, tymczasowe aresztowanie stanowi odbycie kary przez okres tymczasowego aresztowania, gdy kara ta podlega wykonaniu⁶⁷. Trudno znaleźć jakiegokolwiek racjonalne uzasadnienie dla zróżnicowania sytuacji tych dwóch sprawców, zwłaszcza że w tym ostatnim wypadku mielibyśmy do czynienia nie tylko ze skazanymi, którzy dopuścili się przestępstw w realnym zbiegu, ale i z osobami, które drugie z przestępstw popełnili już po wydaniu wyroku co do pierwszego z nich. Czy jest zatem jakiś sposób, by powyższego zróżnicowania uniknąć? Sposobem takim mogłoby być przyjęcie reguły zaliczenia okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kar jednostkowych orzekanych w wyroku skazującym, a nie kary łącznej. To jednak klóciłoby się z zasadą, że okres rzeczywistego pozbawienia wolności należy zaliczać na poczet kary, która podlega efektywnemu wykonaniu. Nie można również zapominać, że jedną z reguł rządzących zasadą zaliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie jest zaliczenie tego okresu w pierwszej kolejności na poczet kary najbardziej dolegliwej⁶⁸. Ta ostatnia zasada w przypadku przyjęcia reguły, że w sytuacji orzekania kary łącznej w wyroku skazującym okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie zaliczać należy na poczet kar jednostkowych, a nie kary łącznej, prowadziłaby do niedających się zaakceptować konsekwencji w przypadku orzeczenia w wyroku skazującym więcej niż jednej kary jednostkowej pozbawienia wolności. Wyobraźmy sobie sytuację, w której sąd w wyroku skazującym za jedno przestępstwo wymierza sprawcy karę 10 miesięcy pozbawienia wolności, a za drugie karę 3 miesięcy pozbawienia wolności. Okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie wyniósłby 10 miesięcy. Zgodnie z regułą zaliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie na poczet kar jednostkowych, okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie należałoby zaliczyć na poczet kary jednostkowej 10 miesięcy pozbawienia wolności. W ten sposób doszłoby do wykonania tejże kary w całości, co wykluczyłoby możliwość orzeczenia kary łącznej na podstawie tej kary i kary 3 miesięcy pozbawienia wolności. Byłoby to niewątpliwie dla oskarżonego niekorzystne z uwagi na fakt, że orzekając karę łączną, sąd mógłby zastosować zasadę absorpcji lub asperacji, choć niewątpliwie zrównałoby jego sytuację z sytuacją osoby, której takie kary orzeczono w dwóch różnych postępowaniach, przy czym środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania stosowany byłby w sprawie, w której orzeczono karę 10 miesięcy pozbawienia wolności. W lepszej sytuacji byłiby natomiast ci sprawcy, wobec których okres rzeczywistego pozbawienia wolności był stosowany w obu sprawach, ale w każdej z nich okres ten był krótszy od wysokości orzeczonej kary (np. 8 miesięcy w sprawie zakończonej wyrokiem wymierzającym

⁶⁷ Uchwała SN z 22.03.1973 r., VI KZP 74/72, LEX nr 18586.

⁶⁸ Zasada ta znajduje pełne potwierdzenie w nadal aktualnym, wyrażonym przez SN na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. poglądzie, że „w razie skazania sprawcy przestępstwa na karę pozbawienia wolności, której okres okazał się krótszy od okresu tymczasowego aresztowania, oraz na karę grzywny, zaliczeniu na poczet kary pozbawienia wolności podlega jedynie okres tymczasowego aresztowania odpowiadający ściśle orzeczonej karze pozbawienia wolności, pozostała zaś część trwania tymczasowego aresztowania podlega zaliczeniu na poczet grzywny. Zaliczenie to dokonuje się w sposób określony w § 3 art. 83 k.k., przy czym zasada zaliczenia tej pozostałej części okresu tymczasowego aresztowania, ściśle odpowiadającej karze grzywny, według przyjętego przez sąd orzekający równoważnika, ma w tym wypadku również moc wiążącą” (wyrok SN z 18.01.1993 r., III KRN 158/92, LEX nr 22085).

karę 10 miesięcy pozbawienia wolności i 2 miesiące w sprawie zakończonej wyrokiem wymierzającym karę 3 miesięcy pozbawienia wolności). Jeszcze inna sytuacja miałyby miejsce, gdyby w jednym wyroku skazującym sąd orzekł dwie kary jednostkowe pozbawienia wolności, przy czym za jedno przestępstwo sąd orzekłby na podstawie art. 33 § 2 k.k. dodatkowo karę grzywny, a okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie przekraczałby wymiar najwyższej z orzeczonych kar pozbawienia wolności, nie przekraczając jednak ich sumy. Przykładowo, za jedno przestępstwo sąd orzekłby karę 10 miesięcy pozbawienia wolności, za drugie karę 3 miesięcy pozbawienia wolności i karę grzywny w wymiarze 50 stawek dziennych przy ustaleniu wysokości jednej stawki na kwotę 20 zł. W sprawie tej stosowany byłby środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, którego łączny okres wynosiłby 11 miesięcy. W tej sytuacji przyjęcie reguły, że okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie należy zaliczać na poczet kar jednostkowych wskutek utraty przez oskarżonego możliwości wymierzenia mu kary łącznej na zasadzie absorpcji lub asperacji, doprowadziłoby nie tylko do konieczności odbycia kary 2 miesięcy pozbawienia wolności, ale także do konieczności uiszczenia całej kary grzywny. Orzeczenie zaś kary łącznej pozbawienia wolności na zasadzie absorpcji nie tylko spowodowałoby, że skazany nie musiałby już odbywać kary pozbawienia wolności, bo byłaby ona wykonana w całości, ale również – na skutek zaliczenia niezaliczonego na poczet kary pozbawienia wolności okresu tymczasowego aresztowania w wymiarze miesiąca na poczet kary grzywny – oskarżony nie musiałby uiszczać kary grzywny, bo i ona w ten sposób uległaby wykonaniu⁶⁹. W tym stanie rzeczy nie sposób uznać, by w przypadku orzekania kary łącznej w wyroku skazującym byłoby możliwe zaliczanie okresu rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie na poczet kar jednostkowych, a nie kary łącznej. Nie dość, że ów sposób nie prowadziłby do osiągnięcia zamierzonego celu, gdyż sytuację skazanych, wobec których kara łączna została orzeczona w wyroku skazującym, tylko w nielicznych sytuacjach zrównywałby z sytuacją osób odpowiadających za te przestępstwa w dwóch odrębnych postępowaniach, to w wielu przypadkach prowadziłby do niedających się zaakceptować rezultatów w postaci pozbawienia oskarżonego możliwości wymierzenia mu kary łącznej w ogóle. To zaś godziłoby w podstawowe zasady dotyczące zaliczania okresu rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet kary. Powyższe rozważania prowadzą do jeszcze jednej bardzo istotnej konstatacji. Wprowadzony przez ustawodawcę, a wymuszony przez wyeliminowanie realnego zbiegu przestępstw z warunków orzeczenia kary łącznej, warunek łączenia wyłącznie kar podlegających wykonaniu w wielu wypadkach może prowadzić do bardzo istotnego, niedającego się w żaden racjonalny sposób uzasadnić zróżnicowania możliwości orzeczenia kary łącznej, będącego wyłącznie następstwem trybu, w jakim jest ona orzekana. Tych konsekwencji nie da się jednak usunąć w drodze wykładni i konieczna jest interwencja ustawodawcy⁷⁰.

⁶⁹ Przypomnijmy, że zgodnie z art. 127b k.p.k., „jeżeli czas trwania środków przymusu jest określony w tygodniach, miesiącach lub latach, przyjmuje się, że tydzień liczy się za dni 7, miesiąc za dni 30, a rok za dni 365”. Natomiast w myśl art. 12c k.k.w., „jeżeli kara lub inny środek podlegający wykonaniu według przepisów niniejszego kodeksu są określone w tygodniach, miesiącach lub latach, przyjmuje się w postępowaniu wykonawczym, że tydzień liczy się za dni 7, miesiąc za dni 30, a rok za dni 365”. Okres 30-dniowego tymczasowego aresztowania, przy przyjęciu wynikającego z art. 63 § 1 k.k. przelicznika, równa się bowiem 60 dziennym stawkom grzywny.

⁷⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 61–63.

1. 2. 30. Trudności przy orzekaniu kary łącznej w oparciu o przepisy w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. może również wywołać sytuacja, w której sąd na podstawie art. 83 k.k. zwolni skazanego na karę ograniczenia wolności, który odbył przynajmniej połowę orzeczonej kary, od reszty kary, uznając ją za wykonaną. Główny problem dotyczy w tym wypadku tego, jaki wpływ na możliwość orzeczenia kary łącznej w wyroku łącznym ma fakt, że zarówno postanowienie o zwolnieniu od reszty kary ograniczenia wolności, jak i o odmowie takiego zwolnienia jest wykonalne już z chwilą wydania⁷¹. Powiązanie momentu wykonalności postanowienia z momentem jego wydania w analizowanych przypadkach skutkuje po pierwsze tym, że z chwilą wydania postanowienia o zwolnieniu kara ograniczenia wolności traci status kary podlegającej wykonaniu – od tej pory nie można jej bowiem wykonać, a tym samym i połączyć. Po drugie oznacza również to, że w sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji odmówi zwolnienia skazanego od reszty kary, to choć postanowienie to nie będzie prawomocne i sąd drugiej instancji będzie mógł wskazać orzeczenie zmienić, kara ograniczenia wolności na tym etapie będzie karą podlegającą wykonaniu i z tej racji będzie podlegała łączeniu. Konsekwencje pierwszej z powyższych sytuacji wydają się mniej problematyczne. Wtedy bowiem, gdy sąd orzekający w przedmiocie wydania wyroku łącznego odmówi połączenia kary ograniczenia wolności, z której sprawca został nieprawomocnie zwolniony, a następnie sąd drugiej instancji uchyli bądź zmieni wskazane postanowienie, co spowoduje, że kara ograniczenia wolności odzyska status kary podlegającej wykonaniu, możliwe będzie ponowne wszczęcie postępowania w przedmiocie wydania wyroku łącznego w celu objęcia węzłem kary łącznej także kary ograniczenia wolności. Przesłanka stanu rzeczy osądzonej, z uwagi na zmianę statusu kary, nie będzie temu stała na przeszkodzie. Nie zmienia to jednak faktu, że taki tryb postępowania będzie stał w zdecydowanej kolizji z zasadą ekonomiki procesowej. Bardziej skomplikowana sytuacja powstaje w przypadku, w którym sąd wyda postanowienie odmawiające zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności. Pojawia się bowiem pytanie, co stanie się w sytuacji, gdy przed rozpoznaniem zażalenia na wskazane postanowienie w toku postępowania o wydanie wyroku łącznego sąd orzeknie o połączeniu tej kary z inną karą (innymi karami). Pamiętać bowiem należy, że, zgodnie z art. 576 § 1 k.p.k., z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego wyroki podlegające łączeniu nie ulegają wykonaniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym. Oznacza to, że do momentu uprawomocnienia się wyroku łącznego wspomniana kara ograniczenia wolności będzie podlegała odrębnemu wykonaniu. Jak się zatem wydaje w sytuacji, gdy sąd będzie rozpoznawał zażalenie na postanowienie o odmowie zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności przed uprawomocnieniem się wyroku łącznego, nie będzie przeszkód do merytorycznego rozpoznania owego zażalenia. W przypadku, gdy wskazany środek odwoławczy nie zostanie uwzględniony, nie wpłynie to oczywiście na postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Natomiast w sytuacji, gdy sąd w postępowaniu incydentalnym wskazane zażalenie uwzględni i zwolni skazanego od reszty kary ograniczenia wolności, sąd procedujący w przedmiocie wydania wyroku łącznego musi ten stan rzeczy uwzględnić. Sąd odwoławczy rozpoznający apelację od wyroku łącznego będzie musiał także mieć na względzie tę sytuację i w zależności od okoliczności sprawy powinien:

⁷¹ Zgodnie z art. 9 § 3 k.k.w. „postanowienie w postępowaniu wykonawczym staje się wykonalne z chwilą wydania, chyba że ustawa stanowi inaczej lub sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie. Odmowa wstrzymania wykonania postanowienia nie wymaga uzasadnienia”.

- zmienić zaskarżony wyrok łączny,
- uchylić zaskarżony wyrok łączny i postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego umorzyć (w sytuacji gdy kara ograniczenia wolności, od której nastąpiło zwolnienie, była jedną z dwóch kar podlegających łączeniu),
- uchylając zaskarżony wyrok łączny i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania, wskazać sądowi pierwszej instancji na konieczność uwzględnienia powyższej okoliczności⁷². Inaczej jednak sytuacja będzie się przedstawiała wówczas, gdy sąd przystąpi do rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności już po uprawomocnieniu się wskazanego wyroku łącznego. Kara ograniczenia wolności, której zaskarżone postanowienie dotyczy, z mocy art. 576 § 2 k.p.k. nie będzie bowiem podlegała odrębnemu wykonaniu. Pojawia się zatem pytanie, czy w tym przypadku nadal będzie istniała możliwość wydania postanowienia o zwolnieniu oskarżonego od reszty kary ograniczenia wolności. Odpowiedź negatywna na to pytanie skutkowałaby bowiem koniecznością stwierdzenia, że w opisanej sytuacji sąd odwoławczy zmuszony byłby umorzyć postępowanie z uwagi na brak substratu zaskarżenia. Zagadnienie to jest ściśle związane z kwestią zachowania samodzielnego bytu prawnego przez kary jednostkowe orzeczone wyrokiem łącznym. Z jednej strony w doktrynie i orzecznictwie trafnie podkreśla się bowiem, że z momentem wydania wyroku następuje orzeczenie jednej kary łącznej, która stanowi nową, jednolitą całość i tylko ona podlega wykonaniu⁷³, z drugiej zaś wskazuje się, że orzeczenie kary łącznej nie pozbawia bytu prawnego kar jednostkowych, co powoduje, że rozstrzygnięcie o takiej karze może być wzruszone nie tylko poprzez jego uchylenie w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia, ale także poprzez darowanie kary na mocy aktu łaski bądź amnestii, jak też zarządzenia wykonania kary jednostkowej, która została objęta węzłem kary łącznej⁷⁴, a nawet warunkowego zawieszenia wykonania jednostkowej kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w.⁷⁵. Paradoksalnie jednak te dwa stwierdzenia nie stoją ze sobą w sprzeczności. Pierwsze wyklucza możliwość odrębnego wykonywania tychże kar, drugie dopuszcza możliwość ingerowania w treść prawomocnych rozstrzygnięć zawartych w wyrokach orzekających wskazane kary w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia bądź określonych przez przepisy instytucji, które taką możliwość przewidują⁷⁶. Pojawia się zatem pytanie, czy instytucja z art. 83 k.k. modyfikuje wymiar kary poprzez ingerencję w treść rozstrzygnięcia zawartego w wyroku skazującym, czy też zastosowanie tej instytucji jest ściśle związane jedynie z wykonaniem kary. W naszej ocenie należy zdecydowanie opowiedzieć się za poglądem drugim. W doktrynie trafnie

⁷² W tym stanie rzeczy trudno sobie wyobrazić sytuację, by mimo tej okoliczności utrzymanie opartego na tej karze wyroku łącznego w mocy mogłoby być dla niego korzystne.

⁷³ D. Kala, *Postępowanie w przedmiocie...*, s. 270, i powołane tam poglądy doktryny i judykatury.

⁷⁴ Zob. uchwała SN z 30.04.2014 r., I KZP 3/14, LEX nr 1455133; D. Kala, *Postępowanie w przedmiocie...*, s. 271.

⁷⁵ Tak SN w postanowieniu z 28.05.2015 r., IV KK 39/15, LEX nr 1758725. Przypomnieć należy, że przepis ten został uchylony z dniem 05.10.2019 r., na mocy ustawy z dnia 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1694).

⁷⁶ W powyższy sposób można było traktować instytucję warunkowego zawieszenia kary na podstawie art. 152 k.k.w. W tym wypadku bowiem dochodziło bowiem do warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej w wyroku skazującym, a zatem zastosowania do tej kary środka probacyjnego, który potencjalnie mógł być orzeczony w tym wyroku.

wskazuje się bowiem, że instytucja ta, określana mianem przedterminowego zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności, jest zbliżona do warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia części kary pozbawienia wolności⁷⁷. Tym, co jest wspólne dla obu tych instytucji, to założenie, że nie ma potrzeby wykonywania kary, jeżeli jej cele, szczególnie w zakresie prewencji indywidualnej, zostały osiągnięte. Tym, co je różni, jest natomiast to, że w przypadku zwolnienia z odbycia reszty kary ograniczenia wolności zwolnienie ma charakter bezwarunkowy i tym samym nie wiążą się z nim elementy probacyjne⁷⁸. Przypomnieć zaś trzeba, że z chwilą uprawomocnienia się kary łącznej nie jest możliwe udzielenie i kontynuowanie⁷⁹ warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty stanowiących jej podstawę kar jednostkowych, a otwiera się droga do zastosowania tej instytucji do kary łącznej⁸⁰. Analogiczną konsekwencję, jeśli chodzi o możliwość zastosowania instytucji z art. 83 k.k., wywoła zatem sytuacja, w której kara ograniczenia wolności zostanie objęta węzłem kary łącznej. Z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o karze łącznej zwolnienie z odbycia reszty kary ograniczenia wolności będzie mogło bowiem dotyczyć wyłącznie kary łącznej, o ile oczywiście będzie nią kara ograniczenia wolności. W sytuacji, gdy jako kara łączna zostanie orzeczona kara pozbawienia wolności, instytucji tej nie będzie można zastosować w ogóle. W tym stanie rzeczy należy stwierdzić, że uprawomocnienie się wyroku łącznego, na mocy którego objęto węzłem karę ograniczenia wolności, unicestwi możliwość przedterminowego zwolnienia z tej kary. Ten stan rzeczy powstanie również wtedy, gdy postępowanie w przedmiocie zwolnienia z reszty kary ograniczenia wolności zostało zainicjowane przed wszczęciem postępowania o wydanie wyroku łącznego. W świetle powyższego wyводу należy postawić pytanie, czy sąd nie powinien wstrzymać się z wydaniem wyroku łącznego w przypadku, gdy postępowanie zainicjowane wnioskiem o zwolnienie od reszty kary ograniczenia wolności toczy się równoległe. Na to pytanie należy odpowiedzieć twierdząco. Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego nie powinno bowiem blokować możliwości skorzystania przez skazanego z instytucji, z których może on skorzystać na podstawie przepisów Kodeksu karnego. Problem polega jednak na tym, że brak w Kodeksie karnym, Kodeksie postępowania karnego czy Kodeksie karnym wykonawczym przepisu, który w powyższej sytuacji mógłby stanowić podstawę wstrzymania procedowania w przedmiocie wyroku łącznego. Wręcz przeciwnie – wszystko zdaje się prowadzić do zgoła odmiennych wniosków, a zwłaszcza obligatoryjny charakter wyroku łącznego i obowiązujące

---

⁷⁷ A. Zoll, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), WK 2016, komentarz do art. 83, teza 1.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Uwaga o kontynuacji była aktualna na gruncie stanu prawnego obowiązującego do dnia 30.06.2015 r. Po zmianach wprowadzonych z dniem 01.07.2015 r., aż do 23.06.2020 r. nie było bowiem możliwości łączenia kar pozbawienia wolności, co do których zastosowano środek probacyjny warunkowego przedterminowego zwolnienia (szerzej na ten temat w dalszej części komentarza).

⁸⁰ Tak trafnie SA w Lublinie w postanowieniu z 08.06.2015 r., II AKZw 273/05, LEX nr 270645.

w postępowaniu karnym wykonawczym zasady, tj. wykonalność postanowień z chwilą wydania oraz fakt, że złożenie wniosku w postępowaniu wykonawczym nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, którego dotyczy⁸¹.

1. 2. 31. Poważne problemy interpretacyjne w kontekście przesłanki „kary podlegającej wykonaniu” wywoływały również kwestie związane z możliwością łączenia kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz kary pozbawienia wolności, co do której sąd zastosował warunkowe przedterminowe zwolnienie. Jeśli chodzi o karę pozbawienia wolności orzeczoną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, to choć kara ta niewątpliwie nie ma statusu kary podlegającej wykonaniu, to jednak w określonych przez ustawodawcę przypadkach podlegała łączeniu. Było to możliwe na mocy wyraźnego odesłania zawartego w art. 85 § 2 k.k., który, przypomnijmy, stanowił, że „podstawą orzeczenia kary łącznej są wymierzone i podlegające wykonaniu, z zastrzeżeniem art. 89, w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1”. Wbrew jednak temu, co mogłoby się *prima facie* wydawać, kwestie związane z możliwością orzekania kary łącznej na podstawie kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie mogły być uznane za niewywołujące wątpliwości. Pierwszą kwestią, jaką należy przy tej okazji omówić, jest zakres odesłania zawartego w art. 85 § 2 k.k. Chodzi mianowicie o odpowiedź na pytanie, czy odwołując się do art. 89 k.k., ustawodawca dopuścił generalną możliwość łączenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na zasadach takich, jak kar podlegających wykonaniu, czy też odwołując się do art. 89 k.k. wskazał, że kara ta ulega łączeniu tylko w wypadkach wskazanych w przepisach art. 89 k.k. Zdecydowanie opowiedzieć się należy za drugą opcją. Gdyby bowiem ustawodawca chciał, by kara pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem jej wykonania podlegała łączeniu na zasadach takich jak kary podlegające wykonaniu, przepisowi art. 85 § 2 k.k. nadałby zgoła inne brzmienie, np.: „podstawą orzeczenia kary łącznej są wymierzone i podlegające wykonaniu w całości lub w części kary lub kary łączne za przestępstwa, o których mowa w § 1. Łączeniu podlegają również kary lub kary łączne pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania”. Wyraźne odwołanie do art. 89 k.k. przesądza zaś, że kara ta podlega łączeniu tylko w ściśle określonych przypadkach. Przeciwno tej koncepcji można podnieść zarzut, że art. 89 k.k. nie jest jedyną jednostką redakcyjną zawierającą regulacje odnoszące się do możliwości łączenia kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Tej kwestii dotyczy wszak również art. 89a k.k. Zarzut ten byłby jednak chybiony. Artykuł 89a k.k. jest bowiem niczym innym jak regulacją dopełniającą unormowania zawarte w art. 89 k.k., przy czym art. 89a § 1 k.k. stanowi *lex specialis* wobec art. 89 § 1 k.k., natomiast dwa pozostałe przepisy (art. 89a § 2 i 3 k.k.) uzupełniają unormowania zawarte w art. 89 k.k. i art. 89a § 1 k.k.⁸², przyznając sądowi kompetencję do orzeczenia kary grzywny na podstawie art. 71 § 1 k.k. w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności, choćby nie orzeczono jej za zbiegające się przestępstwa, oraz kompetencję do orzekania okresów próby i związanych z nimi obo-

⁸¹ W myśl art. 9 § 4 k.k.w. „złożenie wniosku o wydanie postanowienia w postępowaniu wykonawczym nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, którego wniosek dotyczy, chyba że sąd, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, postanowi inaczej. Postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia nie wymaga uzasadnienia”. Zob. D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 64–68.

⁸² Tak też P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89a, tezy 4–6.

wiązków na nowo w przypadku zbiegu orzeczeń o okresach próby. Na taki charakter tych regulacji wskazuje również usytuowanie art. 89a k.k. Przepis § 23 ust. 3 Zasad techniki prawodawczej⁸³ wyraźnie stanowi wszak, że „jeżeli od któregoś z elementów przepisu szczegółowego przewiduje się wyjątki lub któryś z elementów tego przepisu wymaga uściślenia, przepis formułujący wyjątki lub uściślenia zamieszcza się bezpośrednio po danym przepisie szczegółowym”. Z tej też przyczyny oczywiste jest, że odesłanie odwołujące się do art. 89 k.k. rozciąga się również na art. 89a k.k., zwłaszcza że – o czym nie możemy zapominać – w przepisie art. 89a § 1 k.k. wyraźnie mowa jest o możliwości objęcia węzłem kary łącznej kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Powyższe uwagi prowadzą do konstatacji, że kara pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie nabywa statusu kary podlegającej łączeniu w innych układach sytuacyjnych, w tym również w przypadku, gdy pozostaje w zbiegu z karą ograniczenia wolności. Przepis art. 87 k.k., do którego ani art. 85 k.k., ani art. 89 k.k. zresztą się nie odwołują i nie odwoływały, określający zasady łączenia kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności, nie wspomina bowiem nic o możliwości łączenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Z tej też przyczyny pogląd wywodzący możliwość łączenia kary ograniczenia wolności z karą pozbawienia wolności warunkowo zawieszoną z faktu, że bezwzględna kara pozbawienia wolności jest karą tego samego rodzaju co kara pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, oraz tego, że w art. 85 k.k. zawarto odesłanie do art. 89 k.k.⁸⁴, nie może być uznany za trafny. Przeszkoda, która uniemożliwia łączenie kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie wynika bowiem z tego, że karę tę uznaje się za karę odmiennego rodzaju od bezwzględnej kary pozbawienia wolności, ale z faktu, że nie jest to kara podlegająca wykonaniu. Przeszkoda ta z woli ustawodawcy ulegała dezaktualizacji jedynie w przypadkach określonych w art. 89 k.k. i art. 89a k.k. Przyjęcie poglądu, że kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie podlega łączeniu z karą ograniczenia wolności, mogło (i może, jeśli zgodnie z regułami zawartymi w przepisach intertemporalnych analizowanych noweli czerwcowej z 2020 r. lub z mocy art. 4 § 1 k.k. sąd będzie orzekał karę łączną według reguł wyznaczonych nowelą lutową z 2015 r. – szczegółowe uwagi w tej kwestii zostaną zamieszczone w dalszej części komentarza) jednak prowadzić do rezultatów trudnych do zaakceptowania z punktu widzenia zasad słuszności. Wyobraźmy sobie bowiem sytuację dwóch skazanych na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, w stosunku do których w późniejszym okresie zapadają wyroki skazujące za przestępstwa pozostające z tym pierwszym w realnym zbiegu⁸⁵, z tym, że w stosunku do jednego ze skazanych jest to bezwzględna kara pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, a w stosunku do drugiego kara ograniczenia wolności. W stosunku do pierwszego ze skazanych otwiera się droga do orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i to na zasadzie absorpcji, drugi ze skazanych,

⁸³ Załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

⁸⁴ P. Kardas, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), WK 2016, komentarz do art. 87, teza 10.

⁸⁵ Czyli zanim zapadł wyrok wymierzający karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

mimo że orzeczono wobec niego karę łagodniejszą, zostaje pozbawiony tej możliwości, a to oczywiście oznacza, że będzie musiał odbyć karę ograniczenia wolności. Trudno również racjonalnie uzasadnić sytuację, w której sprawca w realnym zbiegu dopuszcza się trzech przestępstw, przy czym w stosunku do każdego z nich prowadzone jest odrębne postępowanie, które kończy się w następujący sposób: w postępowaniu zakończonym jako pierwsze zapada wyrok wymierzający karę ograniczenia wolności w wymiarze 6 miesięcy, w postępowaniu zakończonym jako drugie zapada wyrok wymierzający bezwzględną karę pozbawienia wolności w wymiarze 3 miesięcy. Na podstawie tych dwóch kar sąd w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego orzeka karę łączną 4 miesięcy bezwzględnego pozbawienia wolności. Po uprawomocnieniu się wyroku łącznego zapada wyrok za trzecie z przestępstw, na mocy którego sąd wymierza oskarżonemu karę 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. W tej sytuacji w kolejnym postępowaniu o wydanie wyroku łącznego otwiera się zatem droga do orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i to oczywiście również na zasadzie absorpcji. Takiej szansy byłby natomiast pozbawiony skazany, wobec którego w pierwszym postępowaniu zostałby wydany wyrok wymierzający karę bezwzględnego pozbawienia wolności, w drugim karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, na podstawie których to kar w wyroku łącznym orzeczono by karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a po uprawomocnieniu się tego wyroku zapadłby wyrok za trzecie z przestępstw, w którym orzeczono by karę ograniczenia wolności. Pojawia się zatem pytanie, czy istnieje możliwość usunięcia tych trudnych do zaakceptowania konsekwencji w drodze odpowiedniej wykładni art. 87 i 89 k.k. Pewnym sposobem mogłoby być odwołanie się do reguł wnioskowań prawniczych, a ściślej mówiąc: do wnioskowania *a fortiori* – z większego na mniejsze. Można byłoby bowiem przyjąć, że skoro ustawodawca na mocy art. 89 § 1 k.k. zezwolił na to, by w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary (karę) pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i kary (karę) bezwzględnego pozbawienia wolności orzec karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, to tym bardziej wolno to sądowi uczynić w sytuacji, gdy skazanemu wymierzono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i karę ograniczenia wolności. Rzecz jednak w tym, że art. 89 § 1 k.k. jest jedynie przepisem, który przyznaje sądowi kompetencję do warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności w przypadku, gdy jej podstawą są kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania lub kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania i bezwzględne kary pozbawienia wolności. Kompetencja ta jest kwestią wtórną wobec kompetencji do łączenia kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, która jest karą niepodlegającą wykonaniu. Kompetencja do tego, by łączyć karę pozbawienia wolności orzeczoną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wynika bowiem z art. 85 § 2 k.k., a wykładnia art. 85 § 2 k.k. poprzez odwołanie się do wnioskowania *a fortiori*, prowadząca do wniosku, że łączenie kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania także w wypadku, gdy kara ta miałaby być łączona z karą ograniczenia wolności, nie jest możliwa. Upoważnienie do łączenia kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, mimo że nie jest to kara podlegająca wykonaniu, ustawodawca przyznał bowiem poprzez

wyraźne odesłanie do art. 89 k.k., a przepis ten dotyczy wyłącznie sytuacji łączenia kar pozbawienia wolności. W Kodeksie karnym nie znajdziemy zaś przepisu, w którym ustawodawca uregulowałby kwestię łączenia kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszonej z karą ograniczenia wolności. Za takową regulację nie może być uznany art. 87 k.k., który do dnia 23.06.2020 r., z uwagi na stanowcze brzmienie art. 85 k.k., musiał być odczytywany jako odnoszący się li tylko do kar bezwzględnych, jako podlegających wykonaniu. Brak jest również podstaw do stosowania art. 89 § 1 k.k. w sytuacji zbiegu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z karą ograniczenia wolności na zasadzie analogii. Przede wszystkim analogia ta byłaby dopuszczalna tylko wtedy, gdyby przyjąć, że w sytuacji owego zbiegu wyłączną karą, jaką można byłoby orzec jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, analogia byłaby analogią na korzyść sprawcy, a tylko taka analogia jest na gruncie prawa karnego dopuszczalna⁸⁶. Rzecz jednak w tym, że przepis art. 89 § 1 k.k. nie nakazuje wymierzania w przypadku zbiegu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i bezwzględnej kary pozbawienia wolności kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Co więcej umożliwiałoby to tylko w sytuacji, gdy kara łączna nie przekracza roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia każdego z tych przestępstw nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające do osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Nie należy również zapominać, że „zasadniczą przesłanką sięgania do analogii jest podobieństwo stanów faktycznych przy tym samym motywie legislacyjnym (*ratio legis*)”⁸⁷. Nie budzi zaś wątpliwości, że *ratio legis* przepisu art. 87 § 1 k.k. wprowadzającego wyjątek od łączenia kar jednorodzących stanowi brak możliwości równoczesnego wykonywania tych kar⁸⁸. Uznawanie zatem, że możliwe jest łączenie kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszonej i kary ograniczenia wolności całkowicie rozmiąłoby się z celem tej regulacji. W tym stanie rzeczy nie budzi wątpliwości, że i wnioskowanie z analogii nie może doprowadzić do konstatacji, że na gruncie Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r., kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania podlega łączeniu z karą ograniczenia wolności. Z powyższego wynika zatem, że w świetle tych regulacji nie istnieje możliwość połączenia kary ograniczenia wolności oraz kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, dopóki oczywiście sąd nie zarządzi wykonania tej ostatniej⁸⁹. Prowadzi to w wielu wypadkach do trudnych do zaakceptowania konsekwencji, których jednak nie da się osiągnąć w drodze zabiegów wykładniczych⁹⁰. Po modyfikacjach wprowadzonych do Kodeksu karnego nowelą czerwcową z 2020 r. sytuacja uległa zmianie w tym sensie, że prawodawca usunął

⁸⁶ L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 225.

⁸⁷ Uchwała SN 7 sędziów z 11.10.1991 r., III CZP 37/91, LEX nr 3702.

⁸⁸ Ł. Pohl, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, R. Stefański (red.), Legalis 2016, komentarz do art. 87 k.k., A pkt 4; wyrok SN z 09.07.2003 r., III KK 276/03, LEX nr 83970.

⁸⁹ Tak trafnie J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrzošek (red.), WK 2016, komentarz do art. 87 k.k., teza 2; Ł. Pohl, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 87, B pkt 4; odmiennie M. Bielski, [w:] *Nowelizacja...*, s. 537, P, teza 4; P. Kardas, [w:] *Nowelizacja...*, s. 585, 595–597; P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 87, teza 4; S. Żółtek, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, komentarz do art. 32–116; M. Królikowski, R. Zawłocki, (red.), Legalis 2015, komentarz do art. 87, II pkt 5.

⁹⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 68–73, zob. także SN w postanowieniu z 13.11.2019 r., I KZP 8/19, OSN-KW 2019, nr 11–12, poz. 65.

wymóg, by kary podlegające łączeniu „podlegały wykonaniu”, czego konsekwencją była również zmiana art. 85 § 2 k.k. Nie zmieniło się jednak *ratio legis* przepisu art. 87 k.k., który jak wskazano wyżej, został wprowadzony z uwagi na brak możliwości jednoczesnego wykonywania tych kar. W przypadku kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i kary ograniczenia wolności przeszkoda ta bez wątpienia nie zawsze się zaktualizuje. Powyższe pozwala na postawienie tezy, że w aktualnym stanie prawnym łączenie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i kary ograniczenia wolności będzie dopuszczalne tylko wtedy, gdy będzie to zgodne z celem tej regulacji. Interpretacja taka jest w pełni dopuszczalna, gdyż po wyroku TK z 11.06.2019 r., P 20/17⁹¹, łączenie kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności na podstawie art. 87 k.k., należy traktować jako instytucję fakultatywną⁹². Należy przy tym wskazać, że jeżeli sąd uzna, iż brak jest podstaw do połączenia kary ograniczenia wolności z karą pozbawienia wolności, np. z uwagi na fakt, że skazany nie uchylił się od wykonania kary ograniczenia wolności i w tym zakresie postępowanie prawomocnie umorzy, nie będzie możliwości połączenia tych samych kar w kolejnym postępowaniu, choćby nawet skazany zaczął uchylać się od wykonania kary ograniczenia wolności i w związku z tym została wobec niego orzeczona kara zastępcza pozbawienia wolności. Uniemożliwić będzie to bowiem przeszkoda procesowa w postaci powagi rzeczy osądzonej. W tym przypadku bowiem dochodziłoby do rozstrzygnięcia w przedmiocie tych samych kar, w niezmienionej postaci. Sytuacja jest zatem diametralnie odmienna od opisanych wcześniej przypadków, w których kara poprzednio niepołączona z uwagi na fakt, że nie miała przymiotu wykonalności, później ów przymiot uzyskała.

1. 2. 32. Kolejny problem na gruncie ustawowego pojęcia „kary podlegającej wykonaniu” dotyczy kary pozbawienia wolności, z której sprawca został warunkowo przedterminowo zwolniony. Istotą środka probacyjnego w postaci warunkowego przedterminowego zwolnienia jest „rezygnacja z kontynuowania wykonywania orzeczonej kary pozbawienia wolności i dalszego pobytu skazanego w zakładzie karnym przed upływem końcowego terminu jej wykonywania, jaki wynika z wyroku sądu. Z uwagi na warunkowość tego zwolnienia łączy się ono zawsze z wyznaczeniem okresu próby”⁹³. Z powyższego wynika zatem, że kara pozbawienia wolności, z której sprawca został warunkowo zwolniony, podobnie jak kara pozbawienia wolności, co do której zastosowano środek probacyjny w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary, nie może być uznana za karę podlegającą wykonaniu. Mając na uwadze fakt, że ustawodawca nie wprowadził wyjątku, na podstawie którego mimo braku cechy „wykonalności” możliwe byłoby łączenie kary pozbawienia wolności, z odbywania której skazany został warunkowo przedterminowo zwolniony, należy uznać, że kara ta, dopóki wa-

⁹¹ OTK-A 2019/29. W orzeczeniu tym TK stwierdził, że „art. 87 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.) w zakresie, w jakim nakłada na sąd obowiązek połączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności oraz wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności po dokonaniu zamiany kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

⁹² S. Żółtek, V. Vachev, [w:] *Kodeks karny*. t. 1–2, *Komentarz*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2021, komentarz do art. 87, punkt II.8. Por. J. Raglewski, *Łączenie w ramach kary łącznej kar różnorodzących (art. 87 k.k.)*. *Glosa do wyroku SN z dnia 28 maja 2009 r., III KK 107/09*, GSP-Prz.Orz. 2009, nr 4, s. 139–144.

⁹³ V. Konarska-Wrzosek, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrzosek (red.), WK 2016, komentarz do art. 77, teza 2.

runkowe przedterminowe zwolnienie nie zostanie odwołane, nie będzie podlegała łączeniu⁹⁴. Opowiadając się za tym poglądem, nie można jednak nie zwrócić uwagi na brzmienie art. 82 § 2 k.k., który stanowi, że „w wypadku objęcia wyrokiem łącznym kary, z której odbywania skazany został warunkowo zwolniony, na poczet orzeczonej kary łącznej zalicza się jedynie okres faktycznego odbywania kary”. Z przepisu tego w sposób wyraźny wynika bowiem, że możliwa jest sytuacja, w której dojdzie do objęcia węzłem kary łącznej kary pozbawienia wolności, z odbycia której skazany został warunkowo przedterminowo zwolniony, i określa konsekwencje tego stanu rzeczy. W naszej ocenie jednak obecność tej regulacji w Kodeksie karnym jest niewystarczająca do tego, by uznać, że w świetle art. 85 § 2 k.k. w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. kara pozbawienia wolności, z której skazany został warunkowo przedterminowo zwolniony, jest karą podlegającą wykonaniu, a tym samym podlegającą łączeniu. Przede wszystkim – w przeciwieństwie do kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – ustawodawca nie zawarł w Kodeksie karnym regulacji przyznającej sądowi kompetencję do łączenia kary pozbawienia wolności, z odbywania której skazany został warunkowo przedterminowo zwolniony. Za takową regulację nie może być bowiem uważany przepis art. 82 § 2 k.k., który określa jedynie konsekwencje decyzji o połączeniu. Można byłoby co prawda próbować wywodzić wskazaną kompetencję właśnie z tego artykułu, wskazując, że skoro ustawodawca określa konsekwencje łączenia kar, to siłą rzeczy musi również dopuszczać możliwość ich łączenia, ale w naszej ocenie tego rodzaju wnioskowanie byłoby dopuszczalne (choć, mając na uwadze stanowcze brzmienie art. 85 § 2 k.k., i tak wątpliwe), gdyby art. 82 § 2 k.k. został wprowadzony do Kodeksu karnego równocześnie ze znowelizowanym brzmieniem art. 85 k.k. lub później. Tak jednak nie było. Przepis art. 82 § 2 k.k. w aktualnie obowiązującym brzmieniu wszedł bowiem w życie w dniu 01.01.2012 r., a zatem w stanie prawnym, gdy nie istniało ograniczenie w postaci łączenia wyłącznie kar podlegających wykonaniu. W naszej ocenie zatem ewidentny konflikt pomiędzy przepisami art. 85 § 2 k.k. i art. 82 § 2 k.k. należy rozstrzygać na zasadzie *lex posteriori derogat legi priori* i przyjąć, że z chwilą wejścia w życie art. 85 § 2 k.k., który wykluczył możliwość łączenia kar niepodlegających wykonaniu (za wyjątkiem sytuacji opisanych w art. 89 k.k. i art. 89a k.k.), doszło do uchylecia art. 82 § 2 k.k. Dla uzyskania zupełnej jasności w tej sferze ustawodawca powinien jednak wprost dokonać takiego uchylecia⁹⁵. W aktualnie obowiązującym stanie prawnym problem ten się jednak zdezaktualizował.

1. 2. 33. Po omówieniu zagadnień związanych z kwestią prawomocności i wykonalności orzeczeń oraz charakterem kar pozbawienia wolności, co do których sąd zastosował środki probacyjne, przedmiotem rozważań należy uczynić zagadnienie statusu kary wymierzonej na mocy prawomocnego wyroku, którego wykonalność została jednak w całości lub w części wstrzymana, np. na podstawie art. 532 § 1 k.p.k. czy art. 9 § 4 k.k.w. W doktrynie został bowiem wyrażony pogląd, że i w tym przypadku kara nie ma statusu kary podlegającej wykonaniu⁹⁶. W naszej ocenie jednak pogląd ten jest nietrafny. Postanowienie o wstrzymaniu wy-

⁹⁴ Tak J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 5; J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 10. Odmiennie P. Kardas, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 70 i 71; SN w postanowieniu z 17.09.2020 r., IV KK 399/19, OSNKW 2020, nr 9-10, poz. 46.

⁹⁵ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 73-74.

⁹⁶ J. Lachowski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 5.

konania orzeczenia jedynie czasowo, z powodu oczekiwania na wynik innego postępowania, wstrzymuje wykonanie zawartych w orzeczeniu rozstrzygnięć, a tym samym nie pozbawia kary statusu kary podlegającej wykonaniu. Sytuacja, wywołana mocą takiego orzeczenia, jest przy tym sytuacją rodzajowo odmienną od sytuacji wywołanej orzeczeniem, na mocy którego zastosowano środek probacyjny w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary czy warunkowego przedterminowego zwolnienia, które bez konieczności wydawania dalszych rozstrzygnięć pozbawia karę statusu wykonalności, uzależniając trwałość wywołanego przez to orzeczenie stanu rzeczy od pozytywnego upływu okresu próby. Należy przy tym zaznaczyć, że przywrócenie karze, co do której zastosowano wspomniane środki probacyjne, statusu kary podlegającej wykonaniu uzależnione jest od wydania przez sąd kolejnego postanowienia będącego konsekwencją negatywnej weryfikacji okresu próby. Stan rzeczy wywołany wstrzymaniem wykonalności orzeczenia (czy w całości, czy w części dotyczącej kary – art. 568 k.p.k.) jest już zaś z mocy tego orzeczenia stanem przejściowym. To, czy po okresie jego obowiązywania orzeczenie, które zostało wstrzymane, będzie wykonywane, czy też nie i ewentualnie przez jaki okres, uzależnione będzie od decyzji sądu lub innego organu (ułaskawienie). Dopóki jednak wspomniana decyzja nie zostanie wydana, nie sposób twierdzić, że kara wymierzona tym orzeczeniem nie ma charakteru kary podlegającej wykonaniu. Status ten ma ona bowiem nadal. Wstrzymany jest jedynie proces jej wykonywania. Charakteru kary podlegającej wykonaniu nie traci również kara, której wykonanie sąd odroczył lub w wykonaniu której zarządził przerwę⁹⁷. Postanowienia te – w przeciwieństwie do orzeczeń, na mocy których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary czy też warunkowo przedterminowo zwolnił skazanego z odbycia reszty kary pozbawienia wolności – nie oznaczają uzależnionej od pozytywnego upływu okresu próby rezygnacji z wykonania kary, a jedynie wstrzymują, na określony w tych postanowieniach okres, proces wykonywania owej kary⁹⁸.

1. 2. 34. Pozostając na gruncie stanu prawnego wyznaczanego przez regulacje prawne w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r., należy wskazać, że mimo zaistnienia wszystkich warunków określonych w art. 85 § 1–2 k.k. orzeczenie kary łącznej na tych zasadach nie zawsze będzie możliwe. Ustawodawca wprowadził bowiem regulacje uniemożliwiające orzeczenie kary łącznej w przypadku przestępstw popełnionych w określonym układzie sytuacyjnym opartym na relacji czasu popełnienia tychże przestępstw do czasu odbywania kary/kary łącznej za przestępstwa wcześniej popełnione⁹⁹. Zgodnie bowiem z art. 85 § 3 k.k., w poprzednio obowiązującym brzmieniu, „jeżeli po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania kary lub kary łącznej sprawca popełnił przestępstwo, za które orzeczono karę tego samego rodzaju lub inną podlegającą łączeniu, orzeczona kara nie podlega łączeniu z karą odbywaną w czasie popełnienia czynu”. Przepisu tego nie można uznać za sformułowany poprawnie, mimo tego, że jego treść w stosunku do pierwotnego brzmienia została zmieniona i to właśnie z tej przyczyny, że poprzednie brzmienie tej regulacji wywoła-

⁹⁷ Odmiennie *ibidem*.

⁹⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 74–75.

⁹⁹ Jak wskazał SN w uchwale składu 7 sędziów z 25.01.2018 r., I KZP 11/17, OSNKW 2018, nr 4, poz. 28, „popełnienie przez sprawcę przestępstwa w okresie próby wyznaczonym postanowieniem o warunkowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności nie stanowi przewidzianej w art. 85 § 3 k.k. negatywnej przesłanki do orzeczenia kary łącznej obejmującej karę (kary łączne), z odbycia reszty której sprawca został warunkowo zwolniony oraz karę (kary łączne) za przestępstwo popełnione w okresie próby”.

ło istotne wątpliwości interpretacyjne. Przypomnijmy, że przed wejściem w życie nowelizacji z dnia 11.03.2016 r.¹⁰⁰, tj. do dnia 14.04.2016 r. przepis art. 85 § 3 k.k. miał następujące brzmienie: „podstawą orzeczenia jednej kary łącznej nie może być kara wymierzona za przestępstwo popełnione po rozpoczęciu, a przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu z karą wykonywaną w chwili popełnienia przestępstwa, lub karą łączną, w skład której wchodzi kara, która była wykonywana w chwili popełnienia czynu”. Wbrew jednak założeniom projektodawców¹⁰¹ zmiana dokonana na mocy noweli marcowej z 2016 r. nie ma charakteru zmiany redakcyjnej, ale jest to zmiana merytoryczna¹⁰². Przede wszystkim należy bowiem zauważyć, że na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego węzłem jednej kary łącznej nie można było objąć kary wykonywanej w czasie popełnienia przestępstwa z karą za to przestępstwo orzeczoną, a aktualnie węzłem tejże kary nie może być objęta kara odbywana w czasie popełnienia przestępstwa. Honorując założenie racjonalności prawodawcy, pojęcie „odbywanie kary” nie może na gruncie art. 85 § 3 k.k. być utożsamiane z pojęciem „wykonywanie kary”. Oba zwroty języka prawnego wyrażają „własną” treść normatywną (zakaz wykładni synonimicznej), żaden z nich nie może być potraktowany *per non est*. Odbywanie kary pozostaje jedną z form wykonywania kar wymienionych w art. 32 k.k., jednak nie wszystkich. „Wykonywanie” kary jest zatem pojęciem nadrzędnym wobec terminu „odbywanie”. Niewątpliwie karą, której się nie odbywa, a którą się wykonuje, jest kara grzywny. Formami wykonania kary grzywny są: dobrowolne uiszczenie grzywny przez skazanego, egzekucja sądowa, praca społecznie użyteczna, zastępcza kara pozbawienia wolności, rozłożenie grzywny na raty i umorzenie grzywny¹⁰³. Powyższe oznacza, że przeszkoda z art. 85 § 3 k.k., a w konsekwencji i z art. 85 § 3a k.k. nie uaktualni się na gruncie kary grzywny. Z tego też powodu, nawet jeśli skazany popełni przestępstwo, np. w czasie toczącej się wobec niego egzekucji sądowej zmierzającej do wyegzekwowania wcześniej orzeczonej kary grzywny, i zostanie skazany za to przestępstwo również na karę grzywny, możliwe będzie połączenie tych kar. Pewne wątpliwości mogą natomiast powstać w sytuacji, gdy sprawca popełni przestępstwo w czasie wykonywania zastępczej kary pozbawienia wolności orzeczonej za grzywnę. Wykonywanie kary zastępczej pozbawienia wolności następuje bowiem niewątpliwie przez jej odbywanie. Należy jednak stwierdzić, że skoro możliwe jest łączenie tylko kar zasadniczych, a karę grzywny jako taką się wykonuje (odbywanie zastępczej kary pozbawienia wolności jest wszak formą jej wykonywania), także i w tej sytuacji nie zaistnieje przeszkoda, o której mowa w powołanych wyżej przepisach. Przeszkody wskazywane w przepisach art. 85 § 3 i 3a k.k. mogą się zatem zaktualizować wyłącznie na gruncie kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności, które wykonuje się przez odbywanie¹⁰⁴. Niezwykle

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 437).

¹⁰¹ Z uzasadnienia projektu ustawy wynika bowiem, że propozycja ukształtowania na nowo treści dotychczasowego art. 85 § 3 wynikała z uzasadnionych wątpliwości co do językowej poprawności obecnej redakcji, wobec czego zaproponowano, aby dotychczasowy przepis art. 85 § 3 k.k. został rozdzielony na dwie jednostki redakcyjne.

¹⁰² Odmiennie M. Gałązka, która wskazuje, że „wprowadzone tą nowelizacją przepisy art. 85 § 3 i 3a k.k. nie stanowią zmiany merytorycznej, lecz (kolejną) próbę dostosowania treści dotychczasowego art. 85 § 3 k.k. do stawianych mu celów”. M. Gałązka, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Legalis 2017, komentarz do art. 85, pkt II, ppkt 3.

¹⁰³ K. Postulski, *Orzekanie i wykonywanie...*, s. 47.

¹⁰⁴ Zob. w szczególności art. 43i § 4 k.k.w., 43la § 1 k.k.w., 57a § 1 i 2 k.k.w., art. 80a pkt 1 i 2 k.k.w.

ważne dla ustalenia, czy wskazana przeszkoda się zaktualizowała, jest prawidłowe oznaczenie momentu rozpoczęcia wykonywania kary. Terminy te określają przepisy Kodeksu karnego wykonawczego. Wśród nich najważniejsze znaczenie mają: art. 43k § 6 k.k.w., zgodnie z którym rozpoczęcie wykonywania dozoru elektronicznego następuje z dniem, w którym wobec skazanego uruchomiono środki techniczne niezbędne do wykonywania kary w tym systemie; art. 80a. k.k.w., w myśl którego początek wykonywania kary pozbawienia liczy się od dnia: 1) przyjęcia skazanego lub ukaranego, który zgłosił się do odbycia kary, 2) zatrzymania skazanego lub ukaranego, który został doprowadzony do odbycia kary, 3) wprowadzenia do wykonania orzeczenia w stosunku do osoby pozbawionej wolności – chyba że ustawa stanowi inaczej; art. 57a § 1 i 2 k.k.w., w myśl których rozpoczęcie odbywania kary w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 1 k.k. następuje w dniu, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy, a rozpoczęcie odbywania kary w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 4 k.k. następuje w pierwszym dniu okresu, w którym dokonuje się potrącenia skazanemu z wynagrodzenia za pracę. Oznacza to, że zanim do rozpoczęcia wykonywania kary, zgodnie z przepisami Kodeksu karnego wykonawczego nie dojdzie, to choćby orzeczenie było już skierowane do wykonania, a przyczyny opóźnień w rozpoczęciu wykonywania kary nie leżały po stronie organów postępowania wykonawczego, ale innych podmiotów, w tym nawet samego skazanego, przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. nie powstanie. Można mieć wątpliwości co do trafności takiego rozwiązania, które zdaje się premiować sprawców celowo opóźniających wykonanie orzeczonej wobec nich kary, ale powyższe zastrzeżenia i tak są dużo mniejszego kalibru niż te, do jakich prowadzi analiza przepisu art. 85 § 3 k.k. przez pryzmat instytucji i zjawisk wstrzymujących lub przerywających odbywanie kary. Trzeba bowiem stwierdzić, że skoro ustawodawca wyraźnie wskazał, że przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. uniemożliwia połączenie kary orzeczonej za przestępstwo z karą odbywaną w czasie jego popełnienia, przeszkoda ta nie zaistnieje, jeśli kara ta po uprzednim wprowadzeniu jej do wykonania, w chwili popełnienia przez skazanego kolejnego przestępstwa, nie będzie przez skazanego odbywana. I mimo że taki sposób interpretacji jest sprzeczny z zakładanym przez ustawodawcę celem, jaki miała spełnić wskazana regulacja¹⁰⁵, to jednak zasadniczo nie można od niego odstąpić. Przepis ten ma bowiem charakter wyjątkowy i w związku z tym nie może być wykładany rozszerzająco, zwłaszcza że w tym przypadku byłaby to wykładnia co do zasady na

---

¹⁰⁵ W uzasadnieniu Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw wskazano, że „jedynym instrumentem wyłączającym w pewnym zakresie łączenie kar jednorodzących lub innych podlegających łączeniu jest proponowany art. 85 § 3 k.k., wedle którego podstawą orzeczenia jednej kary łącznej nie może być kara wymierzona za przestępstwo popełnione przed zakończeniem wykonywania innej kary podlegającej łączeniu oraz ta kara lub kara łączna, w skład której wchodzi. Ma on zapobiegać sytuacjom, w których skazany na surową karę pozbawienia wolności (jednostkową lub łączną), zbliżając się do górnej granicy zagrożenia, przed zakończeniem odbywania aktualnej kary mógłby popełnić nawet przestępstwa o znacznej szkodliwości społecznej, a kary za nie wymierzone w ogóle lub jedynie w minimalnym stopniu wpływałyby (z uwagi na niemożność przekroczenia górnej granicy rodzajowej kary) na rozmiar kary pozostającej mu jeszcze do odbycia. Innym refleksem tej swoistej bezkarności byłby niewątpliwie fakt, że skazanym zależałoby w opisanej sytuacji na prawnym, bądź nawet bezprawnym odwlekaniu w czasie zakończenia odbywania kary pozbawienia wolności”. Druk sejmowy nr 2393 z 15.05.2014 r. – Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw wraz z projektami aktów wykonawczych, s. 18–19 uzasadnienia.

niekorzystać skazanego¹⁰⁶. Przed przystąpieniem do rozważań ściśle dotyczących tej kwestii, dla zupełności wyводу należy wskazać, że bez wątplenia przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. nie zaktualizuje się w przypadku, gdy skazany popełni kolejne przestępstwo w czasie, gdy wykonanie wcześniej orzeczonej kary pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności odroczone. Jest to jednak oczywiste, gdyż odroczenie wykonania kary może nastąpić tylko wtedy, gdy skazany nie rozpoczął jeszcze odbywania kary¹⁰⁷. Z brzmienia art. 85 § 3 k.k. wynika jednak również, że statuowana przezeń przeszkoda w orzekaniu kary łącznej nie będzie dotyczyła nadto takich przypadków, w których sprawca popełni przestępstwa w czasie przerwy w odbywaniu kary¹⁰⁸. Niewątpliwym jest bowiem, że w czasie przerwy skazany kary nie odbywa – w tym tkwi zresztą istota tej instytucji¹⁰⁹. Z tych samych względów wskazana negatywna przesłanka do łączenia kar nie zachodzi, gdy przestępstwo zostaje popełnione w czasie, gdy wcześniej orzeczona wobec sprawcy kara nie jest wykonywana na skutek wstrzymania wykonania orzeczenia (tak w całości, jak i w części dotyczącej tejże kary), czy też warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności¹¹⁰. Przeszkoda, o której mowa w art. 85 § 3 k.k., zaktualizuje się natomiast w przypadku, gdy sprawca popełni przestępstwo w czasie korzystania z zezwolenia na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin (art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w.), zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.)¹¹¹. Zezwolenia te są bowiem nagrodami, z których skazany korzysta właśnie w czasie odbywania

¹⁰⁶ Przepis art. 85 § 3 k.k., uwzględniając jego brzmienie, odnosił się będzie do skazanych na bezwzględne kary pozbawienia wolności oraz do skazanych na kary ograniczenia wolności. Tacy skazani – czego dowodzi obserwacja praktyki – korzystają na zastosowaniu wobec nich instytucji kary łącznej, gdyż wymierzana jest ona w przytłaczającej większości na zasadzie asperacji lub absorpcji. Nigdy zaś nie mogą na wymierzeniu kary łącznej „stracić”, skoro w najgorszym razie wymiar tej kary oparty będzie na zasadzie kumulacji. Stąd też uprawnione jest stanowisko, że regulacja art. 85 § 3 k.k. wprowadza unormowania w założeniu niekorzystne dla skazanych.

¹⁰⁷ K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WK 2015, komentarz do art. 62, teza 1; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WK 2016, komentarz do art. 62, teza 1, komentarz do art. 151, teza 1.

¹⁰⁸ Tak też SN w wyroku z 04.01.2021 r., III KK 256/19, Lex nr 3169200.

¹⁰⁹ Wynika to bardzo wyraźnie z regulacji statuujących instytucję przerwy. I tak np. z art. 63 § 1 k.k.w. wynika, że jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd udziela przerwy w odbywaniu kary do czasu ustania przeszkody. Zgodnie natomiast z § 2 tego artykułu sąd może udzielić przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności do roku ze względów, o których mowa w art. 62 § 1 k.k.w. Z art. 153 § 1 k.k.w. wynika natomiast, że sąd penitencjarny udziela przerwy w wykonaniu kary w wypadku określonym w art. 150 § 1 do czasu ustania przeszkody. W myśl art. 153 § 2 k.k.w. sąd penitencjarny może udzielić przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, jeżeli przemawiają za tym ważne względy rodzinne lub osobiste. Przepisy art. 151 § 3–5 stosuje się odpowiednio.

¹¹⁰ Oczywiście problem ten można rozważać wyłącznie na tle sytuacji, w której co do skazanego odwołano warunkowe przedterminowe zwolnienie. Dopiero bowiem z tą chwilą kara objęta uprzednio warunkowym przedterminowym zwolnieniem uzyskuje status kary podlegającej wykonaniu, a w konsekwencji staje się karą podlegającą łączeniu. Por. też uchwała 7 sędziów SN z 25.01.2018 r., I KZP 11/17, OSNKW 2018, nr 4, poz.28.

¹¹¹ Trafnie więc SN w postanowieniu z 19.01.2017 r., I KZP 12/16, OSNKW 2017, nr 2, poz. 8, wskazał, że „skazany, któremu udzielono zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni w trybie art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w., odbywa w tym czasie karę pozbawienia wolności w rozumieniu art. 85 § 3 k.k. Popelnienie w trakcie odbywania tej kary przestępstwa, za które następnie orzeczono karę tego samego rodzaju lub inną podlegającą łączeniu, stanowi negatywną przesłankę wymierzenia kary łącznej w trybie wyroku łącznego (...).

kary, co wynika wyraźnie z treści art. 137 k.k.w.¹¹². Tak samo, na gruncie art. 85 § 3 k.k., należy traktować przepustki, o których mowa w art. 91 pkt 7 k.k.w. oraz art. 92 pkt 9 k.k.w., z których skazany z mocy prawa może korzystać w czasie odbywania kary w zakładzie karnym typu otwartego i półotwartego. Trzeba przy tym zaznaczyć, że zgodnie z art. 140 § 4 k.k.w. (art. 140 § 4 k.k.w. w zw. z art. 93 k.k.w.) zasadniczo czasu przebywania skazanego poza zakładem karnym, na podstawie wskazanych zezwoleń i przepustek, nie odlicza się od okresu odbywania kary, chyba że sędzia penitencjarny zarządzi inaczej w wypadku, gdy skazany w tym czasie nadużył zaufania. Należy jednak stwierdzić, że owo – następujące *ex post* – odliczenie nie powoduje, że z chwilą jego dokonania upada przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. Dokonanie owego odliczenia nie stanowi bowiem formy uznania, że w tym czasie skazany nie odbywał kary, ale zastosowanie wobec skazanego swoistej sankcji za to, że z przepustki/zezwoleń na opuszczenie zakładu karnego korzystał niewłaściwie¹¹³. Trafnie zatem wskazuje się w doktrynie, że z art. 140 § 4 k.k.w., można wyprowadzić wniosek, iż zachowanie skazanego także w czasie korzystania z przepustek lub zezwoleń może być oceniane z punktu widzenia zasad nagradzania i karania dyscyplinarnego¹¹⁴, a to potwierdza słuszność wnioskowania, że w czasie korzystania z przepustek i zezwoleń skazany odbywa karę. Kolejnym argumentem przemawiającym za trafnością przywołanego poglądu jest to, że w obowiązującym w dacie wprowadzania analizowanej regulacji rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 21.12.2016 r. r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności¹¹⁵ zawarto przepis o treści: „korzystając z przepustek lub zezwoleń na opuszczenie zakładu karnego, skazany używa własnej odzieży, bielizny i obuwia. Jeżeli są one zniszczone lub nieodpowiednie ze względu na porę roku, zakład karny wydaje w tym celu skazanemu do użytku odpowiednie odzież, bieliznę lub obuwie” (§ 36). Zarówno brzmienie tej regulacji, jak i fakt, że została umieszczona w akcie prawnym poświęconym wykonywaniu kary pozbawienia wolności, wskazują, że choć w czasie korzystania z owych zezwoleń lub przepustek skazany przebywa poza zakładem karnym, to jednak nie przestaje odbywać kary pozbawienia wolności¹¹⁶. Należy zaznaczyć, że regulamin ten utracił moc w dniu 01.01.2023 r., kiedy to został zastąpiony rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 23.12.2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności¹¹⁷. W aktualnie obowiązującym rozporządzeniu znajduje się, zawarty w § 31, odpowiednik dotychczas obowiązującego § 36.

1. 2. 35. Nie można również zapominać, że podczas korzystania ze zwolnień i przepustek skazany podlega określonym rygorom wynikającym zarówno wprost z przepisów prawa, jak i ze zobowiązań nałożonych nań przez dyrektora zakładu karnego (art. 140 § 1–3 k.k.w. w zw.

---

¹¹² Przepis ten stanowi bowiem, że skazanemu wyróżniającemu się dobrym zachowaniem w czasie odbywania kary mogą być przyznawane nagrody. Nagroda może być również przyznana skazanemu w celu zachęcenia skazanego do poprawy zachowania.

¹¹³ Uznanie, że wskazane odliczenie prowadzi do upadku przeszkody z art. 85 § 3 k.k.w., prowadziłoby zresztą *ad absurdum*, gdyż oznaczałoby dawanie sprawcy premii za to, że korzystając z przepustki lub nagrody nadużył zaufania.

¹¹⁴ K. Postulski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 140, teza 8.

¹¹⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 2231.

¹¹⁶ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 75–80.

¹¹⁷ Dz. U. z 2022 r. poz. 2847.

z art. 93 k.k.w.). Przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. zaktualizuje się oczywiście również w przypadku, gdy skazany popełni przestępstwo w czasie korzystania z zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie na podstawie art. 141a § 1 k.k.w., bądź też w czasie korzystania z zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego na podstawie art. 165 § 2 k.k.w. Największe wątpliwości interpretacyjne budzi jednak ocena sytuacji, w której skazany popełnia przestępstwo w czasie, gdy faktycznie nie odbywa kary z tego powodu, że poza zakładem karnym przebywa nielegalnie, np. na skutek niepowrócenia do zakładu karnego po upływie okresu udzielonej przerwy, przepustki, zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego czy też ucieczki z zakładu karnego. Podkreślenia wymaga, że zachowania te są nie tylko nielegalne, ale i (w określonych okolicznościach) stanowią czyny zabronione pod groźbą kary przez obowiązujący Kodeks karny. Przepis art. 242 § 1 k.k. stanowi bowiem, że „kto uwalnia się sam, będąc pozbawionym wolności na podstawie orzeczenia sądu lub prawnego nakazu wydanego przez inny organ państwowy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”. Karze grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku podlega natomiast ten, „kto korzystając z zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego lub aresztu śledczego bez dozoru albo zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia, bez usprawiedliwionej przyczyny nie powróci najpóźniej w ciągu 3 dni po upływie wyznaczonego terminu” oraz ten, „kto, korzystając z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności, bez usprawiedliwionej przyczyny nie powróci do zakładu karnego najpóźniej w ciągu 3 dni po upływie wyznaczonego terminu” (art. 242 § 2 i 3 k.k.). Przyjęcie interpretacji skutkującej uznaniem, że osoba, która uciekła z zakładu karnego lub do niego nie powróciła w wyznaczonym terminie, i w czasie nielegalnego pobytu poza zakładem karnym dopuściła się przestępstwa, korzysta z dobrodziejstwa łączenia kar w przeciwieństwie do osoby, która czynu tego dopuściła się, pozostając w zakładzie karnym, niewątpliwie musi zostać uznane za prowadzące do absurdalnych i niemożliwych do zaakceptowania konsekwencji. Absurdalność ta staje się jeszcze bardziej rażąca, gdy uświadomimy sobie, że przy tej wykładni kara wymierzona za przestępstwo z art. 242 § 1, 2 lub 3 k.k. mogłaby podlegać łączeniu z karą, której odbywania w zakładzie karnym skazany chciał uniknąć, podejmując opisane w tych przepisach zachowania. Kierując się zatem jedną z najstarszych dyrektyw wykładni, jaką jest *argumentum ad absurdum*¹¹⁸, wykładnię taką należy odrzucić. Problem, jaki, przyjąwszy ten sposób interpretacji, należy rozstrzygnąć, sprowadza się natomiast do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy rezultat w postaci niemożności łączenia kar wynikający z art. 85 § 3 k.k. powstanie zawsze, gdy już po wprowadzeniu kary do wykonania skazany swoim bezprawnym zachowaniem doprowadzi do sytuacji, w której kara ta nie będzie przez niego faktycznie odbywana, czy też wyłącznie wówczas, gdy doprowadzi do tego czynem będącym przestępstwem. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia ma bardzo poważne implikacje praktyczne. Od niego zależeć będzie bowiem np. to, czy kara wymierzona za przestępstwo popełnione przez skazanego dnia następnego po upływie wyznaczonego mu terminu stawienia do zakładu karnego w związku z zakończeniem przerwy będzie podlegała łączeniu z karą, w odbywaniu której przerwa ta została udzielona. W naszej ocenie każda sytuacja, w której osoba celowo uchylająca się od odbycia kary poprzez nielegalne, a więc nie tylko przestępcze zabiegi, unikałaby dzięki temu konsekwencji z art. 85 § 3 k.k.,

¹¹⁸ Zob. szerzej L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006, s. 150–151.

jawi się jako absurdalna i niemożliwa do zaakceptowania. W związku z tym zdecydowanie opowiadamy się za stanowiskiem, iż rezultat w postaci niemożności łączenia kar wynikający z art. 85 § 3 k.k. powstanie zawsze, gdy już po wprowadzeniu kary do wykonania skazany swoim bezprawnym zachowaniem doprowadzi do sytuacji, w której kara ta nie będzie przez niego faktycznie odbywana. Pogląd ten można byłoby co prawda próbować zwalczać, podnosząc argument, że tego rodzaju konsekwencji unika przecież sprawca, który opóźnia rozpoczęcie wykonywania kary, ale w naszej ocenie zarzut ten nie jest wystarczający do podważenia trafności zajętego przez nas stanowiska. Należy bowiem wskazać, że stan rzeczy, do którego odwołuje się ów argument, choć również trudny do zaakceptowania, wynika przede wszystkim ze stanowczo brzmiących przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, które precyzyjnie określają moment rozpoczęcia wykonywania kary, uwzględniając sytuacje, w których skazany swoim zachowaniem opóźnia go w czasie¹¹⁹. Z tego też powodu odmienna wykładnia powołanego wyżej art. 85 § 3 k.k. w początkowym jego fragmencie nie jest niemożliwa. Konkludując, wskazujemy, że przeszkoda z art. 85 § 3 k.k. powstaje również wtedy, gdy skazany po wprowadzeniu kary do wykonania własnym bezprawnym zachowaniem spowoduje, iż nie będzie jej odbywał¹²⁰. Artykuł 85 § 3a k.k., który uzupełniał regulację zawartą w poprzedzającym go paragrafie, stanowił, że „jeżeli kara wykonywana lub orzeczona, o której mowa w § 3, stanie się następnie podstawą orzeczenia kary lub kar łącznych, zakaz łączenia kar odnosi się również do tej kary lub kar łącznych”. Pod pojęciem „kary wykonywanej” użytym na gruncie art. 85 § 3a k.k. należy oczywiście rozumieć karę, w czasie odbywania której sprawca popełnił przestępstwo. Karą orzeczoną jest natomiast kara za to przestępstwo wymierzona. Oznacza to, że przepis art. 85 § 3a k.k. rozciąga zakaz łączenia wynikający z art. 85 § 3 k.k. na kary łączne, których podstawą stała się kara wykonywana lub kara orzeczona. Z powyższego wynika, że za każdym razem – podejmując decyzję w przedmiocie orzeczenia kary łącznej – sąd, orzekający karę łączną w oparciu o przepisy Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r., będzie zobowiązany szczegółowo badać daty popełnienia poszczególnych przestępstw, za które wymierzono kary, których połączenie rozważa, i okresy odbywania kar orzeczonych za owe przestępstwa pod kątem ustalenia, czy wskazane przeszkody nie zachodzą. Należy stwierdzić, że z każdym kolejnym wyrokiem łącznym orzekającym kolejne kary łączne na podstawie kar łącznych wcześniej orzeczonych zadanie to staje się coraz trudniejsze¹²¹.

¹¹⁹ Zob. np. art. 80a pkt 2 k.k.w.

¹²⁰ Podobny pogląd na gruncie biegu okresu, na jaki orzeczono środek karny w postaci pozbawienia praw publicznych, wyraził J. Lachowski, który stwierdził, że podobnie należy potraktować skazanych, którzy samowolnie opuszczają zakład karny. W takim wypadku nie zachodzi żadna przerwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Przyjąć więc należy, iż skazany mimo tego, że nie przebywa w zakładzie karnym, to z formalnoprawnego punktu widzenia i tak ją odbywa, co w konsekwencji powoduje zawieszenie biegu terminu, na jaki orzeczono omawiany środek karny. W przeciwnym wypadku odnosiłby on korzyść z ucieczki w postaci skrócenia okresu pozbawienia praw publicznych, co pozostawałoby w sprzeczności z istotą oraz celem tego środka karnego (J. Lachowski, *Pozbawienie praw publicznych w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2003, nr 10, s. 67–68). Odmienny pogląd wyraził natomiast SN w postanowieniu z 17.05.1990 r., VKZP 5/90, LEX nr 21016, gdzie stwierdził, że w myśl art. 38 § 1 k.k.w. karę pozbawienia wolności wykonuje się w zakładach karnych i tylko pobyt w nich uważany jest za odbywanie kary. Skoro skazany w wypadku udzielenia przerwy lub przerw w karze czy ucieczki nie przebywa w zakładzie karnym, nie może być mowy o odbywaniu kary, a tylko to stanowi przeszkodę do biegu kar dodatkowych. Skazany w obu wymienionych wypadkach, przebywając na wolności, ma możliwość korzystania z utraconych praw.

¹²¹ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 80–83.

1. 2. 36. Orzekając karę łączną na podstawie przepisów dotyczących kary łącznej w brzmieniu obowiązującym do dnia 30.06.2015 r. i od dnia 24.06.2020 r., jak już wskazano wyżej, sąd nie będzie zmuszony zmagać się ze sprawiającą tak wiele problemów wykładnią pojęcia „kary podlegającej wykonaniu” oraz z dylematami wynikającymi z brzmienia powołanych wyżej art. 85 § 3 i 3a k.k. Przepis art. 92 k.k. (uchylony z dniem 01.07.2015 r.) i art. 91a k.k. dodany do kodeksu karnego w dniu 24.06.2020 r. jednoznacznie wskazują bowiem, że wydaniu wyroku łącznego nie stoi na przeszkodzie, że poszczególne kary wymierzone za należące do ciągu przestępstw lub zbiegające się przestępstwa zostały już w całości albo w części wykonane. Przepis art. 71 § 2 stosuje się odpowiednio”. Aktualnie, w związku ze skreśleniem wymogu, że podstawą orzeczenia kary łącznej mogą być wyłącznie kary podlegające wykonaniu, nie ma także przeszkód do łączenia kary pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono z karą ograniczenia wolności oraz kary pozbawienia wolności, z której sprawca został warunkowo przedterminowo zwolniony. Pamiętać jednak należy, że przepis art. 91a k.k. (analogicznie, jak uchylony art. 92 k.k.), nie stoi na przeszkodzie uznaniu, że wydaniu wyroku łącznego sprzeciwia się sytuacja, w której kara wymierzona za pozostające w zbiegu realnym przestępstwo w czasie orzekania w przedmiocie takiego wyroku nie może być już wykonana i nigdy do wykonania nie może już zostać wprowadzona. Pogląd taki, SN wyraził w odniesieniu do kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, której wykonanie nie mogło już być zarządzone z uwagi na upływ okresu próby i kolejnych 6 miesięcy od jego zakończenia¹²². Nadal nie jest również możliwe objęcie węzłem kary łącznej kary grzywny orzeczonej na podstawie art. 71 § 1 k.k., w razie zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, w związku z zawieszeniem której została orzeczona. Wynika to z akcesoryjnego charakteru tejże kary, który sprawia, że z chwilą zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności ww. kara grzywny nie podlega wykonaniu, natomiast kara pozbawienia wolności ulega skróceniu o okres odpowiadający połowie liczby uiszczonych stawek dziennych grzywny z zaokrągleniem w górę do pełnego dnia (art. 71 § 2 k.k.)¹²³. Analogicznie należy traktować sytuację, w której kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, objęta została wyrokiem łącznym i stała się podstawą kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności. Oznacza to, że także i w tym przypadku kara grzywny wymierzona na podstawie art. 71 § 1 k.k. obok ww. kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nie może zostać objęta węzłem kary łącznej¹²⁴. W tego rodzaju przypadkach, w razie częściowego uiszczenia kary grzywny orzeczonej na podstawie art. 71 § 1 k.k., karę łączną należy natomiast skrócić zgodnie z przelicznikiem zawartym w art. 71 § 2 k.k. (art. 91a k.k. *in fine*).

1. 2. 37. Zgodnie z art. 85 § 2 k.k. w obecnie obowiązującym brzmieniu (i art. 85 § 4 k.k. w wersji obowiązującej do dnia 30.06.2015 r.) karę łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a k.k., czyli prawomocnymi orzeczeniami skazującymi za popełnienie przestępstwa wydanymi przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie

¹²² Wyrok SN z 12.04.2013 r., III KK 401/12, OSNKW 2013, nr 8, poz. 68.

¹²³ Wyrok SN z 24.01.2023 r., I KK 489/22, LEX nr 3519119.

¹²⁴ Wyrok SN z 22.01.2020 r., III KK 393/19, LEX nr 3228616.

członkowskim Unii Europejskiej¹²⁵. Regulacja ta jest odpowiednikiem obowiązującego do dnia 30.06.2015 r. przepisu art. 92a k.k., który stanowił, że „wyrokiem łącznym nie obejmuje się orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej”. Decyzja o tym, by regulację tę przenieść do art. 85 k.k., była trafna. Przepis art. 92a k.k., mimo swojego niewątpliwego związku z prawem karnym procesowym, określał podstawy oceny wyroków zapadłych w innym postępowaniu. Wskazywał, jakie warunki musi spełniać kara, aby mogła stać się kanwą kary łącznej¹²⁶. Tak więc art. 92a k.k. z punktu widzenia jego istoty miał charakter materialnoprawny. Taki charakter ma też art. 85 § 2 k.k. W kontekście tej regulacji należy jednak wskazać, iż jest ona częściowo niezgodna z prawem unijnym. W wyroku z 15.04.2021 r., C-221/19, TSUE orzekł bowiem, że „wykładni art. 8 ust. 2–4 decyzji ramowej Rady 2008/909/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r., w związku z art. 17 ust. 1 i 2 oraz art. 19 tej decyzji należy dokonywać w ten sposób, że zezwalają one na wydanie wyroku łącznego obejmującego nie tylko jedną lub więcej kar uprzednio orzeczonych względem zainteresowanego wyrokiem zapadłym w państwie członkowskim, w którym ten wyrok łączny zostaje wydany, lecz również jedną lub więcej kar orzeczonych względem niego wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, które są wykonywane na mocy tej decyzji ramowej w pierwszym państwie członkowskim. Taki wyrok łączny nie może jednak prowadzić do dostosowania wymiaru lub rodzaju wspomnianych kar, wykraczającego poza ściśle granice przewidziane w art. 8 ust. 2–4 decyzji ramowej 2008/909, do naruszenia nałożonego w art. 17 ust. 2 tej decyzji ramowej obowiązku zaliczenia pełnego okresu pozbawienia wolności już odbytego w stosownym wypadku przez osobę skazaną w państwie wydającym na poczet całkowitego okresu kary pozbawienia wolności, która ma zostać odbyta w państwie wykonującym, czy też do rewizji kar orzeczonych wyrokami zapadłymi w innym państwie członkowskim z naruszeniem art. 19 ust. 2 omawianej decyzji ramowej, a nadto wykładni art. 3 ust. 3 decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW z dnia 24 lipca 2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej w związku z jej motywem 14 należy dokonywać

---

¹²⁵ Warto wskazać, że w projekcie z 15.05.2014 r. (druk sejmowy nr 2393 z 15.05.2014 r.) przepis ten miał odmienne brzmienie, bowiem wskazywał, że „karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a k.k., chyba że zostały one przejęte do wykonania w Rzeczypospolitej Polskiej”. W naszej ocenie propozycja regulacji zawarta w projekcie była regulacją trafniejszą, gdyż uwzględniała fakt, że decyzja ramowa Rady 2008/675/WSiSW z dnia 24.07.2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej – poza art. 3 ust. 3 stanowiącym, iż „uwzględnienie uprzednich wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich, przewidziane w ust. 1, nie skutkuje naruszeniem, uchylemieniem ani rewizją ze strony państwa członkowskiego prowadzącego nowe postępowanie uprzednich wyroków skazujących ani jakichkolwiek decyzji związanych z ich wykonaniem” – w punkcie 14 preambuły wskazuje, że „naruszenie wyroku lub jego wykonania ma miejsce m.in. wtedy, gdy zgodnie z prawem krajowym drugiego państwa członkowskiego kara nałożona uprzednim wyrokiem zostaje zaliczona na poczet innej kary lub włączona do innej kary, która ma być następnie w skuteczny sposób wykonana, w zakresie, w jakim pierwszy wyrok nie został jeszcze wykonany lub w jakim jego wykonanie nie zostało przekazane drugiemu państwu członkowskiemu”.

¹²⁶ Zob. szerzej D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna w projektach nowelizacji Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, KKSiP, 2014, t. 13, s. 96.

w ten sposób, że zezwala on na wydanie wyroku łącznego obejmującego nie tylko jedną lub więcej kar uprzednio orzeczonych wyrokiem zapadłym względem zainteresowanego w państwie członkowskim, w którym zostaje wydany ten wyrok łączny, lecz również jedną lub więcej kar orzeczonych względem niego wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, które są wykonywane na podstawie decyzji ramowej 2008/909, zmienionej decyzją ramową 2009/299, w pierwszym państwie członkowskim, pod warunkiem przestrzegania we wspomnianym wyroku łącznym warunków i ograniczeń wynikających z art. 8 ust. 2–4, art. 17 ust. 2 i art. 19 ust. 2 decyzji ramowej 2008/909 ze zmianami w odniesieniu do tych ostatnich kar”. Pamiętać również należy, że związku z tym, że art. 85 § 2 k.k. odnosi się wyłącznie do orzeczeń skazujących wydanych przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej, trzeba uznać, że nie stanowi negatywnego materialnoprawnego warunku orzeczenia kary łącznej fakt, że kara została wymierzona orzeczeniem wydanym w państwie obcym niebędącym członkiem Unii Europejskiej¹²⁷. Nie oznacza to jednak, że ostatnio wymienione kary zawsze będą mogły być objęte węzłem kary łącznej. Możliwość zastosowania przepisów o karze łącznej w odniesieniu do kar orzeczonych przejętymi do wykonania wyrokami sądów państw obcych (za wyjątkiem państw członkowskich UE) będzie zależała bowiem od tego, „czy regulacje te będą mogły być zastosowane na etapie procedury *exequatur*, czyli w ramach dostosowania przejmowanego do wykonania orzeczenia do prawa polskiego. To uzależnione jest natomiast od rozwiązania przyjętego w umowie międzynarodowej. Zakres możliwości modyfikacji przejmowanej kary w oparciu o przepisy wewnątrz krajowe powinien więc być ustalany każdorazowo w oparciu o normy prawa międzynarodowego mające zastosowanie w konkretnej sprawie”¹²⁸.

2. Dyrektywy wymiaru kary łącznej

Aktualne brzmienie:

Art. 85a

Orzekając karę łączną, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim cele kary w zakresie społecznego oddziaływania, a także cele zapobiegawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do skazanego.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 85a

Orzekając karę łączną, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

Nowością wprowadzoną do Kodeksu karnego na mocy noweli lutowej z 2015 r. był art. 85a k.k. określający szczególne dyrektywy wymiaru kary łącznej. Przepis ten został zmieniony na mocy noweli lipcowej z 2022 r.

Wbrew temu, co mogłoby się *prima facie* wydawać, z brzmienia przytoczonego przepisu (w żadnej ze wskazanych wyżej wersji) nie można wyprowadzać wniosku, iż wyłącza on

¹²⁷ Tak też P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85, teza 13.

¹²⁸ Tak trafnie SN w postanowieniu z 29.11.2006 r., I KZP 26/06, LEX nr 203987.

przy stosowaniu kary łącznej pozostałe, tj. niewymienione w nim wprost ogólne dyrektywy wymiaru kary oraz dyrektywy szczególne¹²⁹. W przepisie tym nie wymieniono bowiem jedynych okoliczności, które sąd może brać pod uwagę przy wymiarze kary łącznej, ale okoliczności, które sąd winien rozważać „przede wszystkim”¹³⁰. Oznacza to, że nadal przy wymiarze kary łącznej zachowuje aktualność dorobek orzeczniczy powstały na gruncie Kodeksu karnego w brzmieniu do dnia 30.06.2015 r.¹³¹, kiedy zarówno w judykaturze, jak i w doktrynie nie budziło wątpliwości, że przy orzekaniu kary łącznej sąd winien się kierować dyrektywami wymiaru kary określonymi w art. 53 k.k., a także art. 54 k.k. Natomiast w związku z istotnymi zmianami wprowadzonym do art. 58 k.k. i zasadami łączenia kar należy stwierdzić, że aktualnie przepisy art. 58 k.k. nie mają przy wymiarze kary łącznej zastosowania.

Oczywiste jest, że przy wymiarze kary łącznej nie wolno sądowi uwzględniać po raz wtóry tych samych okoliczności, które zostały wzięte pod uwagę przy wymiarze kar jednostkowych¹³². Czym innym jest jednak ponowne branie pod uwagę tych samych okoliczności, a czym innym np. odnoszona do wszystkich czynów globalna ocena stopnia ich społecznej szkodliwości czy oceniane całościowo zawinienie sprawcy, które wyznacza górną granicę kary łącznej¹³³.

Po nowelizacji Kodeksu karnego odnoszącej się do szczególnych dyrektyw wymiaru kary łącznej nadal zatem aktualne będą dyrektywy przedmiotowego i podmiotowego związku między przestępstwami¹³⁴, za które wymierzono kary podlegające łączeniu.

W skład dyrektyw przedmiotowych wchodzi:

- dyrektywa wskazująca na liczbę popełnionych przestępstw – zasadą jest, że im wyższa liczba popełnionych przestępstw, tym wyższa powinna być kara łączna¹³⁵;
- dyrektywa bliskości czasowej pomiędzy przestępstwami – opiera się na założeniu, że im bliższa odległość czasowa między przestępstwami, tym niższa powinna być orzeczona

¹²⁹ Tak trafnie P. Kardas [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85a, teza 10; P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85a, teza 3.

¹³⁰ Odmienne J. Majewski, który na gruncie art. 85a k.k. w brzmieniu obowiązującym do 30.09.2023 r. podał, że przepis ten ustanawia osobny, zamknięty katalog ogólnych dyrektyw wymiaru kary łącznej, składający się z dwóch dyrektyw: dyrektywy prewencji indywidualnej (szczególnej) oraz dyrektywy prewencji generalnej (ogólnej), a jednocześnie wyznacza, że pierwsza z nich ma być dyrektywą wiodącą (J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85a, teza 3).

¹³¹ Tak też SA w Białymstoku w wyroku z 12.04.2016 r., II AKa 25/16, LEX nr 2039694.

¹³² Tak Wyrok SN z 08.10.2003 r., II KK 173/03, Legalis nr 63342.

¹³³ A. Barczak-Oplustil, *Dyrektywy wymiaru kary łącznej*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, W. Górowski et al. (red.), Warszawa 2013, s. 464–467.

¹³⁴ Tak też SN w wyroku z 02.02.2021 r., IV KK 426/20, LEX nr 3182899, postanowieniu z 23.07.2020 r., IV KK 201/19, LEX nr 3276868 oraz postanowieniu z 15.05.2019 r., IV KK 204/19, LEX nr 2657441.

¹³⁵ Trafnie stwierdził SA w Krakowie, że „kara łączna jest swego rodzaju podsumowaniem działalności przestępczej sprawcy w okresie czasu objętym skazaniami. Ma likwidować swoistą konkurencję kar w postępowaniu wykonawczym wynikłą z kilkakrotnych skazań. Nie jest to sposób na premię dla sprawcy większej ilości przestępstw. Wymierzając karę łączną, stosuje się zwykle dyrektywy karania, a zwłaszcza słuszności i celowości, wyrażane przez związek przedmiotowo-podmiotowy między poszczególnymi przestępstwami. Na ogół nie ma powodu, by orzekać kary łączne w dolnych granicach, to jest w wysokości najsurowszej ze zbiegających się kar. Popęlenie więcej jak jednego przestępstwa powinno raczej skłaniać do odstąpienia od absorpcji kar, niż za nią przemawiać. Wymierzenie takiej kary prowadziłoby do premiowania sprawcy popełniającego nie jedno, a więcej przestępstw, zatem prowadziłoby do praktycznej bezkarności innych zachowań zabronionych” (wyrok SA w Krakowie z 19.10.2007 r., II AKa 183/07, LEX nr 360095).

kara łączna. Przemawiać ma za tym przede wszystkim fakt, że bliskość czasowa popełnionych przestępstw powoduje, iż w społecznym odbiorze tego rodzaju zachowania są traktowane jako jedno zdarzenie. Należy jednak od razu poczynić zastrzeżenie, że nie zawsze z faktu, że sprawca popełnia przestępstwa w bliskich odstępach czasu, szczególnie jeśli jest tych przestępstw wiele, będzie można wywodzić, iż zasługuje on na niższą sankcję niż osoba, która dopuszcza się podobnej ilości przestępstw w znacznym odstępie czasowym. Częste i skondensowane w czasie dokonywanie przestępstw może być wyrazem tego, że sprawca ostentacyjnie i w sposób zdeterminowany lekceważy porządek prawny, a to niewątpliwie przemawia za surowym wymiarem kary. Trzeba przy tym podkreślić, że osoba, która dopuściła się przestępstw w realnym zbiegu, powinna być co do zasady traktowana łagodniej niż osoba, która dopuściła się przestępstw w ramach „zwykłej” ich wielości. Popełnienie określonej grupy przestępstw zanim zapadł pierwszy wyrok, co do któregośkolwiek z nich, czyli zanim sprawca otrzymał na jego podstawie „ostrzeżenie”, z reguły nakazuje łagodniejsze potraktowanie tego sprawcy niż osoby, która dopuszcza się przestępstwa (przestępstw) po wydaniu wyroku za przestępstwo (przestępstwa) poprzednio popełnione. W tym drugim przypadku bowiem sprawca z reguły nie tylko okazuje ewidentny brak poszanowania dla porządku prawnego, ale i brak skruchy. Oczywiście ta ostatnia uwaga będzie miała znaczenie jedynie w przypadku orzekania kary łącznej według reguł wprowadzonych na mocy noweli lutowej z 2015 r., które obowiązywały do dnia 23.06.2020 r.;

- dyrektywa rodzaju naruszonego dobra – dyrektywę tę w doktrynie i judykaturze traktuje się niejednolicie. Zasadniczo wskazuje się bowiem, że jednorodzaowość dóbr atakowanych przez sprawcę przemawia za orzeczeniem kary łącznej w niższym wymiarze. Pamiętać jednak należy, że takie wnioskowanie – podobnie jak przy dyrektywie bliskości czasowej – jest słuszne jedynie wówczas, gdy popełnianie przestępstw przeciwko temu samemu dobru pozwala na traktowanie tych przestępstw jako jednej „całości”, jedynie prawnie rozbitej na poszczególne zachowania, co z reguły ma miejsce wtedy, gdy w podlegającej prawnemu osądowi działalności przestępczej sprawcy da się wyróżnić przestępstwo „podstawowe” i przestępstwa w stosunku do niego podrzędne. Natomiast w sytuacji, gdy częste atakowanie przez sprawcę tożsamych rodzajowo dóbr świadczy o specjalizacji, czynieniu sobie z przestępstw sposobu na życie i źródła dochodu, okoliczność ta staje się czynnikiem przemawiającym za orzeczeniem kary łącznej w surowszym wymiarze. Łagodząco na wymiar kary nie wpływa również sytuacja, w której sprawca atakuje dobra co prawda tego samego rodzaju, ale położone najwyżej w hierarchii wartości, takie jak życie ludzkie, zdrowie, bezpieczeństwo powszechne. W tym przypadku bowiem fakt, że sprawca kilkakrotnie dopuścił się ataku na wspomniane dobra, wskazuje najczęściej na wysoki stopień jego demoralizacji, co z kolei przemawia za surowszym wymiarem kary łącznej;
- dyrektywa tożsamości pokrzywdzonego – sytuację, w której sprawca kilkoma przestępstwami atakuje dobra tego samego pokrzywdzonego, z reguły również traktuje się jako okoliczność przemawiającą za orzeczeniem kary łącznej w niższym wymiarze, podkreślając, iż tożsamość pokrzywdzonego uzasadnia przyjęcie ścisłego związku między popełnionymi przez sprawcę przestępstwami. I w tym przypadku jednak, podobnie jak

przy dyrektywie rodzaju naruszonego dobra, wniosek taki nie zawsze będzie uprawniony. Jako okoliczności obciążające przy wymiarze kary łącznej będą musiały zostać potraktowane z pewnością ustalenia, że sprawca popełnia przestępstwa wyłącznie na szkodę tego samego pokrzywdzonego, powodowany niczym nieuzasadnioną nienawiścią, działając w wykonaniu z góry powziętego planu nękania pokrzywdzonego;

- dyrektywa sposobu działania sprawcy – dyrektywa ta ma charakter uzupełniający w tym sensie, że rozważa się ją na podstawie pozostałych dyrektyw przedmiotowych, a jej działanie sprowadza się w istocie do wzmocnienia lub osłabienia wywiedzionych na ich podstawie wniosków co do ewentualnego łagodzącego lub obostrzającego wpływu na wymiar kary łącznej. I tak np. jeśli sprawca popełnia przestępstwa na szkodę tego samego pokrzywdzonego, za każdym razem uciekając się do innych sposobów, to stanowi dodatkowy argument, iż motyw, którymi kieruje się sprawca, oceniane nie co do zachowań jednostkowych, ale całokształtu zachowania analizowanego w toku postępowania o wydanie wyroku łącznego, nie pozwalają uznać tożsamości pokrzywdzonego za okoliczność łagodzącą¹³⁶.

Powyższe uwagi prowadzą do wniosku, że sposób traktowania dyrektyw przedmiotowych wyznaczają w znacznej mierze dyrektywy podmiotowe, tj. rodzaj i forma winy, motyw i pobudki, jakimi kierował się sprawca, dopuszczając się całej grupy przestępstw. Wskazuje to na ścisły związek między tymi grupami dyrektyw, co pozwala na postawienie tezy, że nie mogą być one rozpatrywane w oderwaniu od siebie. Z tego też powodu, trafnym jest tak często spotykane odwoływanie się przez sądy przy uzasadnianiu wymiaru kary łącznej do pojęcia przedmiotowego i podmiotowego związku między poszczególnymi przestępstwami. Dyrektywy przedmiotowe i podmiotowe wymiaru kary łącznej trzeba brać pod uwagę również w przypadku, gdy sąd, orzekając o karze łącznej na podstawie przepisów obowiązujących w okresie od 1.07.2015 r. do 23.06.2020 r., rozstrzyga o połączeniu wyłącznie kar łącznych lub kary łącznej (kar łącznych) z karą jednostkową (karami jednostkowymi) na podstawie przepisów dotyczących kary łącznej w brzmieniu nadanym nowelą lutową z 2015 r. Wówczas sąd nie bada jednak powtórnie tych dyrektyw w zakresie, w jakim uczynił to sąd przy wymierzaniu wcześniej orzeczonej kary łącznej, ale odnosi je do nowo powstałej sytuacji, tj. w oparciu o nie ustala np. związek między przestępstwami, za które orzeczono karę łączną, z przestępstwami, za które orzeczono kary jednostkowe lub inną karę łączną podlegającą łączeniu. Przy wymiarze kary łącznej, mając na uwadze fakt, że przy jej orzekaniu sąd powinien kierować się także względami prewencji indywidualnej niezwykle przydatne będą informacje, o których mowa w art. 571 k.p.k.¹³⁷ Taki jest zresztą cel gromadzenia tych danych w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego¹³⁸.

Zmiana wprowadzona do treści art. 85a k.k. w październiku 2023 r., jak wskazano w uzasadnieniu projektu noweli lipcowej z 2022 r., ma na celu dostosowanie dyrektyw wymiaru kary łącznej do układu dyrektyw wymiaru kary za przestępstwo, przewidzianego

¹³⁶ D, Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 98.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 99.

¹³⁸ Jak trafnie zauważa się w doktrynie, w przepisie tym chodzi o dane, które sąd powinien wziąć pod uwagę przy wymiarze kary łącznej w wyroku łącznym (D. Świecki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, komentarz do art. 571, teza 1, WKP 2023).

w projektowanym art. 53 § 1 k.k.¹³⁹. W ostatnio powołanej regulacji po zmianach wprowadzonych na mocy ww. noweli również dyrektywę prewencji ogólnej wymienia się przed dyrektywą prewencji indywidualnej. Powyższa modyfikacja miała, zgodnie z założeniem prawodawcy, „na celu wyeliminowanie możliwości takiej interpretacji, która decydujące znaczenie przy określeniu prymatu przesłanek wymiaru kary przyznaje (w obecnej redakcji art. 53 § 1 k.k. ustawodawca wymienia dyrektywę prewencji indywidualnej przed dyrektywą prewencji ogólnej) dyrektywie prewencji indywidualnej”¹⁴⁰. Zmianę tę należy ocenić krytycznie. Specyfika orzekania o karze łącznej, zwłaszcza w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, który zapada niejednokrotnie w dużej odległości czasowej od daty popełnienia poszczególnych przestępstw, także i wtedy, gdy pozytywnie przebiegających proces resocjalizacji jest już prawie ukończony, wymaga bowiem, by przy orzekaniu kary łącznej kierować się w pierwszym rzędzie właśnie dyrektywą prewencji indywidualnej.

3. Zasady łączenia kar

3.1. Zasady ogólne

Aktualne brzmienie:

Art. 86

§ 1. Sąd wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 30 lat pozbawienia wolności. Jeżeli najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 30 lat pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną. Karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 1a. (uchylony).

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniami określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

§ 2a. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywny wymierza się kwotowo.

§ 2b. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1, sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach powyżej najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4500 stawek dziennych grzywny. Jeżeli najwyższa z podlegających łączeniu grzywien orzeczona została w wymiarze 4500 stawek dziennych lub wyższym, sąd orzeka tę karę jako karę łączną grzywny.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a, a także może nałożyć na sprawcę

¹³⁹ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy z 22.02.2022 r. nr 2024, s. 41 uzasadnienia.

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 18 uzasadnienia.

obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 2–7a, jak również orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7.

Brzmienie od 24.06.2020 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 86

§ 1. Sąd wymierza karę łączną w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności. Jeżeli najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności, dolną granicę kary łącznej przyjmuje się w tej wysokości. Karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 1a. Jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

§ 2a. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywny wymierza się kwotowo.

§ 2b. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1, sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4500 stawek dziennych grzywny lub najwyższej z kar grzywny, jeżeli przekracza ona 4500 stawek dziennych.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a, a także może nałożyć na sprawcę obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 2–7a, jak również orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7.

§ 4. (uchylony).

Brzmienie od 15.04.2016 r. do 23.06.2020 r.

§ 1. Sąd wymierza karę łączną w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności; karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 1a. Jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

Kara łączna

§ 2a. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywiny wymierza się kwotowo.

§ 2b. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1, sąd wymierza karę łączną grzywiny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4 500 stawek dziennych grzywiny lub najwyższej z kar grzywiny, jeżeli przekracza ona 4 500 stawek dziennych.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a, a także może nałożyć na sprawcę obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 2 - 7a, jak również orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7.

§ 4. Zasady wymiaru kary łącznej określone w § 1-3 stosuje się odpowiednio, jeżeli przynajmniej jedną z kar podlegających łączeniu jest już orzeczona kara łączna.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 14.04.2016 r.:

Art. 86

§ 1. Sąd wymierza karę łączną w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywiny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności; karę pozbawienia wolności wymierza się w miesiącach i latach.

§ 1a. Jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywiny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

§ 2a. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywiny wymierza się kwotowo.

§ 2b. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1, sąd wymierza karę łączną grzywiny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4500 stawek dziennych grzywiny lub najwyższej z kar grzywiny, jeżeli przekracza ona 4500 stawek dziennych.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a, a także może nałożyć na sprawcę obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 2 i 3, jak również orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7.

§ 4. Zasady wymiaru kary łącznej określone w § 1-3 stosuje się odpowiednio, jeżeli przynajmniej jedną z kar podlegających łączeniu jest już orzeczona kara łączna.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 86

Zasady łączenia kar

§ 1. Sąd wymierza karę łączną w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach. Kara łączna grzywny określonej w art. 71 § 1 nie może przekraczać 270 stawek dziennych – jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności oraz nie może przekraczać 135 stawek dziennych – jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary ograniczenia wolności.

§ 1a. Jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio.

§ 2a. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywny wymierza się kwotowo.

§ 2b. Jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie art. 309, sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, nie przekraczając jednak 4 500 stawek dziennych grzywny.

§ 3. Wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo wymiar czasu nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne albo wysokość potrąceń, stosując art. 35; obowiązki wymienione w art. 36 § 2 stosuje się, chociażby zostały orzeczone tylko za jedno ze zbiegających się przestępstw.

3.1.1. Na mocy noweli czerwcowej z 2020 r. prawodawca odstąpił od dotychczas obowiązującej zasady, zgodnie z którą dolną granicą kary łącznej była najwyższa z kar wymierzonych. Aktualnie (bo zasada ta nie została zmieniona na mocy noweli lipcowej z 2022 r.) dolna granica kary łącznej musi być bowiem wyższa od najwyższej z kar wymierzonych podlegających łączeniu o co najmniej jedną jednostkę jej wymiaru. Oznacza to, że aktualnie kara łączna nie może być orzeczona na zasadzie absorpcji i w grę wchodzi wyłącznie wymierzenie jej wyłącznie na zasadzie asperacji lub kumulacji. Od tej reguły są jednak wyjątki.

- a) Pierwszy aktualizuje się w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących w okresie od 24.06.2020 r. do 30.09.2023 r. Zgodnie z art. 86 § 1 k.k. w obowiązującym wówczas brzmieniu, jeśli najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności dolną granicę kary łącznej wyznacza właśnie wysokość tej kary. Jeśli chodzi natomiast o karę łączną orzecaną na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.10.2023 r. to w przypadku, gdy najwyższą z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa jest kara 810 stawek dziennych grzywny, 2 lat ograniczenia wolności albo 30 lat pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną. Można więc powiedzieć, że w tej sytuacji dolna i górna granica kary łącznej została ukształtowana na tym samym poziomie.
- b) Drugi aktualizuje się w przypadku orzekania kary łącznej grzywny na podstawie art. 86 § 2b k.k. w wersji przed zmianami wprowadzonymi nowelą lipcową z 2022 r. Według tej

regulacji, jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1 sąd wymierza karę łączną grzywny w granicach od najwyższej z kar tego rodzaju wymierzonych za poszczególne przestępstwa. Na mocy noweli lipcowej z 2022 r. prawodawca odstąpił od tej reguły, wskazując, że i w przypadku kary łącznej grzywny orzekanej na podstawie ww. kar grzywien, dolna granica kary łącznej winna przewyższać najwyższą z podlegających łączeniu kar, chyba że najwyższa z podlegających łączeniu grzywien orzeczona została w wymiarze 4500 stawek dziennych lub wyższym – wówczas bowiem sąd orzeka tę karę jako karę łączną grzywny.

- c) Trzeci, aktualizujący się na podstawie art. 89a § 1 k.k. w aktualnie obowiązującym brzmieniu, dotyczy sytuacji obejmowania węzłem kary łącznej kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k. w oparciu o treść przepisu art. 89a § 1 k.k. Zgodnie z tą regulacją „jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, a kara ta nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczonej na podstawie art. 60 § 5, o ile jednocześnie stosuje warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej”. Z powyższego przepisu wynika, że w przypadku, gdy kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k. nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, wysokość kary łącznej może być równa swą wysokością podlegającej łączeniu karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczonej na podstawie art. 60 § 5 k.k., o ile sąd zdecyduje się na warunkowe zawieszenie kary łącznej pozbawienia wolności.
- d) Czwarty dotyczy sytuacji łączenia kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz – w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów w brzmieniu obowiązującym do 30.09.2023 r. – kary 25 lat pozbawienia wolności. Zgodnie bowiem z art. 88 k.k. jeżeli najsurowszą karą orzeczoną za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara dożywotniego pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną. Na gruncie art. 88 k.k., w brzmieniu obowiązującym do 30.09.2023 r., zasada ta dotyczyła również sytuacji łączenia kary 25 lat pozbawienia wolności, o ile była to jedyna kara 25 lat pozbawienia wolności podlegająca łączeniu. W przypadku bowiem łączenia więcej niż jednej kary 25 lat pozbawienia wolności sąd mógł orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Niekiedy też, w związku z faktem, iż karę łączną pozbawienia wolności i ograniczenia wolności orzeka się w miesiącach i w latach, w konkretnej sytuacji, sąd stanie przed koniecznością wymierzenia kary łącznej na zasadzie kumulacji. Zaktualizuje się to np. w przypadku, gdy karami podlegającymi łączeniu będą kara roku pozbawienia wolności i kara miesiąca pozbawienia wolności. Jeżeli sąd będzie orzekał karę łączną w oparciu o przepisy obowiązujące do dnia 23.06.2020 r. (zarówno w brzmieniu obowiązującym do dnia 30.06.2015 r., jak i po tej dacie), oczywiście będzie mógł wymierzyć karę łączną na zasadzie absorpcji.

3.1.2. Górną granicę kary łącznej wyznacza natomiast suma kar podlegających łączeniu oraz wskazane wprost w przepisach Kodeksu karnego maksymalnych granic kary łącznej. I tak, zgodnie z przepisem art. 86 § 1 k.k.:

- a) w brzmieniu obowiązującym do 30.06.2015 r. maksymalne granice kary łącznej wynoszą:
  - 810 stawek dziennych grzywny, 2 lata ograniczenia wolności albo 15 lat pozbawienia wolności, a w przypadku kary łącznej grzywny orzekanej na podstawie art. 71 § 1 – 270 stawek dziennych – jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności oraz 135 stawek dziennych, jeżeli jest ona związana z zawieszeniem wykonania kary ograniczenia wolności;
- b) w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 30.09.2023 r. maksymalne granice kary łącznej wynoszą:
  - 810 stawek dziennych grzywny, 2 lata ograniczenia wolności albo 20 lat pozbawienia wolności;
- c) w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.10.2023 r.:
  - 810 stawek dziennych grzywny, 2 lata ograniczenia wolności albo 30 lat pozbawienia wolności. Zmiana wprowadzona do powyższej regulacji na mocy noweli lipcowej z 2022 r. miała charakter dostosowawczy i związana była ze zmianami wprowadzonymi na mocy tej noweli do katalogu kar, a mówiąc konkretnie, z usunięciem kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar i podwyższenia do 30 lat górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności.

3.1.3. Wyjątkowe zasady, wpływające na górną granicę kary łącznej pozbawienia wolności wprowadzał obowiązujący do 30.09.2023 r., przepis art. 86 § 1a, w myśl którego: „jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosi nie mniej niż 10 lat, sąd może orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności”. Z uwagi na wyjątkowy charakter tej regulacji nie mogła być ona rozciągnięta także na sytuację, w której podstawą łączenia byłaby również kara ograniczenia wolności. Przy tej okazji należy przypomnieć, o wskazanym wcześniej wyroku TK z 18.04.2019 r., K 14/17¹⁴¹, wydanym na gruncie art. 86 § 4 k.k. Zgodnie ze stanowiskiem zaprezentowanym w tym judykacie, pod pojęciem kary w wymiarze co najmniej 10 lat pozbawienia wolności, o której mowa w art. 86 § 1a k.k., należy rozumieć karę jednostkową, a nie łączną. Uchylenie przepisu art. 86 § 1a k.k., które nastąpiło z dniem 01.10.2023 r., na mocy noweli lipcowej z 2022 r., było konsekwencją wyeliminowania kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar.

3.1.4. Oczywiście o tym, według której z zasad sąd ostatecznie ukształtuje wymiar kary łącznej, decydować będą dyrektywy wymiaru kary łącznej. Podkreślenia przy tym wymaga, że zgodnie z utrwalonym w judykaturze poglądem „oparcie wymiaru kary łącznej na zasadzie absorpcji, która jest rozwiązaniem skrajnym, podobnie jak będąca jej przeciwieństwem zasada kumulacji, wymaga spełnienia określonych przesłanek. Zasada absorpcji może

---

¹⁴¹ OTK-A 2019, poz. 18.

znaleźć zastosowanie wtedy, kiedy zachodzi ścisły związek podmiotowy i przedmiotowy między pozostającymi w zbiegu przestępstwami¹⁴².

3.1.5. Przy łączeniu kar ograniczenia wolności należy pamiętać, że wymierzając karę łączną ograniczenia wolności, sąd określa na nowo obowiązki lub wymiar potrącenia, o których mowa w art. 34 § 1a k.k., a także może nałożyć na sprawcę obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k. (od 01.07.2015 r. do 14.04.2016 r. – art. 72 § 1 pkt 2 i 3), jak również orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 k.k. (art. 86 § 3 k.k.). Wskazane obowiązki, tak jak i świadczenie pieniężne, sąd władny jest orzec niezależnie od tego, czy zostały one zamieszczone w wyrokach skazujących, czy też nie. Przy orzekaniu kary łącznej ograniczenia wolności na podstawie przepisów obowiązujących do 30.06.2015 r., sąd zobowiązany jest zastosować obowiązki wymienione w art. 36 § 2 k.k. chociażby zostały orzeczone tylko za jedno ze zbiegających się przestępstw.

3.1.6. Na gruncie wskazanego przepisu może powstać wątpliwość, czy orzekając na nowo obowiązki lub zakres potrącenia sąd orzekający karę łączną jest limitowany wymiarem tychże obowiązków lub potrącenia wynikającym z wyroków skazujących (lub łącznych w przypadku łączenia kary łącznej). Należy stwierdzić, że skoro ustawodawca wiąże granicę możliwej do orzeczenia kary łącznej ograniczenia wolności jedynie z jej wymiarem w czasie, to decyzja w przedmiocie rozmiaru obowiązków i potrąceń należy wyłącznie do kompetencji sądu rozstrzygającego w przedmiocie kary łącznej, którego granice orzekania krępują wyłącznie przepisy prawa, a nie treść wyroków, na mocy których orzeczono podlegające łączeniu kary jednostkowe lub kary łączne.

3.1.7. Przy orzekaniu kary łącznej grzywny, należy pamiętać, że granice kary łącznej grzywny, wynikające z art. 86 § 1 k.k. odnoszą się do wszystkich kar grzywien orzekanych w stawkach dziennych za przestępstwa, niezależnie od podstawy prawnej, na jakiej zostały orzeczone (za wyjątkiem kar grzywien orzeczonych na podstawie przepisów, o których mowa w art. 86 § 2b k.k.), czyli również do kary grzywny wymierzonej na podstawie art. 71 § 1 k.k., mimo że od dnia 01.07.2015 r. wskazany przepis wprost do ostatnio wymienionej się nie odnosi. Natomiast w związku z tym, że górna granica kary grzywny została wyrażona poprzez wskazanie maksymalnej liczby stawek dziennych, należy stwierdzić, że nie ma ona zastosowania w przypadku łączenia kar grzywien wymierzonych kwotowo, a to oznacza, że w tym wypadku górną granicą kary łącznej jest suma podlegających łączeniu kar grzywien wymierzonych kwotowo. Suma podlegających łączeniu kar grzywien wyznacza również górną granicę kary łącznej grzywny w przypadku łączenia kar grzywien wymierzonych kwotowo z karami grzywny wymierzonymi w stawkach dziennych. I w tym wypadku bowiem kara łączna również orzekana jest kwotowo, a nie w stawkach dziennych, co wynika wyraźnie z treści art. 86 § 2a k.k., który stanowi, że „jeżeli chociażby jedna z podlegających łączeniu grzywien jest wymierzona kwotowo, karę łączną grzywny wymierza się kwotowo”. Aby wymierzyć karę łączną grzywny na podstawie tego przepisu, konieczne będzie sprowadzenie kary orzeczonej w stawkach dziennych do kwoty poprzez przemnożenie ilości stawek przez wartość jednej stawki.

¹⁴² Tak trafnie SA w Łodzi w wyroku z 28.02.2008 r., II AKa 246/07, LEX nr 520902; por. także wyrok SA w Warszawie z 12.07.2000 r., II AKa 171/00, LEX nr 45323 oraz wyrok SA w Gdańsku z 19.05.2010 r., II AKa 119/10, LEX nr 653728.

3.1.8. Wyznaczona przez przepis art. 86 § 1 k.k. górna granica kary łącznej grzywny orzeczonej w stawkach dziennych nie ma również zastosowania, gdy przynajmniej jedna z podlegających łączeniu kar grzywien została orzeczona na podstawie przepisu przewidującego wyższą górną granicę ustawowego zagrożenia tą karą niż określona w art. 33 § 1 k.k., tj. powyżej 540 stawek dziennych. W takiej sytuacji bowiem, zgodnie z art. 86 § 2b k.k., górną granicą kary łącznej grzywny jest suma podlegających łączeniu kar, nie przekraczająca jednak 4500 stawek dziennych grzywny lub najwyższej z kar grzywny, jeżeli przekracza ona 4500 stawek dziennych.

3.1.9. Zgodnie z art. 86 § 2 k.k.: „wymierzając karę łączną grzywny, sąd określa na nowo wysokość stawki dziennej, kierując się wskazaniem określonymi w art. 33 § 3; wysokość stawki dziennej nie może jednak przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio”. Przepis ten dotyczy wyłącznie kary łącznej grzywny orzekanej w wyroku łącznym. Mając bowiem na uwadze fakt, iż zgodnie z art. 33 § 3 k.k., ustalając wysokość stawki dziennej, sąd bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste, rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe, nie może dojść do sytuacji, w której – w przypadku orzekania kary łącznej grzywny w wyroku skazującym – sąd odmiennie określił wysokość stawki dziennej w przypadku kary jednostkowej grzywny, a odmiennie w przypadku kary łącznej. Ustalając wysokość stawki dziennej kary łącznej grzywny orzekanej w wyroku łącznym, sąd kieruje się wskazaniem z art. 33 § 3 k.k., biorąc pod uwagę stan z chwili wydawania wyroku łącznego. I w tym przypadku stawka dzienna nie może być niższa od 10 złotych, ani też przekraczać 2000 złotych, z tym istotnym zastrzeżeniem, że wysokość stawki dziennej nie może przekraczać najwyższej ustalonej poprzednio, tj. najwyższej stawki dziennej spośród zastosowanych do podlegających łączeniu kar grzywien jednostkowych lub łącznych.

3.1.10. Przy orzekaniu kary łącznej według przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. należy pamiętać zarówno o treści obowiązującego wówczas art. 86 § 4 k.k., zgodnie z którym: „zasady wymiaru kary łącznej określone w § 1–3 stosuje się odpowiednio, jeżeli przynajmniej jedną z kar podlegających łączeniu jest już orzeczona kara łączna”, jak i o treści wyroku TK z 18.04.2019 r., K 14/17, który zakwestionował konstytucyjność ww. przepisu, co przełożyło się na sferę jego wykładni (zob. szerzej – punkt 3.1.3 komentarza do art. 86 k.k. i punkt 1.2.25 komentarza do art. 85 k.k.).

3.2. Łączenie kar pozbawienia wolności warunkowo zawieszonych. Warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej pozbawienia wolności

Aktualne brzmienie:

Art. 89

§ 1. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia każdego z tych przestępstw nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające do osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

Kara łączna

§ 1a. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania sąd może w wyroku łącznym orzec karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 1b. Sąd orzeka karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, przyjmując, że miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 2 i 3. (uchylone)

Brzmienie od 08.06.2010 r. do 30.06.2015 r.:

Art. 89

§ 1. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności albo grzywny z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może w wyroku łącznym warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69.

§ 1a. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania sąd może w wyroku łącznym orzec karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania.

§ 2. Orzekając karę łączną pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, sąd może orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1, chociażby jej nie orzeczono za pozostające w zbiegu przestępstwa.

§ 3. W razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka ten okres oraz związane z nim obowiązki na nowo.

Aktualne brzmienie:

Art. 89a

§ 1. Jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, a kara ta nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczonej na podstawie art. 60 § 5, o ile jednocześnie stosuje warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej.

§ 2. Orzekając karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd może orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1, chociażby jej nie orzeczono za pozostające w zbiegu przestępstwa.

§ 3. W razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka okres próby oraz związane z nim obowiązki na nowo. W razie zbiegu orzeczeń, o którym mowa w § 1, okres próby może wynosić do 10 lat.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r.:

Art. 89a

§ 1. Jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, sąd może

warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej nieprzekraczającej wymiaru kary pozbawienia wolności, orzeczonej na podstawie tego przepisu.

§ 2. Orzekając karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd może orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1, chociażby jej nie orzeczono za pozostającą w zbiegu przestępstwa.

§ 3. W razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka okres próby oraz związane z nim obowiązki na nowo. W razie zbiegu orzeczeń, o którym mowa w § 1, okres próby może wynosić do 10 lat.

3.2.1. Na wstępie należy stwierdzić, że jeżeli żadną z podlegających łączeniu kar pozbawienia wolności nie jest kara pozbawienia wolności orzeczona z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd nie może – ani w wyroku skazującym, ani też w wyroku łącznym – warunkowo zawiesić wykonania orzeczonej na ich podstawie kary łącznej pozbawienia wolności. Wynika to w sposób stanowczy z brzmienia art. 89 § 1 k.k. Przepis ten umożliwił zastosowanie środka probacyjnego w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności w sytuacji, gdy podlegające łączeniu kary pozbawienia wolności są karami orzeczonymi z warunkowym i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania oraz – co nie wynika wprost z art. 89 § 1 k.k., ale do czego prowadzi wnioskowanie *a fortiori* (z większego na mniejsze) – gdy łączeniu podlegają wyłącznie kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania.

3.2.2. Podkreślenia wymaga, że aktualne brzmienie art. 89 § 1 k.k., a nadto dopełniająca go treść art. 89a § 1 k.k., wskazuje, iż regulacja zawarta w art. 89 § 1 k.k. dotyczy nie tylko orzekania o karze łącznej w wyroku łącznym, ale i w wyroku skazującym. Za tym stanowiskiem przemawiają następujące argumenty:

- po pierwsze zmiana wprowadzona do przepisu art. 89 § 1 k.k. polegała m.in. na skreśleniu występującego w poprzednio obowiązującej wersji tego uregulowania sformułowania „w wyroku łącznym”, jasno wskazującego, że przepis ten dotyczy wyłącznie orzekania kary łącznej w wyroku łącznym. Tego rodzaju zabieg legislacyjny oznacza, że ustawodawca chciał zrezygnować z dotychczasowego zawężenia i reguły ujęte w analizowanym przepisie odnieść zarówno do sytuacji, w której sąd orzeka karę łączną w warunkach jednoczesnego sądenia, jak i w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego. Przeciwno temu argumentowi można byłoby podnieść z pozoru bardzo poważny kontrargument, że uchwała składu 7 sędziów SN z 21.11.2001 r., I KZP 14/01, która do tej pory wyznaczała – przeciwny do przyjętego wyżej – sposób interpretacji art. 89 § 1 k.k.¹⁴³, została wydana w czasie, gdy przepis ten nie zawierał w swej treści sformułowania „w wyroku

¹⁴³ Zgodnie z jej tezą „przepis art. 89 § 1 k.k. dotyczy orzekania o karze łącznej w ramach wyroku łącznego. Nie dotyczy on zatem orzekania o karze łącznej w razie jednoczesnego sądenia sprawcy kilku przestępstw pozostających w zbiegu realnym. W wypadku wymierzania kary łącznej, orzekanej za pozostające w zbiegu realnym i sądzone w tym samym postępowaniu przestępstwa, ewentualne warunkowe zawieszenie wykonania kary, określone w art. 69 k.k., sąd stosuje co do kary łącznej, nie zaś co do poszczególnych kar za zbiegające się przestępstwa. W tym ostatnim wypadku warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej oznacza jednak – *implicite* – iż sąd zastosował instytucję warunkowego zawieszenia wykonania także do poszczególnych kar jednostkowych, wymienionych za zbiegające się przestępstwa”.

łącznym¹⁴⁴. To twierdzenie pomijałoby jednak fakt, że dodając przedmiotowe wyrażenie na mocy noweli z dnia 05.11.2009 r., ustawodawca chciał wskazać „wprost, że o warunkowym zawieszeniu kary łącznej sąd orzeka w wyroku łącznym¹⁴⁵, a tym samym definitywnie wyeliminować wątpliwości interpretacyjne, które wywoływało dotychczasowe brzmienie omawianej regulacji, a których konsekwencją było podjęcie przez SN wspomnianej uchwały. Te wszystkie okoliczności musiały być brane pod uwagę w toku procesu legislacyjnego poprzedzającego uchwalenie noweli lutowej z 2015 r.. Analiza zmian, jakim poddawano przepis art. 89 § 1 k.k., oraz zawartych w projektach ustaw motywów ich wprowadzenia, pozwala zatem na konstatację, że decydując się na rezygnację z tego sformułowania, prawodawca był świadomy, że opisany zabieg legislacyjny uczyni z przepisu art. 89 § 1 k.k. podstawę zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia do kary łącznej zarówno w przypadku orzekania jej w wyroku łącznym, jak i wyroku skazującym, i właśnie ten rezultat chciał osiągnąć;

- po drugie za przyjętą wyżej interpretacją art. 89 § 1 k.k. przemawia również brzmienie art. 89a § 1 k.k. Z treści tej regulacji jasno wynika, że aby podjąć na jej podstawie decyzję o warunkowym zawieszeniu wykonania kary łącznej, w wyroku skazującym, sąd musi wcześniej rozstrzygnąć nie tylko to, czy – orzekając jednostkową karę pozbawienia wolności – korzysta z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary z art. 60 § 3 i 4 k.k., a nadto czy – w przypadku, gdy wymiar tej kary nie przekracza 5 lat pozbawienia wolności – decyduje się zastosować do niej środek probacyjny w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary na podstawie art. 60 § 5 k.k. Należy także zwrócić uwagę na treść art. 89a § 3 k.k., który odnosi się w części zarówno do regulacji zawartej w art. 89 § 1 k.k., a w części wyłącznie do regulacji zawartej w art. 89a § 1 k.k. Przepis ten stanowi bowiem, że „w razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka okres próby oraz związane z nim obowiązki na nowo. W razie zbiegu orzeczeń, o którym mowa w § 1, okres próby może wynosić do 10 lat”. Z regulacji tej również wynika, że do zbiegu orzeczeń o okresach próby dochodzi nie tylko wówczas, gdy sąd orzeka karę łączną w wyroku łącznym, ale i w wyroku skazującym;
- po trzecie jedną z przesłanek zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary do kary łącznej pozbawienia wolności na podstawie art. 89 § 1 k.k. jest to, by sprawca w czasie popełnienia żadnego z przestępstw, za które orzeczono kary jednostkowe podlegające łączeniu, nie był skazany na karę pozbawienia wolności. Przepis art. 69 § 1 k.k., który – gdyby odrzucić zaproponowaną wyżej wykładnię art. 89 § 1 k.k. – musiałby być podstawą warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności orzekanej w wyroku skazującym – ową przesłankę odnosi wyłącznie do warunkowego zawieszenia kary

¹⁴⁴ Do dnia 07.06.2010 r., kiedy weszła w życie zmiana wprowadzona na mocy ustawy z dnia 05.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589), przepis art. 89 § 1 k.k. stanowił, że „w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności albo grzywny z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69”.

¹⁴⁵ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw wraz z projektami aktów wykonawczych (druk sejmowy nr 1394 z 21.11.2008, s. 15).

jednostkowej. Uznanie zatem art. 69 § 1 k.k. za podstawę warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności orzeczonej w wyroku skazującym musiałoby się wiązać z przyjęciem, że w tym przypadku – w przeciwieństwie do orzekania kary łącznej w wyroku łącznym – opisana przesłanka nie istnieje. Prowadziłoby to do niczym nieuzasadnionego, a nawet rażąco niesprawiedliwego różnicowania sytuacji sprawców, uzależnionej wyłącznie od tego, w jakim trybie sąd orzeka wobec nich karę łączną. Próby wyeliminowania tej rozbieżności poprzez odwoływanie się do stosowania przy orzekaniu kary łącznej w wyroku skazującym – w zakresie wskazanego warunku – art. 89 § 1 k.k. na zasadzie analogii, byłyby skazane na niepowodzenie. Mielibyśmy tutaj bowiem do czynienia z analogią na niekorzyść oskarżonego. Trzeba przy tym zauważyć, że i w warunkach jednoczesnego sądenia może się zdarzyć sytuacja, w której w stosunku do jednego z podlegających osądowi przestępstw warunek ten będzie zachodził, a w stosunku do drugiego nie¹⁴⁶.

Powyższe rozważania potwierdzają trafność postawionej wyżej tezy, że regulacja zawarta w art. 89 § 1 k.k. dotyczy nie tylko orzekania o karze łącznej w wyroku łącznym, ale i w wyroku skazującym¹⁴⁷.

Mimo że z przepisu tego wyraźnie nie wynika, by odnosił się on do sytuacji, w której podstawą orzekania kary łącznej są kary łączne, to interpretując go przez pryzmat art. 85 § 1 k.k., należy stwierdzić, że odnosi się on i do tego przypadku¹⁴⁸. Oczywiście uwaga ta będzie aktualna wyłącznie w wypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r.

3.2.3. Oznacza to, że zarówno wówczas, gdy sąd orzeka karę łączną w wyroku skazującym, jak i w wyroku łącznym, warunki warunkowego zawieszenia orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności będą następujące:

- warunek pierwszy: kara łączna pozbawienia wolności zostanie orzeczona w wymiarze nieprzekraczającym roku;
- warunek drugi: sprawca w czasie popełnienia każdego z przestępstw, za które orzeczono kary jednostkowe pozbawienia wolności (lub utworzone w oparciu o nie w późniejszym okresie kary łączne), nie był skazany na karę pozbawienia wolności;
- warunek trzeci: zawieszenie wykonania kary jest wystarczające do osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa;
- warunek czwarty: podlegającymi łączeniu karami są jednostkowe (lub łączne – wyłącznie w przypadku orzekania o karze łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r.) kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem jej wykonania albo jednostkowe lub łączne (uwaga jw.) kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i jednostkowe lub łączne (uwaga jw.) kary bezwzględne pozbawienia wolności

¹⁴⁶ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 100–102.

¹⁴⁷ Tak też P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 2; S. Żółtek, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, II A, pkt 4. Odmiennie J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 1; J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 1.

¹⁴⁸ Tak też P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 85 teza 7; J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 13; S. Żółtek, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, F pkt 1.

(nie jest możliwe warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej pozbawienia wolności orzeczonej tylko na bazie bezwzględnych kar pozbawienia wolności)¹⁴⁹.

3.2.4. Wątpliwości interpretacyjne wywołuje przy tym sformułowanie: „nie był skazany na karę pozbawienia wolności”. Pojawia się bowiem pytanie, czy przeszkoda dotyczy wyłącznie sytuacji, w której w momencie popełnienia przestępstwa sprawca jest osobą prawomocnie skazaną na karę pozbawienia wolności, czy też wystarczające jest, by w momencie popełnienia przestępstwa sprawca był skazany na karę pozbawienia wolności, niezależnie od tego, czy w tym momencie wyrok skazujący, na podstawie którego karę tę wymierzono, miał przymiot prawomocności. Gdyby interpretować art. 89 § 1 k.k. (podobnie zresztą jak i art. 69 § 1 k.k.) w oderwaniu od innych regulacji Kodeksu karnego, przez pryzmat zasady domniemania niewinności, należałoby stwierdzić, że przeszkoda ta istnieje tylko w sytuacji, gdy w czasie popełnienia przestępstwa sprawca był już prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności. Za taką argumentacją przemawiają również poważne argumenty natury funkcjonalnej. Pamiętać jednak należy, że na gruncie Kodeksu karnego ustawodawca, określając przesłanki stosowania innych instytucji, posługuje się pojęciem prawomocnego skazania. Na przykład na gruncie art. 68 § 1 k.k. wskazuje, że „sąd podejmuje postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby popełnił przestępstwo umyślne, za które został prawomocnie skazany”. Należy nadto zauważyć, że w § 2 wspomnianego artykułu, określając przesłanki fakultatywnego podjęcia warunkowo umorzonego postępowania, podano m.in., że „sąd może podjąć postępowanie karne, jeżeli sprawca w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne niż określone w § 1 przestępstwo”. W komentarzach do ostatnio przywołanej regulacji większość przedstawicieli doktryny wskazuje, że owo inne przestępstwo niż określone w § 1 to również przestępstwo popełnione w okresie próby, za które sprawca nie został jednak – do momentu wydania decyzji o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania – prawomocnie skazany¹⁵⁰. Podobna sytuacja występuje na gruncie art. 75 k.k., gdzie przesłanką obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary ustawodawca czyni popełnienie w okresie próby podobnego przestępstwa umyślnego, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania (art. 75 § 1 k.k.), a przesłanką fakultatywnego zarządzenia wykonania kary – okoliczność popełnienia przez skazanego innego przestępstwa niż określone w § 1 (art. 75 § 2 k.k.). Odczytywanie treści art. 69 § 1 k.k. oraz art. 89 § 1 k.k. przez pryzmat tych regulacji prowadziłyby zatem do wniosku, że użyte na ich gruncie pojęcie „skazany” odnosi się również do osoby skazanej na karę pozbawienia wolności wyrokiem nieprawomocnym. Mimo że taki sposób wykładni byłby konsekwentny, należy go jednak odrzucić. Na gruncie powołanych wyżej przepisów dotyczących instytucji podjęcia warunkowo umorzonego postępowania oraz zarządzenia wykonania warunkowo zawieszony kary sytuacja jest jednak trochę inna. Zauważyć trzeba bowiem, że w tych przypadkach popełnienie przestępstwa, za które sprawca nie został skazany prawomocnym wyrokiem, jest traktowane jako przejaw rażącego naruszenia porządku prawnego i może, ale nie musi, być

¹⁴⁹ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 103–106.

¹⁵⁰ P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 68, teza 3; V. Konarska-Wrzesek, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 68, teza 2 i 3; P. Kozłowska-Kalisz, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, M. Mozgawa (red.), WK 2015, komentarz do art. 68, teza 5; G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, J. Giezek (red.), WK 2012, komentarz do art. 68, teza 8. Odmienne J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna...*, komentarz do art. 68, II pkt 10.

podstawą zastosowania tych instytucji. Uzależnione jest to od decyzji sądu, który fakt popełnienia przestępstwa przez przymat rażącego naruszenia porządku prawnego ocenia samodzielnie. Stąd treść wyroku co do tego przestępstwa nie ma w tym przypadku znaczenia. Inaczej jest natomiast w przypadku instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, gdzie treść wyroku co do innego przestępstwa, obejmująca również decyzję o karze, w układzie zero-jedynkowym wyznacza możliwość zastosowania tegoż warunkowego zawieszenia. Trzeba również zwrócić uwagę, że przyjęcie, iż w art. 69 § 1 k.k., a w konsekwencji i art. 89 § 1 k.k., mowa jest o skazaniach nieprawomocnych, mogłoby prowadzić do wniosku, że przeszkoda w możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności powstaje także w sytuacji, gdy sprawca popełni przestępstwo po wydaniu nieprawomocnego wyroku skazującego go na karę pozbawienia wolności, a przed wydaniem wyroku przez sąd odwoławczy, który ów wyrok zmieni i np. wymierzy karę wolnościową, czy nawet postępowanie umorzy lub oskarżonego uniewinni. Taka interpretacja prowadzi wszak *ad absurdum*. W związku z powyższym należy opowiedzieć się za poglądem, że przeszkoda z art. 69 § 1 k.k., a w konsekwencji i z art. 89 § 1 k.k., uniemożliwiająca zastosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary powstaje, gdy sprawca popełni przestępstwo po prawomocnym skazaniu go na karę pozbawienia wolności¹⁵¹ (zarówno bezwzględnie, jak i orzeczoną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania)¹⁵², a przed zatarciem skazania. Warto również wskazać, że przyjęty na gruncie tego opracowania sposób interpretacji pojęcia „skazanie” i ograniczania go tylko do skazań prawomocnych jest zbieżny z przyjętym w judykaturze i doktrynie sposobem interpretacji terminu „niekarany”, użytym na gruncie art. 66 § 1 k.k. SN stwierdził bowiem słusznie, że „przesłanka «niekaralności za przestępstwo umyślne» z art. 66 § 1 k.k. dotyczy prawomocnych skazań, które miały miejsce do dnia orzekania w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania”¹⁵³. Nie jest jednak trafny wyrażony w doktrynie pogląd, że wyrok skazujący, mający być przeszkodą do zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, musi się uprawomocnić do czasu wydania wyroku w pierwszej instancji za nowo sądzone przestępstwo¹⁵⁴. W tym przypadku (w przeciwieństwie do art. 66 § 1 k.k.) problem nie leży bowiem w tym, czy w momencie podejmowania decyzji o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności wyrok skazujący za poprzednio popełnione przestępstwo ma być prawomocny, ale o to, czy w czasie popełnienia przestępstwa wcześniejsze skazanie na karę pozbawienia wolności było skazaniem prawomocnym¹⁵⁵.

3.2.5. W kontekście czwartego warunku, od którego uzależniona jest możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej należy zwrócić uwagę na kilka ściśle związanych ze sobą kwestii. Rozważania na ten temat należy rozpocząć od przywołania poglądu, że „skazanie na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania nie petryfikuje treści tego rozstrzygnięcia w postępowaniach jurysdykcyjnych, które toczą się po uprawomocnieniu się orzeczenia, w szczególności w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego. Kara pozbawienia wolności orzeczona z zastosowaniem środka probacji zachowuje

¹⁵¹ Za tym poglądem opowiada się również zdecydowana większość przedstawicieli doktryny: P. Hofmański, L.K. Paprzycki, A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 69, teza 4; V. Konarska-Wrzošek, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 69, teza 3; J. Majewski, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 69, teza 8 i 9.

¹⁵² Tak trafnie SN w wyroku z 05.10.2016 r., III KK 134/16, LEX nr 2122410.

¹⁵³ Wyrok SN z 01.10.2010 r., II KK 141/10, LEX nr 653637.

¹⁵⁴ Tak A. Zoll, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna...*, komentarz do art. 69, teza 16.

¹⁵⁵ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 103–105.

ten charakter, o ile po jego wydaniu, a najpóźniej w terminie 6 miesięcy od zakończenia okresu próby, nie dojdzie do zarządzenia jej wykonania. Tego rodzaju rozstrzygnięcie zmieni natomiast kategorię skazania, które staje się skazaniem na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia i tak należy je postrzegać w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego¹⁵⁶. Oznacza to, że choćby skazanemu pierwotnie wymierzono wyłącznie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, ale później doszło do zarządzenia wykonania wszystkich z nich, zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej na ich podstawie kary łącznej będzie niemożliwe¹⁵⁷. W analogiczny, choć oczywiście prowadzący do odmiennych konsekwencji, sposób należy potraktować warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie uchylonego w dniu 05.10.2019 r., art. 152 k.k.w. Przypomnijmy, że zgodnie z treścią przepisu art. 152 § 1 k.k.w., w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.07.2015 r., „jeżeli odroczenie wykonania kary nieprzekraczającej roku pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku – sąd może warunkowo zawiesić wykonanie tej kary na zasadach określonych w art. 69–75 Kodeksu karnego¹⁵⁸. W doktrynie trafnie wskazuje się, że instytucja ta stanowi odstępstwo od zasady trwałości orzeczeń sądowych¹⁵⁹ i jednocześnie podkreśla, że „należy z niej korzystać z umiarem, w sytuacjach, w których wszczyna się z reguły postępowanie ułaskawieniowe lub zawiesza się postępowanie wykonawcze, co oznacza, że przepis ten nie powinien stanowić podstawy do szerszej praktyki reformowania w postępowaniu wykonawczym orzeczeń sądów *meriti*”¹⁶⁰. Oznacza to, że analizowana instytucja stanowi specyficzną formę ingerencji w treść wyroku skazującego. Prowadzi bowiem do istotnej zmiany zawartego w nim orzeczenia o karze. Tym samym warunkowe zawieszenie wykonania kary, mimo że orzeczone dopiero w postępowaniu wykonawczym, staje się elementem skazania. Za nietrafny należy zatem uznać pogląd, że z uwagi na fakt, iż przepis art. 89 k.k. posługuje się pojęciem „skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”, nie jest

¹⁵⁶ Tak trafnie SN w wyroku z 10.10.2015 r., V KK 90/15, LEX nr 1744199.

¹⁵⁷ Tak też SA w Katowicach w wyroku z 24.04.2015 r., II AKa 114/15, LEX nr 1770343.

¹⁵⁸ W powyższym kontekście należy wskazać, że w postanowieniu z 12.05.2021 r., V KK 551/20, LEX nr 3269661, SN stwierdził, że ustawa nowelizacyjna może zawierać klauzule wyłączające stosowanie ogólnych reguł intertemporalnych, czyli stanowić *lex specialis* w odniesieniu do unormowania zawartego w art. 4 § 1 k.k. Takim przepisem szczególnym jest art. 8 ustawy z dnia 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1694) dotyczący art. 152 § 1 k.k.w. Wykładnię tę należy uznać za nietrafną, mając na uwadze fakt, że powołany wyżej art. 8 ustawy nowelizującej ma charakter przepisu intertemporalnego o typowo procesowym brzmieniu („przepisy ustaw wymienionych w art. 1–5, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie, jeżeli przepisy poniższe nie stanowią inaczej”). Tym samym jego treść nie uzasadnia twierdzenia, że swym zakresem objął on również przepisy materialnoprawne, a takim jest bez wątpienia art. 152 k.k.w. W powyższym kontekście nie można nie wspomnieć również i o tym, że sprawa konstytucyjności art. 8 ww. noweli – w kontekście wyłączenia możliwości stosowania art. 152 k.w. w oparciu o art. 4 § 1 k.k. także po uchyleniu tego przepisu – jest przedmiotem pytania, skierowanego przez SA w Lublinie do TK, o treści: „czy art. 8 ustawy z dnia 19 lipca 2019 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 1694) w zakresie, w jakim do spraw wszczętych przed dniem jej wejścia w życie nakazuje stosować jej przepisy, co oznacza brak możliwości zastosowania wobec skazanego uchylonego tą ustawą art. 152 k.k.w. jest zgodny z art. 32 ust. 1 w zw. z art. 2, art. 42 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”. Sprawa ta została zarejestrowana w TK pod sygnaturą P 14/21.

¹⁵⁹ K. Postulski, *Stosowanie art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego*, PS 2001, nr 7–8, s. 73.

¹⁶⁰ *Ibidem*, s. 71.

możliwe objęcie węzłem kary łącznej kary pozbawienia wolności, wobec której sąd zastosował instytucję warunkowego zawieszenia wykonania na podstawie art. 152 k.k.w., bowiem w tej sytuacji nie zachodzi przypadek skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania¹⁶¹. Warto w tym miejscu również podkreślić, że w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego zarówno instytucję zarządzenia wykonania warunkowo zawieszonych kary jednostkowej, jak i warunkowe zawieszenie wykonania kary jednostkowej traktuje się w sposób tożsamy, uznając je za formy zmiany wyroku stanowiącego podstawę wyroku łącznego, o której mowa w art. 575 § 2 k.k. Jak trafnie stwierdził bowiem SN, „przez wskazaną w § 2 art. 575 k.p.k. zmianę wyroku objętego wcześniejszym wyrokiem łącznym należy rozumieć nie tylko zmianę wywołaną darowaniem czy złagodzeniem kary w trybie, np. ułaskawienia bądź amnestii, albo zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonych, czy przedawnienia jej wykonania, ale również zmianę wywołaną w trybie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, w tym zawieszenie jej wykonania na podstawie art. 152 tego Kodeksu; w wyniku bowiem takiego zawieszenia kara podlegająca bezwzględnemu wykonaniu przestaje mieć taki charakter i staje się karą warunkowo zawieszoną, co ma tym samym również istotne znaczenie w procedurze łączenia kar (art. 89 k.k.)”¹⁶².

3.2.6. Z powyższych uwag wynikają dwa doniosłe wnioski. Po pierwsze warunkowe zawieszenie wykonania, na podstawie art. 152 § 1 k.k.w., jednej z orzeczonych wobec skazanego jednostkowych kar pozbawienia wolności otwiera drogę do warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej na ich podstawie kary łącznej na podstawie art. 89 § 1 k.k. Po drugie zaś wyrazem obowiązującej na gruncie postępowania karnego reguły, że wydanie wyroku łącznego nie unicestwia połączonych wyroków, które zachowują swój byt, mimo że nie są wykonywane orzeczone na ich podstawie kary¹⁶³, jest m.in. możliwość zarówno zarządzenia wykonania warunkowo zawieszonych jednostkowej kary pozbawienia wolności, jak i warunkowe zawieszenie wykonania kary jednostkowej pozbawienia wolności objętej węzłem kary łącznej na podstawie art. 152 k.k.w. Wydanie tych rozstrzygnięć stanowi zmianę wyroku stanowiącego podstawę wyroku łącznego, o której mowa w art. 575 § 2 k.p.k., a tym samym skutkuje utratą mocy wyroku łącznego.

3.2.7. Na gruncie instytucji zarządzenia wykonania warunkowo zawieszonych jednostkowej kary pozbawienia wolności powstaje również interesujący i doniosły w swych konsekwencjach problem, do którego momentu sąd może zarządzić wykonanie warunkowo zawieszonych jednostkowej kary pozbawienia wolności w przypadku objęcia jej węzłem kary łącznej. W naszej ocenie, w przypadku gdy w oparciu o tę karę sąd orzeknie karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, zarządzenie wykonania tejże kary nie będzie już możliwe, gdyż poprzez prawomocne orzeczenie kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności doszło do przekształcenia jej w karę wykonywaną. Potwierdza to również brzmienie art. 89 § 1b k.k., który stanowi, że „sąd orzeka karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, przyjmując, że miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym

¹⁶¹ Tak J. Lachowski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 2.

¹⁶² Postanowienie SN z 28.05.2015 r., IV KK 39/15, LEX nr1758725; zob. też wyrok SN z 22.10.2015 r., V KK 183/15, LEX nr 1820407.

¹⁶³ Zob. wyrok SN z 08.08.2013 r., III KK 203/13, LEX nr 1350556.

zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania”.

3.2.8. Z powyższego ustalenia wynika również jeszcze inna istotna konsekwencja. Dla sprawcy, w stosunku do którego zachodzą podstawy do zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, orzeczenie kary łącznej może być drogą do częściowego uniknięcia wiążących się z tym dolegliwości. Zauważyć trzeba bowiem, że w przypadku zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności nie istnieje obowiązek przeliczania tejże kary w sposób określony w art. 89 § 1b k.k. Przepis art. 75 § 3a k.k., przyznający sądowi kompetencję do tego, by zarządzając wykonanie kary w wypadkach, o których mowa w art. 75 § 2 i 3 k.k., uwzględniając dotychczasowy przebieg próby, a w szczególności wykonanie nałożonych obowiązków, mógł skrócić orzeczoną karę, jednak nie więcej niż o połowę, po pierwsze nie zobowiązuje, a jedynie uprawnia sąd do wydania takiego rozstrzygnięcia, a po drugie nie odnosi się do wszystkich wypadków zarządzenia wykonania kary. W związku z tym, że instytucja wyroku łącznego nie powinna być formą ucieczki skazanego od konsekwencji, które grożą mu na podstawie innych regulacji kodeksu, gdyż wówczas jego sytuacja byłaby lepsza niż osoby, w stosunku do której warunki do orzeczenia kary łącznej nie zachodzą¹⁶⁴, zasadnym wydaje się następujący tryb postępowania. Przed orzeczeniem kary łącznej pozbawienia wolności na podstawie kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sąd powinien zbadać, czy nie zachodzą podstawy do zarządzenia jej wykonania, i w razie stwierdzenia, że takowe okoliczności zachodzą, winien podjąć działania zmierzające do wszczęcia przez właściwy sąd postępowania w tym przedmiocie i wstrzymać się z wydaniem wyroku łącznego do czasu zakończenia postępowania o zarządzenie wykonania kary. To postępowanie incydentalne, mając na uwadze jego przedmiot, z pewnością nie będzie trwało długo. Pojawia się jednak pytanie, czy w Kodeksie karnym i Kodeksie postępowania karnego znajdziemy podstawy do zastosowania takiego trybu postępowania. Okoliczność, że orzeczenie kary łącznej jest instytucją obligatoryjną, może skłaniać do wręcz przeciwnego wniosku. Za dopuszczalnością takowego postępowania przemawia natomiast fakt, że związanie sądu w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego poprzednio zapadłymi wyrokami nie jest jednak posunięte tak daleko, by sąd ten miał opierać swoje rozstrzygnięcie np. na orzeczeniach dotkniętych wadami o statusie bezwzględnej przyczyny odwoławczej, czy też zawierających błędy lub opuszczenia, które mogą być korygowane przez sąd, który to orzeczenie wydał. Z tego też powodu, jeżeli sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego stwierdzi, że w wyroku podlegającym łączeniu nie zaliczono lub błędnie zaliczono skazanemu na poczet kary okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie jest nie tylko uprawniony, ale i zobowiązany wystąpić do właściwego sądu o dokonanie owego zaliczenia lub jego korekty¹⁶⁵. Podobnie też ustalenie, że jeden z podlegających łączeniu wyroków dotknięty jest wadą stanowiącą bezwzględną przyczynę odwoławczą, obliuguje sąd orzekający w przedmiocie wydania wyroku łącznego do podjęcia działań w celu doprowadzenia do wzruszenia tego wyroku w drodze wznowienia postępowania i dopiero gdy ta wada zostanie usunięta, może – gdy zajdzie taka potrzeba – orzec karę łączną na podstawie kary lub

¹⁶⁴ Szerzej na temat stosowania art. 75 k.k. w kontekście postępowania o wydanie wyroku łącznego zob. K. Polito-wicz, *Stosowanie instytucji z art. 75 k.k. w kontekście wydania wyroku łącznego*, *Prob.* 2011, nr 4, s. 130–145.

¹⁶⁵ D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2..., komentarz do art. 577, teza 6.

kar wymierzonych w postępowaniu ponownym¹⁶⁶. Z tego też powodu opowiadamy się za poglądem, że w sytuacji stwierdzenia w toku postępowania o wydanie wyroku łącznego okoliczności stanowiącej podstawę zarządzenia wykonania jednej z kar podlegających łączeniu, sąd orzekający w przedmiocie wydania wyroku łącznego powinien wstrzymać się z wydaniem orzeczenia i zwrócić się do właściwego sądu o rozstrzygnięcia w tej kwestii. Zdajemy sobie jednak sprawę, że stanowisko to może być *de lege lata* uznane za kontrowersyjne. Sfera ta wymaga więc jednoznacznego uregulowania przez ustawodawcę¹⁶⁷.

3.2.9. Powyższe uwagi odnoszą się do warunkowego zawieszenia kary łącznej pozbawienia wolności w typowym układzie sytuacyjnym. Może się jednak zdarzyć i tak, że karą łączną zostanie objęta kara pozbawienia wolności orzeczona z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k., który statuuje odmienne zasady warunkowego zawieszenia kary. Ustawodawca tę sytuację przewidział i w powoływanym już wyżej przepisie art. 89a § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r., wskazał, że „jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej nieprzekraczającej wymiaru kary pozbawienia wolności, orzeczonej na podstawie tego przepisu”. Regulację tę należy ocenić krytycznie z uwagi na wadliwe określenie granicy wymiaru kary łącznej pozbawienia wolności, której warunkowe zawieszenie można w tym przypadku orzec. Zamiarem ustawodawcy było, by możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności, której jedną z podstaw jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k., została ograniczona do wypadków, gdy sąd zastosował zasadę absorpcji, przy czym żadna z innych podlegających łączeniu kar jednostkowych nie przekraczała swym wymiarem kary orzeczonej na podstawie art. 60 § 5 k.k. Rozwiązanie to pomija jednak okoliczność, że możliwa jest sytuacja, w której w zbiegu będą pozostawały np. dwie kary orzeczone na podstawie wskazanych przepisów. Trudno w takim przypadku znaleźć racjonalne uzasadnienie dla ograniczenia możliwości orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jedynie do sytuacji, w której sąd zdecyduje się na zastosowanie zasady absorpcji. Takie zawężenie pola orzekania jest jednak niezasadne także w przypadku, gdy kara wymierzona na podstawie art. 60 § 5 k.k. pozostaje w zbiegu z karą wymierzoną na zasadach ogólnych. Nie ma przekonujących racji juredycznych przemawiających za potrzebą krępowania sądu w tej sferze i stawiania go przed alternatywą: albo orzekniesz karę łączną nie wyższą niż kara jednostkowa wymierzona na podstawie art. 60 § 5 k.k., albo nie będziesz mógł warunkowo zawiesić wykonania kary łącznej. Tego rodzaju podejście do zagadnienia godzi w postulat uczynienia z kary łącznej narzędzia celowego, umożliwiającego dokonanie syntetycznej oceny osoby sprawcy i jego czynów. Z powyższych względów bardziej poprawne byłoby przyznanie funkcji limitującej nie wysokości konkretnej kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, orzeczonej na podstawie art. 60 § 5 k.k., ale górnej granicy kary pozbawienia wolności, której wykonanie w myśl wskazanej regulacji można warunkowo zawiesić, czyli karze pozbawienia wolności w wymiarze nie przekraczającym 5 lat. Przyjęcie tej formuły wymagałoby jednak

¹⁶⁶ Tak trafnie SN w wyroku z 31.05.1977 r., II KR 106/77, LEX nr 19302.

¹⁶⁷ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 108–109.

interwencji ustawodawcy, bowiem wskazanego rezultatu nie da się osiągnąć w drodze zabiegów wykładniczych¹⁶⁸.

3.2.10. Opisanego wyżej uchybienia nie usunęła nowela czerwcową z 2020 r., która nadała ww. przepisowi następujące brzmienie: „jeżeli chociażby jedną z kar podlegających łączeniu jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5, a kara ta nie podlega łączeniu z surowszą karą pozbawienia wolności, sąd może wymierzyć karę łączną pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczonej na podstawie art. 60 § 5, o ile jednocześnie stosuje warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej”. Nadal bowiem zawieszenie kary łącznej pozbawienia wolności jest możliwe li tylko wtedy, gdy kara łączna zostanie orzeczona na zasadzie absorpcji, gdzie najwyższa kara jednostkowa z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k. będzie równa swym wymiarem karze łącznej. Powyższą zmianę należy ocenić krytycznie. Wbrew bowiem intencjom prawodawcy, zamiast uprościć stosowanie tej regulacji, ustawodawca skomplikował ten proces, wprowadzając niejasne kryterium „surowszej kary pozbawienia wolności”. Wątpliwości wywołuje w szczególności sytuacja, jak należy traktować bezwzględną karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze równym lub niższym od kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k. (por. uwagi zawarte w wyroku SA we Wrocławiu z 10.09.2009 r., II AKa 236/09, LEX nr 519603). Przyjęcie w ślad za poglądami judykatury, że za karę surowszą możemy uznać jedynie taką, która będzie dla oskarżonego karą realnie dotkliwszą (zob. powołany wyżej wyrok), będzie musiało prowadzić do uznania, że bezwzględna kara pozbawienia wolności w wymiarze równym karze pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k. jest karą surowszą od kary od tej ostatniej. Sytuacja nie jest już tak oczywista, jeśli chodzi o karę bezwzględną o wymiarze niższym, zwłaszcza znacznie, od kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie ostatnio powołanej regulacji. Przyjęcie, że w tego rodzaju sytuacjach należy każdorazowo badać tę kwestię, uwzględniając ewentualne przyszłe konsekwencje podlegających łączeniu kar (co dotyczy np. badania, jak dotkliwą byłaby kara warunkowo zawieszona, gdyby zarządzono jej wykonanie), bez wątplenia komplikuje proces wymierzania kary łącznej i czyni sytuację skazanego, zwłaszcza mając na uwadze brak ścisłych kryteriów wyznaczających takowe oceny, zdecydowanie niepewną. Przyjęcie zaś, że należy opierać się tylko na stanie rzeczy zaistniałym w dniu orzekania o połączeniu kar i w konsekwencji uznawać, że każda kara bezwzględna pozbawienia wolności, nawet dużo niższa w swym wymiarze od kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, jest karą surowszą, może niweczyć dobrodziejstwo zastosowania wobec sprawcy instytucji z art. 60 § 3 i 4 k.k. Z tej też przyczyny należy opowiedzieć się za poglądem przywołanym wyżej jako pierwszy.

3.2.11. Przepis art. 89a § 1 k.k., w pierwotnym brzmieniu, wywoływał jednak nie tylko zastrzeżenia co do zasadności zaproponowanego w nim rozwiązania co do wymiaru kary łącznej pozwalającej na jej warunkowe zawieszenie, ale także stwarzał istotne problemy w sferze związanej ze zdekodowaniem na podstawie jego treści prawidłowej normy prawnej. Poważne wątpliwości budzi bowiem zakres wprowadzonego przez ów przepis wyjątku

¹⁶⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 110–111.

od ogólnych zasad wymiaru kary łącznej. Z jednej strony możliwa jest bowiem interpretacja, że przepis ten wprowadza wyjątek wyłącznie w zakresie górnej granicy kary łącznej pozbawienia wolności, której wykonanie wolno w tym przypadku warunkowo zawiesić¹⁶⁹. Z drugiej zaś można twierdzić, że przepis ten jako *lex specialis* wyłącza w ogóle stosowanie art. 89 § 1 k.k.¹⁷⁰. Żadne z tych stanowisk nie jest przekonujące z punktu widzenia dyrektywy wykładni funkcjonalnej oraz spójne systemowo. Pierwszy pogląd pomija bowiem w ogóle okoliczność, że warunkowe zawieszenie wykonania jednostkowej kary pozbawienia wolności na podstawie art. 60 § 5 k.k. uniezależnione jest od spełnienia warunków z art. 69 § 1 k.k., którego stosowanie jest przez ów przepis wyraźnie wyłączone. Artykuł 60 § 5 k.k. stanowi bowiem, że w wypadkach określonych w art. 60 § 3 i 4 „sąd, wymierzając karę pozbawienia wolności do lat 5, może warunkowo zawiesić jej wykonanie na okres próby wynoszący do 10 lat, jeżeli uzna, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa; przepisu art. 69 § 1 nie stosuje się, a przepisy art. 71–76 stosuje się odpowiednio”. Całkowicie nieracjonalne byłoby zaś uznanie, iż mimo że wymóg braku skazania na karę pozbawienia wolności w czasie popełnienia przestępstwa, za które sąd wymierza karę pozbawienia wolności w oparciu o art. 60 § 3 lub 4 k.k., nie obowiązuje przy warunkowym zawieszeniu kary jednostkowej pozbawienia wolności na podstawie art. 60 § 5 k.k., to obowiązywać powinien w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie tejże kary. Z drugiej jednak strony – i to podważa trafność drugiego wyrażonego wyżej stanowiska – aksjologicznie trudny do obrony jest pogląd, że jedno skazanie na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k. unicestwia istniejący przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary łącznej pozbawienia wolności wymóg braku skazań na karę pozbawienia wolności w czasie popełnienia wszystkich przestępstw, za które wymierzono na zasadach ogólnych podlegające łączeniu kary jednostkowej. Argument ten jest tym bardziej przekonujący, jeśli przyjąć – a tak, jak się wydaje, należy uczynić – że przepis art. 89a § 1 k.k. (w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r.) ma zastosowanie także wtedy, gdy łączeniu podlega nie tylko kara jednostkowa orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k., ale także kara łączna orzeczona na podstawie art. 89a § 1 k.k. w zw. z art. 60 § 5 k.k. To zaś oznaczałoby, że jedno skazanie na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k. wyłączałoby konieczność spełnienia owego wymogu nie tylko podczas orzekania pierwszej, ale i kolejnych kar łącznych. W związku z powyższym celowe wydaje się zaproponowanie rozwiązania pośredniego poprzez uznanie, że wymóg braku skazania na karę pozbawienia wolności nie odnosi się wyłącznie do przestępstw, za które orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k., a jest on aktualny w stosunku do przestępstw pozostałych. Oznacza to, że przeszkoda do warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej nie powstanie w przypadku, gdy przestępstwo, za które orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie art. 60 § 5 k.k., zostało popełnione przez sprawcę w czasie skazania na karę pozbawienia wolności, a wszystkie pozostałe przestępstwa, za które orzeczono kary

¹⁶⁹ Tak J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 4; P. Kardas, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 25.

¹⁷⁰ P. Kardas, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 89, teza 25.

jednostkowe podlegające łączeniu bądź będące podstawą później orzeczonych kar łącznych, zostały popełnione w czasie, gdy sprawca na taką karę nie był skazany¹⁷¹. Uwagi te są aktualne również na gruncie art. 89a § 1 k.k. w aktualnie obowiązującym brzmieniu, z pominięciem, rzecz jasna, tez odnoszących się do łączenia kar łącznych.

3.2.12. W podobny, aczkolwiek nie do końca tożsamy sposób, należy interpretować przesłankę związaną z prognozą kryminologiczną. Oznacza to, że w sytuacji, gdy łączeniu podlegać będą wyłącznie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania orzeczone na podstawie art. 60 § 5 k.k., wówczas wystarczającym warunkiem do zawieszenia wykonania kary będzie stwierdzenie, że pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa (*argumentum ex art. 60 § 5 k.k.*). W sytuacji natomiast, gdy poza wskazaną karą łączeniu podlegać będą inne kary jednostkowe (lub orzeczone na ich podstawie kary łączne – w sytuacji orzekania kary łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r.), możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności uzależniona będzie od stwierdzenia, że jest to wystarczające do osiągnięcia wobec skazanego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

3.2.13. Przepisy art. 89a § 2 i 3 k.k. odnoszą się zarówno do sytuacji orzekania kary łącznej na podstawie art. 89 § 1 k.k., jak i art. 89a § 1 k.k. Paragraf 2 art. 89a k.k. nie budzi większych wątpliwości wykładniczych ani zastrzeżeń co do swej merytorycznej zasadności. Przyznaje sądowi kompetencję do tego, by orzekając karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, mógł orzec grzywnę określoną w art. 71 § 1 k.k., chociażby jej nie orzeczono za pozostające w zbiegu przestępstwa. Zdecydowanie odmiennie należy ocenić natomiast przepis art. 89a § 3 k.k., który stanowi, że „w razie zbiegu orzeczeń o okresach próby sąd orzeka okres próby oraz związane z nim obowiązki na nowo. W razie zbiegu orzeczeń, o którym mowa w § 1, okres próby może wynosić do 10 lat”. Przede wszystkim należy żałować, że ustawodawca nie zdecydował się na gruncie postępowania o wydanie wyroku łącznego wprowadzić analogicznego rozwiązania jak na gruncie art. 538 § 3 k.p.k., tj. umożliwiającego zaliczenie na poczet okresu próby orzeczonego w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary łącznej okresu próby (w zakresie, w jakim upłynął) zastosowanego do podlegających łączeniu kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Pamiętać należy, że okres próby, na jaki warunkowo zawieszono wykonanie kary łącznej pozbawienia wolności, rozpoczyna swój bieg z momentem uprawomocnienia się orzeczenia w tym przedmiocie. Oznacza to, że niemożność zaliczenia na poczet tego okresu, okresu próby związanego z warunkowym zawieszeniem wykonania połączonej kary jednostkowej, który biegł do momentu uzyskania przez wyrok orzekający karę łączną przymiotu prawomocności, powoduje, iż ostatecznie okres próby, któremu poddano skazanego, jest dłuższy od wynikającego z orzeczenia o karze łącznej. Pozostawanie w okresie próby jest zaś dolegliwością związaną już choćby tylko z samymi konsekwencjami,

¹⁷¹ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 111–113. Odmiennie SN w wyroku z 14.05.2021 r., V KK 295/20, LEX nr 3358928, gdzie stwierdzono, że „modyfikacja przesłanek warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej na podstawie art. 89a § 1 k.k. w stosunku do przesłanek określonych w art. 89 § k.k., dotyczy nie tylko rozmiaru kary pozbawienia wolności oraz czasu trwania okresu próby, ale także warunku związanego z uprzednią karalnością sprawcy. Skoro więc przepis art. 89a § 1 k.k. autonomicznie i w sposób całościowy określa przesłanki warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej pozbawienia wolności, to stanowi *lex specialis* wobec art. 89 § 1 k.k.”.

do jakich może doprowadzić naruszenie w tym czasie porządku prawnego. W pełni aktualny jest i w tym przypadku wyrażony na gruncie art. 538 § 3 k.p.k. pogląd, że „brak możliwości zaliczenia tego okresu na poczet ponownie zastosowanej probacji może prowadzić do naruszającego zasadę sprawiedliwej reakcji karnej dwukrotnego stosowania wobec oskarżonego obciążeń i ograniczeń związanych z weryfikowaniem jego zachowania w warunkach instytucji probacyjnej, przez łączny okres niejednokrotnie prowadzący do wykroczenia poza określone w ustawie maksymalne okresy jej stosowania”¹⁷². Bez wyraźnej regulacji nie ma jednak możliwości zastosowania przy orzekaniu kary łącznej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania rozwiązania, o którym mowa w art. 538 § 3 k.p.k.¹⁷³. Ponadto brzmienie art. 89a § 3 k.k. może wywoływać wątpliwości co do tego, jak ma postąpić sąd, wymierzając karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na podstawie kary pozbawienia wolności orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz kary bezwzględnej pozbawienia wolności. W tej sytuacji do zbiegu orzeczeń o okresach próby wszak nie dochodzi. Czy oznacza to, że wówczas sąd jest zobligowany zastosować okres w wymiarze odpowiadającym okresowi próby zastosowanemu do kary podlegającej łączeniu i musi orzec wyłącznie te same obowiązki próby? Taka wykładnia wspomnianej regulacji prowadziłaby jednak do konsekwencji niedających się zaakceptować na płaszczyźnie logicznej. Oczywistym jest bowiem, że okres próby musi być dostosowany do nowo orzeczonej kary, tj. kary łącznej, by pozwolić na weryfikację powziętej przy podjęciu decyzji o warunkowym zawieszeniu wykonania właśnie tej kary pozytywnej prognozy kryminologicznej. Dostosowane do tej kary, ukształtowanej na podstawie co najmniej dwóch kar, muszą być również obowiązki próby. Nie można przy tym zapominać, że w przypadku, gdy skazany przed orzeczeniem kary łącznej wykonał już obowiązki nałożone w związku z warunkowym zawieszeniem wykonania kary jednostkowej, nie ma możliwości nałożenia ich jako obowiązków próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary łącznej. Należy zatem stwierdzić, że w każdym wypadku, niezależnie od tego czy podstawą warunkowo zawieszonych kary łącznej pozbawienia wolności są kary pozbawienia wolności, których wykonanie zostało warunkowo zawieszony, czy też wyłącznie jedna taka kara i kara bezwzględnego pozbawienia wolności, sąd jest obowiązany orzec na nowo okres próby dostosowany do wymierzonej kary łącznej i związane z tym obowiązki probacyjne. Nie jest przy tym skrępowany wcześniej stosowanymi do podlegających łączeniu kar okresami próby, czy też nałożonymi obowiązkami próby. Przepis art. 89a § 3 zd. 1 k.k. należy zatem traktować jako wyraźne zaakcentowanie przez ustawodawcę, że w przypadku zbiegu okresów próby nie dochodzi do ich sumowania, czy też sumowania zastosowanych na ich podstawie obowiązków próby, z uwagi na fakt, że i w tym przypadku sąd określa okres próby i związane z nim obowiązki na nowo. W sytuacjach typowych minimalne i maksymalne granice okresu próby wyznaczają przepisy art. 70 § 1 i 2 k.k. W przypadku gdy dochodzi do połączenia kary jednostkowej, której wykonanie zostało warunkowo zawieszony na podstawie art. 60 § 5 k.k., lub kary łącznej orzeczonej na podstawie art. 89a § 1 k.k. w zw. z art. 60 § 5 k.k., okres próby może wynosić 10 lat¹⁷⁴.

¹⁷² J. Grajewski, S. Steinborn, [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 Kodeksu postępowania karnego*, L.K. Paprzycki (red.), Lex/el. 2015, komentarz do art. 538, teza 7.

¹⁷³ Tak trafnie SN w wyroku z 29.08.2013 r., IV KK 80/13, LEX nr 1375232.

¹⁷⁴ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 113–115.

3.2.14. Pamiętać jednak należy, że w przypadku, gdy podstawą orzeczenia kary łącznej są kary bezwzględne pozbawienia wolności i kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, sąd może, ale nie musi, orzec karę łączną pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Ponadto, co wyraźnie wynika z treści art. 89 § 1b k.k., karę łączną bezwzględnego pozbawienia wolności sąd może orzec także wtedy, gdy podstawą kary łącznej pozbawienia wolności są wyłącznie kary orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Fakt, że podstawą kary łącznej pozbawienia wolności były kary pozbawienia wolności orzeczone z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, nie pozostanie jednak obojętny dla wymiaru kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności. Zgodnie bowiem z § 1b, dodanym do art. 89 k.k. na mocy noweli lutowej z 2015 r., sąd orzeka „karę łączną pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, przyjmując, że miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania”¹⁷⁵.

3.3. Kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności

Aktualne brzmienie:

Art. 87

§ 1. W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności.

§ 2. Jeżeli za zbiegające się przestępstwa wymierzono kary pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności i kara łączna pozbawienia wolności nie przekroczyłaby 6 miesięcy, a kara łączna ograniczenia wolności – 2 lat, sąd może orzec te kary łączne jednocześnie, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 87

W razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności.

3.3.1. Zasady łączenia kar pozbawienia wolności i ograniczenia wolności określają przepisy art. 87 k.k. Zgodnie z § 1 tego artykułu „w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności sąd wymierza karę łączną pozbawienia wolności, przyjmując, że miesiąc ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności”. Przepisowi temu poświęcono wiele uwag we wcześniejszej części opracowania (zob. uwagi zawarte do art. 85 k.k.) W tym miejscu należy zatem przypomnieć jedynie trzy najistotniejsze kwestie, a mianowicie wskazać, że po pierwsze zasadą jest, iż w przypadku zbiegu kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności, karę łączną orzeczoną na ich podstawie może być wyłącznie kara pozbawienia wolności, a po drugie, że instytucja z art. 87 k.k. – na podstawie wyroku TK z 11.06.2019 r., P 20/17 – ma charakter fakultatywny. Po trzecie należy pamiętać o tym, iż orzekając karę łączną na podstawie przepisów

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 115,

w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2023 r., na podstawie ww. regulacji z karą ograniczenia wolności można łączyć wyłącznie bezwzględną karę pozbawienia wolności.

3.3.2. Odnosząc się do przelicznika wskazanego w treści art. 87 § 1 k.k., należy natomiast wskazać, że – mając na uwadze istotne odmienności zachodzące pomiędzy tymi karami – ustawodawca uznał, że w przypadku łączenia kary pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności należy przyjmować przelicznik, że miesiąc kary ograniczenia wolności równa się 15 dniom pozbawienia wolności. Nie zmienia to jednak granic orzeczonej na tej podstawie kary łącznej pozbawienia wolności, które wyznacza przepis art. 86 § 1 k.k. Oznacza to – jak trafnie stwierdził SN – że – w przypadku orzekania kary łącznej według przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym do 23.06.2020 r. – dolną granicę kary łącznej powstałej z połączenia kary pozbawienia wolności i ograniczenia wolności stanowi najwyższa z kar podlegających łączeniu, którą może być jednostkowa kara pozbawienia wolności albo kara pozbawienia wolności będąca efektem określonego w art. 87 k.k. przeliczenia jednostkowej kary ograniczenia wolności, a górną – suma tychże kar¹⁷⁶. Po zmianach wprowadzonych do art. 86 § 1 k.k. na mocy noweli czerwcowej z 2020 r., dolna granica kary łącznej musi przewyższać wymiar tych kar.

3.3.3. Wyjątek od wyrażonej w art. 87 § 1 k.k. zasady, że w przypadku zbiegu kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności sąd orzeka karę pozbawienia wolności, wprowadza, dodany do art. 87 k.k. na mocy noweli lutowej 2015 r., paragraf drugi, który stanowi, że „jeżeli za zbiegające się przestępstwa wymierzono kary pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności i kara łączna pozbawienia wolności nie przekroczyłaby 6 miesięcy, a kara łączna ograniczenia wolności – 2 lat, sąd może orzec te kary łączne jednocześnie, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione”. Z powyższego przepisu wyraźnie wynika, że do zastosowania owej instytucji konieczne jest, by łączeniu podlegały co najmniej dwie kary pozbawienia wolności i co najmniej dwie kary ograniczenia wolności. Tylko w tej sytuacji wchodzi bowiem w rachubę jednoczesne orzeczenie zarówno kary łącznej pozbawienia wolności, jak i kary łącznej ograniczenia wolności. Podlegającymi łączeniu mogą być zarówno kary orzeczone jako typowe kary jednostkowe (lub – w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. – kary łączne) jak też kary mieszane (sekwencja kar) z art. 37b k.k. O ile bowiem, co oczywiste, nie podlegają łączeniu kara pozbawienia wolności z karą ograniczenia wolności w zakresie, w jakim tworzą jedną karę mieszaną (nie zostały wszak orzeczone za dwa lub więcej przestępstwa, ale za jedno z nich), o tyle kary te podlegają łączeniu z innymi karami pozbawienia wolności i ograniczenia wolności orzeczonymi zarówno jako kary mieszane, jak i typowe kary jednostkowe i (w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. także kary łączne). Nie jest jednak możliwe orzeczenie kary łącznej pozbawienia wolności na podstawie kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności orzeczonych jako jedna kara mieszana i to nawet wtedy, gdyby podlegałyby one łączeniu z innymi jeszcze karami pozbawienia wolności lub ograniczenia wolności. Powyższe stanowiłoby złamanie podstawowego warunku orzekania kary łącznej, jakim jest to, by była ona orzekana na podstawie kar

¹⁷⁶ Wyrok SN z 07.01.2009 r., III KK 247/08, LEX nr 478092.

wymierzonych za zbiegające się przestępstwa (a nie za to samo przestępstwo)¹⁷⁷. W tej sytuacji np. w przypadku, gdy wobec sprawcy jednym wyrokiem zostanie prawomocnie wymierzona kara pozbawienia wolności, a w drugim kara mieszana, przy spełnieniu pozostałych warunków orzeczenia kary łącznej, możliwe będzie połączenie orzeczonych tymi wyrokami kar pozbawienia wolności, a pozostawienie jako niepołączonej kary ograniczenia wolności. W związku z tym, że zasadą jest łączenie kar tożsamyh rodzajowo, a łączenie kary odmiennych rodzajowo stanowi wyjątek, w tej sytuacji nietrafnym byłoby natomiast łączenie kary pozbawienia wolności orzeczonej jedynym wyrokiem ze stanowiącą element kary mieszanej karą ograniczenia wolności orzeczoną innym wyrokiem.

3.3.4. Z art. 87 § 2 k.k. wynika, że możliwość jednoczesnego orzeczenia kary łącznej pozbawienia wolności i kary łącznej ograniczenia wolności zamiast jednej kary łącznej pozbawienia wolności wchodzi w grę tylko wtedy, gdy tak orzeczona kara łączna pozbawienia wolności nie przekroczyłaby 6 miesięcy, a kara ograniczenia wolności – 2 lat. Oczywistym jest, że w związku z faktem, że wynikająca z art. 86 § 1 k.k. górna granica kary łącznej ograniczenia wolności wynosi 2 lata, przed podjęciem decyzji o wymiarze kary łącznej na podstawie art. 87 § 2 k.k. sąd nie musi prowadzić ustaleń pod kątem tego, czy minimalny wymiar kary ograniczenia wolności, jaki należy w tym wypadku orzec, uniemożliwia zastosowanie instytucji z art. 87 § 2 k.k. Odmiennie sytuacja przedstawia się w przypadku kary łącznej pozbawienia wolności. Tutaj sąd musi bowiem zbadać, czy żadna z podlegających łączeniu bezwzględnych kar pozbawienia wolności nie wynosi 6 miesięcy pozbawienia wolności (w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. nie przekracza 6 miesięcy pozbawienia wolności). Gdyby tak bowiem było, mając na uwadze regułę wyrażoną w art. 86 § 1 k.k., orzeczenie kary łącznej w wymiarze 6 miesięcy pozbawienia wolności okazałoby się niemożliwe. Jeśli wspomniana przeszkoda nie będzie zachodziła, a orzeczenie kary łącznej pozbawienia wolności w maksymalnym w danym wypadku rozmiarze (wyznaczanym przez treść art. 86 § 1 k.k. i art. 87 § 2 k.k.) jednocześnie z karą łączną ograniczenia wolności w dopuszczalnym w danym wypadku maksymalnym wymiarze, pozwoli na realizację celów kary łącznej, sąd będzie mógł zastosować instytucję z art. 87 § 2 k.k.

3.3.5. W tym miejscu należy wskazać, że przez pryzmat spełnienia celów kary, odwołując się do dyrektyw wymiaru kary łącznej, sąd powinien badać nie potencjalnie wchodzące w grę kary łączne pozbawienia i ograniczenia wolności w oderwaniu od siebie, ale właśnie utworzoną przez nie specyficzną konstrukcję jednocześnie orzeczonych dwóch kar łącznych¹⁷⁸. Dopiero zresztą po przesądzeniu, że dyrektywy wymiaru kary łącznej nie sprzeciwiają się zastosowaniu konstrukcji z art. 87 § 2 k.k., gdyby kary łączne pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności orzec w maksymalnym wchodzącym w danym przypadku w grę rozmiarze (wyznaczanym przez górne granice kary łącznej określone w art. 87 § 2 k.k. i art. 86 § 1 k.k.), sąd będzie ustalał ostateczną wysokość kary łącznej pozbawienia wolności i kary łącznej ograniczenia wolności, badając, czy orzeczenie tychże kar poniżej owego maksymalnego wymiaru nie będzie wystarczające do spełnienia celów kary.

¹⁷⁷ Odmiennie SN w wyroku z 25.04.2019 r., V KK 173/18, OSNKW 2019, nr 7, poz. 38.

¹⁷⁸ Odmiennie J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 87, teza 6.

3.3.6. Na zakończenie należy stwierdzić, że choć można mieć zastrzeżenia co do trafności przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania, w myśl którego konstrukcja z art. 87 § 2 k.k. nie ma zastosowania w przypadku, gdy w zbiorze kar podlegających łączeniu będzie pozostawała tylko jedna kara pozbawienia wolności lub tylko jedna kara ograniczenia wolności, to jednak nie da się w drodze wykładni rozszerzyć zastosowania owej regulacji także i na te sytuacje. Przepis art. 87 § 2 k.k. ma bowiem bardzo stanowcze, jasne literalnie brzmienie, a jego wyjątkowy charakter sprawia, że nie podlega on wykładni rozszerzającej¹⁷⁹. Pamiętać zaś należy, że wnioskowanie *a fortiori* (z większego na mniejsze), które w tym przypadku mogłoby się okazać najbardziej przydatne i uzasadnione, prowadziłoby do rozszerzenia zakresu regulacji na sytuacje wyraźnie nią nie objęte¹⁸⁰.

3.4. Łączenie kar najsurowszych

Aktualne brzmienie:

Art. 88

Jeżeli najsurowszą karą orzeczoną za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara dożywotniego pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną; w wypadku zbiegu dwóch lub więcej kar pozbawienia wolności w wymiarze przynajmniej 25 lat sąd może orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Brzmienie do 30.09.2023 r.:

Art. 88

Jeżeli najsurowszą karą orzeczoną za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną; w wypadku zbiegu dwóch lub więcej kar 25 lat pozbawienia wolności sąd może orzec jako karę łączną karę dożywotniego pozbawienia wolności.

3.4.1. Zmiana wprowadzona do art. 88 k.k. na mocy noweli lipcowej z 2022 r., która weszła w życie w dniu 01.10.2023 r., ma charakter dostosowawczy i związana jest z usunięciem z katalogu kar kary 25 lat pozbawienia wolności oraz podwyższeniem górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności do 30 lat.

3.4.2. W świetle art. 88 k.k., w aktualnie obowiązującym brzmieniu, karę dożywotniego pozbawienia wolności jako karę łączną orzeka się, gdy jedną z podlegających łączeniu kar łącznych jest kara dożywotniego pozbawienia wolności, a można ją orzec, w wypadku zbiegu dwóch lub więcej kar pozbawienia wolności w wymiarze przynajmniej 25 lat. W przypadku orzekania kary łącznej na podstawie art. 88 k.k., w brzmieniu obowiązującym do 30.09.2023 r., ostatnio wspomniana możliwość istniała w przypadku zbiegu dwóch lub więcej kar 25 lat pozbawienia wolności. Po wydaniu wyroku przez TK z 18.04.2019 r., K 14/17, nie może budzić wątpliwości, że w sytuacji stosowania ww. regulacji przy orzekaniu kary łącznej w oparciu o przepisy Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. orzeczenie kary łącznej dożywotniego pozbawienia

¹⁷⁹ Tak też P. Kardas, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 87, teza 36; J. Majewski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 87, teza 8.

¹⁸⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 119–121.

wolności na podstawie kar 25 lat pozbawienia wolności możliwe będzie tylko wtedy, gdy połączeniu będą podlegały co najmniej dwie jednostkowe kary 25 lat pozbawienia wolności.

3.4.3. Jeżeli najsurowszą z kar orzeczonych za jedno ze zbiegających się przestępstw jest kara dożywotniego pozbawienia wolności, a w przypadku orzekania kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących do 30.09.2023 r. także kara 25 lat pozbawienia wolności, orzeka się tę karę jako karę łączną niezależnie od tego, czy za inne przestępstwo (przestępstwa) wymierzono terminową karę pozbawienia wolności, karę ograniczenia wolności czy też karę grzywny. Oznacza to, że kara ta pochłania wszystkie inne orzeczone kary jednostkowe lub łączne wymierzone za zbiegające się przestępstwa¹⁸¹. Przepis ten umożliwia zatem łączenie kar różnorodzajowych.

4. Środki karne, przepadek, środki kompensacyjne, środki zabezpieczające i dozór a kara łączna

Aktualne brzmienie:

Art. 90

§ 1. Środki karne, przepadek, środki kompensacyjne, środki zabezpieczające oraz dozór stosuje się, chociażby orzeczono je tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw.

§ 2. W razie orzeczenia za zbiegające się przestępstwa pozbawienia praw publicznych, zakazów lub obowiązku tego samego rodzaju, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 90

§ 1. Środki karne i środki zabezpieczające oraz dozór stosuje się, chociażby je orzeczono tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw.

§ 2. W razie orzeczenia za zbiegające się przestępstwa pozbawienia praw publicznych, zakazów lub obowiązku tego samego rodzaju, sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej.

4.1. Zmiana wprowadzona do art. 90 § 1 k.k. na mocy noweli lutowej z 2015 r. miała charakter dostosowawczy i związana była z wydzieleniem z dotychczasowych środków karnych środków kompensacyjnych i przepadku jako odrębnego rodzaju środków prawnokarnej reakcji na przestępstwo.

4.2. Zgodnie z art. 90 § 1 k.k. środki karne, przepadek, środki kompensacyjne, środki zabezpieczające oraz dozór stosuje się, chociażby orzeczono je tylko co do jednego ze zbiegających się przestępstw. Przepis ten statuuje zasadę kumulatywnego stosowania środków karnych, przepadku, środków kompensacyjnych, środków zabezpieczających oraz dozoru w razie orzeczenia ich za zbiegające się przestępstwa, niezależnie od tego, czy doszło do wymierzenia kary łącznej na podstawie kar orzeczonych za te przestępstwa. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że art. 90 § 1 k.k. posługuje się sformułowaniem „stosuje się”, a nie

---

¹⁸¹ Jak trafnie stwierdził SN: „obok kary łącznej 25 lat pozbawienia wolności nie orzeka się już kary grzywny nawet wówczas, gdy kara taka była orzeczona za któreś ze zbiegających się przestępstw. Przepis art. 88 k.k. stanowi więc podstawę do łączenia grzywny z innymi karami (tj. karą pozbawienia wolności i ograniczenia wolności), jeżeli za pozostające w zbiegu przestępstwa orzeczono karę 25 lat pozbawienia wolności oraz kary pozbawienia wolności, ograniczenia wolności lub grzywny” – wyrok SN z 06.11.2007 r., III KK 356/07, LEX nr 322859.

„orzeka” Oznacza to, że przepis ten nie obliguje do zawarcia w wyroku łącznym odrębnego rozstrzygnięcia w przedmiocie środka karnego, przepadek, środka kompensacyjnego, środka zabezpieczającego lub dozoru, które zostały orzeczone co do któregośkolwiek ze zbiegających się przestępstw. Poprzez posłużenie się sformułowaniem „stosuje się” zamiast pojęciem „orzeka” ustawodawca wyraźnie przesądził, że „orzekanie” zastrzeżone jest w tym wypadku do kompetencji sądu skazującego¹⁸².

4.3. Wyrażona w art. 90 § 1 k.k. reguła nie dotyczy jednak pozbawienia praw publicznych, zakazów lub obowiązków tego samego rodzaju. W tym przypadku sąd stosuje odpowiednio przepisy o karze łącznej i orzeka łączny środek karny pozbawienia praw publicznych, łączny zakaz lub obowiązek (art. 90 § 2 k.k.). Nie należy przy tym zbyt literalnie wyklądać wspomnianego przepisu i uznawać, że łączeniu podlegają tylko środki, które w swojej nazwie posiadają określenie wskazane w tym przepisie. Ważna jest bowiem istota danego środka, a nie tylko jego nazwa. Z tego też powodu nie budzi wątpliwości, że łączeniu podlegać będzie także nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Łączeniu podlegają zatem następujące środki: pozbawienie praw publicznych; zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi; zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu; zakaz wstępu na imprezę masową; zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych; nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym; zakaz prowadzenia pojazdów¹⁸³.

4.4. Pamiętać jednak należy, że aby orzec łączny środek, nie wystarczy stwierdzenie tylko rodzajowej tożsamości środków podlegających łączeniu, ale konieczne jest również i to, by ich przedmiot oraz zakres był tożsamy. Z tego powodu niedopuszczalne byłoby połączenie zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych i np. zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w ruchu lądowym¹⁸⁴. Pamiętać w tym kontekście należy, że „w sytuacji, gdy zachodzi konieczność wykonania kilku środków karnych niepodlegających łączeniu według reguł określonych w art. 90 § 2 k.k., środki te podlegają odrębnemu wykonaniu, które następuje – zgodnie z dyspozycją art. 43 § 2 k.k. – po uprawomocnieniu się wyroków, którymi je orzeczono (z wyłączeniem okresu odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności, również orzeczonej za inne przestępstwo), nawet jeżeli dotyczą zakazów oraz obowiązków tego samego rodzaju”¹⁸⁵.

4.5. Nie podlegają natomiast łączeniu środki, które są pozbawione terminowego charakteru, tj. środki kompensacyjne, świadczenie pieniężne, podanie wyroku do publicznej wiadomości, degradacja i przepadek¹⁸⁶.

¹⁸² Tak trafnie SN w wyroku z 31.10.2008 r., II KK 113/08, LEX nr 468642.

¹⁸³ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 121–122.

¹⁸⁴ Tak trafnie SA w Szczecinie w wyroku z 12.05.2016 r., II AKA 58/16, LEX nr 2117700.

¹⁸⁵ Tak trafnie SN w postanowieniu z 20.12.2007 r., I KZP 34/07, LEX nr 341663; wyrok SN z 31.03.2022 r., IV KK 15/22, LEX nr 3418069.

¹⁸⁶ J. Giezek, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 90, teza 6; zob. także wyrok SA w Białymstoku z 17.10.2013 r., II AKA 123/13, LEX nr 1391845; wyrok SN z 24.03.2011 r., IV KK 27/11, LEX nr 794513.

4.6. Najwięcej wątpliwości, jeśli chodzi o łączenie środków wskazanych w art. 90 § 2, wywołuje kwestia górnej granicy łącznego pozbawienia praw publicznych, zakazu lub obowiązku. Ustawodawca tej kwestii wyraźnie bowiem nie uregulował, a jedyne, czym interpretator dysponuje, to zawarte w art. 90 § 2 k.k. odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o karze łącznej. Odesłanie to okazuje się jednak mało pomocne. Przede wszystkim nie wiadomo bowiem, w jakim zakresie przepis art. 86 § 1 k.k. ma w tej sytuacji zastosowanie. Jako w pełni uprawnione i przekonujące jawi się bowiem wnioskowanie, że skoro ustawodawca nie określił wyraźnie górnej granicy łącznego środka orzeczanego na podstawie art. 90 § 2 k.k., to nie ograniczył w tym przypadku działania ogólnej zasady, w myśl której górną granicę kary łącznej (tu odpowiednio środka łącznego) stanowi suma kar (środków) podlegających łączeniu. Z drugiej strony można twierdzić, że skoro w przypadku kar ustawodawca takie ograniczenie wprowadził, to, stosując odpowiednio art. 86 § 1 k.k. do innych środków karnoprawnej reakcji podlegających łączeniu, należy uznać, że także w stosunku do tych środków owo ograniczenie funkcjonuje. Zajmując to stanowisko, trzeba jednak znaleźć odpowiedź na pytanie, która kara łączna powinna być wyznacznikiem owego ograniczenia – czy ma to być kara łączna pozbawienia wolności lub kara łączna ograniczenia wolności, której górna granica jest równa górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności albo kary ograniczenia wolności, a może kara łączna grzywny, której górna granica jest o połowę wyższa od górnej granicy kary grzywny? Bo choć ustawodawca przyjął jednolitą w stosunku do wszystkich kar łącznych zasadę, że jej górna (wtórna) granica odpowiada górnej granicy kary nadzwyczajnie obostrzonej (art. 38 § 2 k.k.), to jednak zastosował odmienne reguły przy tworzeniu owej wtórnej granicy. Powyższe prowadzi do konstatacji, że dokonanie w pełni przekonującego i pozbawionego dowolności wyboru w tym przedmiocie jest niemożliwe. Trudno bowiem porównywać jakąkolwiek karę do środków karnoprawnej reakcji, o których mowa w art. 90 § 2 k.k., a pamiętać trzeba, że wprowadzone przez ustawodawcę modyfikacje górnej granicy kary łącznej wynikające z ogólnej zasady, że wyznacza ją suma podlegających łączeniu kar, trzeba traktować jako regulacje o charakterze wyjątkowym. W związku z powyższym należy stwierdzić, że w obecnym stanie prawnym najbardziej poprawnym pod względem jurydycznym wydaje się wniosek, że w przypadku łączenia środków, o których mowa w art. 90 § 2 k.k., ich górną granicę stanowi po prostu suma środków podlegających łączeniu¹⁸⁷. Oczywiście trafność tego rozwiązania budzi wątpliwości, ale aby zmienić ten stan rzeczy, wymagana jest interwencja ustawodawcy. Wszelkie próby dokonywania tego w drodze wykładni narażone będą bowiem na zarzut dowolności i arbitralności, a nawet prawotwórstwa¹⁸⁸.

4.7. Nie budzi natomiast wątpliwości, że w przypadku łącznego środka orzeczanego na podstawie art. 90 § 2 k.k. stosuje się art. 88 k.k. Oznacza to, że jeśli jeden ze środków

¹⁸⁷ Odmienne P. Kardas, który wskazuje, że górną granicę środka łącznego wyznacza suma tych środków oraz górna granica ustawowa przewidziana dla danego rodzaju środka (P. Kardas, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 90, teza 31. Tak też Ł. Pohl, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 90, I i II; S. Zółtek, [w:] *Kodeks karny...*, komentarz do art. 90, II B, pkt 4. Odmienne SN w postanowieniu z 21.11.2019 r., II KK 361/18, OSNKW 2020, nr 1, poz. 3, gdzie przyjęto, że „odpowiednie stosowanie przepisów o karze łącznej w razie orzeczenia za zbiegające się przestępstwa środków karnych tego samego rodzaju (art. 90 § 2 k.k.) należy rozumieć jako możliwość orzeczenia łącznego środka karnego w granicach od najsurowszego jednostkowego do ich sumy, nie przekraczając 20 lat (15 lat do 30.06.2015 r.), albo – w szczególnych sytuacjach przewidzianych ustawą – w wymiarze 25 lat (art. 86 § 1 i 1a k.k.)”.

¹⁸⁸ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 123–124.

podlegających łączeniu został orzeczony dożywotnio, to łączny środek orzekany jest też dożywotnio¹⁸⁹.

5. Reguły intertemporalne

5.1. W związku z bardzo istotnymi, a wręcz rewolucyjnymi zmianami w przepisach dotyczących kary łącznej wprowadzonymi na mocy noweli lutowej z 2015 r., przed wydaniem orzeczenia w tym przedmiocie sądy będą zmuszone jeszcze przez długi czas rozważać, w oparciu o które przepisy (tj. te, które obowiązywały do dnia 30.06.2015 r., czy też te, które weszły w życie w dniu 01.07.2015 r.) należy orzec karę łączną. Pamiętać bowiem trzeba, że przepisy dotyczące kary łącznej pozbawienia wolności, jako przepisy materialne, podlegają co do zasady regule zawartej w art. 4 § 1 k.k.

5.2. Niewątpliwie w dużej mierze od wielu dylematów wiążących się z koniecznością badania tych kwestii uwolnił sądy sam ustawodawca, wprowadzając w art. 19 ust. 1 ustawy lutowej następującą regułę intertemporalną: „przepisów rozdziału IX ustawy, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, nie stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, chyba że zachodzi potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy”¹⁹⁰. Z treści tego przepisu wynika, że co do zasady wyłącza on stosowanie znowelizowanych przepisów rozdziału IX Kodeksu karnego do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie ustawy lutowej, tj. do dnia 30.06.2015 r. Orzekając karę łączną wyłącznie na podstawie kar prawomocnie orzeczonych do dnia 30.06.2015 r., sąd będzie bowiem zobligowany stosować przepisy rozdziału IX Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym do dnia 30.06.2015 r. Z powyższego wynika również, że w tym zakresie art. 19 ust. 1 noweli lutowej z 2015 r. wyłącza stosowanie art. 4 § 1 k.k. do przepisów dotyczących kary łącznej.

5.3. Jedyną sytuacją, w której może dojść do orzeczenia kary łącznej obejmującej kary prawomocnie orzeczone do dnia 30.06.2015 r. na podstawie przepisów rozdziału IX Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r. jest sytuacja, w której zajdzie potrzeba orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem mającym miejsce od dnia wejścia w życie noweli lutowej z 2015 r. do dnia 23.06.2020 r. W tym zakresie otwórzy się również i droga do prowadzenia rozważań przez pryzmat art. 4 § 1 k.k. w celu ustalenia, w oparciu o jakie przepisy – stare czy nowe – ostatecznie w tej sytuacji orzec karę łączną. Należy przy tym stwierdzić, że kompetencję do badania, jakie przepisy zastosować na podstawie art. 4 § 1 k.k., sąd uzyskuje już w momencie, gdy zajdzie potrzeba dokonania analizy, czy istnieją warunki do orzeczenia kary łącznej w związku z prawomocnym skazaniem po dniu 30.06.2015 r., a nie dopiero w momencie pozytywnego przesądzenia, że istnieją – w świetle nowych regulacji – warunki do orzeczenia kary łącznej na podstawie kar orzeczonych przed dniem 01.07.2015 r. i kary prawomocnie orzeczonej po tej dacie¹⁹¹. Drugi z zaprezentowanych sposobów interpretacji

¹⁸⁹ J. Lachowski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 90, teza 6; wyrok SN z 11.06.2019 r., III KK 135/18, LEX nr 2712261.

¹⁹⁰ TK w wyroku z 04.07.2018 r., K 16/16, Dz. U. z 2018 r. poz. 1315, stwierdził, że „art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”.

¹⁹¹ Tak SA we Wrocławiu w postanowieniu z 31.05.2016 r., II AKz 124/16, LEX nr 2080913.

art. 19 ust. 1 noweli lutowej prowadziłby bowiem do krańcowo nieracjonalnego rezultatu. Przyjęcie tego sposobu dekodowania art. 19 ust. 1 ustawy lutowej z 2015 r. oznaczałoby, że w analizowanym przypadku stwierdzenie braku możliwości orzeczenia kary łącznej na podstawie nowych regulacji wyłączałoby dopuszczalność orzeczenia kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących do dnia 30.06.2015 r. Dodatkowo należy zaznaczyć, że tego rodzaju wyłączenie nie aktualizowałoby się w sytuacji przeprowadzania analizy przez pryzmat art. 4 § 1 k.k., w związku z orzekaniem kary łącznej na podstawie kar prawomocnie orzeczonych po dniu 30.06.2015 r., ale za przestępstwa popełnione przed tą datą albo za przestępstwa popełnione zarówno przed dniem 30.06.2015 r., jak i po tej dacie¹⁹². Takiego zróżnicowania sytuacji prawnej skazanych w żaden przekonujący i racjonalny sposób nie dałoby się uzasadnić.

5.4. Wyłączenie możliwości stosowania art. 4 § 1 k.k. do kar prawomocnie orzeczonych do 30.06.2015 r. wywołuje wątpliwości w związku z brzmieniem art. 19 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r. Przepis ten stanowi bowiem, że „jeżeli prawomocnie orzeczona przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy kara łączna jest wyższa niż górna granica wymiaru kary łącznej określona w ustawie, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, wymierzoną karę łączną obniża się do górnej granicy wymiaru kary łącznej określonej w ustawie, o której mowa w art. 1, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą”. Regulacja art. 19 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r. związana jest niewątpliwie z nowo dodanym przepisem art. 89 § 1b k.k., który w przypadku orzekania bezwzględnej kary pozbawienia wolności na podstawie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nakazuje stosować przelicznik, zgodnie z którym miesiąc kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania równa się 15 dniom kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Konieczność zastosowania art. 19 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r. może uaktualnić się również w przypadku prawomocnego orzeczenia przed dniem 01.07.2015 r. kary łącznej na podstawie kar jednostkowych, z których przynajmniej część była wcześniej objęta węzłem kary łącznej, gdy wymiar nowo orzeczonej kary łącznej przekroczył sumę poprzednio orzeczonej kary łącznej i kary podlegającej z nią łączeniu. W takiej sytuacji wymiar „nowej” kary łącznej jest bowiem wyższy od tego, jaki byłby możliwy do ukształtowania na podstawie regulacji dotyczących kary łącznej w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r., zgodnie z którymi górną granicę kary łącznej wyznacza suma kar podlegających łączeniu, tak jednostkowych, jak i łącznych (art. 86 § 4 w zw. z § 1 k.k.). Jako przykład wskażmy następującą sytuację. Skazanemu, wyrokiem wydanym w sprawie A, wymierzono trzy jednostkowe kary pozbawienia wolności, tj. 3 miesiące, 6 miesięcy i rok pozbawienia wolności, na podstawie których orzeczono karę łączną roku pozbawienia wolności. Wyrokiem wydanym w sprawie B skazanemu wymierzono karę 2 lat pozbawienia wolności. Wyrokiem łącznym, który uprawomocnił się przed dniem 01.07.2015 r., połączono skazanemu kary jednostkowe wymierzone wyrokami zapadłymi w sprawach A i B (zgodnie z obowiązującą wówczas zasadą łączenia jedynie kar jednostkowych a nie kar łącznych), orzekając karę 3 lat i 3 miesięcy pozbawienia wolności. Według reguł obowiązujących od dnia 01.07.2015 r.

¹⁹² Pamiętać bowiem należy, że stosując w prawidłowy sposób art. 4 § 1 k.k. w postępowaniu o wydanie wyroku łącznego, sąd winien rozważyć „względność” ustaw przy porównaniu stanu normatywnego z daty orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego oraz stanu normatywnego z czasu popełnienia każdego z przestępstw wchodzących w skład zbiegu (tak SN w wyrok z 09.01.2015 r., IV KK 224/14, LEX nr 1622330). Oznacza to, że jeśli choć jedno przestępstwo, za które wymierzono karę, której objęcie węzłem kary łącznej sąd rozważa, zostało popełnione przed dniem 01.07.2015 r., możliwe jest orzeczenie kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących do dnia 30.06.2015 r., jeżeli są one dla skazanego względniejsze.

orzeczenie kary łącznej w tym rozmiarze byłoby niemożliwie z uwagi na fakt, iż jej maksymalna granica, będąca sumą kary łącznej wymierzonej w sprawie A (tj. roku pozbawienia wolności) i kary jednostkowej wymierzonej w sprawie B (tj. 2 lat pozbawienia wolności), wynosi 3 lata pozbawienia wolności.

5.5. Nie budzi wątpliwości, że przepis art. 19 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r. nie odnosi się wprost do sytuacji orzekania kary łącznej już po dniu 30.06.2015 r., lecz na podstawie przepisów obowiązujących do tej daty. Trudno byłoby jednak zaakceptować stan rzeczy, w którym wymiar kary łącznej orzekanej po dniu 30.06.2015 r. mógłby przekraczać górną granicę wymiaru kary łącznej wynikającą z aktualnie obowiązujących regulacji, podczas gdy kary łączne orzeczone prawomocnie przed dniem 01.07.2015 r. w wymiarze przekraczającym ową granicę byłby obligatoryjnie obniżane do jej poziomu. Takie rozwiązanie legislacyjne należałoby uznać za rażąco niekonsekwentne, nieracjonalne, wręcz nielogiczne.

5.6. Najwłaściwszym sposobem pozwalającym na uniknięcie wskazanej wyżej nielogiczności wydaje się rozciągnięcie zakresu stosowania normy wynikającej z przepisu art. 19 ust. 2 noweli lutowej z 2015 r., w drodze wniosku *a fortiori* (z większego na mniejsze), także na przypadku orzekania – na podstawie przepisów obowiązujących poprzednio – kary łącznej po dniu 30.06.2015 r. Skoro bowiem ustawodawca w celu zapobieżenia sytuacji, by osoby, wobec których przed dniem 01.07.2015 r. prawomocnie orzeczono karę łączną, doznawały dolegliwości większej niż ta, jakiej doznałyby, gdyby kara łączna została im wymierzona na podstawie aktualnie obowiązujących regulacji, zdecydował się na przyjęcie rozwiązania ingerującego w treść prawomocnych rozstrzygnięć, to tym bardziej należy uznać, że możliwe i wręcz konieczne jest takie postąpienie w trakcie postępowania rozpoznawczego, które z taką ingerencją się nie wiąże. Zaproponowany wyżej sposób interpretacji art. 19 ust. 2 ustawy lutowej oznacza wszak nic innego jak skierowany do sądu nakaz, by orzekając karę łączną po dniu 30.06.2015 r., lecz na podstawie przepisów obowiązujących do tej daty, nie orzekał jej w wymiarze wyższym od górnej granicy kary łącznej wyznaczonej przez aktualnie obowiązujące regulacje¹⁹³.

5.7. Uwagi poczynione wyżej nie zdezaktualizowały się po wejściu w życie noweli czerwcowej z 2020 r. i noweli lipcowej z 2022 r., choć ustawy te zawierają własne regulacje przejściowe.

5.8. Otóż zgodnie z brzmieniem art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r.: „przepisy rozdziału IX ustawy zmienianej w art. 38 [czyli Kodeksu karnego – uwaga D.K. i M.K.], w brzmieniu dotychczasowym, stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie

---

¹⁹³ Podobny – w swych założeniach – kierunek wykładni przyjął SN w wyroku z 11.10.2016 r., V KK 103/16, LEX nr 2135380. Trudno jednak zgodzić się z wyrażoną w tym wyroku tezą, że „rozmiar kary łącznej pozbawienia wolności o charakterze bezwzględnym w wyroku łącznym wydanym po dniu 01.07.2015 r., obejmującym co najmniej jedną karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzeczoną przed tą datą, powinien być – w myśl art. 19 ust. 2 ustawy z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 396) – kształtowany według reguły redukcyjnej określonej w art. 89 § 1b k.k.”. Artykuł 19 ust. 2 ustawy lutowej do reguły wskazanej w art. 89 § 1b k.k. wszak wprost się nie odwołuje i w związku z tym nie może być traktowany jako podstawa zastosowania tej ostatniej regulacji przy wymiarze kary łącznej. Zdekodowana z przepisu art. 19 ust. 2 ustawy lutowej – w drodze wniosku *a fortiori* – norma postępowania może być jedynie podstawą do ostatecznej, dokonywanej w końcowym etapie wymiaru kary, redukcji kary łącznej ustalonej w oparciu o poprzednio obowiązujące regulacje (w tym dyrektywy sędziowskiego wymiaru kary), do wysokości górnej granicy kary łącznej wyznaczonej przez aktualnie obowiązujące przepisy i to tylko w sytuacji, gdyby wymiar kary łącznej ustalony w myśl regulacji obowiązujących poprzednio kształtował się w wysokości przekraczającej granicę wynikającą z unormowań Kodeksu karnego w wersji od dnia 01.07.2015 r. – D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 132–135.

niniejszej ustawy (ust. 1). Przepisy rozdziału IX ustawy zmienianej w art. 38, w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy” [czyli Kodeksu karnego – uwaga D.K. i M.K.]. Podobne regulacje zostały zawarte w art. 24 noweli lipcowej z 2022 r., gdzie w ustępie 1 tego artykułu wskazano, że: „przepisy rozdziału IX ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy”. W ustępie 2 wskazano zaś, że: „przepisy rozdziału IX ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą stosuje się do kar prawomocnie orzeczonych po wejściu w życie niniejszej ustawy”. Z porównania powołanych wyżej przepisów jednoznacznie wynika, że poza zastąpieniem zwrotu „po dniu wejścia w życie ustawy”, który skłaniał niektórych przedstawicieli doktryny do interpretacji, że w przepisach art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r. pominięto kary prawomocnie orzeczone w dniu jej wejścia w życie¹⁹⁴, sformułowaniem „po wejściu w życie ustawy” regulacje zawarte w art. 24 noweli lipcowej z 2022 r., niczym się od swoich poprzedników, zawartych w art. 81 ust. 1 i 2, nie różnią. Wyjątkowo ogólnikowe brzmienie wskazanych artykułów wywołuje pytanie, jak należy interpretować użyte w nich sformułowanie „dotychczasowe brzmienie”, a mówiąc ściślej, czy chodzi o wszystkie obowiązujące poprzednio stany prawne, których wybór wyznaczany będzie przez art. 4 § 1 k.k., czy też dotychczasowe stany prawne, których wybór wyznaczany będzie zarówno przez art. 4 § 1 k.k., jak i częściowo wyłączające stosowanie tegoż przepisu regulacje poprzednio obowiązujących przepisów przejściowych. W naszej ocenie należy opowiedzieć za stanowiskiem drugim¹⁹⁵.

5.9. Uzasadniając to ostatnie stanowisko należy wskazać, że po pierwsze prawodawca wyraźnie nie derogował poprzednio obowiązujących przepisów intertemporalnych, a mając na uwadze ich specyfikę (wyłączenie stosowania art. 4 § 1 k.k. w celu uporządkowania reguł orzekania kary łącznej), należałoby to uznać za konieczne. Po drugie uznanie, że przepisami

¹⁹⁴ Zob. m.in. J. Lachowski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrżosek (red.), LEX/el. 2023, komentarz do art. 85, teza 1. Interpretację taką należy przy tym uznać za nieprawidłową. Nie negując bowiem nieprecyzyjności sformułowania „po dniu wejścia w życie ustawy”, należy stwierdzić, że kontekst, w jakim zwrot ten został użyty (tj. w celu określenia zasad łączenia kar innych niż prawomocnie orzeczone „przed dniem wejścia w życie ustawy”, o których mowa w art. 81 ust. 1 k.k.) uprawnia do wykładni, że kwestionowane określenie odnosi się również do kar orzeczonych w dniu wejścia w życie ustawy. Tego rodzaju zwrotami prawodawca posługiwał się zresztą w szeregu innych przepisów przejściowych, w tym np. w przepisie art. 18 ust. 2 ustawy dnia 15.03.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 112, poz. 766), stwierdzającym, że w sprawach w których wniesiono prośbę o ulaskawienie przed dniem wejścia w życie ustawy, a w których według przepisów dotychczasowych sąd orzekał jednoosobowo albo z udziałem ławników, stosuje się przepisy dotychczasowe; w razie jej wniesienia po dniu wejścia w życie ustawy, jeżeli prośba o ulaskawienie obejmuje skazanie w sprawie, w której według przepisów w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą sąd orzeka w składzie jednego sędziego, sąd rozpoznaje tę prośbę jednoosobowo. Wykładnia tej regulacji w sposób prowadzący do uznania, że prawodawca poza jej zakresem pozostawił kwestię rozpoznania prośb o ulaskawienie wniesionych w dniu wejścia ustawy w życie prowadziłyby wszak *ad absurdum*. Podobnie brzmiącą regulację zawarto również w przepisie art. 7 ustawy z dnia 13.05.2016 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r. poz. 846), który stanowi, że przepisy art. 119a–119f ustawy zmienianej w art. 1 mają zastosowanie do korzyści podatkowej uzyskanej po dniu wejścia w życie niniejszej ustawy. Ani przedstawiciele judykatury, ani doktryny zasadniczo nie mają zaś wątpliwości, że w przepisie tym mowa jest o korzyściach podatkowych uzyskanych w dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej (t.j. 15.07.2016 r. lub później – zob. m.in. M. Kondej, *Problematyka intertemporalna stosowania klauzuli przeciwko unikaniu opodatkowania*, PP 2017, nr 7, s. 20 i 26; wyrok WSA w Warszawie z 12.10.2021 r., III SA/Wa 830/21, LEX nr 3289371).

¹⁹⁵ Odmienne SN w postanowieniu z 31.01.2023 r., IV KK 559/21, OSNK 2023, nr 3, poz. 14.

art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r. prawodawca w sposób dorozumiany derogował art. 19 noweli lutowej z 2015 r., a przepisami art. 24 noweli lipcowej z 2022 r. w sposób dorozumiany derogował art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r. oznaczałoby, że w ten sam dorozumiany sposób, ustawodawca zniweczył efekt, który chciał za pomocą tych regulacji osiągnąć. Konsekwencją takiej interpretacji byłoby również otwarcie możliwości stosowania przepisów Kodeksu karnego, w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r., przy łączeniu w wyroku łącznym, niepodlegających łączeniu z innymi karami: kar prawomocnie orzeczonych do 30.06.2015 r. oraz kar prawomocnie orzeczonych od 24.06.2020 r. do 30.09.2023 r., co wcześniej było niemożliwe. Podkreślenia wymaga, że miałyby to miejsce w sytuacji, w której prawodawca, powracając, na mocy noweli czerwcowej z 2020 r., do zasad orzekania kary łącznej obowiązujących do dnia 30.06.2015 r., dał jednoznaczny wyraz temu, że zmiany wprowadzone na mocy noweli lutowej z 2015 r. uznał za nietrafne. Taki rezultat wykładni bez wątpienia byłby zatem nie tylko dysfunkcyjny, ale radykalnie podważał założenie o racjonalności prawodawcy.

5.10. W tym stanie rzeczy należy uznać, że w przypadku łączenia tylko kar prawomocnie orzeczonych do dnia 30.06.2015 r., można stosować wyłącznie przepisy Kodeksu karnego dotyczące kary łącznej w brzmieniu obowiązującym do 30.06.2015 r. (z uwzględnieniem zmian, jakie wprowadzono do treści tych regulacji do dnia 30.06.2015 r., zgodnie z treścią art. 4 § 1 k.k.).

5.11. W przypadku łączenia kar prawomocnie orzeczonych od 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r., które nie podlegają łączeniu z karami prawomocnie orzeczonymi w innej dacie albo łączenia kar prawomocnie orzeczonych od 01.07.2015 r. do dnia 23.06.2020 r. z karami prawomocnie orzeczonymi do dnia 30.06.2015 r. karę łączną orzeka się w oparciu o przepisy Kodeksu karnego w brzmieniu do 30.06.2015 r. albo od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r. w zależności od tego, które z reguł są dla skazanego korzystniejsze według reguł określonych art. 4 § 1 k.k. (art. 4 § 1 k.k. w zw. z art. 19 ust 1 noweli lutowej z 2015 r.) – art. 81 ust. 1 noweli czerwcowej z 2020 r. w zw. z art. 24 ust. 1 noweli lipcowej z 2022 r.

5.12. W przypadku łączenia w wyroku łącznym kar prawomocnie orzeczonych od 24.06.2020 r. do 30.09.2023 r., które nie podlegają łączeniu z innymi karami orzeka się natomiast w oparciu o przepisy Kodeksu karnego dotyczące kary łącznej w brzmieniu obowiązującym od 24.06.2020 r. do 30.09.2023 r. (art. 81 ust. 2 noweli czerwcowej z 2020 r. w zw. z art. 24 ust. 1 noweli lipcowej z 2022 r.). Natomiast w przypadku orzekania w wyroku łącznym kar prawomocnie orzeczonych od dnia 01.10.2023 r., w sytuacji, gdy kary te nie podlegają łączeniu z innymi karami stosuje się przepisy Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym od dnia tej daty (art. 24 ust. 2 noweli lipcowej z 2022 r.).

5.13. Należy stwierdzić, że przepisy art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r. i art. 24 noweli lipcowej z 2022 r. nie dotyczą kar łącznych orzekanych w wyroku skazującym. Oznacza to, że w tych przypadkach wybór ustawy, na podstawie której sąd będzie orzekał karę łączną wyznaczać będzie art. 4 § 1 k.k.

5.14. Przepisy art. 81 noweli czerwcowej z 2020 r. nie regulują również sytuacji, w której łączeniu w wyroku łącznym miałyby podlegać kary prawomocnie orzeczone do 23.06.2020 r. z karami prawomocnie orzeczonymi po tej dacie. W tym przypadku zatem wybór ustawy,

na podstawie której sąd będzie orzekał karę łączną, wyznaczać będzie art. 4 § 1 k.k.¹⁹⁶. Analogicznie, przepisy art. 24 noweli lipcowej z 2022 r. nie regulują sytuacji, w której łączeniu w wyroku łącznym miałyby podlegać kary prawomocnie orzeczone do 30.09.2023 r. z karami prawomocnie orzeczonymi po tej dacie. I w tym przypadku zatem, wybór ustawy w oparciu, o którą sąd orzekać będzie karę łączną, wyznaczać będzie art. 4 § 1 k.k. Nie należy przy tym zapominać, że przy ustalaniu względności ustaw przy orzekaniu kary łącznej w wyroku łącznym, w oparciu o art. 4 § 1 k.k., relewantne są daty popełnienia poszczególnych czynów, za które wymierzono kary podlegające łączeniu, a nie daty wyroków, którymi je orzeczono, czy też daty ich prawomocności¹⁹⁷.

5.15. Przy orzekaniu kary łącznej w wyroku łącznym na podstawie przepisów obowiązujących od dnia 01.10.2023 r., w sytuacji, gdy karą podlegającą łączeniu będzie kara 25 lat pozbawienia wolności, o której była mowa w uchylonym na mocy noweli lipcowej z 2022 r. przepisie art. 32 pkt 4 k.k., należy pamiętać że zgodnie z art. 22 tej noweli: „kara, o której mowa w art. 32 pkt 4 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym, orzeczona przed lub po wejściu w życie niniejszej ustawy, od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 ustawy zmienianej w art. 1, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności”.

---

¹⁹⁶ Postanowienie SN z 13.10.2021 r., I KZP 2/21, OSNK 2021, nr 11–12, poz. 44.

¹⁹⁷ Wyrok SN z 21.02.2013 r., IV KK 372/12, LEX nr 1288766.

Rozdział II.

Ciąg przestępstw (art. 91 k.k.)

Aktualne brzmienie:

Art. 91

§ 1. Jeżeli sprawca popełnia w krótkich odstępach czasu, z wykorzystaniem takiej samej sposobności, dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, sąd orzeka jedną karę określoną w przepisie stanowiącym podstawę jej wymiaru dla każdego z tych przestępstw, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2. Jeżeli sprawca w warunkach określonych w art. 85 § 1 popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w § 1 lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo, sąd orzeka karę łączną, stosując odpowiednio przepisy tego rozdziału.

§ 3. Jeżeli sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w § 1, orzeczona kara łączna nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z tych przestępstw.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 23.06.2020 r.:

Art. 91

§ 1. Jeżeli sprawca popełnia w krótkich odstępach czasu, z wykorzystaniem takiej samej sposobności, dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, sąd orzeka jedną karę określoną w przepisie stanowiącym podstawę jej wymiaru dla każdego z tych przestępstw, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2. Jeżeli sprawca w warunkach określonych w art. 85 popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w § 1 lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo, sąd orzeka karę łączną, stosując odpowiednio przepisy tego rozdziału.

§ 3. Jeżeli sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w § 1, orzeczona kara łączna nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z tych przestępstw.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 91

§ 1. Jeżeli sprawca popełnia w podobny sposób, w krótkich odstępach czasu, dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, sąd orzeka jedną karę na podstawie przepisu, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

§ 2. Jeżeli sprawca w warunkach określonych w art. 85 popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w § 1 lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo, sąd orzeka karę łączną, stosując odpowiednio przepisy tego rozdziału.

§ 3. Jeżeli sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w § 1, orzeczona w wyroku łącznym kara nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje.

1. Rozważania na temat obecnego kształtu ciągu przestępstw należy rozpocząć od przywołania dotyczącego tej instytucji fragmentu projektu noweli lutowej z 2015 r., gdzie stwierdzono, że proponowana treść art. 91 § 1 k.k. zawiera dwie zmiany: warunek przyjęcia ciągu przestępstw, jakim jest obecnie „podobny sposób” popełnienia przestępstw składających się na ciąg, proponuje się zastąpić „wykorzystaniem takiej samej sposobności”. Zmiana ta powinna prowadzić do poszerzenia zakresu stosowania tej instytucji. Należy zauważyć, że propozycja ta przez zwiększenie intensywności obiektywnego powiązania fragmentów zachowania się sprawcy „zbliża” ciąg przestępstw do sytuacji regulowanej czynem ciągłym, określonym w art. 12 k.k. W ten sposób łagodniejsze ukształtowanie możliwej do orzeczenia kary w porównaniu do orzekania kary łącznej przy zbiegu przestępstw jawi się jako bardziej uzasadnione¹⁹⁸.

2. Druga z projektowanych zmian miała dotyczyć podstawy wymiaru kary i ma uwzględnić wypadki, gdy pozostające w ciągu przestępstwa realizują kwalifikację kumulatywną. W projekcie wskazywano, że dopuszczalne będzie również przyjęcie ciągu przestępstw, gdy jedno przestępstwo realizować będzie znamiona typu „X”, a drugie znamiona typu „X” w zw. z „Y”, pod warunkiem że podstawą wymiaru kary będzie przepis określający typ „X”¹⁹⁹.

3. Przepis art. 91 § 1 k.k. odpowiada tym intencjom, bowiem stanowi, że „jeżeli sprawca popełnia w krótkich odstępach czasu, z wykorzystaniem takiej samej sposobności, dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw, sąd orzeka jedną karę określoną w przepisie stanowiącym podstawę jej wymiaru dla każdego z tych przestępstw, w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę”.

4. Mimo zmian instytucja ciągu przestępstw jest nadal oparta na realnym zbiegu przestępstw. Wprowadza ona wyjątek od zasady, w myśl której popełnienie przestępstw w realnym zbiegu skutkuje wymierzeniem kar jednostkowych za każde z nich, a następnie na ich podstawie kary łącznej. Do uznania, że sprawca dopuścił się przestępstw w warunkach ciągu, konieczne jest spełnienie wskazanych niżej warunków.

4.1. Warunek pierwszy: popełnienie dwóch lub więcej przestępstw zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw.

4.2. Warunek drugi: popełnienie tychże przestępstw w krótkich odstępach czasu. Należy stwierdzić, że ustawodawca nie zawarł w Kodeksie karnym definicji legalnej tego wyjątkowo

¹⁹⁸ Jako niemającą racjonalnego uzasadnienia należy natomiast uznać przewidzianą w art. 57b k.k. możliwość wymiaru kary jednostkowej za czyn ciągły do podwójnej wysokości górnej granicy ustawowego zagrożenia; zob. też D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 125.

¹⁹⁹ Druk sejmowy nr 2393 z 15.05.2014 r., s. 21 uzasadnienia.

nieostrego określenia, pozostawiając wykładnię owego terminu orzecznictwu i doktrynie. Zauważyć trzeba, że także w języku prawniczym nie wypracowano jednego, aktualnego w każdym przypadku wyjaśnienia tego terminu. Jest to bowiem niemożliwie. To, czy określony okres pomiędzy kolejnymi przestępstwami może być uznany za krótki, uzależniony jest w dużej mierze od rodzaju przestępstw, jakie dzieli. Owe odstępy czasu niewątpliwie nie mogą być na tyle długie, by wykluczały uznanie określonej grupy przestępstw jako pewnej całości uzasadniającej ich jedną karnoprawną ocenę. Dlatego też z reguły za krótki odstępy czasu nie będą mogły być uznane okresy przekraczające kilka miesięcy²⁰⁰. Pojęcie krótkich odstępow czasu użyte na gruncie art. 91 § 1 k.k. należy interpretować w sposób tożsamy jak na gruncie art. 12 k.k. Przy ustalaniu, czy w konkretnym wypadku analizowana przesłanka została spełniona, pomocne mogą być następujące stwierdzenia zawarte w judykatach sądów powszechnych i SN:

- „wątpliwości budzi wyrażony przez sąd pogląd, że określony w art. 91 § 1 k.k. wymóg krótkich odstępow czasu został spełniony, gdy pomiędzy poszczególnymi przestępstwami upłynął okres powyżej 1 roku”²⁰¹,
- „półroczna przerwa między kilkoma przestępstwami przekracza granice krótkiego odstępu czasu znamiennego dla ciągu przestępstw (art. 91 § 1 k.k.)”²⁰²,
- „z kolei krótkie odstępy czasu jako następny warunek konieczny do skorzystania z instytucji czynu ciągłego oznacza, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądowym i częścią doktryny prawa karnego, odstępy nieprzekraczające kilku miesięcy. Niewątpliwie zawarta w art. 12 k.k. przesłanka «krótkich» odstępow czasu między poszczególnymi zachowaniami składającymi się na przestępstwo ciągle stwarza trudności interpretacyjne. Przepis art. 12 k.k. nie zawiera w tym względzie żadnych wskazówek interpretacyjnych, niemniej odstępy czasu między poszczególnymi zachowaniami istotnie nie mogą być duże. Należy zatem uwzględnić, że w analogicznym przepisie art. 6 § 2 k.k.s. ustawodawca wprowadził ustawą nowelizacyjną z dnia 28.07.2005 r. (Dz. U. Nr 178, poz. 1479) określenie, iż za krótki okres czasu uważa się okres najwyżej sześciu miesięcy. Jest to wskazówka interpretacyjna także dla wykładni art. 12 k.k., gdyż trudno przyjąć, aby identyczne pojęcia użyte w dwóch pokrewnych aktach prawnych rozumiane były odmiennie”²⁰³,
- „kryterium krótkich odstępow czasu między przestępstwami nie zostało zdefiniowane przez ustawodawcę i dlatego jest określane w toku praktyki orzecniczej. Sądy, jak i doktryna, unikały konkretnych wypowiedzi co do górnej granicy czasu wyznaczającego ów próg; najczęściej jednak stwierdzano, że jest to «okres do kilku miesięcy ... maksymalnie sześciomiesięczny»”²⁰⁴,

4.3. Warunek trzeci: popełnienie tych przestępstw przy wykorzystaniu takiej samej sposobności. W doktrynie trafnie akcentuje się znaczenie użycia przez ustawodawcę na gruncie tego przepisu sformułowania „takiej samej”, a nie „tej samej sposobności”, wskazując, że

²⁰⁰ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 126.

²⁰¹ Wyrok SA w Katowicach z 28.09.2000 r., II AKa 250/00, LEX nr 48859.

²⁰² Wyrok SA w Krakowie z 09.03.2000 r., II AKa 12/99, LEX nr 40082.

²⁰³ Wyrok SA w Katowicach z 24.10.2013 r., II AKa 311/13, LEX nr 1391898.

²⁰⁴ Wyrok SN z 16.09.2003 r., WA 40/03, <http://sn.pl/Sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/WA%2040-03.pdf> [dostęp: 04.05.2024 r.].

„powyższy warunek będzie spełniony wówczas, gdy każde z przestępstw składających się na ciąg zostanie popełnione z wykorzystaniem tej samej, trwale istniejącej sposobności, jak i wtedy, gdy każde z przestępstw składających się na ciąg popełnione zostanie z wykorzystaniem takiej samej, a więc charakteryzującej się tymi samymi cechami czy też właściwościami sposobności, która jednak aktualizuje się *de novo* w odniesieniu do każdego z tych przestępstw. Zwrot «takiej samej sposobności» oznacza bowiem sytuację, w których sprawca popełnia poszczególne przestępstwa w okolicznościach o identycznej, bardzo podobnej lub zbliżonej charakterystyce albo tych samych właściwościach, co nie oznacza, że chodzi tutaj zawsze o ten sam układ okoliczności»²⁰⁵. Przy interpretacji powyższego terminu pomocny może okazać się dorobek judykatury powstały na gruncie art. 58 k.k. z 1969 r. dotyczącego przestępstwa ciągłego. Wykorzystując go, pamiętać jednak należy, że za warunek przestępstwa ciągłego uważano wówczas tę samą, a nie taką samą sposobność, stąd też w tym zakresie wyrażane poprzednio oceny są bardziej restrykcyjne niż powinny być dzisiaj. I tak na przykład wskazywano, że:

- „Sąd Wojewódzki trafnie stwierdził brak ciągłości między dwoma czynami oskarżonego. Choć ukraść on oba samochody w podobny sposób (z włamaniem) i w podobnej sytuacji (parkowanie bez dozoru), to jednak obie kradzieże były dość odległe w czasie i przestrzeni, brak zatem podstaw, by doszukiwać się tego samego z góry powziętego zamiaru czy wykorzystania tej samej sposobności. Znamieniem przestępstwa ciągłego nie jest każda sposobność (przypadkowa zbieżność niektórych cech sytuacji), lecz tylko trwale istniejąca, a to jako równoważna znamieniu tego samego, z powziętego zamiaru przestępczego”²⁰⁶;
- „istota przestępstwa ciągłego polega na tym, że jednorodziejowe i powtórzone czyny przestępne, które rozpatrywane stanowią odrębne przestępstwa – pod pewnymi warunkami i w pewnych okolicznościach – traktowane są jako jedno przestępstwo. Do przesłanek uzasadniających zaliczenie odrębnych czynów w skład przestępstwa ciągłego m.in. należą: tożsamość przedmiotu zamachu, jednorodziejowość czynów przestępnych i pewna ich zwartość czasowa, jednolitość zamiaru powziętego z góry, a przy braku tego zamiaru wykorzystanie tej samej sytuacji, która stwarza sprawcy sposobność do popełnienia przestępstwa. Ciągłości przestępstwa nie wyłącza okoliczność popełnienia poszczególnych czynów w różnych formach stadialnych lub zjawiskowych, ani też to, że sprawca w pewnym stadium działa sam, a w innym wspólnie z inną osobą lub w różnych układach osobowych”²⁰⁷;
- „Sąd Najwyższy nie podziela poglądu wyrażonego w zaskarżonym wyroku, jakoby kradzieże z włamaniem przypisane oskarżonemu należało łączyć w jedno przestępstwo ciągłe. Jednorodziejowość podejmowanych działań oraz ich godzenie w dobra prawne tego samego rodzaju – to warunki konieczne, ale bynajmniej niewystarczające do przyjęcia konstrukcji przestępstwa ciągłego. Włamania do różnych obiektów, dokonywane na szkodę różnych instytucji i osób, wyjątkowo tylko stanowić mogą przestępstwo ciągłe. Zachodzić to może jedynie wtedy, gdy sprawcy bądź działają z powziętym z góry

²⁰⁵ P. Kardas, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 91, teza 57; zob. też D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 127.

²⁰⁶ Postanowienie SA w Krakowie z 12.06.1997 r., II AKz 136/97, LEX nr 30468.

²⁰⁷ Wyrok SN z 07.08.1986 r., KR 268/86, LEX nr 17784.

zamiarem obejmującym wszystkie zindywidualizowane przyszłe fragmenty zamierzonego przestępstwa (przestępstwo «na raty»), bądź też dopuszczają się właman w podobny sposób z wykorzystaniem tej samej trwałej sposobności (np. dozorca nocny włamuje się parokrotnie do obiektu, którego ma obowiązek strzec). W niniejszej sprawie żadna z tych ostatnich przesłanek przestępstwa ciągłego nie zachodziła²⁰⁸.

4.4. Warunek czwarty: popełnienie przestępstw, które wyczerpują znamiona przynajmniej jednego, tego samego czynu zabronionego oraz tożsama podstawa wymiaru kary dla każdego z przestępstw składających się na ciąg. Oznacza to, że przestępstwa składające się na ciąg przestępstw mogą aktualnie wyczerpywać znamiona określone w różnych przepisach Kodeksu karnego w kumulatywnej lub innej „łącznej” (np. art. 177 § 2 k.k. w zw. z art. 178 § 1 k.k.) kwalifikacji prawnej, czy też występować w różnych postaciach form stadialnych i zjawiskowych. Ważne jest jedynie to, by wszystkie z tych przestępstw miało tożsamą podstawę wymiaru kary. Z tego też powodu nie ma przeszkód, by w skład ciągu przestępstw wchodziły przestępstwa kwalifikowane jako czyny ciągłe z art. 12 § 1 k.k.²⁰⁹. Pamiętać jednak należy, że w sytuacji, gdy przy wymiarze kary za przestępstwo popełnione w warunkach czynu ciągłego z art. 12 § 1 k.k. konieczne jest zastosowanie przepisu art. 57b k.k.²¹⁰ nie jest możliwe objęcie konstrukcją ciągu przestępstw tego przestępstwa i innych przestępstw, w stosunku do których przy wymiarze kary, wskazany wyżej przepis art. 57b k.k. nie ma zastosowania. W tego rodzaju przypadku nie zachodzi bowiem tożsamość podstawy wymiaru kary. Przy omawianiu tego warunku celowe jest wskazanie, że w doktrynie i judykaturze nie ma zgodności co do tego, czy art. 91 § 1 k.k. powinien pojawić się zarówno w podstawie skazania²¹¹, czy też wyłącznie w podstawie wymiaru kary²¹². W naszej ocenie zdecydowanie należy się opowiedzieć za poglądem drugim. Pamiętać bowiem trzeba, że w wyroku obejmującym przestępstwa popełnione w ciągu przestępstw przypisujemy oskarżonemu każdy czyn odrębnie, co wymaga wskazania kwalifikacji prawnej każdego z tych czynów, na którą nie wpływa przecież art. 91 § 1 k.k. Dopiero później wymierzamy za te przestępstwa jedną karę na podstawie art. 91 § 1 k.k. w związku z przepisem stanowiącym podstawę jej wymiaru dla każdego z tych przestępstw. Sąd powinien jednak wyraźnie w wyroku wskazać, że przestępstwa, które tym wyrokiem przypisuje, zostały przez oskarżonego popełnione w warunkach ciągu przestępstw. Najwłaściwiej uczynić to na samym początku części dyspozytywnej wyroku, rozpoczynając ją np. od stwierdzenia: „uznaje oskarżonego XY za winnego tego, że działając w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu takiej samej sposobności, dopuścił się opisanych niżej przestępstw, zanim zapadł pierwszy, chociażby nieprawomocny wyrok, co do któregośkolwiek z nich, tj. ... [później powinien nastąpić opis każdego z czynów przypisanych wyrokiem z podaniem jego kwalifikacji prawnej]”²¹³.

²⁰⁸ Wyrok SN z 08.02.1973 r., III KR 244/72, LEX nr 18619.

²⁰⁹ Postanowienie SN z 30.03.2022 r., V KK 85/22, LEX nr 3418384.

²¹⁰ Przepis ten wszedł w życie w dniu 24.06.2020 r. i został znowelizowany w dniu 1.10.2023 r. na mocy noweli lipcowej z 2022 r.

²¹¹ Tak m.in. Ł. Pohl, *Prawo karne*.....s. 239 i SN w wyroku z 27.08.2003 r., WA 37/03, LEX nr 185097.

²¹² P. Kardas, *Kodeks karny*..., komentarz do art. 91, teza 76; SA w Lublinie w wyroku z 09.09.2015 r., II AKa 188/15, LEX nr 1916588.

²¹³ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna*..., s. 129.

5. W doktrynie i judykaturze sporną kwestią jest, czy wskazana w art. 91 § 1 k.k. zasada wymierzania jednej kary za przestępstwa należące do ciągu przestępstw rozciąga się również na rodzajowo tożsame środki karnoprawnej reakcji, o których mowa w art. 90 § 2 k.k. Za rozciągnięciem zasady z art. 91 § 1 k.k. także na tę grupę środków opowiedział się SN w uchwale z 26.09.2002 r., w sprawie I KZP 20/12²¹⁴, w której stwierdził, że „w razie skazania za przestępstwa składające się na ciąg przestępstw przewidziany w art. 91 § 1 k.k., zawarta w tym przepisie dyrektywa nakazująca wymierzenie jednej kary za te wszystkie przestępstwa ma odpowiednie zastosowanie do orzekania środków karnych tego samego rodzaju”²¹⁵. Z tezą tej uchwały oraz zawartą w niej argumentacją zasadniczo należałoby się zgodzić, jednakże poza wywodem dotyczącym możliwości nadzwyczajnego obostrzenia wymiaru orzekanego na tej zasadzie środka karnego. SN, rozważając kwestię ewentualnego stosowania do środków karnych obostrzenia przewidzianego w art. 91 § 1 k.k., stwierdził bowiem, że „brak możliwości przekroczenia górnej ustawowej granicy środków karnych określonej w art. 43 § 1 k.k. w sposób generalny – jest na tyle oczywisty, że nie ma potrzeby sięgania do powszechnie akceptowanego zakazu analogii na niekorzyść oskarżonego”. Z zaprezentowanych wyżej uwag wynika bowiem, że aktualnie brak jest podstaw do twierdzenia, że górną granicę łącznego środka, o którym mowa w art. 90 § 2 k.k., poza sumą tychże środków wyznacza górna granica tych środków orzekanych jako środki jednostkowe. Ta konstatacja podważa nie tylko trafność twierdzenia o braku możliwości przekroczenia górnej ustawowej granicy tychże środków, jak i tezę, że uznanie, iż obostrzenie z art. 91 § 1 k.k. ma zastosowanie również do orzekanego według wskazanej zasady środka tego samego rodzaju, jest analogią na niekorzyść oskarżonego.

6. Na zakończenie zaakcentować należy, że „ciąg przestępstw jest instytucją prawa karnego materialnego i jej stosowanie jest obowiązkiem sądu. Przyjęcie lub odrzucenie możliwości zastosowania art. 91 § 1 k.k. uzależnione jest wyłącznie od spełnienia przesłanek określonych w tym przepisie”²¹⁶. Niezastosowanie w wyroku art. 91 § 1 k.k. przy spełnieniu wymienionych w tym przepisie przesłanek powoduje zaś, że taki wyrok dotknięty jest rażąco niesprawiedliwością, o jakiej jest mowa w art. 440 k.p.k., co przyznaje sądowi odwoławczemu kompetencję (połączoną z nakazem uczynienia z niej użytku) orzekania niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych w środku odwoławczym zarzutów²¹⁷.

7. Przepis art. 91 § 2 k.k. stanowiący, że „jeżeli sprawca w warunkach określonych w art. 85 § 1 popełnia dwa lub więcej ciągów przestępstw określonych w § 1 lub ciąg przestępstw oraz inne przestępstwo, sąd orzeka karę łączną, stosując odpowiednio przepisy tego rozdziału”, dotyczy zarówno sytuacji orzekania kary łącznej w wyroku skazującym, jak i łącznym. Należy zaakcentować, że odpowiednie stosowanie art. 86 k.k. oznacza, że w sytuacji określonej w art. 91 § 2 k.k. sąd ma wymierzyć karę łączną – nie w granicach od najwyższej z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa do ich sumy, z uwzględnieniem górnych granic poszczególnych rodzajów kar wskazanych w art. 86 § 1 k.k., lecz w granicach powyżej najwyższej z kar wymierzonych za ciąg przestępstw lub za jednostkowe czyny, w zależności

²¹⁴ LEX nr 54946; odmiennie J. Lachowski, *Kodeks karny...*, komentarz do art. 91, teza 12.

²¹⁵ Pogląd ten został ostatnio powtórzony przez SN w wyroku z 16.04.2024 r., V KK 71/24, LEX nr 3704998.

²¹⁶ Tak trafnie SN w wyroku z 22.11.2012 r., V KK 252/12, LEX nr 1231652.

²¹⁷ Wyrok SA w Białymstoku z 17.10.2013 r., II AKa 123/13, LEX nr 1391845.

od tego, która z nich jest surowsza (przy orzekaniu kary łącznej według przepisów Kodeksu karnego w brzmieniu obowiązującym do 23.06.2020 r. od najwyższej z tych kar), do sumy orzeczonych w danym postępowaniu kar za ów ciąg lub ciągi przestępstw i za czyny jednostkowe, oczywiście z uwzględnieniem górnych granic poszczególnych kar²¹⁸.

8. W kontekście treści art. 91 § 2 k.k. poczynić należy jeszcze jedną uwagę, dotyczącą powoływania tego przepisu w podstawie wymiaru kary łącznej. Nie może on stanowić samoistnej podstawy wymiaru tej kary, bowiem zawiera ogólne odesłanie do odpowiednio stosowanych przepisów rozdziału IX Kodeksu karnego. Przepisy te trzeba zaś każdorazowo skonkretyzować. Należy zgodzić się ze stanowiskiem, że art. 86 § 1 k.k. i art. 91 § 2 k.k. są przepisami dopełniającymi się. Stąd też w przypadku łączenia kar pozbawienia wolności orzeczonych za dwa lub więcej ciągów przestępstw lub ciąg (ciągi) przestępstw oraz inne przestępstwo (przestępstwa) podstawą wymiaru kary łącznej – w stanie prawnym obowiązującym od 24.06.2020 r. – winny być przepisy art. 86 § 1 k.k. i art. 91 § 2 k.k. (art. 86 § 1 k.k. w zw. z art. 91 § 2 k.k.)²¹⁹. Nie ma obecnie podstaw do powoływania w powyższej sytuacji, w podstawie wymiaru kary łącznej, art. 85 § 1 k.k., skoro przepis ten (formułujący pozytywne warunki wymiaru kary łącznej) zawarty został w treści art. 91 § 2 k.k.

9. Przepis art. 91 § 3 k.k. stanowiący, że „jeżeli sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w § 1, orzeczona kara łączna nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie stanowiącym podstawę wymiaru kary dla każdego z tych przestępstw”, ma na celu umożliwienie osobom, co do których postępowania o przestępstwa należące do ciągu przestępstw toczyły się odrębnie, skorzystanie z dobrodziejstwa z art. 91 § 1 k.k. Przy orzekaniu kary łącznej na tej podstawie (siłą rzeczy wyłącznie w toku postępowania o wydanie wyroku łącznego) warto zwrócić uwagę na trafną tezę zawartą w uchwale SN z 30.09.2014 r., I KZP 20/14²²⁰, zgodnie z którą „kara orzekana wyrokiem łącznym na podstawie art. 91 § 3 k.k., w sytuacji, gdy sprawca został skazany dwoma lub więcej wyrokami za przestępstwa należące do ciągu przestępstw określonego w art. 91 § 1 k.k., jest karą łączną, której podstawę stanowią kary z osobna wymierzone za te przestępstwa. Dolną granicą tej kary jest najwyższa z kar wymierzonych za poszczególne przestępstwa (od 24.06.2020 r. wartość przekraczająca najwyższą z wymierzonych kar), a górną – suma tych kar, która jednak nie może przekroczyć górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, przewidzianego w przepisie, którego znamiona każde z tych przestępstw wyczerpuje”. Wydając wyrok łączny, sąd orzekający nie jest natomiast uprawniony do określania na nowo ciągu przestępstw oraz do wymierzania za ten ciąg kary na podstawie art. 91 § 1 k.k., niebędącej karą łączną²²¹. W takim wypadku doszłoby do naruszenia art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., a tym samym zaistniałaby bezwzględna przyczyna odwoławcza określona w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k.²²².

²¹⁸ Wyrok SN z 25.02.2010 r., IV KK 397/09, LEX nr 843692.

²¹⁹ Tak trafnie SA w Gdańsku w wyroku z 15.05.2014 r., II AKa 129/13, LEX nr 1662972.

²²⁰ LEX nr 1508956.

²²¹ D. Kala, M. Klubińska, *Kara łączna...*, s. 131.

²²² Wyrok SN z 30.04.2015 r., V KK 395/14, LEX nr 1710410.

Ciąg przestępstw (art. 91 k.k.)

10. Zmiana wprowadzona do art. 91 § 2 k.k. na mocy noweli czerwcowej 2020 r. miała charakter typowo dostosowawczy i związana była ze zmianą brzmienia art. 85 k.k. i ujęcia warunków orzeczenia kary łącznej w art. 85 § 1 k.k.

11. W przypadku orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej za przestępstwa, z których choćby jedno zostało popełnione do dnia 30.06.2015 r. sąd będzie musiał badać – przez pryzmat art. 4 § 1 k.k. – spełnienie warunków pozwalających uznać je za pozostające w ciągu przestępstw. W związku z tym, że przepis art. 91 § 1 k.k., w aktualnie obowiązującym brzmieniu, daje szersze możliwości stosowania tej instytucji niż jego poprzednio obowiązująca wersja, co do zasady jako ustawa względniejsza będzie musiała zostać potraktowana ustawa nowa.

Rozdział III.

Środki zabezpieczające

1. Zagadnienia wstępne

1.1. Jeżeli można zaryzykować stwierdzenie, że nowelizacja Kodeksu karnego wprowadzona ustawą z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) przeprowadziła dogłębne zmiany w zakresie prawa materialnego, to zagadnienie środków zabezpieczających jest tego najlepszym przykładem. Ustawodawca zdecydował się bowiem nie tylko na zmianę układu normowanych kwestii, ale dokonał również modyfikacji merytorycznych w zakresie przedmiotowym i podmiotowym, decydując się na rozszerzenie kręgu osób potencjalnie objętych ich zastosowaniem. Dość powiedzieć, że ustawodawca uchylił wszystkie przepisy rozdziału X, zastępując je nowymi, za wyjątkiem jednego (art. 99), który jednak w swej treści nie pozostał bez zmian. Zainteresowanie środkami zabezpieczającymi przez lata w literaturze nie było szerokie; dopiero w ostatnich latach rozpoczęto szerokie badania na temat konstytucyjnych i konwencyjnych podstaw prewencyjnego pozbawienia człowieka wolności²²³, systemów postępowania ze sprawcami niebezpiecznymi²²⁴, czy samego wnikliwego obrazu wykonywania przepisów o środkach zabezpieczających w praktyce orzeczniczej²²⁵. Owej wrażliwości na wyjątkowość systemu środków zabezpieczających warto doszukiwać się w tej reformie rozdziału X wobec wyeksponowania zasad ogólnych ich orzekania. Niestety, nie spełniła ona pokładanych w niej nadziei – zamiast oddziaływania zasady konieczności i proporcjonalności związanej ze stopniem ciężaru czynu, którego wysokie prawdopodobieństwo było dostrzegalne w kierunku ograniczenia stosowania detencji psychiatrycznej oraz zmiany struktury czynów (na najpoważniejsze), zaczęto stosować środki wolnościowe w przypadkach, gdy wcześniej w ogóle nie sięgano po środki zabezpieczające. Struktura czynów rozumianych jako przesłanka przesiewowa oraz prognoza nie wpłynęły na kierowanie tego sposobu oddziaływania na sprawy rzeczywiście najpoważniejsze. Prowadzi to ostatecznie do konkluzji o nieefektywności całego modelu środków zabezpieczających opartego o prognozę i stopień społecznej szkodliwości czynu. Ustawodawca, dokonując zasadniczej reformy rozdziału X, nie posiadał jeszcze wyników tych badań, które pozwoliłyby mu na odmienne podejście do tego zagadnienia.

1.2. Każdej zmianie, w szczególności o takim stopniu głębokości, musi jednocześnie towarzyszyć adekwatne uzasadnienie, które sankcjonuje ingerencje w przepisy ustawowe. W tym zakresie projektodawcy położyli szczególny nacisk na zerwanie z dotychczasowym

---

²²³ T. Sroka, *Prewencyjne pozbawienie wolności*, Kraków 2021.

²²⁴ Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe, A. Barczak-Oplustil, M. Pyrcak-Górowska, A. Zoll (red.), Kraków 2021.

²²⁵ M. Pyrcak-Górowska, *Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych*, Kraków 2017.

modelem środków zabezpieczających, powielającym rozwiązania istniejące już na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r., a przewidującym głównie środki o izolacyjno-leczniczym charakterze²²⁶. Treści wprowadzonych zmian, jak również uzasadnienie projektu ustawy wskazuje, że ideą towarzyszącą nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 20.02.2015 r. było rozłożenie ciężaru w zakresie możliwych do zastosowania środków zabezpieczających, promując w tym zakresie środki o charakterze wolnościowym. *Ratio legis* takiego postępowania należy upatrywać przede wszystkim w (będącym również przedmiotem rozważań doktryny²²⁷) problemie możliwości absorpcyjnych systemu wykonywania środków zabezpieczających, a więc pojemności zakładów psychiatrycznych oraz zakładów leczenia odwykowego, w których sprawca mógłby orzeczone środki wykonać. Z danych gromadzonych przez Ministerstwo Zdrowia w ramach realizowanego programu *Psychiatryczna opieka zdrowotna na lata 2009-2013* wynika, że na koniec października 2010 r. ogólny poziom obłożenia w zakładzie psychiatrycznym o podstawowym zabezpieczeniu przekraczał 102%, przy jednoczesnej kolejce oczekujących równej 14% pojemności badanych zakładów. Nieco lepiej sytuacja kształtowała się w zakładach psychiatrycznych o wzmocnionym zabezpieczeniu, gdzie poziom obłożenia sięgał 80%, przy jednoczesnej kolejce oczekujących równej 8% pojemności zakładów²²⁸.

1.3. Powyższe dane jednoznacznie wskazują, że problem pojemności placówek medycznych mogących wykonywać orzeczone przez sądy środki zabezpieczające miał wymiar realny i uniemożliwiał prawidłowe realizowanie stawianych im celów. Brak możliwości natychmiastowego poddania skazanego leczeniu, bądź jego izolacji, w perspektywie konieczności podjęcia szybkich działań w tym zakresie, pozbawiał stosowane środki jakiegokolwiek sensu. Jest to szczególnie widoczne w kontekście rodzaju sprawców, do których środki zabezpieczające są stosowane. Przepisy rozdziału X traktują bowiem przede wszystkim o osobach z zaburzeniami psychicznymi, w stosunku do których szybkie podjęcie leczenia bądź izolacja od społeczeństwa ma kluczowe znaczenie. Wobec tego ustawodawca stanął przed dylematem wprowadzenia przepisów umożliwiających potencjalnym sprawcom sprawnego podjęcia leczenia, przy jednoczesnym ograniczeniu konieczności ich izolacji. Znaczącym jest przy tym fakt, że najtrudniejszą sytuację posiadały zakłady psychiatryczne o podstawowym zabezpieczeniu. Umożliwienie leczenia w warunkach wolnościowych skutecznie odciążałoby zakłady psychiatryczne o sprawców, którzy nie wymagają bezwzględnej izolacji i jednocześnie umożliwiłoby stosowanie najsurowszego środka zabezpieczającego natychmiast w stosunku do sprawców, co do których jest to niezbędne. Konsekwencją powyższego było wzbogacenie przez ustawodawcę katalogu środków zabezpieczających o elektroniczną kontrolę miejsca pobytu oraz gruntowną reformę przepisów dotyczących terapii i terapii uzależnień.

1.4. Kolejnym celem przeprowadzonej reformy było uporządkowanie przepisów rozdziału X, przy jednoczesnym powiązaniu treściowym regulacji. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu noweli z 20.02.2015 r., przepisy dotychczas obowiązujące odnosiły się do

²²⁶ J. Gierowski, K. Krajewski, [w] *System Prawa Karnego*. t. 7. *Środki zabezpieczające*, wyd. 2, L.K. Paprzycki (red.), Warszawa 2015, s. 124–125.

²²⁷ K. Ożóg-Wróbel, *Wykonywanie środków zabezpieczających na podstawie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego*, RNP, t. 24, 2014, nr 1, s. 65 i n.

²²⁸ Program zdrowotny *Psychiatryczna opieka zdrowotna na lata 2009–2013* realizowany przez Ministerstwo Zdrowia, s. 4, 3programpsych_20130425.pdf (mz.gov.pl).

różnych sytuacji i nie pokrywały się zakresowo²²⁹. Wprowadzone w tym zakresie zmiany miały doprowadzić do systemowego ujęcia środków zabezpieczających, tak aby przepisy pozostawały ze sobą w ścisłej relacji i odnosiły się do wszystkich środków zabezpieczających, przy jednoczesnym uwzględnieniu wynikających z ich istoty różnic odzwierciedlanych w ramach odpowiednich wyjątków (jak w przypadku najsurowszego – pobytu w zakładzie psychiatrycznym). Przy rozwiązywaniu tego problemu ustawodawca posłużył się głównie derogacją przepisów dotychczas obowiązujących i przewidział zupełnie nowe uregulowania, przrzucając część przepisów także do innych ustaw (np. Kodeks karny wykonawczy, Kodeks postępowania karnego). Konsekwencją takiego działania miało być uporządkowanie rozdziału X i pozbycie się regulacji, które z uwagi na swój charakter nie mieściły się w ramach prawa karnego materialnego lub też winny były być usankcjonowane w innym miejscu (jak art. 100 k.k., którego treść po uchyleniu przeniesiono do art. 45a). Powyższe posunięcie należy oceniać pozytywnie²³⁰. Wprowadzone zmiany powodują, że układ rozdziału X zyskał na przejrzystości.

1.5. Przeprowadzona modyfikacja przepisów dotyczących środków zabezpieczających dokonała się głównie poprzez ich całkowitą wymianę. I tak art. 93 k.k., który dotychczas normował zasadę *ultima ratio* zastosowania środka polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym lub skierowaniu na leczenie ambulatoryjne, został uchylony, a jego miejsce zajął głównie art. 93b § 1 k.k., który odniesiono konsekwentnie do całego katalogu z art. 93a k.k. W części dotyczącej konieczności wysłuchania przez sąd lekarzy psychiatrów oraz psychologa, a w sprawach osób z zaburzeniami preferencji seksualnej – także lekarza seksuologa, przed wydaniem orzeczenia, przepis ten został wchłonięty przez art. 199b § 2 k.k.w., realizując przy tym tezę o porządkującym charakterze zmian. Uchyleniu uległy również kolejne jednostki redakcyjne, aż do art. 99 k.k. Dotychczasowy art. 94 k.k. w zakresie, w jakim regulował kwestię przesłanek umieszczenia sprawcy w zakładzie psychiatrycznym został zaabsorbowany przez nowoprojektowany art. 93g k.k., a w zakresie, w jakim odnosił się do czasu pobytu w zakładzie psychiatrycznym i możliwości zastosowania zwolnienia został unormowany kolejno w art. 93d § 1 k.k. i art. 93b § 2 k.k. Natomiast w odniesieniu do przepisu art. 94 § 3 k.k., który dotychczas odnosił się do kwestii ponownego umieszczenia sprawcy w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, ustawodawca zdecydował się na unormowanie w art. 93d § 6 k.k. W odróżnieniu od powyższych rozwiązań, treść art. 95 k.k. uległa całkowitemu usunięciu z przepisów ustawy karnej, a nowe regulacje nie przewidują już możliwości zastosowania takiego środka. Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem, art. 95 k.k. wskazywał możliwość umieszczenia sprawcy w zakładzie karnym, w którym stosuje się szczególnie środki lecznicze lub rehabilitacyjne w sytuacji, w której sąd skazywał sprawcę na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2 k.k. W związku z całkowitą zmianą systematyki rozdziału X Kodeksu karnego, dotychczas obowiązujący art. 95a uległ rozbiciu i wchłonięciu przez większość nowoprojektowanych przepisów. Paragraf 1,

²²⁹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk nr 2393 cz. 1, s. 30–31.

²³⁰ Tak również J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 348; M. Gałązka, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2015, s. 597.

który przewidywał, że w sytuacji w której sąd skazuje sprawcę na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo skierowane przeciwko wolności seksualnej, popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, można orzec umieszczenie sprawcy, po odbyciu tej kary, w zakładzie zamkniętym albo skierowanie go na leczenie ambulatoryjne, w celu przeprowadzenia terapii farmakologicznej lub psychoterapii, zmierzających do zapobieżenia ponownemu popełnieniu takiego przestępstwa, w tym w szczególności poprzez obniżenie zaburzonego popędu seksualnego sprawcy, został zreorganizowany i objęty w odpowiednich częściach przez art. 93a § 2, 93b, art. 93c § 3 i art. 93f § 1 k.k. Paragraf 2, który przewidywał obowiązek sądu ustalania potrzeby i sposobu wykonywania orzeczonego środka zabezpieczającego w okresie 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub wykonaniem kary, ustawodawca obecnie unormował w art. 93d § 3 k.k. Natomiast § 3 art. 95a k.k. w zakresie odesłania do art. 94 § 2 został przewidziany w art. 93d § 1 i art. 93b § 2 k.k., a w zakresie odesłania do art. 94 § 3 w art. 93d § 6 k.k. Pozostała część art. 95a k.k. z uwagi na zakres przeprowadzonych zmian została całkowicie derogowana z Kodeksu karnego. Podobny los spotkał art. 96, który umożliwiał umieszczenie sprawcy w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego w przypadku skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu lub innego środka odurzającego, jeżeli zachodziło wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia przestępstwa związanego z tym uzależnieniem. Nowe rozwiązania nie przewidują możliwości wykonania środków zabezpieczających przed wprowadzeniem do wykonania kary orzeczonej przez sąd, tym samym *ratio legis* dotychczasowego przepisu upadło. Konsekwentnie sens utraciły również przepisy art. 97 i 98 k.k., choć w pewnym zakresie rozwiązanie art. 97 k.k. zostało przejęte przez nowe uregulowanie art. 202b k.k.w.

2. Katalog środków zabezpieczających

Aktualne brzmienie:

Art. 93a

§ 1. Środkami zabezpieczającymi są:

- 1) elektroniczna kontrola miejsca pobytu;*
- 2) terapia;*
- 3) terapia uzależnień;*
- 4) pobyt w zakładzie psychiatrycznym.*

§ 2. Jeżeli ustawa tak stanowi, tytułem środka zabezpieczającego można orzec nakaz i zakazy określone w art. 39 pkt 2–3.

2.1. Zagadnienia ogólne

2.1.1. Komentowany przepis zawiera katalog środków zabezpieczających, które będą mogą być stosowane wobec sprawców od 01.07.2015 r. W odróżnieniu od wcześniej obowiązujących regulacji, przepis ten grupuje w jednym miejscu wszystkie środki zabezpieczające, do których odnoszą się kolejne artykuły. Wobec tak ułożonej systematyki, wszystkie przepisy

rozdziału X pozostają ze sobą w relacji, tworząc zamkniętą całość i krzyżując się zakresowo. Wynika z tego, że środki określone w art. 93a k.k., stosując zasady z art. 93b k.k., mogą zostać użyte w stosunku do sprawców określonych w art. 93c k.k. i na czas tam wskazany. Ponadto, przepis ten wprowadził pojęcie terapii, poprzez którą należy rozumieć psychoedukację poznawczo-behawioralną, różne formy psychoterapii i farmakoterapię.

2.1.2. Katalog środków zabezpieczających został ułożony gradacyjnie, od środków najłagodniejszych do zdaniem ustawodawcy najbardziej dolegliwych²³¹. Kryterium oparto na stopniu ingerencji w sferę wolności sprawcy, wskazując, że za najbardziej dolegliwy należy uznać środek w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym²³². Natomiast w pierwszej kolejności wymieniono środki wolnościowe, w tym zupełnie nowy – elektroniczną kontrolę miejsca pobytu. Niejako obok tego katalogu pozostawiono możliwość orzeczenia nakazów i zakazów określonych w art. 39 pkt 2–3 k.k. (§ 2).

2.1.3. W obowiązującym brzmieniu komentowanego przepisu przewidziano następujące środki zabezpieczające: elektroniczna kontrola miejsca pobytu (§ 1 pkt 1), terapia (§ 1 pkt 2), terapia uzależnień (§ 1 pkt 3), pobyt w zakładzie psychiatrycznym (§ 1 pkt 4) oraz środki przewidziane w art. 39 pkt 2–3, tj.:

- a) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej;
- b) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi;
- c) zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu;
- d) zakaz wstępu na imprezę masową;
- e) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych;
- f) nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym;
- g) zakaz prowadzenia pojazdów.

W stosunku do tych ostatnich ustawodawca przewidział ograniczenie, dopuszczając możliwość ich orzeczenia tylko w sytuacji, gdy ustawa tak stanowi. W konsekwencji sąd może orzec przytoczone zakazy i nakazy pod warunkiem spełnienia przesłanek niezbędnych dla orzeczenia poszczególnych środków karnych (art. 41–42 k.k.)²³³. W tym miejscu należy również dodać, że do wykonywania wskazanych nakazów i zakazów odpowiednio zastosowanie znajdują przepisy art. 180–186 k.k.w. na mocy odesłania z art. 205 k.k.w.

2.2. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu

Dokonując nowelizacji Kodeksu karnego, zdecydowano się na wprowadzenie do katalogu środków zabezpieczających nowego, wolnościowego środka polegającego na

²³¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk 2393 cz. 1, s. 32.

²³² W zakresie dyskusyjności gradacyjnego ułożenia środków pod kątem dolegliwości zob. uwagi A. Wilkowska-Płóciennik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 16, R.A. Stefański (red.), Warszawa 2017, komentarz do art. 93a, nb 2.

²³³ F. Cieply, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2015, s. 602, nb 2.

kontroli miejsca pobytu przy użyciu urządzeń elektronicznych. Jednocześnie uchylono ustawę z dnia 07.09.2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego. Odniesienie do elektronicznej kontroli miejsca pobytu zawiera art. 93e k.k., który określa obowiązki sprawy. Zgodnie z jego treścią, sprawca, w stosunku do którego orzeczono elektroniczną kontrolę miejsca pobytu ma obowiązek poddania się nieprzerwanej kontroli miejsca swojego pobytu sprawowanej za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika. Szczegółowe regulacje w zakresie stosowania komentowanego środka zawierają przepisy rozdziału VIIa k.k.w., które określają prawa i obowiązki skazanego, obowiązki podmiotów wykonujących dozór elektroniczny, jak również procedury związane z rozpoczęciem i zakończeniem stosowania środka. Podkreślenia wymaga, że są to regulacje odnoszące się do wszystkich trybów stosowania dozoru elektronicznego, bez względu na to, czy orzeczono dozór elektroniczny jako karę, środek karny, czy środek zabezpieczający. Przez dozór elektroniczny należy rozumieć kontrolę zachowania skazanego przy użyciu środków technicznych, natomiast system dozoru elektronicznego zdefiniowano jako ogół metod postępowania i środków technicznych służących do wykonywania dozoru elektronicznego (art. 43b § 1 i 2 k.k.w.). Wynika z tego, że elektroniczna kontrola miejsca pobytu, orzeczona jako środek zabezpieczający stosowany przy wykorzystaniu dozoru elektronicznego, jest elementem systemu dozoru elektronicznego. Jest to środek bardzo elastyczny, ponieważ umożliwia kontrolę przebywania przez skazanego w określonych dniach tygodnia i godzinach we wskazanym przez sąd miejscu (dozór stacjonarny), bieżącego miejsca pobytu skazanego, niezależnie od tego, gdzie sprawca przebywa (dozór mobilny), zachowywania przez skazanego określonej minimalnej odległości od osoby wskazanej przez sąd (dozór zbliżeniowy) (art. 43b § 3 k.k.w.). W stosunku do elektronicznej kontroli miejsca pobytu jako środka zabezpieczającego zastosowanie znajdzie jedynie dozór mobilny, ewentualnie zbliżeniowy w zakresie środka zabezpieczającego orzeczonego na podstawie art. 93a § 2 w zw. z art. 39 pkt 2b k.k. Nie znajdzie zastosowania dozór stacjonarny, jest on bowiem związany z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Nadzór nad wykonywaniem elektronicznej kontroli miejsca pobytu oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonywania środka sprawuje sąd, w którego okręgu sprawca ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli sprawca nie posiada takiego miejsca – sąd, w którego okręgu orzeczono środek zabezpieczający (art. 43e § 3 k.k.w.). Czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania środka wykonuje sądowy kurator zawodowy (art. 43d § 3 k.k.w.). Ograniczeniem w stosowaniu tej instytucji mogą być jednak warunki techniczne z uwagi na liczbę i zasięg dostępnych nadajników. Do niewątpliwych zalet tego rozwiązania należy zaliczyć przede wszystkim jego skuteczność, wyrażającą się w niewielkiej liczbie naruszeń w dotychczasowej praktyce wykonywania dozoru elektronicznego. Skazani samodzielnie kontrolują swoje zachowanie i dostosowują się do orzeczenia sądu. Ponadto, system dozoru pozwala na zindywidualizowanie nakładanego na sprawcę obowiązku. Możliwość ustalenia harmonogramu dostosowanego do potrzeb prawidłowego wykonania środka zabezpieczającego zapewnia realizację jego celów. Kolejną niewątpliwą zaletą jest ograniczenie skutków finansowych orzekanych dotychczas środków zabezpieczających. Koszt stosowania systemu dozoru elektronicznego oscyluje w granicach 564,25 zł miesięcznie na jednego skazanego²³⁴.

²³⁴ *Uzasadnienie...*, s. 57.

2.3. Terapia

Pojęcie „terapia” jest pojęciem nowowprowadzonym do ustawy karnej i obejmuje swym zakresem psychoedukację poznawczo-behawioralną, różne formy psychoterapii oraz farmakoterapię. Jednakże ani Kodeks karny, ani ustawa z dnia 19.08. 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego nie definiują tych pojęć. Oznacza to, że ciężar ich definicji spoczywa na przedstawicielach nauk medycznych odpowiednich dziedzin²³⁵. Jednocześnie wprowadzenie pojęcia „terapia” do ustawy karnej stanowi uadekwatnienie środków zabezpieczających do współczesnych osiągnięć wiedzy i praktyki psychiatrycznej i psychoterapeutycznej. W formie uproszczonej poprzez terapię można rozumieć wszelkie działania zmierzające do modyfikacji funkcjonowania pacjenta²³⁶. Celem takich działań w przypadku psychoterapii lub psychoedukacji jest poprawa funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie, a w przypadku terapii farmakologicznej – osłabienie popędu seksualnego. Nie ma natomiast możliwości zastosowania farmakoterapii w celu poprawy funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie, także jako elementu wspomagającego psychoterapię i psychoedukację²³⁷. Wynika to bezpośrednio z brzmienia art. 93f k.k., który reguluje obowiązki sprawcy poddanego terapii. Jest to środek zabezpieczający o charakterze wolnościowym i jest stosowany w warunkach ambulatoryjnych. Jego wykonanie następuje w placówce leczniczej wskazanej przez sąd, która udziela świadczeń zdrowotnych w tym zakresie. Co istotne, orzekając środek zabezpieczający w postaci terapii, sąd nie wskazuje jej rodzaju, a tym bardziej stosowanych metod. Taki wybór należy do lekarza psychiatry, seksuologa lub terapeuty²³⁸. Wykaz placówek leczniczych, w których może być wykonywana terapia, ogłaszany jest w obwieszczeniu Ministra Zdrowia w Dzienniku Urzędowym RP „Monitor Polski”. Do tej pory taki wykaz zawierało rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10.08.2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających. Z dniem 01.07.2015 r. rozporządzenie to uległo uchyleniu.

Terapia może być uznana za formę wolnościowej odmiany środka zabezpieczającego regulowanego dotychczas w art. 95a k.k. W odróżnieniu jednak od nowych przepisów, art. 95a k.k. mógł być stosowany jedynie w odniesieniu do sprawców skazywanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania w przypadku przestępstw skierowanych przeciwko wolności seksualnej popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnej²³⁹. Jednocześnie w odróżnieniu od art. 95a k.k., również traktującego o środku zabezpieczającym w postaci farmakoterapii, ani art. 93a k.k., ani art. 93f k.k., który dotyczy bezpośrednio terapii i terapii uzależnień, nie zawierają sformułowania

²³⁵ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, W. Wróbel (red.), Kraków 2015, s. 703.

²³⁶ A. Wilkowska-Płóciennik, [w:] *Kodeks karny...*, R.A. Stefański (red.), komentarz do art. 93a, nb 5.

²³⁷ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 703.

²³⁸ *Ibidem*.

²³⁹ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 352.

uniemożliwiającego stosowanie farmakoterapii w sytuacji, w której skutkowałoby to niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia sprawcy. Nie zmienia to jednak faktu, że w takiej sytuacji orzeczony środek zabezpieczający powinien ulec zmianie, z uwagi na to, że stał się nieodpowiedni lub że jego wykonanie nie jest możliwe (art. 93b § 3 zd. 2 k.k.)²⁴⁰.

2.4. Terapia uzależnień

W odróżnieniu od terapii, terapia uzależnień obejmuje postępowanie z osobami uzależnionymi od alkoholu, środków odurzających lub innego podobnie działającego środka. Celem tego środka jest reedukacja osoby uzależnionej i umożliwienie jej powrotu do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Obowiązek sprawcy w tym wypadku sprowadza się do stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego w terminach wyznaczonych przez lekarza i poddania się leczeniu. Podobnie jak w przypadku terapii, wyboru metody dokonuje osoba prowadząca terapię według swojego przekonania. Miejscem wykonywania terapii uzależnień będzie odpowiednia placówka leczenia odwykowego. Warto w tym miejscu wspomnieć o wątpliwościach jakie pojawiły się w doktrynie, a dotyczących możliwości stosowania wobec sprawców, w stosunku do których orzeczono środek zabezpieczający w postaci terapii uzależnień, leczenia substytucyjnego. Zgodnie z art. 4 pkt 7 ustawy z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²⁴¹ leczenie substytucyjne obejmuje stosowanie, w ramach programu leczenia uzależnienia, produktów leczniczych lub środków odurzających o działaniu agonistycznym na receptor opioidowy. Natomiast z uwagi na ograniczenie możliwości stosowania farmakoterapii jedynie do sprawców przestępstw z zaburzeniami seksualnymi, z literalnego brzmienia przepisów powyższa metoda mogłaby zostać uznana za wyłączoną w stosunku do sprawców uzależnionych. Jednakże wykładnia celowościowa i uwypuklenie konieczności zapewnienia skuteczności stosowanemu środku przemawia za trafnie przyjętym poglądem, że także i w tym wypadku, tego typu metoda lecznicza znajdzie zastosowanie.

2.5. Pobyt w zakładzie psychiatrycznym

Zgodnie z poglądem ustawodawcy o gradacyjnym uszeregowaniu środków zabezpieczających, pobyt w zakładzie psychiatrycznym jest środkiem najdalej idącym i najgłębiej ingerującym w wolność sprawcy. Stąd też, regulując izolacyjny środek zabezpieczający, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie dodatkowych uwarunkowań dopuszczających stosowanie pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Z uwagi na to, dla prawidłowego odizolowania sprawcy od społeczeństwa niezbędne jest spełnienie przesłanek ogólnych, określonych w art. 93b k.k. oraz szczegółowych, o których mówi komentowany przepis. Przepis ten ustanawia wyjątek od reguły, zgodnie z którym możliwym jest orzeczenie każdego ze środków wymienionych w art. 93a § 1 k.k., wobec każdego ze sprawców skatalogowanych w art. 93c k.k. Orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym może nastąpić jedynie wtedy, gdy zająd okoliczności, o których mówi art. 93g k.k. Wobec tego, dla zastosowania w stosunku do konkretnego sprawcy izolacyjnego

²⁴⁰ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 704.

²⁴¹ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1939.

środka zabezpieczającego koniecznym jest wskazanie szczególnej podstawy, co jest bezpośrednią konsekwencją treści art. 93b § 5 k.k. Jednocześnie z uwagi na posłużenie się przez ustawodawcę w art. 93g k.k. sformułowaniami „orzeka”, zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego po spełnieniu sformułowanych tam przesłanek jest obligatoryjne. Ponadto, podobnie jak w przypadku innych środków zabezpieczających, wymogiem procesowym orzeczenia komentowanego środka jest wysłuchanie biegłego psychologa, w sprawach osób niepoczytalnych, o ograniczonej poczytalności lub z zaburzeniami osobowości albo gdy sąd uzna to za wskazane – biegłych lekarzy psychiatrów, a w przypadku osób z zaburzeniami preferencji seksualnych – biegłego lekarza seksuologa lub biegłego psychologa seksuologa (art. 354a § 1 k.p.k.).

W odróżnieniu od dotychczasowych regulacji, które przewidywały izolacyjny środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym jedynie w stosunku do sprawców, którzy czynu zabronionego dopuścili się w stanie niepoczytalności, obecnie obowiązujące przepisy rozszerzają grupę pod pewnymi warunkami także o sprawców z ograniczoną poczytalnością oraz z zaburzeniami preferencji seksualnych. Z drugiej strony ustawodawca nie zdecydował się na poszerzenie grupy osób niepoczytalnych o sprawców, którzy dopuścili się czynu zabronionego w warunkach, o których mowa w art. 31 § 1 k.k., z uwagi na inne zakłócenia czynności psychicznych (takiego ograniczenia nie przewidywał bezpośrednio art. 94 k.k., ale z uwagi na gwarancyjny charakter treści art. 93 k.k. w doktrynie przyjmowano, że nie jest możliwe orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy, u którego niepoczytalność była wynikiem innego zakłócenia czynności psychicznych²⁴²). Zgodnie z uzasadnieniem projektodawców: „Kategoria sprawców, w stosunku do których będzie można orzec pobyt w szpitalu psychiatrycznym na podstawie art. 93g § 1 k.k., pokrywa się z kategorią wskazaną w obowiązującym art. 94 § 1 k.k., a zatem obejmuje wyłącznie osoby, których niepoczytalność wynika z choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego. Podobnie jak ma to miejsce w obecnym stanie prawnym, projektodawca nie wprowadził możliwości orzekania pobytu w zamkniętym szpitalu psychiatrycznym wobec osób, których niepoczytalność *tempore criminis* była skutkiem innego zakłócenia czynności psychicznych. Należy bowiem zauważyć, że inne zakłócenie czynności psychicznych, o którym mowa w art. 31 § 1 k.k., ma nieraz charakter fizjologiczny albo jest skutkiem takich zaburzeń ośrodkowego układu nerwowego, które nie są zaburzeniami psychicznymi. Pod tym pojęciem rozumie się zatem nie tylko zaburzenia psychiczne *sensu stricto*, ale też silne emocje, toksemie, skrajne zmęczenie organizmu, zaburzenia neurohormonalne, patologiczne upojenie alkoholowe, odurzenie, także środkami psychotropowymi i narkotycznymi, hipnozę, stany halucynacji, stany pośpiączkowe i po zapaleniu opon mózgowych, zamroczenie wywołane wysoką gorączką albo na tle padaczki czy odurzenie senne, a także zakłócenia będące skutkiem chorób organicznych. Nie ma zatem racjonalnych podstaw, aby stosować najsurowszy środek zabezpieczający wobec osób, których niepoczytalność wynikała z takich przyczyn, tym bardziej że przyczyny te nie będą się poddawać leczeniu psychiatrycznemu. Projekt przewiduje natomiast możliwość stosowania

²⁴² Tak m.in. A. Wilkowska-Płóciennik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 16, R.A. Stefański (red.), Warszawa 2017, komentarz do art. 94, nb 11–12; odmiennie J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, s. 593, nb 8; J. Majewski, *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 383, nb 7.

wobec takich osób wolnościowych środków zabezpieczających²²⁴³. Szerzej o środku zabezpieczającym w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym zob. komentarz do art. 93g k.k.

3. Stosowanie i uchylanie środków zabezpieczających

Aktualne brzmienie:

Art. 93b

§ 1. Sąd może orzec środek zabezpieczający, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a inne środki prawne określone w tym kodeksie lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające. Środek zabezpieczający, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 4, można orzec jedynie, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości.

§ 2. Sąd uchyla środek zabezpieczający, gdy dalsze jego stosowanie nie jest już konieczne.

§ 3. Środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien być odpowiedni do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić, oraz prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także uwzględniać potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Sąd może zmienić orzeczony wobec sprawcy środek zabezpieczający lub sposób jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe.

§ 4. Wobec tego samego sprawcy można orzec więcej niż jeden środek zabezpieczający; przepisy § 1 i 3 stosuje się, biorąc pod uwagę wszystkie orzekane środki zabezpieczające.

§ 5. Sąd orzeka pobyt w zakładzie psychiatrycznym tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi.

3.1. Uwagi ogólne

Komentowany przepis art. 93b zawiera ogólne zasady stosowania środków zabezpieczających. Realizując założenie systemowego uregulowania przepisów rozdziału X, art. 93b k.k. odnosi się do wszystkich środków zabezpieczających. Oznacza to, że sąd może orzec środek zabezpieczający z art. 93a k.k. w stosunku do sprawcy z art. 93c k.k., stosując zasady określone w art. 93b k.k. Takie rozwiązanie powoduje domknięcie instytucji pod kątem materialnym. Jednym wyjątkiem jest pobyt w zakładzie psychiatrycznym, w stosunku do którego ustawa przewiduje regulacje szczególne. Dla zaistnienia możliwości zastosowania środka zabezpieczającego w stosunku do sprawcy danego czynu zabronionego konieczne jest spełnienie kumulatywne wszystkich przesłanek przewidzianych w art. 93b k.k.²⁴⁴. Przepis ten *lege non distinguente* należy odnieść także do nakazów i zakazów, o których mowa w art. 93a § 2 k.k.²⁴⁵. Kierując się wymaganiami konstytucyjnymi, ustawodawca w komentowanym przepisie zawarł trzy zasady określane jako gwarancyjne: konieczności, proporcjonalności, łączenia środków zabezpieczających²⁴⁶. Niektórzy autorzy wyodrębniają w ramach za-

²⁴³ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15.05.2014 r., Sejm VII kadencji, druk 2393 cz. I, s. 38.

²⁴⁴ Zob. też postanowienie SN z 18.05.2022 r., III KK 57/22, LEX nr 3409742.

²⁴⁵ Tak m.in. F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2015, s. 603.

²⁴⁶ J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 355; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2. *Komentarz art. 32–116*, wyd. 3, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2015, s. 566, nb 2.

sady konieczności również zasadę subsydiarności²⁴⁷, czy też zasadę *ultima ratio* środków zabezpieczających²⁴⁸, jednak z uwagi na jej bezpośrednie powiązanie z zasadą konieczności, w niniejszym opracowaniu zostaną omówione wspólnie. W § 5 ustawodawca umieścił szczególną zasadę gwarancyjną odnoszącą się wyłącznie do izolacyjnego środka zabezpieczającego polegającego na pobycie w zakładzie psychiatrycznym.

3.2. Zasady orzekania środków zabezpieczających. Uwagi wstępne

Omawiając zasady rządzące środkami zabezpieczającymi, nie należy zapominać, że dla zaistnienia możliwości ich stosowania musi dojść do naruszenia porządku prawnego w postaci dopuszczenia się przez sprawcę czynu zabronionego. W polskim prawie karnym brak jest bowiem możliwości stosowania środków predeliktualnych ingerujących w prawa i wolności potencjalnego sprawcy zanim naruszy przepisy ustawy karnej²⁴⁹. Z uwagi na bezpośredni związek środków zabezpieczających z szeroko rozumianymi zaburzeniami, popełniony przez sprawcę czyn zabroniony musi pozostawać w związku z jedną z dysfunkcji psychicznych sprawcy, tj. chorobą psychiczną, upośledzeniem umysłowym, innym zakłóceniem czynności psychicznych, zaburzeniem preferencji seksualnych, zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia, uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka. Przyjęcie takiego założenia jest również konsekwencją treści art. 93c k.k., w którym wskazano co do sprawców jakich przestępstw można orzec środek z rozdziału X. Wymóg związku z jedną z powyższych dysfunkcji obejmuje również czyn prognozowany, którego popełnieniu mają przeciwdziałać omawiane środki²⁵⁰. Należy bowiem przypomnieć, że główną funkcją środków zabezpieczających jest zapobieżenie popełnieniu przez sprawcę kolejnego czynu zabronionego. Poza zainteresowaniem środków zabezpieczających należy pozostawić sytuacje, w których sprawca spełniający kryterium dysfunkcji psychicznej popełnia czyn zabroniony, jednak pozostający bez związku z dysfunkcją. Innym zagadnieniem jest podnoszone w doktrynie zerwanie merytorycznej więzi między charakterem popełnionego przez sprawcę czynu zabronionego a orzeczonym środkiem zabezpieczającym²⁵¹. Wynika z tego, że dysfunkcja psychiczna, w związku z którą sprawca dopuścił się czynu zabronionego, nie musi być jednolita z dysfunkcją psychiczną związaną z prognozowanym czynem zabronionym. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której sprawca posiada kilka dysfunkcji psychicznych, np. jest uzależniony od alkoholu i jednocześnie posiada zaburzenia preferencji seksualnej.

²⁴⁷ Tak F. Cieplý, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 603.

²⁴⁸ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 681 i n.

²⁴⁹ F. Cieplý, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 603, nb 2; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 567, nb 5.

²⁵⁰ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 675; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 569, nb 13; odmiennie na ten temat J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 359, nb 11 – „Nie wymaga się w szczególności, by orzeczenie środka zabezpieczającego było konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego związanego z jego chorobą psychiczną, upośledzeniem umysłowym, zaburzeniami preferencji seksualnych, zaburzeniami osobowości lub uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka (...)”.

²⁵¹ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 359, nb 11.

Obecne regulacje nie stoją na przeszkodzie w orzeczeniu w stosunku do sprawcy, który dopuścił się czynu zabronionego w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka zabezpieczającego z uwagi na możliwość popełnienia czynu zabronionego bezpośrednio związanego z zaburzeniami preferencji seksualnych.

3.3. Zasada konieczności

3.3.1. Zgodnie z treścią przepisu, orzeczenie środka zabezpieczającego możliwe jest tylko wówczas, gdy jest to konieczne, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, a inne środki prawne określone w tym kodeksie lub orzeczone na podstawie innych ustaw nie są wystarczające. Omawiana zasada odnosi się zarówno do etapu orzekania środka zabezpieczającego, jak również do okoliczności decydujących o jego zmianie bądź uchyleniu. W przepisach obowiązujących do 30.06.2015 r. zasada ta również stanowiła przesłankę orzekania środków zabezpieczających, jednak w swej treści była rozproszona po kilku regulacjach, zrębowo odnosząc się do poszczególnych środków. Dążąc do zwiększenia przejrzystości komentowanych przepisów, ustawodawca zdecydował o umieszczeniu zasady konieczności w jednym przepisie, odnosząc go do pozostałych i krzyżując ich zakresy.

3.3.2. Konieczność wyraża się przede wszystkim w tym, że stosowanie środka zabezpieczającego jest niezbędne dla zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego. Z uwagi na subsydiarny charakter środków zabezpieczających (zasada *ultima ratio*), ich zastosowanie będzie możliwe tylko wtedy, gdy pozostałe środki przewidziane przez Kodeks karny (kary, środki karne, środki probacyjne, środki kompensacyjne, przepadek), jak również przez inne akty prawne o randze ustawowej nie są dla osiągnięcia celu prewencyjnego wystarczające. Należy przy tym zaznaczyć, że spełnienie kryterium wystarczalności należy oceniać wspólnie, przez pryzmat możliwości orzeczenia środków przewidzianych przez Kodeks karny, jak i pozostałe ustawy. Omawiana zasada wprowadza pierwszeństwo przepisów ustaw szczególnych, jak i środków przewidzianych w Kodeksie karnym w stosunku do przepisów o środkach zabezpieczających. Tam, gdzie cele prewencyjne zostaną osiągnięte bez udziału środków zabezpieczających, w pierwszej kolejności należy stosować pozostałe rozwiązania. Dopiero stwierdzenie ich niewystarczalności czyni zadość zasadzie konieczności i subsydiarności i umożliwia orzeczenie środka zabezpieczającego.

3.3.3. Ciekawym zagadnieniem jest możliwość orzeczenia środka zabezpieczającego, który jest łagodniejszy wobec sprawcy, niż środek orzeczone na podstawie innych ustaw np. pobyt w zakładzie psychiatrycznym. Wydaje się, że w tym wypadku chodzi o przewidziane przez Kodeks karny i inne ustawy środki mniej dotkliwe dla sprawcy, niż środek zabezpieczający²⁵². Dotyczy to środków już wobec sprawcy orzeczonych, przy czym powód orzeczenia jest kwestią drugorzędną. Nie muszą to być środki orzeczone z uwagi na popełniony czyn zabroniony²⁵³.

3.3.4. Bezpośrednio z zasadą konieczności związana jest również treść § 2 komentowanego przepisu. Wskazuje ona bowiem, że sąd obligatoryjnie uchyla środek zabezpieczający,

²⁵² Podobnie: F. Ciepły, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny...*, s. 603, nb 4; A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 683.

²⁵³ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 358, nb 10.

gdy dalsze jego stosowanie nie jest już konieczne. Dotyczy to również sytuacji, gdy w ramach ustaw, o których mowa w § 1 pojawi się nowy środek, skuteczniejszy i tak samo lub mniej dolegliwy od dotychczas stosowanego środka zabezpieczającego²⁵⁴.

3.3.5. Generalna zasada konieczności dotyczy wszystkich środków zabezpieczających orzekanych fakultatywnie. W przypadku środka w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym ustawodawca zwiększył wymóg, wskazując, że jego orzeczenie jest możliwe jedynie, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Takie uregulowanie instytucji uniemożliwia zastosowanie pobytu w zakładzie psychiatrycznym w stosunku do sprawcy kilku czynów zabronionych, jednak o mniejszej niż znaczna społecznej szkodliwości. Przy czym znaczną społeczną szkodliwość czynu należy odnosić zarówno do czynu popełnionego, jak i do prognozowanego. Doprecyzowanie przesłanek warunkujących orzeczenie izolacyjnego środka zabezpieczającego znalazło swój wyraz w art. 93g k.k.

3.3.6. Z uwagi na m.in. treść art. 93d § 3 k.k. oraz *ratio legis* komentowanej zasady, konieczność należy oceniać na moment orzekania²⁵⁵.

3.3.7. Środki zabezpieczające nie mogą być orzeczone na podstawie Kodeksu karnego w sytuacji, gdy nie jest możliwe wydanie wyroku lub innego orzeczenia ze względu na przesłankę przedawnienia karalności czynu zabronionego.

3.4. Zasada proporcjonalności

3.4.1. Zasadę proporcjonalności definiuje art. 93b § 3 k.k. Jest to nowa instytucja w ramach rozdziału X, która nie występowała w przepisach obowiązujących do 30.06.2015 r. Zgodnie z jej treścią środek zabezpieczający i sposób jego wykonywania powinien być dopasowany: do stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego, który sprawca może popełnić oraz do prawdopodobieństwa jego popełnienia. Powinien również uwzględnić potrzeby i postępy w terapii lub terapii uzależnień. Literalne brzmienie przepisu wskazuje, że dwie pierwsze przesłanki mają charakter nadrzędny w stosunku do potrzeb terapii i terapii uzależnień. Zasada proporcjonalności decyduje nie tylko o wyborze środka zabezpieczającego, ale również o sposobie jego wykonywania. Doprecyzowanie zasady znajduje się w dalszej części § 3. Sąd bowiem może zmienić orzeczony wobec sprawcy środek zabezpieczający lub sposób jego wykonywania, z uwagi na to, że poprzednio orzeczony stał się nieodpowiedni lub jest niemożliwy do wykonania.

3.4.2. Znajdujące się w art. 93b § 3 k.k. wyliczenie ma charakter wyczerpujący. Oznacza to, że inne okoliczności bezpośrednio niewymienione pozostają bez znaczenia. Ma to szczególnie istotne znaczenie w kontekście oderwania przesłanek proporcjonalności od społecznej szkodliwości czynu zabronionego, popełnionego przez sprawcę, będącego formalną podstawą orzeczenia środka zabezpieczającego²⁵⁶. Wobec tego, nawet takie przestępstwa jak znieważenie czy naruszenie nietykalności cielesnej mogą prowadzić do zastosowania środka zabezpieczającego z uwzględnieniem pozostałych okoliczności decydujących

²⁵⁴ F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 603, nb 5.

²⁵⁵ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 677.

²⁵⁶ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 362, nb 17.

o proporcjonalności zastosowanego środka. Z drugiej jednak strony zasada ta stanowi przeszkodę dla zastosowania uciążliwego w formie lub sposobie wykonywania środka zabezpieczającego w stosunku do sprawców drobnych przestępstw.

3.4.3. W literaturze podnosi się, że omawiana zasada stoi na przeszkodzie orzeczeniu nawet nieizolacyjnego środka zabezpieczającego w stosunku do sprawcy czynu zabronionego przeciwko mieniu. Wskazuje się, że wniosek przeciwny prowadziłby do naruszenia konstytucyjnej zasady proporcjonalności²⁵⁷. Z zaprezentowanym stanowiskiem nie można się zgodzić. O ile w przypadku izolacyjnego środka zabezpieczającego przepisy wprost stanowią, że jego orzeczenie możliwe jest tylko w przypadku czynów zabronionych o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, to w przypadku środków nieizolacyjnych takiego ograniczenia nie ma. Wyrażona w art. 93b § 3 k.k. zasada proporcjonalności wskazuje jedynie, że środek ma być odpowiedni do społecznej szkodliwości prognozowanego czynu, nie wykluczając jednocześnie możliwości stosowania środków w przypadku czynów o stosunkowo niewielkiej społecznej szkodliwości. Ponadto, należy uznać, że w tym zakresie uszczerbku nie doznaje również zasada proporcjonalności wyrażona w Konstytucji RP, skoro środek zabezpieczający zmierza do zapobieżenia ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego, który narusza prawa innych osób.

3.4.4. Innym problemem jest również kwestia ocenności omawianych przesłanek. Pojawia się w tym zakresie ryzyko arbitralności podejmowanych decyzji, w szczególności w kontekście konieczności określenia potencjalnego czynu zabronionego, prawdopodobieństwa jego popełnienia, a także ocena jego ewentualnej społecznej szkodliwości²⁵⁸.

3.5. Zasada łączenia środków zabezpieczających

W nowych regulacjach dotyczących środków zabezpieczających ustawodawca przewidział możliwość łączenia w stosunku do jednego sprawcy nawet trzech środków zabezpieczających (§ 4). Dotyczy to środków, o których mowa w art. 93a § pkt 1–3 k.k. Z uwagi na zasadę proporcjonalności wyłączone jest stosowanie wobec tego samego sprawcy wolnościowych i izolacyjnych środków zabezpieczających²⁵⁹. Orzeczone środki zabezpieczające stosowane są wówczas łącznie. W komentowanym paragrafie znajduje się również dyrektywa interpretacyjna, nakazująca stosowanie testu konieczności oraz proporcjonalności do sumy orzeczanych środków.

3.6. Szczególna norma gwarancyjna

Paragraf 5 art. 93b k.k. zawiera odniesienie do najbardziej restrykcyjnego środka zabezpieczającego, a więc pobytu w zakładzie zamkniętym. Przepis ten zawiera szczególną normę gwarancyjną wskazującą, że orzeczenie środka zabezpieczającego może mieć miejsce tylko i wyłącznie wtedy, gdy ustawa tak stanowi. Wyłącza to ogólną regułę, że każdy środek

²⁵⁷ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 678 i n.

²⁵⁸ Tak F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 604, nb 6; odmiennie w tym zakresie A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 680.

²⁵⁹ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 712–713; J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 364, nb 24.

z art. 93a § 1 k.k. może być stosowany do każdego ze sprawców wymienionych w art. 93c k.k., po zastosowaniu reguł z art. 93b k.k. W myśl tej regulacji pobyt w zakładzie psychiatrycznym może być orzeczony w stosunku do sprawców wymienionych w art. 93c pkt 1–3 k.k. i tylko i wyłącznie przy spełnieniu wymagań z art. 93g k.k.

3.7. Orzekanie, wykonanie i kontrola wykonywania środków zabezpieczających

Dokonując porządkowania rozdziału X, w tym ujednoclenia przepisów materialnych, ustawodawca zdecydował się na usunięcie regulacji nakazującej wysłuchanie biegłych przed orzeczeniem środka zabezpieczającego. Element ten nie został na trwałe usunięty z procedury stosowania środków zabezpieczających, jednak z uwagi na procesowy charakter obecnie znajduje się w art. 354a k.p.k. Również na etapie postępowania wykonawczego istnieje obowiązek wysłuchania biegłych przed orzeczeniem, zmianą lub uchycieniem środka zabezpieczającego. Wówczas sąd wysłuchuje psychologa, a w stosunku do osób niepoczytalnych, o ograniczonej poczytalności lub z zaburzeniami osobowości albo gdy sąd uzna to za wskazane – lekarza psychiatrę (art. 199b § 2 k.k.w.). W stosunku do osób z zaburzeniami preferencji seksualnych wysłuchany powinien być również lekarz seksuolog lub psycholog seksuolog, a w odniesieniu do osób uzależnionych istnieje możliwość wysłuchania biegłego w zakresie uzależnień. O zastosowaniu środka zabezpieczającego ostatecznie decyduje sąd, jednak opinie biegłych powinny dawać ku temu podstawę. Jeżeli sąd nie zgadza się z przedstawionymi opiniami powinien wezwać tych samych biegłych w celu ponownego wydania opinii, w której uwzględnione zostałyby wątpliwości wskazane przez sąd lub wezwać innych biegłych. Wskazuje się przy tym, że dla spełnienia wymogu „wysłuchania” nie jest wystarczające przedstawienie pisemnej ekspertyzy, sąd musi również wysłuchać biegłego²⁶⁰.

3.8. Zmiana bądź uchycenie środka zabezpieczającego

Jak wskazywano powyżej, sąd uchyla środek zabezpieczający, gdy dalsze jego stosowanie nie jest już konieczne oraz może zmienić orzeczony wobec sprawcy środek zabezpieczający lub sposób jego wykonywania, jeżeli poprzednio orzeczony środek stał się nieodpowiedni lub jego wykonywanie nie jest możliwe. Szczegółowe regulacje w zakresie zmiany bądź uchycenia środka zabezpieczającego zawierają przepisy k.k.w. W zakresie zmiany bądź uchycenia środka zabezpieczającego właściwy jest sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji za wyjątkiem środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym (art. 199a k.k.w.). Orzeczenie, zmiana lub uchycenie środka zabezpieczającego może nastąpić z urzędu lub na wniosek. Wniosek w tym zakresie złożyć może dyrektor zakładu karnego, kierownik zakładu psychiatrycznego lub kierownik podmiotu leczniczego, w którym

²⁶⁰ F. Cieply, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 604–605, nb 9; J. Długosz, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny...*, s. 571, nb 19 i cyt. tam orzecznictwo: wyrok SN z 27.02.2008 r., IV KK 20/08, BPK 2008, nr 4, s. 9; wyrok SN z 13.11.2007 r., V KK 336/07, niepubl.; postanowienie SN z 31.03.2005 r., IV KK 45/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 651; postanowienie SN z 22.09.2003 r., IV KK 288/03, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 2012.

sprawca odbywa terapię lub terapię uzależnień (199b § 1 k.k.w.). Z uwagi na użycie w art. 199b § 1 k.k.w. słowa „również” należy stwierdzić, że wniosek taki może złożyć także sprawca lub jego obrońca (art. 19 § 1 k.k.w.), jak również prokurator (art. 19 § 1 k.k.w.). Wniosek można pozostawić bez rozpoznania, jeżeli od wydania poprzedniego orzeczenia w tym przedmiocie upłynęło mniej niż 6 miesięcy, a wnioskodawca nie wskazał nowych okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia (art. 199b § 4 k.k.w.). Na postanowienie co do środka zabezpieczającego przysługuje zażalenie (art. 199a § 3 k.k.w.). Kontrolę w zakresie zasadności stosowania środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym sprawuje sąd. Kierownik zakładu psychiatrycznego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający, nie rzadziej niż co 6 miesięcy przesyła do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie oraz o postępach w leczeniu lub terapii. Natomiast opinię taką kierownik zakładu psychiatrycznego jest zobowiązany przesłać bezzwłocznie, jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne. Sąd może w każdym czasie żądać opinii o stanie zdrowia i stosowanym leczeniu lub terapii oraz ich wyników wobec sprawcy umieszczonego w zakładzie psychiatrycznym (art. 203 § 1 i 2 k.k.w.). Sąd ma również obowiązek, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, orzekać w przedmiocie dalszego stosowania środka wobec sprawcy przebywającego w zakładzie psychiatrycznym, a w wypadku uzyskania opinii, że dalsze pozostawanie sprawcy w zakładzie nie jest konieczne orzeka bezzwłocznie. W razie potrzeby sąd zasięga opinii innych biegłych (art. 204 § 1 k.k.w.).

4. Zakres podmiotowy stosowania środków zabezpieczających

Aktualne brzmienie:

Art. 93c

Środki zabezpieczające można orzec wobec sprawcy:

- 1) *co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1;*
- 2) *w razie skazania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2;*
- 3) *w razie skazania za przestępstwo określone w art. 148, art. 156, art. 197, art. 198, art. 199 § 2 lub art. 200 § 1, 3 lub 4, popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych;*
- 4) *w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia za umyślne przestępstwo określone w rozdziale XIX, XXIII, XXV lub XXVI, popełnione w związku z zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia;*
- 5) *w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka.*

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 93c

Środki zabezpieczające można orzec wobec sprawcy:

- 1) *co do którego umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1,*
- 2) *w razie skazania za przestępstwo popełnione w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2,*
- 3) *w razie skazania za przestępstwo określone w art. 148, art. 156, art. 197, art. 198, art. 199 § 2 lub art. 200 § 1, popełnione w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych,*
- 4) *w razie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia za umyślne przestępstwo określone w rozdziale XIX, XXIII, XXV lub XXVI, popełnione w związku z zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia,*
- 5) *w razie skazania za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka.*

4.1. Uwagi wprowadzające

4.1.1. W odróżnieniu od rozwiązania przyjętego na gruncie poprzedniego stanu prawnego, katalog sprawców, w stosunku do których możliwe jest orzeczenie środka zabezpieczającego został umiejscowiony w ramach jednej jednostki redakcyjnej. Przepis tworzy spójny i zamknięty katalog podmiotowy środków zabezpieczających. Zmianie tej należy przypisać charakter porządkujący, gdyż grupuje w jednym miejscu elementy dotychczas rozczłonkowane po różnych przepisach, regulujących poszczególne środki. Kolejną zmianą jest rozszerzenie podmiotowe i przedmiotowe. Podmiotowe, ponieważ rozszerzono katalog sprawców, wobec których możliwe jest orzeczenie środka zabezpieczającego (np. osoby z zaburzeniami osobowości – pkt 4; sprawcy z ograniczoną poczytalnością bez względu na orzeczoną karę – pkt 2). Przedmiotowy, ponieważ zwiększono zakres możliwych do zastosowania środków w stosunku do poszczególnych grup sprawców. Wobec każdego z grupy sprawców wymienionych w art. 93c k.k. możliwe jest orzeczenie środka z art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k., a w stosunku do sprawców wskazanych w art. 93c pkt 1–3 k.k. także orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym po spełnieniu dodatkowych wymagań (art. 93g § 1–3 k.k.). Wobec tego, fakt rozszerzenia katalogu podmiotowego bezpośrednio skorelowano z szerszą możliwością orzekania środków wolnościowych.

4.1.2. Z uwagi na to, że przepis posługuje się pojęciem „sprawca”, do podstawowych przesłanek stosowania środków zabezpieczających należy ustalenie sprawstwa. Wynika z tego, że stosowanie środków zabezpieczających w jakiegokolwiek formie nie jest możliwe na etapie poprzedzającym ustalenie sprawstwa w postępowaniu sądowym. Wobec tego w postępowaniu przygotowawczym wobec podejrzanych możliwe jest stosowanie jedynie środków zapobiegawczych, w tym tymczasowego aresztowania po spełnieniu odpowiednich dla tej instytucji przesłanek²⁶¹.

---

²⁶¹ Postanowienie SN z 22.09.2003 r., IV KK 288/03, OSNwSK 2003 nr 1, poz. 2012; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 576, nb 2.

4.1.3. Jednocześnie obowiązujące przepisy (pomijając izolacyjny środek zabezpieczający – art. 93a § 1 pkt 4 k.k.) nie wymagają więzi pomiędzy wyborem środka zabezpieczającego, a popełnionym czynem zabronionym²⁶². Wobec każdego z wymienionych w komentowanym przepisie możliwe jest zastosowanie, przy zachowaniu reguł z art. 93b k.k., każdego środka spośród wymienionych w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k. W odniesieniu do pobytu w zakładzie psychiatrycznym, ustawodawca przewidział surowsze reguły.

4.1.4. Zdaniem A. Barczak-Oplustil sprawstwo, o którym mowa w przepisie nie ogranicza się jedynie do sprawstwa określonego w art. 18 § 1 k.k., ale również regulacje te znajdują zastosowanie w zakresie podżegania i pomocnictwa²⁶³. Z przytoczonym poglądem należy się zgodzić i podzielić przedstawione uzasadnienie wskazujące, że realizując czyn pomocnictwa albo podżegania, także mamy do czynienia ze sprawcą, skoro realizuje on własny czyn zabroniony.

4.2. Sprawcy niepoczytalni

Jako pierwszą grupę sprawców, przepis wskazuje osoby, co do których umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1 k.k. Będzie tu więc chodzić przede wszystkim o osoby, które z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mogły w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Regulując grupę sprawców niepoczytalnych, ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie dodatkowego kryterium warunkującego stosowanie środków zabezpieczających, jak ma to miejsce np. w pkt 3 komentowanego przepisu. W ten sposób ustawodawca wskazał, że sama okoliczność niepoczytalności w czasie czynu jest wystarczającą przesłanką do stosowania wolnościowych środków zabezpieczających. Jednak, aby móc zastosować środek izolacyjny w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym koniecznym jest dodatkowo istnienie wysokiego prawdopodobieństwa, że sprawca popełni ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Warto zwrócić przy tym uwagę na okoliczność, że w wyliczeniu dysfunkcji psychicznych związanych z popełnieniem ponownie czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości brakuje innych zakłóceń czynności psychicznych. Jest to zabieg celowy z uwagi na to, że zakłócenia mogą mieć często różne podłoże.

Wobec tego, że przepis mówi o sprawcach, wobec których umorzono postępowanie, należy uznać, że z tego kręgu wyłączone są osoby, które skazano z uwagi na treść art. 31 § 3 k.k.²⁶⁴.

4.3. Sprawcy o ograniczonej poczytalności

²⁶² J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 366, nb 2.

²⁶³ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 688; pogląd odmienny J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 576, nb 2.

²⁶⁴ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 688–689.

4.3.1. Kolejną grupą wymienioną przez komentowany przepis są osoby z ograniczoną poczytalnością. Będą to więc osoby skazane za przestępstwo, które jednocześnie w czasie popełnienia przestępstwa posiadały w znacznym stopniu ograniczoną zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem. Podobnie jak w przypadku sprawców niepoczytalnych, wobec sprawców o ograniczonej poczytalności możliwe jest orzeczenie środka wolnościowego, a także po spełnieniu przesłanek, o których mowa w art. 93g § 2 k.k., izolacyjnego środka zabezpieczającego. W odniesieniu do poprzednio obowiązującego stanu prawnego, nowelizacja przyniosła znaczne rozszerzenie. Umożliwiono bowiem stosowanie środków zabezpieczających bez względu na orzeczoną wyrokiem karę. Warto przypomnieć, że do 30.06.2015 r. wobec sprawcy o ograniczonej poczytalności można było orzec środek zabezpieczający jedynie, gdy został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Obecnie kryterium kary odnosi się wyłącznie do izolacyjnego środka zabezpieczającego. Pobyt w zakładzie psychiatrycznym może zostać orzeczony tylko co do sprawców o ograniczonej poczytalności skazanych na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności. Dodatkowo zachodzić musi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym (tu także nie wskazano innego zakłócenia czynności psychicznych).

4.3.2. Zmiana nastąpiła również w zakresie możliwego do orzeczenia środka. Poza możliwością orzekania wolnościowych środków zabezpieczających, sąd może orzec pobyt w zakładzie psychiatrycznym. Dotychczas sprawca o ograniczonej poczytalności mógł być umieszczony w zakładzie karnym, w którym stosuje się szczególnie środki lecznicze lub rehabilitacyjne.

4.3.3. W związku z tym, że przepis mówi o skazaniu, niedopuszczalnym będzie orzeczenie środka zabezpieczającego wobec sprawcy, w stosunku do którego skorzystano np. z możliwości warunkowego umorzenia postępowania. Z drugiej jednak strony, takie sformułowanie dopuszcza stosowanie środków zabezpieczających w stosunku do sprawców skazanych z zastosowaniem art. 31 § 3 k.k.

4.3.4. Problemy z zakwalifikowaniem danego sprawcy do komentowanej grupy mogą pojawić się w sytuacji, gdy sprawca cierpi na większą liczbę dysfunkcji psychicznych, np. oprócz choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych ograniczających jego poczytalność, sprawca jest również uzależniony od alkoholu. Na ciekawy przykład powołuje się w tym zakresie A. Barczak-Oplustil, która rozważa sytuację, w której sprawca z uwagi na spożycie alkoholu działa w stanie niepoczytalności (art. 31 § 1 k.k. w zw. z art. 31 § 3 k.k.), a nie ograniczonej poczytalności związanej z chorobą psychiczną (art. 31 § 2 k.k.). Zdaniem A. Barczak-Oplustil mamy wówczas sprawcę skazanego za przestępstwo popełnione w stanie niepoczytalności, co do którego nie można orzec środka zabezpieczającego, pomimo że istnieje niebezpieczeństwo, że popełni kolejny czyn, tym razem związany z chorobą psychiczną²⁶⁵.

4.4. Sprawcy o zaburzonych preferencjach seksualnych

---

²⁶⁵ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 691–692.

4.4.1. Kolejna grupa sprawców to osoby, które dopuściły się konkretnego przestępstwa w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Do indywidualnie oznaczonych typów czynów zabronionych wskazanych w pkt 3 art. 93c k.k. należą: zabójstwo (art. 148 k.k.), ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 k.k.), zgwałcenie (art. 197 k.k.), wykorzystanie osoby bezradnej, upośledzonej, chorej psychicznie (art. 198 k.k.), seksualne nadużycie zależności wobec osoby małoletniej (art. 199 § 3 k.k.), obcowanie płciowe z małoletnim (art. 200 § 1 k.k.), a od dnia 01.10.2023 r. także przestępstwa z art. 200 § 3²⁶⁶ i 4²⁶⁷ k.k. Obie powyższe przesłanki muszą być rozpatrywane łącznie, tzn. że tylko wobec sprawców ww. przestępstw, popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych możliwe jest zastosowanie środka zabezpieczającego. Poza zakresem tej regulacji pozostają sprawcy innych przestępstw, choćby popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, jak również sprawcy ww. przestępstw, jednak popełnionych bez związku z określoną dysfunkcją. Ponadto, pomiędzy popełnionym przestępstwem a zaburzeniami preferencji seksualnej musi istnieć odpowiednia relacja.

4.4.2. Wobec tej grupy sprawców jest także możliwe orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Zgodnie z treścią art. 93g § 3 k.k.: „skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 3 na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że skazany popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych”.

4.4.3. Kodeks karny nie zawiera definicji „zaburzeń preferencji seksualnych”. Zgodnie z przytaczanymi w doktrynie definicjami zaczerpniętymi z Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób (ICD 10) ustalonej przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) zaburzeniem preferencji seksualnych będą: „utrwalone formy zachowań seksualnych, w których wystąpienie podniecenia seksualnego i pełnej satysfakcji seksualnej uzależnione jest od pojawienia się specyficznych obiektów, rytuałów czy sytuacji niebędących częścią normatywnej stymulacji, które zapewniają osobie satysfakcję na poziomie psychicznym, ale wykluczają spełnienie biologicznej (prokreacja) lub społecznej (tworzenie więzi) funkcji zachowania seksualnego”²⁶⁸. Z uwagi na to, że zaburzenia preferencji seksualnej mogą niekiedy mieścić się w ramach pojęcia „innych zakłóceń czynności psychicznych” możliwym jest w pewnych przypadkach zakwalifikowanie danego sprawcy do grupy wskazanej w pkt. 1 i 2 komentowanego przepisu, pomimo że brak popełnienia ściśle określonego czynu zabronionego eliminuje taką osobę z omawianej grupy.

4.4.4. Katalog wymienionych przestępstw nie zawiera wszystkich przestępstw przeciwko wolności seksualnej, ale z drugiej strony znajdują się tam również regulacje chroniące takie dobra jak życie i zdrowie.

²⁶⁶ Zgodnie z treścią tej regulacji, „kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępni mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

²⁶⁷ Zgodnie z treścią tej regulacji, „karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej”.

²⁶⁸ Tak np. J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 579, nb 16; F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 607, nb 8.

4.5. Sprawcy o zaburzonych osobowościach

4.5.1. Następną grupę potencjalnych sprawców, wobec których orzeczenie środka zabezpieczającego jest możliwe, tworzą osoby skazane na karę pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia za umyślne przestępstwo określone w rozdziale XIX (przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu), XXIII (przestępstwa przeciwko wolności), XXV (przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) lub XXVI (przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece), popełnione w związku z zaburzeniem osobowości o takim charakterze lub nasileniu, że zachodzi co najmniej wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia. Odwołanie do osób popełniających przestępstwo w związku z zaburzeniami osobowości jest nowe w ustawie karnej, choć pojawiło się już w ustawodawstwie. Jako pierwsza powyższego terminu użyła ustawa z dnia 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób²⁶⁹. Występowanie zaburzeń osobowości nie jest jedynym kryterium, bowiem oprócz tego sprawca musi zostać skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za umyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, wolności seksualnej i obyczajności lub przeciwko rodzinie i opiece. Zaburzenie osobowości musi występować w takim nasileniu bądź charakterze, że obiektywnie i co najmniej z wysokim prawdopodobieństwem można stwierdzić, iż sprawca popełni czyn zabroniony z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia. Co istotne, prognozowany czyn zabroniony nie musi być skierowany przeciwko dobrom prawnym wymienionym w pierwszej części komentowanej jednostki reakcyjnej. Wystarczającym jest, aby potencjalny czyn zabroniony występował z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia. Mamy wobec tego do czynienia z zerwaniem powiązania między czynem zabronionym popełnionym już przez sprawcę, będącym jednocześnie podstawą formalną zastosowania środków zabezpieczających, a czynem prognozowanym, którego popełnienie jest przewidywane z dużym prawdopodobieństwem z uwagi na zaburzenia osobowości sprawcy.

4.5.2. Wśród typowych cech osób o zaburzeniach osobowości wylicza się m.in. brak empatii i wyrzutów sumienia, czy też skłonności do niekontrolowanych wybuchów agresji. Zdaniem projektodawców wprowadzonych zmian, zaburzenia osobowości stanowią czynnik kryminogenny i od lat są związane ze skłonnościami do zachowań przestępczych. Powodują reakcje drastycznie odbiegające od norm przyjętych w danej kulturze, zwłaszcza w zakresie relacji międzyludzkich. Należy tu wskazać zwłaszcza zaburzenia osobowości typu antysocjalnego, sadystycznego czy borderline²⁷⁰. W odróżnieniu od dwóch pierwszych grup sprawców, w niniejszym przypadku nie jest wymagane stwierdzenie niepoczytalności lub też ograniczonej poczytalności w czasie popełnienia czynu. Popełniony czyn zabroniony musi jednak pozostawać w związku z zdiagnozowanym zaburzeniem osobowości.

²⁶⁹ Dz. U. z 2022 r. poz. 1689.

²⁷⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Sejm VII kadencji, druk 2393, s. 34.

4.5.3. W stosunku do sprawców określonych w art. 93c pkt 4 k.k. ustawodawca nie przewidział w art. 93g k.k. możliwości zastosowania izolacyjnego środka zabezpieczającego. Natomiast art. 13 ustawy z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁷¹ wyłączył stosowanie przepisów ustawy z dnia 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Zgodnie z jego treścią przepisy ww. ustawy stosuje się do osób skazanych za czyn popełniony przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej.

4.6. Sprawcy uzależnieni

4.6.1. Ostatnia grupa sprawców wskazana w art. 93c k.k., w stosunku do której można zastosować środki zabezpieczające, to osoby skazane za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka (pkt 5). Należy zwrócić uwagę, że w tym wypadku ustawodawca nie uzależnił możliwości stosowania środka zabezpieczającego od wypełnienia znamion konkretnie oznaczonego czynu zabronionego. Z tej perspektywy wystarczającym dla spełnienia przedmiotowego kryterium jest skazanie za jakiegokolwiek przestępstwo, byleby zostało popełnione w związku z uzależnieniem od wskazanych używek. W literaturze wskazuje się, że będzie to najczęściej przestępstwo z użyciem przemocy np. znęcanie się – art. 207 k.k. lub przestępstwo związane z prowadzeniem pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości – art. 178a § 1 k.k.²⁷².

4.6.2. W ustawodawstwie nie sprecyzowano czym jest uzależnienie od alkoholu. Na próżno szukać definicji takiej dysfunkcji, zarówno w przepisach Kodeksu karnego, jak również w ustawie z dnia 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁷³. Pewnej wskazówki interpretacyjnej dostarcza ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²⁷⁴, która dostarcza definicji osoby uzależnionej. Zgodnie z art. 4 pkt 15 przez osobę uzależnioną należy rozumieć osobę, która w wyniku używania środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych albo używania ich w celach medycznych znajduje się w stanie uzależnienia od tych środków lub substancji. W doktrynie wskazuje się również, że osoba uzależniona od alkoholu przedstawia zaburzenia psychiczne i zaburzenia zachowania prowadzące do utraty kontroli nad ilością spożywanego alkoholu, przy czym jego spożywanie nie jest uzależnione od woli osoby uzależnionej²⁷⁵.

4.6.3. Zmiana wprowadzona w zakresie tej grupy sprawców ma charakter zarówno merytoryczny, jak i porządkujący. W zakresie zmiany merytorycznej należy przede wszystkim wskazać na rozszerzenie katalogu sprawców objętych zastosowaniem tej regulacji. W dotychczasowym stanie prawnym wymagano bowiem, by sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności. Ponadto, głównym środkiem stosowanym wobec osób uzależnionych było umieszczenie sprawy w zamkniętym zakładzie leczenia odwykowego (pewne odstępstwa

²⁷¹ Dz. U. z 2015 r. poz. 396.

²⁷² F. Cieplý, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 609, nb 15.

²⁷³ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 2151.

²⁷⁴ T.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1939.

²⁷⁵ F. Cieplý, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 609, nb 2.

przewidywał art. 97 k.k.). Stosowany środek miał więc charakter izolacyjny i przedstawiał bardzo surowy wymiar. Obecnie wyłączono możliwość stosowania izolacyjnego środka zabezpieczającego, przewidując jedynie te o charakterze wolnościowym. Zmiana porządkująca odnosi się do nowej redakcji środków związanych z uzależnieniem. Otóż w przepisach obowiązujących do 30.06.2015 r. przewidywano, że popełnione przestępstwo nastąpiło w związku z uzależnieniem od alkoholu lub innego środka odurzającego. Takie sformułowanie przepisu doprowadziło do wątpliwości interpretacyjnych związanych m.in. z charakterem alkoholu, jako środka odurzającego, czy z określeniem kategorii środków odurzających objętych stosowaniem regulacji. Ostatecznie wątpliwości w tym zakresie rozwiązał SN, który w uchwale z 27.02.2007 r., I KZP 36/06, wskazał, że środki odurzające to również inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności kierowcy w zakresie kierowania pojazdem²⁷⁶. Wobec tego, przeprowadzona zmiana ma jedynie charakter utwierdzający dotychczasowe stanowisko judykatury oraz doktryny w tym zakresie²⁷⁷, a zakres znaczeniowy (pomimo odmienności literalnego brzmienia) jest zasadniczo ten sam, zarówno przed, jak i po nowelizacji²⁷⁸.

4.6.4. Z uwagi na treść komentowanej regulacji, jak również systemowego ujęcia przepisów dotyczących środków zabezpieczających, art. 93c pkt 5 k.k. nie obejmuje osób, które z uwagi na ilość spożytego alkoholu lub zażytych środków odurzających w momencie popełnienia czynu zabronionego będą w stanie wyłączającym poczytalność, bądź też ją ograniczającym.

5. Czas stosowania środków zabezpieczających

Aktualne brzmienie:

Art. 93d

§ 1. Czasu stosowania środka zabezpieczającego nie określa się z góry.

§ 2. Uchylając środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, sąd może orzec jeden lub więcej ze środków zabezpieczających, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3.

§ 3. Sąd ustala potrzebę i możliwości wykonania orzeczonego środka zabezpieczającego nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności.

§ 4. Jeżeli wobec sprawcy wykonywana jest kara pozbawienia wolności, środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3, można orzec również do czasu wykonania tej kary, jednak nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności.

§ 5. Jeżeli sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, orzeczonego środka zabezpieczającego stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu, chyba że ustawa stanowi inaczej.

²⁷⁶ Uchwała SN z 27.02.2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21, s. 1.

²⁷⁷ Z. Cwiągalski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, wyd. 4, A. Zoll (red.), Warszawa 2012, s. 1198; N. Kłaczynska, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, wyd. 2, J. Giezek (red.), Warszawa 2012, s. 593.

²⁷⁸ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 369, nb 10.

§ 6. Jeżeli zachowanie sprawcy po uchyleniu środka zabezpieczającego wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków zabezpieczających, sąd, nie później niż w ciągu 3 lat od uchylenia środka, może ponownie orzec ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 93d

§ 1. Czasu stosowania środka zabezpieczającego nie określa się z góry.

§ 2. Uchylając środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, sąd może orzec jeden lub więcej ze środków zabezpieczających, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3.

§ 3. Sąd ustala potrzebę i możliwości wykonania orzeczonego środka zabezpieczającego nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności.

§ 4. Jeżeli wobec sprawcy wykonywana jest kara pozbawienia wolności, środki zabezpieczające, o których mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3, można orzec również do czasu wykonania tej kary, jednak nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności.

§ 5. Jeżeli sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, orzeczony środek zabezpieczający stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 6. Jeżeli zachowanie sprawcy po uchyleniu środka zabezpieczającego wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków zabezpieczających, sąd, nie później niż w ciągu 3 lat od uchylenia środka, może ponownie orzec ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3.

5.1. Uwagi ogólne

Artykuł 93d to kolejny przepis rozdziału X wkomponowujący się w zamysł systemowego uregulowania środków zabezpieczających. Przewiduje treści związane z czasem stosowania środków zabezpieczających, jak również z czasem, w którym ich orzeczenie jest możliwe i odnosi się do wszystkich środków wymienionych w art. 93a k.k., zawierając również regulacje szczególne.

Zmiana w art. 93d § 5 k.k. dokonana przez art. 1 pkt 34 nowelizacji z 07.07.2022 r. sprowadza się do usunięcia z dniem 01.10.2023 r. z treści art. 93d § 5 k.k. zwrotu: „karę 25 lat pozbawienia wolności”. Jest to zmiana klasycznie dostosowawcza, stanowiąca pochodną eliminacji kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar. Trzeba przy tym pamiętać, że zgodnie z art. 22 nowelizacji z 07.07.2022 r. „kara, o której mowa w art. 32 pkt 4 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym [25 lat pozbawienia wolności – przyp. M.K.], orzeczona przed lub po wejściu w życie niniejszej ustawy, od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 ustawy zmienianej w art. 1, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności”.

Zasadą ogólną, obowiązującą również na kanwie poprzednich regulacji, jest bezterminowość orzekanych środków zabezpieczających. Czasu stosowania środków nie określa się z góry, z uwagi na okoliczność, że nie można określić zawczasu osiągnięcia przez środek zabezpieczający celu, jakim jest wyeliminowanie zagrożenia ze strony sprawcy w stosunku do społeczeństwa. Również postępów związanych z leczeniem sprawcy nie da się wskazać *ex ante*. Czysto teoretycznie środek zabezpieczający może być stosowany wobec sprawcy dożywotnio, jednak głównym czynnikiem limitującym jego stosowanie są zasady konieczności oraz proporcjonalności. Najpełniej tę regułę oddaje art. 93b § 2 k.k. nakazujący uchylenie środka zabezpieczającego, gdy dalsze stosowanie nie jest już konieczne. Z uwagi na to, że celem środków zabezpieczających jest przede wszystkim zabezpieczenie społeczeństwa przed zagrożeniem jakie niesie ze sobą sprawca, uchylenie stosowania środka zabezpieczającego nie musi być związane z pozytywnymi wynikami leczenia sprawcy (o ile stosowanie środka było związane z poddaniem sprawcy leczeniu np. terapii lub terapii uzależnień). Za wystarczające w tym wypadku należy uznać ustanie zagrożenia, które istniało w chwili orzekania środka zabezpieczającego²⁷⁹.

W przypadku skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, orzeczony środek zabezpieczający stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Wyjątkiem od tej zasady jest treść art. 202a k.k.w., która wskazuje, że pobyt w zakładzie psychiatrycznym orzeczony wobec sprawców, o których mowa w art. 93c pkt 2 k.k., następuje przed wykonaniem kary pozbawienia wolności, podczas przerwy w wykonywaniu tej kary lub po jej wykonaniu. Przy czym sąd zalicza na poczet kary okres pobytu skazanego w zakładzie. Jest to zerwanie z dotychczasową zasadą, zgodnie z którą środki zabezpieczające wykonuje się w ramach albo zamiast kary pozbawienia wolności.

5.2. Moment orzekania

Istnieją dwie drogi orzekania środków zabezpieczających. Pierwsza, główna i istniejąca również w dotychczasowych regulacjach, przewiduje orzekanie środków zabezpieczających w orzeczeniu kończącym postępowanie. Druga, wprowadzona znowelizowanymi przepisami, umożliwia orzeczenie środka zabezpieczającego w trakcie wykonywania kary pozbawienia wolności. W przypadku orzekania środków zabezpieczających w orzeczeniu kończącym postępowanie brak jest ograniczeń odnoszących się do charakteru możliwego do orzeczenia środka. Sąd może zastosować wobec sprawcy zarówno środek izolacyjny, jak i środek wolnościowy. Inaczej sytuacja kształtuje się w przypadku środka orzeczanego w trakcie postępowania wykonawczego. Wówczas sąd może do czasu wykonania kary pozbawienia wolności, jednak nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub jej odbyciem, orzec wolnościowe środki zabezpieczające określone w art. 93a § pkt 1–3 k.k. Należy przy tym podkreślić, że to ostatnie rozwiązanie dotyczy środków wolnościowych, natomiast możliwość orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym lub nakazów i zakazów,

²⁷⁹ F. Cieplý, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 611, nb 2; postanowienie SA w Lublinie z 07.07.2010 r., II AKzW 535/10, KZS 2012, nr 3/A, poz. 606.

o których mowa w art. 93a § 2 k.k. ogranicza się tylko i wyłącznie do orzeczenia kończącego postępowanie.

Z uwagi na to, że przepis nie mówi o osobach skazanych, sprawcach, a o osobach, wobec których kara pozbawienia wolności jest wykonywana, zastosowanie znajduje on wyłącznie w stosunku do tych ostatnich. Zakresem tym będą więc objęte osoby, w stosunku do których zastosowano np. warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, chyba że zostanie zarządzone jej wykonanie.

Jak zostało wspomniane powyżej, w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności i środka zabezpieczającego w orzeczeniu kończącym postępowanie, w pierwszej kolejności wykonywana jest kara. Dla zachowania prawidłowych zasad orzekania środków zabezpieczających, przede wszystkim dla zgodnego z celem ich stosowania, sąd ustala potrzebę i możliwości wykonania orzeczonego środka zabezpieczającego nie wcześniej niż na 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub odbyciem kary pozbawienia wolności.

5.3. Możliwość ponownego orzeczenia środka zabezpieczającego

Zgodnie z treścią § 6, jeżeli zachowanie sprawcy po uchyleniu środka zabezpieczającego wskazuje, że zachodzi konieczność stosowania środków zabezpieczających, sąd, nie później niż w ciągu 3 lat od uchylenia środka, może ponownie orzec ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k. Przepis ten wprowadza możliwość orzeczenia wobec sprawcy środka zabezpieczającego przez określony czas, pomimo uchylenia dotychczas stosowanego środka. Zastosowanie tej regulacji jest niezależne od podstawy na jakiej orzeczono poprzedni środek zabezpieczający. Rozstrzygając o zasadności ponownego zastosowania środków zabezpieczających, sąd również i w tym wypadku winien kierować się zasadami konieczności i proporcjonalności.

Komentowana regulacja ma nietypowy charakter. Wprowadza bowiem zasadę, zgodnie z którą uchylenie dotychczasowego środka zabezpieczającego następuje w rzeczywistości na okres próby 3 lat. Pogorszenie stanu zdrowia sprawcy, czy też zmiana okoliczności życiowych może doprowadzić do ponownego zwiększenia zagrożenia ze strony sprawcy, co w konsekwencji skutkować będzie ponownym orzeczeniem przedmiotowych środków. W tym miejscu pojawia się pytanie, jakie środki mogą zostać ponownie orzeczone wobec sprawcy. Rozbieżność pojawia się kontekście tego, czy regulacja ta obejmuje również możliwość ponownego zastosowania izolacyjnego środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Część autorów wyraża pogląd, że niezależnie od dotychczas stosowanego środka można orzec wobec sprawcy wolnościowe środki zabezpieczające, a pobyt w zakładzie psychiatrycznym oraz nakaz i zakazy wskazane w art. 39 pkt 2–3 k.k. tylko wówczas, gdy są orzekane ponownie, a więc stanowią niejako kontynuację dotychczasowych²⁸⁰. Przeciwnego zdania są jednak ci autorzy, którzy upatrują możliwości ponownego orzeczenia środka zabezpieczającego jedynie w formie określonej w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k.²⁸¹. W przeciwieństwie

²⁸⁰ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 378, nb 17; A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 772 – która wyłącza jednak ponowne stosowanie nakazów i zakazów, o których mowa w art. 39 pkt 2–3.

²⁸¹ J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 586, nb 10.

do uzasadnienia poglądu wymienionego jako ostatni, należy dojść do wniosku, że za taką wykładnią nie przemawia brzmienie § 6. Z treści tej regulacji wynika bowiem, że ustawodawca przewidział dwie odrębne sytuacje. Pierwsza, odnosi się do przypadku, w którym wobec sprawcy orzeka się ten sam środek zabezpieczający. Wówczas możliwe do zastosowania są wszystkie środki wymienione w art. 93a § 1 k.k., w tym pobyt w zakładzie psychiatrycznym. Druga, znajduje zastosowanie wtedy, gdy sąd chce orzec inny środek niż dotychczas stosowany. Wówczas możliwym do orzeczenia jest jedynie środek wolnościowy. Wydaje się, że takie rozumienie przepisu jest zgodne z *ratio legis* komentowanej regulacji. Z jednej strony § 6 pozwala na ponowne orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym, ale tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy taki środek był dotychczas stosowany. Z drugiej, uniemożliwia zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego w stosunku do sprawcy, który wykonywał dotychczas środek zabezpieczający w warunkach wolnościowych. Zatem za poprawny należy uznać pogląd dopuszczający stosowanie pobytu w zakładzie psychiatrycznym wobec sprawców, co do których był już stosowany izolacyjny środek zabezpieczający.

6. Elektroniczna kontrola miejsca pobytu

Aktualne brzmienie:

Art. 93e

Sprawca, wobec którego orzeczono elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, ma obowiązek poddania się nieprzerwanej kontroli miejsca swojego pobytu sprawowanej za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika.

Komentowany przepis stanowi doprecyzowanie ogólnikowo określonego w art. 93a § pkt 1 k.k. środka zabezpieczającego. Zgodnie z treścią niniejszej regulacji, obowiązkiem sprawcy, wobec którego orzeczono elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, jest poddanie się nieprzerwanej kontroli miejsca swojego pobytu sprawowanej za pomocą urządzeń technicznych, w tym noszonego nadajnika. Pewnego rodzaju gwarantem stosowania się przez sprawców do przewidzianych prawem obowiązków związanych z środkami zabezpieczającymi jest art. 244b k.k., który penalizuje sytuacje, w których sprawca nie stosuje się do określonych w ustawie obowiązków związanych z orzeczonym wobec niego środkiem zabezpieczającym. Hipotezę tego typu czynu zabronionego wypełniać będzie każde umyślne działanie (także zaniechanie) nakierowane na udaremnienie wykonania orzeczonego środka zabezpieczającego.

Co jednak istotne, elektroniczna kontrola miejsca pobytu może być stosowana do każdej z grupy sprawców. Nie ma przy tym znaczenia ich stan psychiczny, jak również kwalifikacja prawna zachowania. Szczegółowy tryb wykonywania środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu określają przepisy rozdziału VIIa k.k.w.²⁸².

---

²⁸² Zob. również komentarz do art. 93a § 1 pkt 1.

7. Terapia i terapia uzależnień

Aktualne brzmienie:

Art. 93f

§ 1. Sprawca, wobec którego orzeczono terapię, ma obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę i poddania się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu seksualnego, psychoterapii lub psychoedukacji w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie.

§ 2. Sprawca, wobec którego orzeczono terapię uzależnień, ma obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego w terminach wyznaczonych przez lekarza i poddania się leczeniu uzależnienia od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka.

7.1. Uwagi ogólne

Przepis art. 93f k.k. stanowi treściowe dookreślenie wskazanych w art. 93a § 1 pkt 2–3 k.k. środków zabezpieczających. Definiując ich istotę, przewiduje merytoryczne uzupełnienie poprzez wskazanie obowiązków sprawcy. W odróżnieniu od stanu prawnego obowiązującego do 30.06.2015 r., obecnie obowiązujące regulacje nie przewidują stosowania terapii i terapii uzależnień w warunkach stacjonarnych. Wynika z tego, że orzekając środek zabezpieczający z art. 93a § 1 pkt 2–3 k.k., sąd musi mieć na uwadze fakt, że są to środki ściśle wolnościowe. Za takim rozumieniem przepisu przemawiają użyte sformułowania: „obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce” oraz „obowiązek stawiennictwa we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego”. Wykonywanie terapii i terapii uzależnień w trybie stacjonarnym jest możliwe tylko za zgodą sprawcy²⁸³. W tym miejscu warto również przypomnieć, że środki zabezpieczające, a więc również terapia i terapia uzależnień są orzekane bezterminowo. Nie da się bowiem z góry określić, jakie będą efekty terapii lub terapii uzależnień i jak szybko nastąpią. Sąd uchyla środek zabezpieczający, gdy dalsze jego stosowanie nie jest potrzebne dla realizacji celu środka, jakim jest zabezpieczenie społeczeństwa przed sprawcą. Wynika z tego, że dla zakończenia terapii lub terapii uzależnień nie jest konieczne wyleczenie sprawcy, a jedynie ustanie stanu zagrożenia. W odróżnieniu od przepisów obowiązujących przed nowelizacją, obecne regulacje uniemożliwiają umieszczenie sprawcy w zakładzie zamkniętym i stosowania terapii lub terapii uzależnień.

Przed orzeczeniem terapii lub terapii uzależnień sąd powinien wysłuchać psychologa, a w przypadku osób niepoczytalnych, o ograniczonej poczytalności lub z zaburzeniami preferencji seksualnych dodatkowo lekarza seksuologa lub psychologa seksuologa. Wyjątkiem od tej reguły jest sytuacja, w której sprawca wyraża zgodę na zastosowanie wobec niego

²⁸³ Tak A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 705; wydaje się, że odmiennie w zakresie terapii uzależnień J. Długosz, która wskazuje, że: „Terapia uzależnień wykonywana jest w podmiotach leczniczych, udzielających świadczeń zdrowotnych w zakresie leczenia uzależnień (placówek leczenia odwykowego) i może być wykonywana w zamknięciu, bądź też poza oddziałem zamkniętym, w warunkach ambulatoryjnych – J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 590, nb 3.

terapii lub terapii uzależnień. Wówczas sąd nie jest zobowiązany do wysłuchania biegłych, chyba że uzna to za wskazane (art. 354a k.p.k.)²⁸⁴.

Wartym przytoczenia w tym miejscu jest art. 202b k.k.w., które wskazuje, że orzekając terapię lub terapię uzależnień wobec skazanego określonego w art. 93c pkt 5 k.k., który zostaje zwolniony z zakładu psychiatrycznego lub zakładu karnego, sąd ustala okres próby na czas od 6 miesięcy do lat 2 i oddaje skazanego pod dozór. Dozór może być sprawowany przez kuratora lub osobę godną zaufania, stowarzyszenie, instytucje albo organizacje społeczne, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym. Jeżeli skazany w okresie próby uchyla się od poddania się terapii lub terapii uzależnień, uchyla się od dozoru kuratora, popełnia przestępstwo lub rażąco narusza porządek prawny albo regulamin organizacyjny podmiotu leczniczego, sąd może zarządzić ponowne umieszczenie skazanego w zakładzie karnym. Karę uważa się za odbytą z upływem okresu próby, jeśli wobec sprawcy nie zarządziło ponownego umieszczenia w zakładzie karnym w okresie próby w ciągu dalszych 6 miesięcy. Procedura przewidziana w powyższym przepisie stanowi środek umożliwiający przekonanie sprawcy do prawidłowego wykonywania terapii lub terapii uzależnień. Ustawodawca dał bowiem sprawcy wybór, pomiędzy dalszym pobytem w zakładzie karnym albo zakładzie psychiatrycznym, a poddaniem się terapii lub terapii uzależnień. Takie rozwiązanie z pewnością motywuje sprawcę do prawidłowego wykonywania środka zabezpieczającego.

7.2. Terapia

W zakresie środka zabezpieczającego w postaci terapii w komentowanym przepisie ustawodawca określił obowiązek sprawcy jako stawiennictwo we wskazanej przez sąd placówce w terminach wyznaczonych przez lekarza psychiatrę, seksuologa lub terapeutę i poddanie się terapii farmakologicznej zmierzającej do osłabienia popędu seksualnego, psychoterapii lub psychoedukacji w celu poprawy jego funkcjonowania w społeczeństwie. Z treści samego przepisu wynika, że ustawodawca rozdzielił sytuacje stosowania terapii farmakologicznej, która ma na celu osłabienie popędu seksualnego, od psychoterapii i psychoedukacji, które stosuje się w celu poprawy funkcjonowania sprawcy w społeczeństwie. Wynika z tego, że farmakoterapia może zostać zastosowana jedynie do tych sprawców, którzy dopuścili się czynu zabronionego z uwagi na zaburzenia preferencji seksualnej. W ich wypadku stosowana farmakologia ma na celu osłabienie popędu seksualnego i tym samym wyeliminowanie sytuacji zagrożenia społeczeństwa ze strony sprawcy. W odróżnieniu od kastracji farmakologicznej, farmakoterapia to proces odwracalny. Nie zmierza ona natomiast do wyleczenia sprawcy z dysfunkcji w zakresie preferencji seksualnej, z uwagi na to, że powszechnie przyjmuje się, że jest to niemożliwe. Z tego też powodu do tego rodzaju sprawców nie stosuje się psychoterapii i psychoedukacji. Na tym tle pojawia się też inny problem, związany z możliwością stosowania farmakoterapii wobec pozostałych sprawców w celach innych niż obniżenie popędu seksualnego, w szczególności jako element wspomagający psychoterapię i psychoedukację²⁸⁵. Z uwagi na literalne brzmienie przepisu wydaje się, że obecnie jest to możliwe wyłącznie za

²⁸⁴ F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 615, nb 3.

²⁸⁵ Zob. uwagi do art. 93a, nb 6.

zgodą sprawcy²⁸⁶. Obecnie obowiązujące przepisy, w odróżnieniu od art. 95a k.k., również traktującego o środku zabezpieczającym w postaci farmakoterapii, nie zawierają sformułowania uniemożliwiającego stosowanie farmakoterapii w sytuacji, w której skutkowałoby to niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia sprawcy. Nie zmienia to jednak faktu, że w takiej sytuacji orzeczony środek zabezpieczający powinien ulec zmianie z uwagi na to, że stał się nieodpowiedni lub że jego wykonanie nie jest możliwe²⁸⁷.

Orzekając środek zabezpieczający w postaci terapii, sąd nie wskazuje jej rodzaju, a tym bardziej stosowanych metod. Taki wybór należy do lekarza psychiatry, seksuologa lub terapeuty.

7.3. Terapia uzależnień

Podobnie jak w przypadku terapii, obowiązkiem sprawcy po orzeczeniu w stosunku do niego środka zabezpieczającego w postaci terapii uzależnień jest stawiennictwo we wskazanej przez sąd placówce leczenia odwykowego w terminach wyznaczonych przez lekarza i poddania się leczeniu uzależnienia od alkoholu, środka odurzającego lub innego podobnie działającego środka. Wybór metody leczenia uzależnienia pozostaje poza kognicją sądu i decyduje o niej lekarz prowadzący terapię uzależnień. Również i tutaj przesłanką uchylecia orzeczonej wobec sprawcy terapii uzależnień nie jest całkowite wyleczenie sprawcy, ale ustanie stanu zagrożenia ze strony sprawcy. Trudno jednak sobie wyobrazić w przypadku osób uzależnionych sytuację, w której ustąpi stan zagrożenia bez jednoczesnego wyleczenia sprawcy.

7.4. Uchylenie się od wykonywania terapii i terapii uzależnień

Zgodnie z art. 244b k.k., kto nie stosuje się do określonych w ustawie obowiązków związanych z orzeczonym wobec niego środkiem zabezpieczającym, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Jest to środek mający na celu dyscyplinowanie sprawców wykonujących środek zabezpieczający, w tym terapię i terapię uzależnień. Problemem jest jednak to, czy stosując wobec osoby z dysfunkcjami psychicznymi przymus prawny, możliwym jest realizacja funkcji leczniczej orzeczonych środków. Ciężko bowiem wyobrazić sobie sytuację, w której środki farmakologiczne w ramach prowadzonej farmakoterapii, będą podawane sprawcy siłą. Ma to też duże znaczenie z uwagi na to, że regularne przyjmowanie leków stanowi najczęściej element podstawowy skutecznej terapii. Zdaniem F. Ciepłego terapie z zastosowaniem przymusu mają w zasadzie eksperymentalny charakter z uwagi na to, że z punktu widzenia nowoczesnej psychiatrii stosowane metody terapeutyczne wymagają akceptacji i czynnego udziału osoby poddawanej takim działaniom, co ma znaczenie w kontekście wyrażonej w art. 39 Konstytucji RP zakazu poddawania osób eksperymentom naukowym, w tym medycznym bez ich zgody²⁸⁸. A. Barczak-Oplustil wskazuje nawet, że art. 244b § 1 k.k. interpretowany w taki sposób, który nakazuje sprawcy pod

²⁸⁶ Tak również A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 705.

²⁸⁷ A. Barczak-Oplustil, [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 704.

²⁸⁸ F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 616, nb 7.

groźbą kary poddać się czynnościom leczniczym lub terapeutycznym związanym z farmakoterapią, psychoterapią, psychoedukacją oraz leczeniem uzależnień byłby sprzeczny z wyrażoną w art. 31 ust. 1 Konstytucji RP zasadą proporcjonalności oraz wyrażoną w art. 30 Konstytucji RP zasadą godności²⁸⁹. I choć warunkiem orzeczenia terapii lub terapii uzależnień nie jest zgoda sprawcy na poddanie się leczeniu, to należy stwierdzić, że dla osiągnięcia skutecznych efektów niezbędna jest współpraca leczonego.

8. Pobyty w zakładzie psychiatrycznym

Aktualne brzmienie:

Art. 93g

§ 1. Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym.

§ 2. Skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 2 na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym.

§ 3. Skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 3 na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że skazany popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 93g

§ 1. Sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy określonego w art. 93c pkt 1, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on ponownie czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym.

§ 2. Skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 2 na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że popełni on czyn zabroniony o znacznej społecznej szkodliwości w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym.

§ 3. Skazując sprawcę określonego w art. 93c pkt 3 na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd orzeka pobyt w odpowiednim zakładzie psychiatrycznym, jeżeli istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że skazany popełni przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych.

²⁸⁹ A. Barczak-Oplustil, [w:] Nowelizacja..., W. Wróbel (red.), s. 706.

8.1. Uwagi ogólne

Środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym jest najbardziej dolegliwym z możliwych do orzeczenia środków i najgłębiej ingeruje w prawa i wolności sprawcy. Stąd też, regulując izolacyjny środek zabezpieczający, ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie dodatkowych uwarunkowań dopuszczających stosowanie pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Z uwagi na to, dla prawidłowego odizolowania sprawcy od społeczeństwa niezbędne jest spełnienie przesłanek ogólnych, określonych w art. 93b k.k. oraz szczegółowych, o których mówi komentowany przepis. Przepis ten ustanawia wyjątek od reguły, zgodnie z którym możliwym jest orzeczenie każdego ze środków wymienionych w art. 93a § 1 k.k., wobec każdego ze sprawców skatalogowanych w art. 93c k.k. Orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym może nastąpić jedynie wtedy, gdy zajdą okoliczności, o których mówi art. 93g k.k. Wobec tego, dla zastosowania w stosunku do konkretnego sprawcy izolacyjnego środka zabezpieczającego koniecznym jest wskazanie szczególnej podstawy, co jest bezpośrednią konsekwencją treści art. 93b § 5 k.k. Jednocześnie z uwagi na posłużenie się przez ustawodawcę w art. 93g k.k. sformułowaniami „orzeka”, zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego po spełnieniu sformułowanych tam przesłanek jest obligatoryjne. Ponadto, podobnie jak w przypadku innych środków zabezpieczających, wymogiem procesowym orzeczenia komentowanego środka jest wysłuchanie biegłego psychologa, w sprawach osób niepełnosprawnych, o ograniczonej poczytalności lub z zaburzeniami osobowości albo gdy sąd uzna to za wskazane – biegłych lekarzy psychiatrów, a w przypadku osób z zaburzeniami preferencji seksualnych – biegłego lekarza seksuologa lub biegłego psychologa seksuologa (art. 354a § 1 k.p.k.).

Zmiany w art. 93g § 2 i 3 k.k. dokonane przez art. 1 pkt 35 nowelizacji z 07.07.2022 r. sprowadzają się do usunięcia z dniem 01.10.2023 r. z treści art. 93g § 2 i 3 k.k. zwrotów: „karę 25 lat pozbawienia wolności”. Jest to zmiana klasycznie dostosowawcza, stanowiąca pochodną eliminacji kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar. Nie należy zapominać, że zgodnie z art. 22 nowelizacji z 07.07.2022 r.: „kara, o której mowa w art. 32 pkt 4 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym [25 lat pozbawienia wolności – przyp. M. K.], orzeczona przed lub po wejściu w życie niniejszej ustawy, od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 ustawy zmienianej w art. 1, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności”.

W odróżnieniu od dotychczasowych regulacji, które przewidywały izolacyjny środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym jedynie w stosunku do sprawców, którzy czynu zabronionego dopuścili się w stanie niepełnosprawności, obecnie obowiązujące przepisy rozszerzają grupę pod pewnymi warunkami także o sprawców z ograniczoną poczytalnością oraz z zaburzeniami preferencji seksualnych. Z drugiej strony ustawodawca nie zdecydował się na poszerzenie grupy osób niepełnosprawnych o sprawców, którzy dopuścili się czynu zabronionego w warunkach, o których mowa w art. 31 § 1 k.k. z uwagi na inne zakłócenia czynności psychicznych (takiego ograniczenia nie przewidywał bezpośrednio art. 94 k.k., ale z uwagi na gwarancyjny charakter treści art. 93 k.k. w doktrynie przyjmowano, że nie jest możliwe orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym

wobec sprawcy, u którego niepoczytalność była wynikiem innego zakłócenia czynności psychicznych²⁹⁰). Zgodnie z uzasadnieniem projektodawców: „Kategoria sprawców, w stosunku do których będzie można orzec pobyt w szpitalu psychiatrycznym na podstawie art. 93g § 1 k.k., pokrywa się z kategorią wskazaną w obowiązującym art. 94 § 1 k.k., a zatem obejmuje wyłącznie osoby, których niepoczytalność wynika z choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego. Podobnie jak ma to miejsce w obecnym stanie prawnym, projektodawca nie wprowadził możliwości orzekania pobytu w zamkniętym szpitalu psychiatrycznym wobec osób, których niepoczytalność *tempore criminis* była skutkiem innego zakłócenia czynności psychicznych²⁹¹”.

Jak zostało wspomniane powyżej, art. 93g k.k. przewiduje trzy grupy sprawców, wobec których możliwe jest orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym:

- a) sprawcy, wobec których umorzono postępowanie o czyn zabroniony popełniony w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1 k.k.
- b) sprawcy, skazani za czyn popełniony w stanie ograniczonej poczytalności określonej w art. 31 § 2 k.k.
- c) sprawcy, którzy dopuścili się konkretnie oznaczonych przestępstw (patrz art. 93c pkt 3 k.k.) popełnionych w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych.

Wszystkie ww. grupy i okoliczności w jakich możliwe jest orzeczenie izolacyjnego środka zabezpieczającego łączy treść przesłanki ogólnej określonej w art. 93b § 1 zd. 2 k.k., zgodnie z którą orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym możliwe jest jedynie, aby zapobiec ponownemu popełnieniu przez sprawcę czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Kolejnym elementem wspólnym jest okoliczność, że wobec każdej grupy sprawców musi zachodzić wysokie prawdopodobieństwo ponownego popełnienia czynu zabronionego o znacznej społecznej szkodliwości. Dodatkowo, w stosunku do każdej grupy ustawodawca określił dodatkowe kryteria warunkujące stosowanie przedmiotowego środka.

8.2. Sprawcy niepoczytalni

Pierwszą grupę sprawców uregulowaną w art. 93g k.k., wobec której możliwe jest zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego stanowią sprawcy, którzy dopuścili się czynu zabronionego w stanie wyłączającym poczytalność. Będzie to w związku z tym stan, w którym z uwagi na chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenie czynności psychicznych sprawca w czasie czynu nie mógł rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim zachowaniem. Warto przy tym zaznaczyć, że wydaje się, iż z uwagi na użyty w art. 93g § 1 k.k. zwrot „ponownie” (którego brakuje w pozostałych jednostkach redakcyjnych komentowanego przepisu) czyn zabroniony popełniony przez sprawcę, będący formalną podstawą orzeczenia środka zabezpieczającego, musi, podobnie jak czyn prognozowany, pozostawać w związku z chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym. Poza zakresem

---

²⁹⁰ Tak m.in. A. Wilkowska-Płóciennik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 16, R.A. Stefański (red.), Warszawa 2017, komentarz do art. 94, nb 11–12; odmiennie J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 593, nb 8; J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 383, nb 7.

²⁹¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 15.05.2014 r., Sejm VII kadencji, druk 2393 cz. I, s. 38.

zastosowania tego przepisu znajdują się ci sprawcy, u których całkowita niepoczytalność była następstwem innego zakłócenia czynności psychicznych²⁹². Niewątpliwie natomiast zarówno czyn popełniony, jak i prognozowany muszą odznaczać się znaczną społeczną szkodliwością. Przy czym znaczna społeczna szkodliwość nie powinna wynikać li tylko z rodzaju popełnionego i prognozowanego czynu, ale z całokształtu towarzyszących okoliczności. Z uwagi na wyrażoną w art. 31 ust. 1 Konstytucji RP zasadę proporcjonalności, sąd przed podjęciem decyzji o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym powinien przeprowadzić swoisty test przez rozważenie, jaką karę należałoby orzec wobec sprawcy za popełnienie tego czynu, gdyby nie stan niepoczytalności²⁹³. Jednocześnie popełnienie prognozowanego czynu musi być prawdopodobne w stopniu wysokim. Oznacza to, że prawdopodobieństwo zagrożenia musi być, z uwagi na ogół okoliczności wziętych pod uwagę, realne. Z orzecznictwa wydanego na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów wynika, że: „Dla prawidłowej oceny stopnia prawdopodobieństwa popełnienia przez sprawcę ponownie czynu zabronionego o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, niezbędnym jest, poza specjalistyczną opinią biegłych lekarzy psychiatrów, wypowiadających się w tej kwestii, także dokonanie analizy tego prawdopodobieństwa z uwzględnieniem dotychczasowej linii życia sprawcy, jego uprzedniej karalności oraz obecnej sytuacji życiowej, połączonej z prognozowaniem możliwości zaistnienia okoliczności i warunków sprzyjających zaprzestaniu leczenia i ewentualnością popełnienia przestępstwa. Zawężenie zaś oceny wyłącznie do oceny dokonanej przez lekarzy psychiatrów nie jest pełną oceną istniejącej prognozy, na którą – poza stanem zdrowia sprawcy – nakładają się także inne czynniki życiowe i społeczne²⁹⁴. Również takie elementy, jak kuratorski wywiad środowiskowy, a także liczne pisma składane przez podejrzanego w toku postępowania mogą niewątpliwie stanowić dowód w zakresie ustalenia dotychczasowej linii życiowej podejrzanego, podejścia do leczenia i krytycyzmu w stosunku do pojawiających się u niego zaburzeń, które doprowadziły do ustalenia, że zachodzi wysokie prawdopodobieństwo popełnienia ponownie czynu zabronionego²⁹⁵.

Ustawodawca nie przesądził, że popełniony i prognozowany czyn zabroniony ma być takim samym czynem. Wobec tego, regulacja § 1 art. 93g k.k. obejmuje swym zakresem jakikolwiek prognozowany czyn o znacznej społecznej szkodliwości, którego wystąpienie jest wysoce prawdopodobne.

Wystąpienie omówionych powyżej przesłanek rodzi obligatoryjny obowiązek orzeczenia środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym.

8.3. Sprawcy z ograniczoną poczytalnością

Kolejną grupą sprawców, w stosunku do których ustawodawca zdecydował się dopuścić możliwość stosowania izolacyjnego środka zabezpieczającego stanowią sprawcy, którzy w chwili popełnienia czynu zabronionego cechowali się znacznym stopniem ograniczenia

²⁹² Tak F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 618–619, nb 5–11; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 592, nb 7; odmiennie J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 382–383, nb 6–7.

²⁹³ Postanowienie SN z 25.05.2016 r., IV KK 153/16, KZS 2016, nr 7–8, poz. 43.

²⁹⁴ Postanowienie SN z 09.12.2015 r., V KK 330/15, KZS 2016, nr 5, poz. 16.

²⁹⁵ Postanowienie SN z 16.11.2015, II KK 320/15, Legalis nr 1364666.

zdolności rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem. Jest to rozwiązanie nowe w stosunku do poprzednio obowiązujących przepisów k.k. z 1997 r., jednocześnie stanowi powrót do regulacji znajdujących się w k.k. z 1969 r. Przepisy obowiązujące do 30.06.2015 r. nie zezwalały na umieszczenie sprawcy z ograniczoną poczytalnością w zakładzie psychiatrycznym, a umożliwiały jedynie osadzenie w zakładzie karnym, w którym stosuje się szczególne środki lecznicze lub rehabilitacyjne. W odróżnieniu od sprawców niepoczytalnych ustawodawca przewidział dodatkowe kryterium. Otóż sprawca z ograniczoną poczytalnością, aby możliwe było wobec niego zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego musi zostać skazany na karę pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności. Kolejną różnicą jest brak posłużenia się przez ustawodawcę w § 2 zwrotem „ponownie”. Wynika z tego, że związek pomiędzy chorobą psychiczną i upośledzeniem umysłowym a czynem odnosi się jedynie do czynu prognozowanego. Czyn zabroniony będący formalną podstawą orzekania środków zabezpieczających może wynikać także z innych okoliczności czynności psychicznych, o których mowa w art. 31 § 2 k.k.²⁹⁶. Natomiast w dalszym ciągu kryterium stosowania izolacyjnego środka zabezpieczającego pozostaje związek przyczynowy pomiędzy chorobą psychiczną lub upośledzeniem umysłowym a czynem prognozowanym. Podobnie jak w przypadku osób niepoczytalnych, zagrożenie czynem prognozowanym odnosi się do jakiegokolwiek czynu o znacznej społecznej szkodliwości.

Z uwagi na okoliczność, że oprócz pobytu w zakładzie psychiatrycznym wobec sprawcy musi zostać orzeczona również kara pozbawienia wolności, ustawodawca zdecydował, że zastosowanie izolacyjnego środka zabezpieczającego następuje przed wykonaniem kary pozbawienia wolności, w trakcie przerwy w jej wykonywaniu lub po jej wykonaniu. Sąd zalicza na poczet kary okres pobytu skazanego w zakładzie (art. 202a § 1 k.k.w.).

8.4. Sprawcy z zaburzeniami preferencji seksualnych

Ostatnią grupę sprawców, w stosunku do której możliwe jest orzeczenie pobytu w zakładzie psychiatrycznym, stanowią sprawcy, którzy w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych dopuścili się ściśle oznaczonych przestępstw, tj.: zabójstwo (art. 148 k.k.), ciężki uszczerbek na zdrowiu (art. 156 k.k.), zgwałcenie (art. 197 k.k.), wykorzystanie osoby bezradnej, upośledzonej, chorej psychicznie (art. 198 k.k.), seksualne nadużycie zależności wobec osoby małoletniej (art. 199 § 3 k.k.), obcowanie płciowe z małoletnim (art. 200 § 1 k.k.). Tak jak w przypadku osób z ograniczoną poczytalnością, tak również w stosunku do komentowanej grupy sprawców wymagane jest skazanie na karę pozbawienia wolności albo karę dożywotniego pozbawienia wolności. Jednak odmiennie niż w przypadku dwóch poprzednich grup, w przypadku osób z zaburzeniami preferencji seksualnych ustawodawca zdecydował, że prognozowany czyn, którego wystąpienie jest wysoce prawdopodobne musi być skierowany przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej. Natomiast powiązanie zaburzenia preferencji seksualnej musi wystąpić zarówno w odniesieniu do czynu popełnionego, jak i prognozowanego. Nie jest natomiast wymagana tożsamość czynu pod względem kwalifikacji prawnej, bądź też prawdopodobieństwo wystąpienia ściśle oznaczonych przestępstw

²⁹⁶ Tak również F. Ciepły, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 619, nb 3; J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 596, nb 3.

wskazanych w art. 93c pkt 3 k.k. W tym wypadku, również odmiennie od uregulowania art. 93g § 2 k.k., orzeczony środek stosuje się wobec sprawcy po odbyciu kary lub po warunkowym zwolnieniu sprawcy (art. 93d § 5 k.k.). W doktrynie podnosi się wątpliwości, co do zasadności stosowania tak uregulowanego izolacyjnego środka zabezpieczającego w stosunku do sprawców przestępstw popełnionych w związku z zaburzeniem preferencji seksualnych. Jak wskazuje bowiem F. Cieply internacja psychiatryczna sprawców przestępstw popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych, w sytuacji odmowy współpracy z terapeutą może w gruncie rzeczy oznaczać nielecniczy środek zabezpieczający nastawiony wyłącznie na izolację. W szczególności jeżeli uwzględnić fakt, że izolacja ta orzekana jest bezterminowo i w rzeczywistości może trwać do końca życia sprawcy²⁹⁷.

8.5. Wykonanie i kontrola wykonania izolacyjnego środka zabezpieczającego

Wykonanie środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym następuje w podmiotach leczniczych udzielających świadczeń opieki zdrowotnej w zakresie opieki psychiatrycznej. Podmioty te mogą występować w trzech formach organizacyjnych: o podstawowym zabezpieczeniu, wzmocnionym zabezpieczeniu oraz maksymalnym zabezpieczeniu (art. 200 k.k.w.). Ustawodawca od razu przewidział, że jeśli chodzi o sprawców przestępstw związanych z zaburzeniem preferencji seksualnych (art. 93g § 3 k.k.) będą oni umieszczani w podmiotach organizowanych jako zakłady dysponujące wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia. Natomiast do zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami maksymalnego zabezpieczenia kieruje się sprawcę, jeżeli:

- a) jego powtarzające się zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym dysponującym warunkami wzmocnionego zabezpieczenia,
- b) nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zamkniętego zakładu psychiatrycznego dysponującego wzmocnionymi warunkami zabezpieczenia sprawcy, stwarzającego znaczne zagrożenie poza zakładem (art. 200a k.k.w.).

Do zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami wzmocnionego zabezpieczenia kieruje się sprawcę, jeżeli:

- a) jego zachowania zagrażające życiu lub zdrowiu innych osób lub powodujące niszczenie przedmiotów znacznej wartości nie mogą być opanowane w zakładzie psychiatrycznym, dysponującym warunkami podstawowego zabezpieczenia,
- b) nie jest możliwe zapobieżenie samowolnemu oddaleniu się z zakładu psychiatrycznego, dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia sprawcy, stwarzającego zagrożenie poza zakładem (art. 200b k.k.w.).

Do zakładu psychiatrycznego dysponującego warunkami podstawowego zabezpieczenia kieruje się sprawcę, który nie kwalifikuje się do zakładu psychiatrycznego, o którym mowa w art. 200a k.k.w. oraz w art. 200b k.k.w. Rodzaj zakładu, w którym środek zabezpieczający

²⁹⁷ F. Cieply, [w:] *Kodeks karny...*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), s. 621, nb 22.

ma być wykonywany określa sąd po zasięgnięciu opinii komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających. Komisję powołuje minister właściwy do spraw zdrowia. Do jej zadań należy:

- a) wydawanie opinii dla właściwych sądów lub innych uprawnionych instytucji w sprawie przyjmowania, wypisywania lub przenoszenia sprawców, wobec których orzeczono wykonywanie środka zabezpieczającego w zakładach psychiatrycznych,
- b) analiza dostępnej dokumentacji, w tym dokumentacji medycznej, w zakresie określonym w pkt a,
- c) analiza informacji o liczbie dostępnych miejsc w zakładach psychiatrycznych przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających,
- d) wizytacja i ocena zakładów psychiatrycznych dysponujących warunkami podstawowego, wzmocnionego i maksymalnego zabezpieczenia, w których wykonywany jest środek zabezpieczający.

Postępowanie po orzeczeniu izolacyjnego środka zabezpieczającego wskazuje art. 201 § 2 k.k.w., zgodnie z którego treścią, wykonując orzeczenie o zastosowaniu środka zabezpieczającego związanego z umieszczeniem w zakładzie psychiatrycznym, o którym mowa w art. 200 § 1, sąd, po zasięgnięciu opinii komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających, określa rodzaj tego zakładu i przesyła odpis orzeczenia wraz z poleceniem doprowadzenia sprawcy właściwej ze względu na miejsce pobytu sprawcy jednostce Policji lub właściwemu organowi wojskowemu, a odpis orzeczenia oraz polecenie doprowadzenia wraz z poleceniem przyjęcia – kierownikowi wskazanego zakładu. Kierownik wskazanego zakładu psychiatrycznego zapewnia transport sanitarny odpowiadający wymaganiom określonym dla zespołu ratownictwa medycznego, po powiadomieniu go przez właściwą jednostkę Policji lub właściwy organ wojskowy o miejscu, dniu oraz godzinie planowanego transportu.

W związku z tym, że orzekanie środka zabezpieczającego następuje bezterminowo, ustawodawca przewidział system kontroli zasadności dalszego stosowania pobytu w zakładzie psychiatrycznym. Zgodnie z art. 203 k.k.w. kierownik zakładu psychiatrycznego, w którym wykonuje się środek zabezpieczający w postaci pobytu w zakładzie psychiatrycznym, nie rzadziej niż co 6 miesięcy przesyła do sądu opinię o stanie zdrowia sprawcy umieszczonego w tym zakładzie oraz o postępach w leczeniu lub terapii. Jeżeli w związku ze zmianą stanu zdrowia sprawcy kierownik zakładu psychiatrycznego uzna, że jego dalsze pozostawanie w zakładzie nie jest konieczne, obowiązany jest przesłać taką opinię bezzwłocznie. Natomiast sąd może żądać opinii o stanie zdrowia i stosowanym leczeniu lub terapii oraz ich wyników w każdym czasie. Ponadto, sąd, nie rzadziej niż co 6 miesięcy, orzeka w przedmiocie dalszego stosowania tego środka, a w wypadku uzyskania opinii, że dalsze pozostawanie sprawcy w zakładzie nie jest konieczne – bezzwłocznie (art. 204 k.k.w.) Warto przy tym podkreślić, że dla osiągnięcia celów izolacyjnego środka zabezpieczającego nie jest wymagane pozytywne zakończenie terapii. Wystarczającym za to jest zniesienie zagrożenia dla społeczeństwa ze strony sprawcy. Ustawa przewiduje również uprawnienia po stronie pokrzywdzonego. Zgodnie z treścią art. 205a § 1 k.k.w. na wniosek pokrzywdzonego upoważniony sędzia niezwłocznie zawiadamia pokrzywdzonego, jego przedstawiciela ustawowego lub osobę, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje, o zwolnieniu sprawcy z zakładu psychiatrycznego po

uchyleniu lub zmianie środka zabezpieczającego, ucieczce sprawcy z zakładu psychiatrycznego, a także o udzieleniu zezwolenia na czasowy pobyt poza zakładem.

9. Nakazy lub zakazy orzekane tytułem środka zabezpieczającego

Aktualne brzmienie:

Art. 99

1. Jeżeli sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1, sąd może orzec tytułem środka zabezpieczającego nakaz lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3.

§ 2. Zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3 orzeka się bez określenia czasu ich obowiązywania; sąd uchyla je, gdy ustały przyczyny ich orzeczenia.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 99

§ 1. Jeżeli sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności określonej w art. 31 § 1, sąd może orzec tytułem środka zabezpieczającego obowiązek lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3, jeżeli jest to konieczne ze względu na ochronę porządku prawnego, oraz przepadek wymieniony w art. 39 pkt 4.

§ 2. Wymienione w § 1 obowiązek lub zakazy orzeka się bez określenia terminu; sąd uchyla obowiązek lub zakazy, jeżeli ustały przyczyny ich orzeczenia.

9.1. Uwagi ogólne

Przepis art. 99 k.k. jest jedyną jednostką redakcyjną, która ostała się po zmianach, które weszły w życie 01.07.2015 r. I choć oznaczenie numeryczne przepisu pozostało takie same, jego treść uległa drobnej zmianie. Ma ona przede wszystkim charakter dostosowawczy do pozostałych wprowadzonych modyfikacji. Przede wszystkim skorygowano nomenklaturę odnoszącą się do środków karnych. Na gruncie poprzednio obowiązujących przepisów art. 99 k.k. posługiwał się określeniem „obowiązek lub zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3”. Z uwagi jednak na okoliczność, że wymienione środki karne mówią o zakazach oraz nakazie uregulowanym w art. 39 pkt 2e k.k. powyższe wyrażenie nie było dość precyzyjne. Po przeprowadzonej nowelizacji, powyższe określenie zastąpiono sformułowaniem „nakaz lub zakazy”. Po drugie, ze względu na systemowe uregulowanie rozdziału X i umiejscowienie głównych przesłanek orzekania środków zabezpieczających w art. 93b k.k., ustawodawca zrezygnował z jednego z warunków orzekania nakazów i zakazów z art. 39 pkt 2–3 k.k. Warunek ten, który mówił o konieczności stosowania nakazu i zakazów odwoływał się w swej treści do ochrony porządku prawnego. Z uwagi na uregulowanie zasady konieczności w art. 93b k.k., ten fragment omawianej konstrukcji stał się zbędny. Wyeliminowaniu uległa także ta część przepisu, który odwoływała się do przepadku. Powodem takiego zabiegu legislacyjnego było przeniesienie możliwości orzeczenia przepadku w stosunku do osób niepoczytalnych do art. 49a k.k.

9.2. Cel regulacji

Ratio legis komentowanego przepisu należy upatrywać w ochronie społeczeństwa przed działaniem sprawcy z dysfunkcją psychiczną w sferze przyznanych przez przepisy prawa uprawnień. Środki karne, które mogą być orzeczone tytułem środków zabezpieczających, zwane również środkami zabezpieczającymi o charakterze administracyjnym (nieleczniczym) ograniczają prawa skazanego przede wszystkim w sferze zawodowej (art. 39 pkt 2 i 2a k.k.), osobistej (art. 39 pkt 2b–2e k.k.) oraz dotyczą uprawnienia do prowadzenia pojazdów (art. 39 pkt 3 k.k.). Z uwagi na to, że sprawcy niepoczytalnemu nie można przypisać winy, orzekane środki nie mają charakteru kary, a jedynie charakter ochronny i prewencyjny przed zachowaniem sprawcy²⁹⁸.

9.3. Przesłanki stosowania

Omówienie przesłanek stosowania środków karnych tytułem środków zabezpieczających należy zacząć od tego, że mogą one być orzekane wyłącznie w stosunku do sprawców niepoczytalnych w chwili czynu. Przepis nie wyróżnia powodów niepoczytalności, w związku z tym może to być zarówno choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe, jak również inne zakłócenia czynności psychicznych. Jakkolwiek przyczyna niepoczytalności nie jest skonkretyzowana, to jej skutkiem musi być brak możliwości rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania postępowaniem. Kolejną przesłanką jest popełnienie czynu zabronionego przez sprawcę. Jednocześnie przepis nie wskazuje jaką społeczną szkodliwością czyn taki winien się charakteryzować. W związku z tym wydaje się, że zakresem stosowania art. 99 k.k. są objęte wszystkie czyny zabronione z wyjątkiem tych, których społeczna szkodliwość czynu jest znikoma. Pomimo, że stosowane na mocy komentowanej regulacji środki mają typowo karny charakter, z uwagi na to, że orzekane są tytułem środków zabezpieczających zastosowanie do ich stosowania znajdują ogólne regulacje z art. 93b k.k. Obok reguł ogólnych, przy orzekaniu środków administracyjnych sąd powinien wziąć pod uwagę także przepisy odnoszące się ściśle do środków karnych, a więc art. 41–43 k.k. Przepis art. 99 k.k. nie precyzuje przed jakim prognozowanym czynem zabronionym orzeczone środki mają chronić. Biorąc to pod uwagę, należy dojść do wniosku, że w tym wypadku funkcja zabezpieczająca może dotyczyć każdego przestępstwa, najczęściej będzie to przestępstwo powiązane z charakterem orzeczonego środka.

9.4. Czas

Z uwagi na szczególny charakter regulacji art. 99 k.k., do środków karnych orzeczanych tytułem środków zabezpieczających nie będą miały zastosowania terminy określone w art. 43 k.k. Wynika to bezpośrednio z treści § 2 komentowanego przepisu, zgodnie z którym zakazy wymienione w art. 39 pkt 2–3 k.k. orzeka się bez określenia czasu ich obowiązywania. Takie stanowisko wyrażone zostało również w orzecznictwie: „zgodnie z art. 99 § 2 k.k., jeżeli sprawca czynu zabronionego dopuścił się go w stanie niepoczytalności, to

²⁹⁸ J. Długosz, [w:] *Kodeks karny...*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), s. 608, nb 1.

w razie orzekania zakazu, wymienionego w art. 39 pkt 3 k.k., tytułem środka zabezpieczającego, nie określa się terminu obowiązywania tego środka²⁹⁹.

Wątpliwości interpretacyjne może natomiast wzbudzać fakt, że § 2 art. 99 k.k. odnosi się w swej treści jedynie do zakazów. Brak jest natomiast mowy o nakazie, który wprowadzono w § 1. Jeżeli przyjąć prawidłowość tego zabiegu, to należałoby dojść do wniosku, że bezterminowość orzekania środków karnych tytułem środków zabezpieczających odnosi się jedynie do zakazów, natomiast pomija nakaz, o którym mowa w art. 39 pkt 2e k.k.. Zdaniem J. Majewskiego, który jako jeden z niewielu komentatorów problem ten dostrzegł, ze względów aksjologicznych należy przyjąć, że do orzekania tytułem środka zabezpieczającego w postaci nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym mają pełne zastosowanie zasady wyrażone w art. 93b § 2 k.k. i art. 93d § 1 k.k.³⁰⁰.

Omawiane środki mogą być również stosowane obok orzeczonych pozostałych środków zabezpieczających, jednak z wyłączeniem środka izolacyjnego. W przypadku, gdy odpadnie przesłanka stosowania środków administracyjnych, sąd winien je uchylić. Z taką sytuacją będziemy mieć do czynienia, gdy wykonywane przez sprawcę uprawnienia nie stanowią już realnego zagrożenia dla społeczeństwa.

9.5. Zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu

W zakresie wykonywania, do środków karnych orzeczonych na podstawie art. 99 k.k. stosuje się odpowiednio przepisy art. 180–186 k.k.w. Pierwszym z zakazów możliwych do orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego jest zakaz zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej. W razie orzeczenia takiego zakazu, sąd przesyła odpis wyroku właściwemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz pracodawcy albo instytucji, w której sprawca zajmuje objęte zakazem stanowisko lub wykonuje objęty zakazem zawód. Jeżeli natomiast sprawca zajmuje stanowisko kierownicze lub inne odpowiedzialne stanowisko, sąd przesyła odpis wyroku również właściwej jednostce nadrzędnej. Jeśli chodzi o zakaz prowadzenia określonej działalności gospodarczej to sąd przesyła odpis wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, właściwemu dla miejsca zamieszkania sprawcy lub dla miejsca prowadzenia działalności gospodarczej objętej zakazem. Dodatkowo, jeżeli sprawca, w związku z wykonywanym przez siebie zawodem lub prowadzeniem określonej działalności gospodarczej, należy do zrzeszenia zawodowego, stowarzyszenia, związku lub cechu albo innej organizacji gospodarczej, sąd zawiadamia je o zapadłym orzeczeniu.

9.6. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach oraz nakaz okresowego opuszczenia lokalu

W razie orzeczenia zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania

²⁹⁹ Postanowienie SN z 07.04.2010 r., V KK 36/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 692.

³⁰⁰ J. Majewski, *Kodeks karny...*, s. 391–392, nb 4.

określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym sąd przesyła odpis wyroku jednostce Policji, a także odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca pobytu skazanego. Nadzór nad wykonywaniem ww. zakazów powierza się zawodowemu kuratorowi sądowemu, a sądem właściwym jest sąd rejonowy, w którego okręgu ustalono miejsce pobytu sprawcy.

9.7. Zakaz wstępu na imprezę masową

W sytuacji orzeczenia wobec sprawcy zakazu wstępu na imprezę masową, sąd przesyła odpis wyroku komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania sprawcy.

9.8. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych

W przypadku orzeczenia wobec sprawcy zakazu wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, sąd przesyła odpis wyroku ministrowi właściwemu do spraw finansów publicznych oraz komendantowi powiatowemu (rejonowemu, miejskiemu) Policji, właściwemu dla miejsca zamieszkania skazanego.

9.9. Zakaz prowadzenia pojazdów

Orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów skutkuje przesłaniem przez sąd wyroku odpowiedniemu organowi administracji rządowej lub samorządu terytorialnego właściwemu dla miejsca zamieszkania sprawcy. Organ, który otrzymał powyższe orzeczenie zobowiązany jest cofnąć uprawnienia do ich prowadzenia w orzeczonym zakresie oraz nie może wydać tych uprawnień w okresie obowiązywania zakazu. Jeżeli sprawca prowadził pojazd wykonując pracę zarobkową, o orzeczeniu sąd zawiadamia ponadto jego pracodawcę.

Rozdział IV.

Przedawnienie

1. Uwagi ogólne

Przedawnienie jest instytucją prawa materialnego, która wywołuje istotne skutki w płaszczyźnie procesowej, stanowiąc negatywną przesłankę prowadzenia postępowania (art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. i art. 414 § 1 k.p.k.)³⁰¹. Przesłanka ta uwzględniana jest tylko na korzyść oskarżonego (art. 439 § 2 k.p.k.), dlatego sąd odwoławczy (sąd kasacyjny) nie może, po rozpoznaniu apelacji (kasacji), uchylić zaskarżonego wyroku i umorzyć postępowania z powodu przedawnienia w przypadku, gdy oskarżony został uniewinniony od popełnienia zarzucanego mu czynu³⁰².

Kodeks karny wyróżnia dwa rodzaje przedawnienia: przedawnienie karalności (art. 101 i 102 k.k.) oraz przedawnienie wykonania kary, środków karnych, środków kompensacyjnych i przepadku (art. 103 k.k.)³⁰³.

2. Charakter prawny przedawnienia

2.1. W doktrynie toczy się spór o charakter instytucji przedawnienia³⁰⁴. Jak się wydaje przeważa koncepcja, akcentowana również w orzecznictwie, że regulacje przewidujące przedawnienie nie mają charakteru gwarancyjnego, nie są ustanawiane z uwagi na sprawcę czynu zabronionego, lecz ze względu na cel karania. Artykuł 42 ust. 1 Konstytucji RP nie pozwala na uznanie „prawa do przedawnienia” za konstytucyjnie chronione prawo podmiotowe, nie przewidując konstytucyjnej ochrony „ekspektatywy” przedawnienia³⁰⁵. Dlatego też z terminu przedawnienia, dopóki ono nie nastąpi, nie wynikają dla sprawcy żadne prawa. Nie ma bowiem przeszkód, aby ustawodawca w trakcie biegu terminu przedawnienia dokonał jego przedłużenia, jednocześnie wprowadzając zasadę bezwzględnego stosowania ustawy nowej³⁰⁶. Również TK jednoznacznie stwierdził, że: „Na gruncie prawa karnego instytucja przedawnienia, jakkolwiek przez swoją powszechność stanowi element porządku prawa karnego, traktowana jest jako element pewnej polityki karnej, a nie konstytucyjnie chronione prawo obywatela”³⁰⁷.

2.2. Okres przedawnienia, który raz upłynął, nie może odżyć na skutek zmiany przepisów, chyba że ustawodawca wyłącza w ogóle stosowanie przedawnienia do określonej kategorii

---

³⁰¹ Wyrok SN z 22.10.2009 r., IV KK 446/08, LEX nr 532378.

³⁰² Wyrok SN z 14.06.2023 r., II KK 627/21, LEX nr 3582555.

³⁰³ I. Zgoliński [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrzošek (red.), Lex 2023, teza 1 do art. 101; A. Zoll, S. Tarapata, *Uwagi wprowadzające do przepisów o przedawnieniu*, [w:] *Kodeks ...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 803.

³⁰⁴ K. Marszał, *Przedawnienie w prawie karnym*, Warszawa 1972, s. 5 i n.

³⁰⁵ Postanowienie SN z 02.07.2002 r., II KK 143/02, LEX nr 55526.

³⁰⁶ Zob. np. art. 2 ustawy z 15.01.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 189), zgodnie z którym „do czynów popełnionych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy o przedawnieniu w brzmieniu nadanym tą ustawą, chyba że termin przedawnienia już upłynął”.

³⁰⁷ Wyrok TK z 25.05.2004 r., SK 44/03, OTK 2004, nr 5, poz. 46.

przestępstw³⁰⁸. Przepis art. 43 Konstytucji RP nie przewiduje przedawnienia w przypadku zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości [art. 7 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17.07.1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708)], zaś art. 44 Konstytucji RP ustanawia zawieszenie biegu przedawnienia w stosunku do przestępstw, nieściganych z przyczyn politycznych, popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych lub na ich zlecenie do czasu ustania tych przyczyn. Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 18.12.1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu³⁰⁹ zbrodnie nazistowskie, komunistyczne, jak też inne przestępstwa stanowiące według prawa międzynarodowego zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, popełnione na osobach narodowości polskiej lub obywatelach polskich innych narodowości w okresie od dnia 08.11.1917 r. do dnia 31.07.1990 r. nie ulegają przedawnieniu. Ponadto art. 105 k.k., stanowiący w zakresie jego punktów 1 i 2 implementację norm prawa międzynarodowego o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości³¹⁰ przewiduje wyłączenie przedawnienia (karalności, wykonania kary i innych środków reakcji karnej) w odniesieniu do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych oraz co do umyślnego przestępstwa: zabójstwa, ciężkiego uszkodzenia ciała, ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub pozbawienia wolności łączonego ze szczególnym udręceniem, popełnionego przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Od dnia 01.10.2023 r.³¹¹ przedawnienie (karalności, wykonania kary i innych środków reakcji karnej) zostało wyłączone także w odniesieniu do przestępstw określonych: w art. 197 § 4 lub 5 k.k., popełnionych na szkodę małoletniego poniżej 15 lat; w art. 148 § 2 pkt 2 lub § 3 k.k., popełnionych w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub w związku ze zgwałceniem ze szczególnym okrucieństwem; w art. 197 § 4 lub 5 k.k., jeżeli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem; w art. 156 § 1 i art. 197 § 4 w związku z art. 11 § 2 k.k. (art. 105 pkt 3–6 k.k.).

2.3. Przedawnienie karalności stanowi także bezwzględną przeszkodę ekstradycyjną (zob. art. 604 § 1 pkt 3 k.p.k. oraz np. art. 8 umowy z dnia 10.07.1996 r. między Polską a USA o ekstradycji – Dz. U. z 1999 r. Nr 93, poz. 1066 oraz art. 8 kolejnej umowy o ekstradycji między tymi państwami z dnia 09.06.2006 r. – Dz. U. z 2010 r. Nr 77, poz. 501).

2.4. W świetle wskazania SN, istnieją wątpliwości, czy na gruncie art. 7 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, formułujących zakaz retroaktywności działania prawa, możliwa jest restytucja karalności przedawnionych przestępstw, na podstawie traktatów ekstradycyjnych. Chodzi tu o sytuację, w której doszło do stanowiącego bezwzględną przeszkodę ekstradycyjną przedawnienia karalności przestępstwa ekstradowanego w świetle traktatu zawartego między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki z dnia 22.11.1927 r., zaś kolejna umowa ekstradycyjna z 10.07.1996 r., w przepisie międzyczasowym – art. 24, wprowadziła retroaktywne działanie nowej umowy (o ile spełniony jest test podwójnej przestępczości na dzień popełnienia przestępstwa), które

³⁰⁸ Wyrok SN z 04.03.2009 r., III KK 322/08, OSNKW 2009, nr 8, poz. 64.

³⁰⁹ T.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 102 ze zm.

³¹⁰ Wyrok SN z 04.03.2009 r., III KK 322/08, OSNKW 2009, nr 8, poz. 64.

³¹¹ Nowelizacja z 07.07.2022 r., Dz. U. z 2022 r. poz. 2600.

to rozwiązanie zostało powielone w art. 3 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji z dnia 09.06.2006 r.³¹².

2.5. Na zakazie retroaktywności działania prawa oparta jest także konstrukcja art. 45 § 2 k.w. Przepis ten wprawdzie powoduje ponowne rozpoczęcie biegu przedawnienia wykroczenia w razie uchylenia prawomocnego rozstrzygnięcia, jednak tylko w sytuacji, gdy w dniu wydania takiego orzeczenia okres przedawnienia jeszcze nie upłynął³¹³.

3. Zmiany w przepisach dotyczących przedawnienia karalności przestępstw

Aktualne brzmienie:

Art. 101

§ 1. Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 1) 40 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa;*
- 2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię;*
- 2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat;*
- 3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata;*
- 4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występki;*
- 5) (uchylony).*

§ 2. Karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

§ 3. Jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił.

§ 3a. W przypadku przestępstwa popełnionego w czasie dłuższym niż jeden dzień bieg przedawnienia rozpoczyna się z upływem ostatniego dnia, w którym sprawca swoim zachowaniem wypełniał znamiona przestępstwa.

§ 4. W przypadku przestępstw:

- 1) przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności,*
- 2) określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego, albo gdy treści pornograficzne obejmują udział małoletniego,*
- 3) określonych w art. 156a i art. 191b, popełnionych na szkodę małoletniego – przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 40. roku życia.*

Brzmienie od 15.08.2023 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 101

§ 1. Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa;*
- 2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię;*

³¹² Postanowienie SN z 06.12.2016 r., IV KK 192/16, LEX nr 2188228.

³¹³ Uchwała SN z 07.06.2002 r., I KZP 15/02, OSNKW 2002, nr 7–8, poz. 49.

Przedawnienie

2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat;

3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata;

4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występki.

5) (uchylony).

§ 2. Karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

§ 3. W wypadkach przewidzianych w § 1 lub 2, jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił.

§ 4. W przypadku:

1) występki przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności,

1a) określonych w art. 156a i art. 191b, popełnionych na szkodę małoletniego,

2) przestępstw określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego albo treści pornograficzne obejmują udział małoletniego

– przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30. roku życia.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 14.08.2023 r.:

Art. 101

§ 1. Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,

2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię,

2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat,

3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata,

4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występki.

5) (uchylony).

§ 2. Karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

§ 3. W wypadkach przewidzianych w § 1 lub 2, jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił.

§ 4. W przypadku:

1) występki przeciwko życiu i zdrowiu, popełnionych na szkodę małoletniego, zagrożonych karą, której górna granica przekracza 5 lat pozbawienia wolności,

2) przestępstw określonych w rozdziale XXV, popełnionych na szkodę małoletniego albo treści pornograficzne obejmują udział małoletniego

– przedawnienie karalności przestępstwa nie może nastąpić przed ukończeniem przez niego 30. roku życia.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 101

§ 1. Karalność przestępstwa ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło lat:

- 1) 30 – gdy czyn stanowi zbrodnię zabójstwa,
- 2) 20 – gdy czyn stanowi inną zbrodnię,
- 2a) 15 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat,
- 3) 10 – gdy czyn stanowi występki zagrożony karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata,
- 4) 5 – gdy chodzi o pozostałe występki.
- 5) (uchylony).

§ 2. Karalność przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa, nie później jednak niż z upływem 3 lat od czasu jego popełnienia.

§ 3. W wypadkach przewidzianych w § 1 lub 2, jeżeli dokonanie przestępstwa zależy od nastąpienia określonego w ustawie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił.

§ 4. W przypadku gdy pokrzywdzonym jest małoletni, przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 189a § 1 oraz w rozdziale XXV nie może nastąpić przed ukończeniem przez tego pokrzywdzonego 30. roku życia.

3.1. Prawo karne materialne to najbardziej gwarancyjna gałąź prawa, którą rządzą tak fundamentalne zasady, jak *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, czy *lex retro non agit*. Przywołanie tych zasad, w kontekście instytucji przedawnienia ma o tyle znaczenie, że ustawowo określony upływ terminu przedawnienia konkretnego przestępstwa stanowi gwarancję niekaralności dla jego sprawcy. Zatem, interpretacja przepisów kształtujących instytucję przedawnienia karalności w odniesieniu do konkretnych przestępstw, właśnie te uwarunkowania musi uwzględniać³¹⁴.

3.2. Długość terminów przedawnienia karalności uzależniona jest od ciężaru gatunkowego popełnionego czynu – zbrodni lub występku. Terminy te mają charakter materialny, a nie procesowy. Dlatego też do ich obliczania nie stosuje się zasad określonych w rozdziale 14 Kodeksu postępowania karnego, w tym w art. 123 § 3 k.p.k., jak też rozwiązań przyjętych w Kodeksie cywilnym, albowiem Kodeks karny nie zawiera w tym zakresie przepisu odsyłającego³¹⁵.

3.3. Przy analizie czy nie nastąpiło przedawnienie karalności decyduje czyn przypisany a nie zarzucany³¹⁶. W przypadku kumulatywnej kwalifikacji prawnej, niezależnie od ilości przepisów ustawy karnej tworzących tę kwalifikację, mamy do czynienia z jednym czynem stanowiącym jedno przestępstwo. W takim przypadku zgodnie z treścią art. 11 § 3 k.k. karę wymierza się na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą i to ten przepis decyduje czy nastąpiło przedawnienie karalności, ponieważ termin przedawnienia karalności odnosi się do przestępstwa w jego integralnej całości, mimo że różne są terminy przedawnienia

³¹⁴ Uchwała SN z 25.05.2010 r., I KZP 5/10, OSNKW 2010, nr 7, poz. 55.

³¹⁵ Wyrok SN z 19.02.2014 r., II KK 23/14, OSNKW 2014, nr 9, poz. 69.

³¹⁶ Postanowienie SN z 22.03.2016 r. V KK 345/15, LEX nr 2015139.

poszczególnych typów przestępstw, które obejmuje kumulatywna kwalifikacja³¹⁷. W przypadku przyjęcia konstrukcji czynu ciągłego z art. 12 § 1 lub 2 k.k. przyjęć należy, że bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się z upływem daty końcowej tego czynu, a zatem występuje tu jeden termin przedawnienia. Stanowisko to, mające od wielu lat jednoznaczne wsparcie w poglądach judykatury³¹⁸, zyskało z dniem 01.10.2023 r. bezpośrednie oparcie w prawie pozytywnym. Zgodnie z art. 101 § 3a k.k. „w przypadku przestępstwa popełnionego w czasie dłuższym niż jeden dzień bieg przedawnienia rozpoczyna się z upływem ostatniego dnia, w którym sprawca swoim zachowaniem wypełniał znamiona przestępstwa”³¹⁹. Poszczególne zachowania opisane w czynie ciągłym, co do którego zastosowano kumulatywną kwalifikację, nawet jeśli pozwalają na ich „naturalne” wyodrębnienie oraz gdy wypełniają w całości znamiona poszczególnych czynów zabronionych, nie mogą być analizowane w kontekście terminów przedawnienia w oderwaniu od treści art. 11 § 3 k.k. oraz art. 101 k.k.³²⁰.

3.4. Artykuł 1 pkt 59 noweli lutowej z 2015 r. wprowadził z dniem 01.07.2015 r. zmianę do § 4 art. 101 k.k. W zmodyfikowanym § 4 art. 101 k.k. w sposób istotny poszerzono objęty nim katalog przestępstw, eliminując jednak z tego zestawienia czyny z art. 189a § 1 k.k. Nadto utrzymano obowiązującą w poprzednim stanie prawnym zasadę uzależnienia upływu terminu przedawnienia wskazanych w tym przepisie przestępstw popełnionych na szkodę małoletniego od osiągnięcia przez pokrzywdzonego określonego wieku – ukończenia 30. roku życia. Terminem tym objęto grupę występków przeciwko życiu i zdrowiu, przy czym dotyczy on zarówno występków umyślnych jak i charakteryzujących się nieumyślnością. Nadto przepis ten miał (i nadal ma) zastosowanie, gdy chociażby jeden z wielu pokrzywdzonych jest osobą małoletnią oraz dotyczy nie tylko występków zamieszczonych w rozdziale XIX Kodeksu karnego, ale również takich, w których zdrowie i życie jest ubocznym przedmiotem ochrony, np. art. 280 k.k.³²¹. Jednocześnie w grupie przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu zawężono stosowanie art. 101 § 4 pkt 1 k.k. do występków oznaczonych górną granicą zagrożenia powyżej 5 lat pozbawienia wolności, przy czym chodzi tu o sankcję podstawową, a nie skonfigurowaną w oparciu o zasady nadzwyczajnego obostrzenia kary. Nadto zgodnie z art. 101 § 4 pkt 2 k.k. wskazany termin przedawnienia, podobnie jak w poprzednim brzmieniu, dotyczy przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnionych na szkodę małoletniego, przy czym z dniem 01.07.2015 r. rozszerzono jego zakres na takie czyny, w których treści pornograficzne obejmują udział małoletniego. To ostatnie sformułowanie wprowadza zmianę normatywną, która pozwala stosować przyjęty w art. 101 § 4 k.k. termin przedawnienia również do czynów, w których pokrzywdzony ukończył już 18 lat. Może to dotyczyć sytuacji, w której np. samo rozpowszechnianie treści pornograficznych z udziałem małoletniego nastąpiło, gdy osiągnął już wiek osoby dorosłej. Zatem, doszło tu

³¹⁷ Postanowienia SN: z 29.06.2017 r., IV KK 203/17, LEX nr 2342179; z 28.05.2015 r., II KK 131/15, Prok.i Pr.-wkł. 2015, nr 9, poz. 4; z 30.10.2014 r., I KZP 19/14, OSNKW 2015, nr 1, poz. 1.

³¹⁸ Zob. wyrok SN z 24.10.2013 r., III KK 311/13, LEX nr 1379928 i powołane w uzasadnieniu tego wyroku judykaty.

³¹⁹ Zgodnie z art. 101 § 3a k.k. „w przypadku przestępstwa popełnionego w czasie dłuższym niż jeden dzień bieg przedawnienia rozpoczyna się z upływem ostatniego dnia, w którym sprawca swoim zachowaniem wypełniał znamiona przestępstwa”.

³²⁰ Postanowienie SN z 28.05.2015 r., II KK 131/15, LEX nr 1786792.

³²¹ A. Zoll, S. Tarapata, *Komentarz do art. 101 k.k.*, [w:] *Kodeks ...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 818 – 819.

do poszerzenia kręgu czynów skatalogowanych w art. 101 § 4 pkt 2 k.k.³²². Rację ma również J. Majewski, że art. 101 § 4 k.k. obejmuje swoim zakresem wszystkie karalne formy stadialne i postacie zjawiskowe wymienionych w nim przestępstw, jak też dotyczy sytuacji, gdy przestępstwa te występują w kwalifikacji kumulatywnej z przestępstwami spoza rozdziałów XIX i XXV Kodeksu karnego³²³.

3.5. Kolejne zmiany w treści art. 101 § 4 k.k. miały miejsce z dniem 15.08.2023 r. (art. 5 nowelizacji z dnia 13.01.2023 r., Dz. U. 2023 r. poz. 289) oraz z dniem 01.10.2023 r. (art. 1 nowelizacji z dnia 07.07.2022 r., Dz. U. z 2022 r. poz. 2600). Do § 4 art. 101 k.k. wprowadzono pkt 1a rozciągający zastosowanie tego przepisu na występki określone w art. 156a i 191b k.k. Z kolei z dniem 01.10.2023 r. wyeliminowano z treści art. 101 § 4 pkt 1 k.k. zwrot „występki” (przepis ten więc odnosi się obecnie również do zbrodni), zaś treść art. 101 § 4 pkt 1a k.k. ujęto jako pkt 3 art. 101 § 4 k.k. Przesunięto wiek pokrzywdzonego, o którym traktuje art. 101 § 4 k.k. w jego końcowej części, z trzydziestu na czterdzieści lat.

3.6. Jak wskazał SN w wyroku z 09.05.2023 r., III KK 648/22: „Przepis art. 101 § 4 k.k. nie może mieć zastosowania do czynów popełnionych przed 18 grudnia 2008 r.”. Stanowisko to, wynikające z konieczności stosowania w tym wypadku art. 4 § 1 k.k. (art. 101 § 4 k.k. wszedł w życie 18.12.2008 r., nie wprowadzono zaś przepisu wyłączającego stosowanie dyrektywy intertemporalnej z art. 4 § 1 k.k.) pozostawało w pełni aktualne do dnia 30.09.2023 r. Z dniem 01.10.2023 r., nowelizując przepisy o przedawnieniu karalności przestępstw, w tym m.in. art. 101 § 4 k.k., wskazano w stosownym przepisie przejściowym (art. 25 noweli z dnia 07.07.2022 r.), że: „Do czynów popełnionych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 o przedawnieniu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, chyba że termin przedawnienia już upłynął”. Tak więc z dniem 01.10.2023 r. doszło tutaj, w warunkach opisanych w treści wspomnianego przepisu przejściowego, do wyłączenia art. 4 § 1 k.k.

3.7. Nowelą z dnia 07.07.2022 r.³²⁴ wydłużono termin przedawnienia karalności zbrodni zabójstwa z trzydziestu do czterdziestu lat oraz doprecyzowano treść art. 101 § 3 k.k., eliminując z tego przepisu zwrot: „W wypadkach przewidzianych w § 1 lub 2”.

4. Przedawnienie wyrokowania

Aktualne brzmienie:

Art. 102

§ 1. Jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101, wszczęto postępowanie, karalność przestępstw określonych w art. 101 § 1 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

§ 2. Jeżeli w toku wszczętego postępowania powzięto uzasadnione podejrzenie popełnienia innego przestępstwa, karalność tego przestępstwa ulega przedłużeniu w sposób określony w § 1 z dniem, w którym podjęto pierwszą czynność procesową zmierzającą do ustalenia, czy zostało ono popełnione.

³²² A. Zoll, S. Tarapata, *Komentarz do art. 101 k.k.*, [w:] *Kodeks ...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 823–824.

³²³ *Komentarz do art. 101 k.k.*, *Kodeks ...*, J. Majewski (red.), s. 39.

³²⁴ Dz. U. z 2022 r. poz. 2600.

Przedawnienie

Brzmienie od 2.03.2016 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 102

Jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101, wszczęto postępowanie, karalność przestępstw określonych w art. 101 § 1 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 01.03.2016 r.:

Art. 102

Jeżeli w okresie, o którym mowa w art. 101, wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego przez nią przestępstwa przedawnia się z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 102

Jeżeli w okresie przewidzianym w art. 101 wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność popełnionego przez nią przestępstwa określonego w § 1 pkt 1–3 ustaje z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu.

4.1. Artykuł 102 k.k. przewiduje przedłużenie terminu przedawnienia na dalszy czas wskazany w tym przepisie, jeżeli w okresie przewidzianym w art. 101 k.k. doszło do wszczęcia postępowania (aktualnie w fazie *in rem*). Kreuje on instytucję nazywaną przedawnieniem wyrokowania. Przepis ten od 2015 r. był trzykrotnie nowelizowany.

4.2. Pierwsza zmiana została dokonana przez art. 1 pkt 60 noweli lutowej z 2015 r. Ustawodawca wprowadził wówczas jednolity – 5-letni – termin przedłużenia przedawnienia karalności w przypadku, gdy w okresie, o którym mowa w art. 101 k.k., zostanie spełniony warunek wszczęcia postępowania przeciwko osobie, do którego niezbędne jest dopełnienie czynności procesowych przewidzianych w art. 71 § 1 k.p.k. i art. 313 § 1 k.p.k., a zatem łączne spełnienie 3 warunków: sporządzenie³²⁵ postanowienia o przedstawieniu zarzutów, jego niezwłoczne ogłoszenie i przesłuchanie podejrzanego, oczywiście, o ile nie skorzysta on z prawa do odmowy składania wyjaśnień oraz gdy nie wystąpiły sytuacje wskazane w art. 313 § 1 *in fine* k.p.k.³²⁶. Tym samym wyeliminowano z analizowanego przepisu 10-letni termin przedłużenia przedawnienia karalności dla przestępstw określonych w art. 101 § 1 pkt 1–3 k.k.

4.3. Kolejną istotną zmianę normatywną do art. 102 k.k. wprowadził z dniem 02.03.2016 r. art. 1 ustawy z dnia 15.01.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz.189).

³²⁵ Z dniem 28.09.2023 r. ustawodawca zastąpił funkcjonujący w treści art. 313 § 1 k.p.k. zwrot „sporządzenie” zwrotem „wydanie” (zob. art. 3 pkt 11 lit. a ustawy z dnia 07.07.2023 r. – Dz. U. z 2023, poz. 1860).

³²⁶ Wyrok SN z 24.06.2013 r., V KK 453/12, LEX nr 1341289. Z dniem 28.09.2023 r. do art. 313 k.p.k. wprowadzono art. 1a o treści: „Od ogłoszenia postanowienia i przesłuchania podejrzanego, o których mowa w § 1, można odstąpić, jeżeli nie jest możliwe ich przeprowadzenie ze względu na stan zdrowia podejrzanego albo stan nietrzeźwości lub odurzenia w jakim znajduje się podejrzany, a zachodzi potrzeba niezwłocznego zastosowania środka zapobiegawczego. W takim wypadku należy ogłosić postanowienie o przedstawieniu zarzutów i przesłuchać podejrzanego w terminie 7 dni od ustania okoliczności uniemożliwiającej wykonanie tych czynności” (zob. art. 3 pkt 11 lit. a ustawy z dnia 07.07.2023 r. – Dz. U. z 2023 r. poz. 1860).

4.4. Przepis w nowym kształcie modyfikował poprzednie rozwiązania dotyczące obliczania okresów przedawnienia. Od 02.03.2016 r. wszczęcie postępowania w sprawie (zob. art. 303 i 308 § 1 k.p.k.), a zatem bez skonkretyzowania osoby podejrzanego (nawiązano tu do regulacji z art. 106 k.k. z 1969 r.), w okresie, o którym mowa w art. 101 k.k. powodowało, że karalność przestępstw wskazanych w art. 101 § 1 k.k. ustawała z upływem 10 lat, a w pozostałych wypadkach – z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu³²⁷. Nadto w stosunku do regulacji obowiązującej przed 01.07.2015 r. 10-letni termin przedłużenia biegu przedawnienia rozszerzono na pkt 4 art. 101 § 1 k.k. Natomiast 5-letni termin przedłużenia przedawnienia odniesiono do przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego (art. 101 § 2 k.k.).

4.5. Wszczęcie postępowania w wypadku czynów ściganych z oskarżenia prywatnego, a tym samym przedłużenie podstawowego terminu przedawnienia dla tego rodzaju przestępstw, o dalsze 5 lat, następuje zarówno przez wniesienie przez pokrzywdzonego bezpośrednio do sądu prywatnego aktu oskarżenia z oznaczeniem osoby oskarżonego, zarzucaniego mu czynu oraz wskazaniem dowodów, na których opiera się oskarżenie (art. 487 k.p.k.), jak i przez złożenie przez ten podmiot (lub osobę, o jakiej mowa w art. 51 i 52 k.p.k.) skargi do Policji spełniającej podobne wymogi formalne³²⁸, która zostanie przesłana do właściwego sądu. W takim wypadku momentem, od którego rozpoczyna się liczenie upływu rocznego okresu przedawnienia jest dzień, w którym pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy przestępstwa. Przedawnienie nie może jednak nastąpić później niż z upływem 3 lat od czasu popełnienia przestępstwa (art. 101 § 2 k.k.)³²⁹. Trudno wyobrazić sobie sytuację, aby pokrzywdzony mógł spowodować w sądzie wszczęcie postępowania w sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego bez wskazania personaliów oskarżonego, ponieważ dokonywanie przez Policję na polecenie sądu określonych czynności dowodowych w trybie art. 488 § 2 k.p.k. i przekazanie ich sądowi następuje w sytuacji, gdy pokrzywdzony wniósł już prywatny akt oskarżenia przeciwko konkretnej osobie.

4.6. W sprawie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, jeżeli prokurator, reagując na zawiadomienie pokrzywdzonego (lub też działając z urzędu), obejmie je ściganiem, uznając, że wymaga tego ochrona praworządności lub interes społeczny (art. 60 § 1 k.k.), wiążą prokuratora te same terminy przedawnienia, które dotyczą pokrzywdzonego. Podobnie jest, gdy przestępstwo pierwotnie zakwalifikowane jako publicznoskargowe w istocie stanowi przestępstwo z oskarżenia prywatnego. Specyficzna sytuacja występuje w przypadku przestępstw z art. 157 § 2 i 3 k.k. Co do zasady ścigane są one z oskarżenia prywatnego, a tym samym ma do nich zastosowanie art. 101 § 2 k.k. określający ustanie karalności tego rodzaju przestępstw. Jednak w sytuacji, gdy pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą (art. 157 § 4 k.k.), ściganie tego rodzaju przestępstwa następuje z oskarżenia publicznego, zaś w przypadku, gdy pokrzywdzony jest osobą najbliższą nie zamieszkującą wspólnie ze sprawcą ściganie przestępstwa określonego w § 3 następuje na jego wniosek (art. 157 § 5 k.k.). Zatem w obydwu tych przypadkach do obliczenia terminu przedawnienia zastosujemy przepisy art. 101 § 1 pkt 4 k.k. i art. 102 k.k.

³²⁷ Wyrok SN z 14.10.2016 r., III KK 366/16, Prok.i Pr.-wkł. 2016, nr 11, poz. 5.

³²⁸ Wyrok SN z 01.03.2013 r., III KK 218/12, LEX nr 1293798.

³²⁹ Zob. szerzej D. Kala, M. Klubińska, *Przedawnienie karalności przestępstw prywatnoskargowych – uwagi materialnoprawne i procesowe*, TPN 2013, nr 2, s. 78 i n.

4.7. W przypadku prowadzenia postępowania przygotowawczego, którego przedmiotem jest przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego, może dojść do wszczęcia przez oskarżyciela publicznego postępowania w sprawie – np. gdy personalia sprawcy znieważenia nie są znane, ponieważ zostało ono dokonane anonimowo w przekazie internetowym. W takiej sytuacji po wszczęciu postępowania *in rem* roczny termin przedawnienia tego przestępstwa (art. 101 § 2 k.k.) uzyska przedłużenie o dalsze 5 lat (art. 102 k.k.) i będzie wynosił 6 lat. Tak obliczony termin zachowa swoją skuteczność, pod tym jednak warunkiem, że oskarżyciel publiczny ustali osobę sprawcy i powiadomi o tym pokrzywdzonego, jako stronę postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 k.p.k.), w terminie wskazanym w art. 101 § 2 k.k., a zatem nie później niż z upływem 3 lat od czasu popełnienia przestępstwa. Trafnie SN zauważył, że przy obliczaniu terminów przedawnienia karalności nie mają zastosowania, wskazane w k.p.k. (rozdział 14), dyrektywy dotyczące obliczania terminów procesowych. Taki stan rzeczy w pełni uzasadnia odwołanie się, przy wykładni użytego w art. 101 § 2 k.k. zwrotu „rok”, do znaczenia nadawanego temu wyrażeniu w języku ogólnym. Wobec tego należy przyjąć, że termin roczny oblicza się zgodnie z czasem kalendarzowym, zaś upływa on bezpośrednio przed rozpoczęciem jednostki czasowej odpowiadającej swą nazwą jednostce czasowej, w której nastąpiło zdarzenie, od którego rozpoczął bieg termin przedawnienia karalności³³⁰. Jednocześnie TK uznał, że przepis art. 101 § 2 k.k. w zakresie w jakim stanowi, że karalność przestępstwa znieważenia, ściganego z oskarżenia prywatnego, ustaje z upływem roku od czasu, gdy pokrzywdzony dowiedział się o osobie sprawcy, jest zgodny z art. 47 w związku z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP³³¹.

4.8. Nadto należy podzielić pogląd doktryny, że art. 102 k.k. wykładany funkcjonalnie nie przedłuża terminu przedawnienia przestępstw wskazanych w art. 101 § 4 k.k., który zawiera własny autonomiczny termin przedawnienia determinowany interesem procesowym pokrzywdzonego, któremu zapewniono odpowiednio długi czas do dochodzenia roszczeń kompensacyjnych³³².

4.9. W kontekście instytucji przedawnienia karalności przestępstw prywatnoskargowych należy rozstrzygnąć, czy jeśli dojdzie do podjęcia tej decyzji procesowej przez sąd, stosownie do treści art. 632 pkt 1 k.p.k. koszty procesu powinien ponieść oskarżyciel prywatny. SN uznał, że zasądzenie kosztów procesu od oskarżyciela prywatnego w razie umorzenia postępowania nie jest obligatoryjne. Decyzja sądu w tym przedmiocie zależna jest od podstawy umorzenia postępowania oraz tych okoliczności sprawy, które spowodowały powstanie kosztów³³³. Ostatecznie zagadnienie to rozstrzygnął TK, który uznał, że art. 632 pkt 1 k.p.k. w zakresie, w jakim w sprawach z oskarżenia prywatnego, w razie umorzenia postępowania karnego z powodu przedawnienia karalności przewiduje, że koszty procesu obligatoryjnie ponosi oskarżyciel prywatny, jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP³³⁴.

³³⁰ Postanowienie SN z 20.04.2017 r., II KK 116/17, OSNKW 2017, nr 9, poz. 52.

³³¹ Wyrok TK z 20.04.2017 r., SK 3/16, OTK-A 2017, poz. 32.

³³² A. Zoll, S. Tarapata, Komentarz do art. 102 k.k., [w:] Kodeks ..., W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 834.

³³³ Uchwała SN z 20.06.2000 r., I KZP 14/00, OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 59.

³³⁴ Wyrok TK z 23.05.2005 r., OTK-A 2005, nr 5, poz. 52. W konsekwencji tego wyroku do Kodeksu postępowania karnego, w dniu 21.06.2006 r., dodano (dwukrotnie później nowelizowany) art. 632a k.p.k.

4.10. Z dniem 01.10.2023 r.³³⁵ dotychczasowa treść art. 102 k.k. została zamieszczona w paragrafie pierwszym tego przepisu, zaś w dodanym paragrafie drugim wskazano, że: „jeżeli w toku wszczętego postępowania powzięto uzasadnione podejrzenie popełnienia innego przestępstwa, karalność tego przestępstwa ulega przedłużeniu w sposób określony w § 1 z dniem, w którym podjęto pierwszą czynność procesową zmierzającą do ustalenia, czy zostało ono popełnione”.

4.11. Jak czytamy w uzasadnieniu projektu nowelizacji k.k. z dnia 07.07.2022 r.: „Propozowane rozwiązanie jest w pełni uzasadnione względami pragmatycznymi, wprowadzając jednoznaczne kryterium warunkujące wydłużenie w takich przypadkach okresu przedawnienia karalności. Wskazywana w stosunku do niego alternatywa, polegająca na możliwości wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego o nowo ujawniony czyn, aby następnie natychmiast połączyć to nowe postępowanie z postępowaniem już trwającym, jest przykładem generowania sformalizowanych czynności, w sposób zbędny zwiększających obciążenie organów postępowania przygotowawczego, które nie sprowadza się wyłącznie do wydania decyzji o wszczęciu postępowania przygotowawczego, ale powiązane jest m.in. z potrzebą tworzenia nowych akt, kopiowania dokumentów, odnotowywania sprawy w systemach ewidencyjnych”.

4.12. Stylizacja art. 102 § 2 k.k. nakazuje uznać, że odnosi się on do sfery przedawnienia wyrokowania przestępstw publicznoskargowych. W postępowaniu prywatnoskargowym nie może bowiem dojść do przekształcenia się procesu prostego w złożony w formule *in rem*. Komentowane unormowanie dotyczy sytuacji, w której proces publicznoskargowy wszczęty początkowo jako prosty (jeden czyn przestępny), przekształca się następnie w złożony przedmiotowo. W takim wypadku wydłużenie o 10 lat terminu przedawnienia karalności o jakim stanowi art. 102 § 1 k.k. w odniesieniu do tego kolejnego przestępstwa (kolejnych przestępstw) następuje z dniem, w którym podjęto pierwszą czynność procesową (a więc nie operacyjną) „zmierzającą do ustalenia, czy przestępstwo to zostało popełnione”. Formuła ta jest bardziej liberalna niż np. zwrot: „wskazującą na uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa”. Wobec tego należy przyjąć, że przedłużenie terminu przedawnienia karalności przestępstwa nastąpi już np. z chwilą wezwania określonego świadka w celu jego przesłuchania na okoliczność nowego przestępstwa czy też wydania postanowienia o powołaniu biegłego w celu wydania opinii w przedmiocie tego nowego przestępstwa, nie zaś dopiero w momencie przeprowadzenia takiego przesłuchania czy też pozyskania opinii biegłego.

4.13. Jak wskazano w uzasadnieniu projektu noweli k.k. z dnia 07.07.2022 r.: „Aby nie było wątpliwości w kwestii tego, która z takich czynności jest pierwszą, w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 07.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury³³⁶ zostanie dodane unormowanie obciążające prokuratora do odnotowania w formie stosownego dokumentu (wzmianki) podjęcia pierwszej czynności procesowej zmierzającej do ustalenia, czy ww. przestępstwo zostało popełnione, co umożliwi sądowi określenie terminu przedłużenia przedawnienia, o którym mowa w projektowanym przepisie. Wprowadzenie postulowanego rozwiązania będzie mia-

³³⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 2600.

³³⁶ Tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1115 ze zm.

ło istotne znaczenie w postępowaniach przygotowawczych o złożonym, podmiotowo, jak i przedmiotowo, charakterze, w toku których dochodzi do ujawniania kolejnych czynów pozostających w bezpośrednim związku z tymi, które stanowią przedmiot toczącego się postępowania”.

4.14. Dotychczas, wskazanego wyżej unormowania do Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, nie dodano. Nawet jednak gdy zostanie ono wprowadzone, sąd nie będzie zwolniony od zweryfikowania, czy wskazana wyżej „wzmianka” odpowiada rzeczywistości stanowi rzeczy. Ocena prokuratora i sądu co do tego, w którym dniu podjęto pierwszą czynność procesową zmierzającą do ustalenia, czy zostało popełnione kolejne przestępstwo, może być bowiem odmienna. Kwestia ta w sposób oczywisty przekłada się na sferę prawidłowego ustalenia terminu przedawnienia karalności przestępstwa i powinna być, w szczególności w stadium jurysdykcyjnym, wnikliwie zbadana.

5. Przedawnienie wykonania kary, środków karnych, środków kompensacyjnych i przypadku

Aktualne brzmienie:

Art. 103

§ 1. Nie można wykonać kary, jeżeli od uprawomocnienia się wyroku skazującego upłynęło lat:

- 1) 30 – w razie skazania na karę pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat albo karę surowszą,
- 2) 15 – w razie skazania na karę pozbawienia wolności nie przekraczającą 5 lat,
- 3) 10 – w razie skazania na inną karę.

§ 2. Przepis § 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio do środków karnych, środków kompensacyjnych oraz przypadku.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 103

§ 1. Nie można wykonać kary, jeżeli od uprawomocnienia się wyroku skazującego upłynęło lat:

- 1) 30 – w razie skazania na karę pozbawienia wolności przekraczającą 5 lat albo karę surowszą,
- 2) 15 – w razie skazania na karę pozbawienia wolności nie przekraczającą 5 lat,
- 3) 10 – w razie skazania na inną karę.

§ 2. Przepis § 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio do środków karnych wymienionych w art. 39 pkt 1–4 oraz 6 i 7; przepis § 1 pkt 2 stosuje się odpowiednio do środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5.

5.1. Przedawnienie wykonania kary, środków karnych, środków kompensacyjnych i przypadku następuje w sytuacji, gdy w przyjętym ustawowo czasie orzeczenia zapadłe w tym zakresie nie były wykonywane albo nie zostały wykonane w całości, co skutkuje niemożnością ich wykonania³³⁷. Ustawodawca uznaje, że po upływie czasu wskazanego w art. 103 k.k.

³³⁷ Uchwała SN z 18.07.1996 r., I KZP 11/96, OSNKW 1996, nr 9–10, poz. 53; K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WKP 2017, teza 8 do art. 15; A. Wąsek [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, O. Górniok (red.), Gdańsk 2003, s. 714.

doszło do dezaktualizacji celów karania, skoro w art. 9 § 1 k.k.w. wskazano, że postępowanie wykonawcze wszczyna się bezzwłocznie, gdy orzeczenie stało się wykonalne, a zatem termin początkowy wyznacza data uprawomocnienia się wyroku skazującego³³⁸, niezależnie od tego, czy w późniejszym okresie zapadły orzeczenia modyfikujące wymiar kary³³⁹. Dlatego też termin przedawnienia wykonania kary grzywny orzeczonej obok kary pozbawienia wolności, czy sekwencji kar wymierzonych na podstawie art. 37b k.k. i art. 87 § 2 k.k., należy liczyć od daty uprawomocnienia się wyroku. W odniesieniu do sfery kar sekwencyjnych (także łącznych) nie ma znaczenia fakt, która z tych kar – pozbawienia wolności czy ograniczenia wolności jest wykonywana jako pierwsza (art. 17a k.k.w.)³⁴⁰. Również w przypadku wydania wyroku łącznego terminy przedawnienia wykonania kary pozbawienia wolności dotyczą kar jednostkowych, nie zaś kary łącznej, ponieważ wykonanie kary łączy się z konkretnym, ściśle w wyroku określonym przestępstwem, za które ową karę orzeczono, dotyczy tej kary, a nie kary łącznej obejmującej poszczególne kary wymierzone za zbiegające się przestępstwa³⁴¹. Długość terminów przedawnienia wykonania uzależniona jest od rodzaju orzeczonej kary i stopnia jej dolegliwości. Terminy te mają charakter bezwzględny i biegną również w czasie jej odbywania, jednak w wypadkach przewidzianych w ustawie podlegają one wstrzymaniu (104 § 1 k.k. oraz 15 § 3 i 4 k.k.w.).

5.2. Po zmianach dokonanych przez art. 1 pkt 61 noweli lutowej z 2015 r. art. 103 § 2 k.k. uzyskał, z dniem 01.07.2015 r., nowe brzmienie. Ustawodawca zdecydował się na zastąpienie dotychczasowej treści art. 103 § 2 k.k.: „Przepis § 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio do środków karnych wymienionych w art. 39 pkt 1–4 oraz 6 i 7; przepis § 1 pkt 2 stosuje się odpowiednio do środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5”, nowym brzmieniem: „Przepis § 1 pkt 3 stosuje się odpowiednio do środków karnych, środków kompensacyjnych oraz przypadku”. Zmiany te wywołane zostały wprowadzeniem do kodeksu karnego środków kompensacyjnych – obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i nawiązki (art. 46 § 1 i 2 k.k.) oraz odrębnego środka reakcji karnej w postaci przypadku (art. 44 i n. k.k.), które w ustawie obowiązującej poprzednio były zaliczane do środków karnych (uchylone przepisy art. 39 pkt 4, 5 i 6 k.k.). W poprzednim stanie prawnym termin przedawnienia wykonania środków karnych nie był jednolity, bowiem w odniesieniu do środków przewidzianych w art. 39 pkt 1–4, 6 i 7 d.k.k. wynosił 10 lat, zaś w przypadku środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5 d.k.k. – obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę – 15 lat.

5.3. Ustawodawca *de lege lata* wskazuje jednolity termin przedawnienia wykonania środków karnych, środków kompensacyjnych oraz przypadku przez odwołanie się do odpowiedniego stosowania art. 103 § 1 pkt 3 k.k. Oznacza to, że termin ten wynosi 10 lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego, przy czym ulega on wstrzymaniu w przypadkach określonych w art. 15 § 3 i 4 k.k.w.

³³⁸ I. Zgoliński, Komentarz do art. 103 k.k., [w:] *Kodeks*, V. Konarska-Wrżosek (red.), s. 539.

³³⁹ Uchwała SN z 25.03.2003 r., I KZP 4/03, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 27.

³⁴⁰ A. Zoll, S. Tarapata, *Komentarz do art. 103 k.k.*, [w:] *Kodeks ...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 844; zob. też w odniesieniu do treści art. 17a k.k.w. – *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, T. Przesławski, W. Sych (red.), Lex 2023, teza 1 i n.; *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, A. Gerecka-Zołyńska (red.), Lex 2023, teza 1 i n.

³⁴¹ Postanowienie SA we Wrocławiu z 08.02.2010 r., II AKzW 47/10, LEX nr 568547.

6. Spoczywanie biegu przedawnienia

Aktualne brzmienie:

Art. 104

§ 1. Przedawnienie nie biegnie, jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego; nie dotyczy to jednak braku wniosku albo oskarżenia prywatnego.

§ 2. (uchylony).

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 104

§ 1. Przedawnienie nie biegnie, jeżeli przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego; nie dotyczy to jednak braku wniosku albo oskarżenia prywatnego.

§ 2. Przedawnienie w stosunku do przestępstw określonych w art. 144, art. 145 § 2 lub 3, art. 338 § 1 lub 2 oraz w art. 339 biegnie od chwili uczynienia zadość obowiązkowi albo od chwili, w której na sprawcy obowiązek przestał ciążyć.

6.1. Artykuł 104 § 1 k.k. reguluje instytucję spoczywania biegu przedawnienia, wskazując, że następuje to wtedy, gdy przepis ustawy nie pozwala na wszczęcie lub dalsze prowadzenie postępowania karnego, przy czym nie dotyczy to braku wniosku albo oskarżenia prywatnego. Chodzi tu o przeszkody natury prawnej³⁴² w toczeniu się postępowania karnego, np. gdy postępowanie to dotyczy osoby pełniącej funkcję publiczną korzystającej z immunitetu formalnego. W przypadku sędziego lub prokuratora, stosownie do treści art. 104 § 1 k.k., wstrzymanie biegu terminu przedawnienia następuje z dniem skierowania do sądu dyscyplinarnego wniosku o zezwolenie na pociągnięcie tych osób do odpowiedzialności karnej³⁴³.

6.2. Przepis art. 104 k.k. był nowelizowany poprzez uchylenie jego § 2 z mocy art. 1 pkt 62 noweli lutowej z 2015 r., która weszła w życie w dniu 01.07.2015 r. W konsekwencji usunięto zwrot: „przedawnienie w stosunku do przestępstw określonych w art. 144, art. 145 § 2 lub 3, art. 338 § 1 lub 2 oraz w art. 339 k.k. biegnie od chwili uczynienia zadość obowiązkowi albo od chwili, w której na sprawcy obowiązek przestał ciążyć”. Uchylenie § 2 art. 104 k.k. nie spowodowało żadnych istotnych zmian normatywnych, a jedynie zmiany porządkujące. Przepis ten stanowił *superfluum* ustawowe, ponieważ przewidywał wstrzymanie biegu przedawnienia do enumeratywnie wymienionych przestępstw zaliczanych do grupy czynów zabronionych o charakterze trwałym, których wspólną cechą jest niewykonanie określonego obowiązku ciążącego na sprawcy. Stan bezprawny związany z tego rodzaju przestępstwami trwa tak długo, jak długo istnieje obowiązek, który nie jest wykonywany. Zatem, rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia w przypadku przestępstwa trwałego następuje z chwilą jego zakończenia (zob. też art. 101 § 3a k.k.). Dlatego zbędnym było ograniczanie w art. 104 § 2 k.k.

³⁴² Postanowienie SN z 19.06.1975 r., II KZ 138/75, OSNKW 1975, nr 8, poz. 112.

³⁴³ Uchwała SN z 25.02.2016 r., I KZP 14/15, OSNKW 2016, nr 4, poz. 22.

zakresu stosowania instytucji spoczywania biegu przedawnienia tylko do niektórych przestępstw trwałych³⁴⁴, ponieważ dotyczy ona każdego przestępstwa trwałego.

7. Stosowanie przepisów prawa międzyczasowego

7.1. Zmiany wprowadzone w ostatnich latach do przepisów prawa karnego materialnego o przedawnieniu wymagają rozważenia, które z tych regulacji będą miały zastosowanie w sytuacji, gdy wystąpi odmienność stanów prawnych obowiązujących w chwili czynu oraz w chwili orzekania.

7.2. Artykuł 15 ustawy z dnia 06.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554 ze zm.) do czynów popełnionych przed wejściem w życie tegoż Kodeksu nakazywał stosowanie ustawy nowej, bez względu na to, czy takie postąpienie było korzystne dla sprawcy, czy też stanowiło zaostrzenie dotychczasowych warunków przedawnienia karalności, o ile nie doszło do upływu terminu przedawnienia pod rządami ustawy obowiązującej poprzednio. SN uznał, że sformułowanie „chyba że termin przedawnienia już upłynął”, użyte w art. 15 oznacza, iż przepisu tego nie stosuje się, jeżeli do dnia wejścia w życie tej ustawy oraz Kodeksu karnego z 1997 r., tj. do dnia 01.09.1998 r., upłynął już termin przedawnienia karalności, określony w art. 105 d.k.k., a gdy w okresie tym wszczęto postępowanie, także termin wskazany w art. 106 d.k.k.³⁴⁵

7.3. Do zmian art. 101, 102, 103, 104 k.k. wprowadzonych nowelą lutową z 2015 r., jak też do zmian w art. 102 k.k. dokonanych ustawą z dnia 15.01.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, która weszła w życie w dniu 02.03.2016 r., mając na uwadze datę wprowadzenia tych regulacji – nie ma zastosowania omówiona wyżej zasada przyjęta w art. 15 przepisów wprowadzających Kodeks karny z 1997 r. Tym bardziej nie odnosi się ona do kolejnych, późniejszych w czasie zmian dokonywanych w części wskazanych wyżej przepisów. Dotyczy ona bowiem stanu prawnego obowiązującego w dacie wejścia w życie kodeksu karnego, tj. w dniu 01.09.1998 r. (art.18 p.w.k.k.).

7.4. W przepisach przejściowych noweli lutowej z 2015 r. nie wprowadzono przepisu międzyczasowego, który wyłączałby stosowanie reguły kolizyjnej z art. 4 § 1 k.k., do zmian normatywnych dotyczących przedawnienia karalności, przedawnienia wykonania kary, środków karnych, środków kompensacyjnych i przepadku. Na ten stan prawny nałożyła się kolejna zmiana wprowadzona ustawą z dnia 15.01.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, która w art. 2 do czynów popełnionych przed dniem wejścia jej w życie, tj. przed 02.03.2016 r., nakazywała stosowanie przepisu art. 102 k.k. w brzmieniu nadanym tą ustawą, „chyba że termin przedawnienia już upłynął”. Sformułowanie to oznacza, że zasady wynikające z treści art. 2 nie stosuje się, jeżeli do dnia wejścia w życie tej ustawy, tj. do dnia 02.03.2016 r., upłynął już łączny termin przedawnienia karalności określony w art. 101 k.k. i 102 k.k. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 02.03.2016 r. Jeżeli natomiast przed tym terminem na

³⁴⁴ A. Zoll, S. Tarapata, Komentarz do art. 104 k.k., [w:] *Kodeks ...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s. 856; Komentarz do art. 104 k.k. *Komentarz...*, J. Majewski (red.), s. 398.

³⁴⁵ Wyrok SN z 08.02.2006 r., III KK 265/05, LEX nr 176052; postanowienia SN: z 19.08.1999 r., I KZP 25/99, OSNKW 1999, nr 9–10, poz. 53; z 05.05.2005 r., V KK 63/05, LEX nr 149655; z 13.11.2007 r., V KK 304/07, LEX nr 340563.

Przedawnienie

podstawie dotychczasowych przepisów, nie nastąpiło przedawnienie, kwestię przedawnienia karalności w zakresie w jakim normuje ją art. 102 k.k. należy oceniać według tego przepisu w brzmieniu obowiązującym od dnia 02.03.2016 r.³⁴⁶.

7.5. Ocena kwestii przedawnienia dokonywana po 30.09.2023 r. musi uwzględniać treść art. 25 noweli z dnia 07.07.2022 r. stanowiącego, że: „Do czynów popełnionych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 o przedawnieniu w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, chyba że termin przedawnienia już upłynął”.

---

³⁴⁶ Wyrok SN z 14.10.2016 r., III KK 366/16, LEX nr 2123259.

Rozdział V.

Zatarcie skazania

1. Uwagi wprowadzające

Zatarcie skazania jest tradycyjną instytucją prawa karnego materialnego obecną w dotychczasowych kodyfikacjach, poczynając od Kodeksu karnego z dnia 11.07.1932 r. (Dz. U. 1932 nr 60, poz. 571). Skazanie ulega zatarciu w sytuacjach określonych przepisami prawa karnego materialnego. Następuje ono na mocy art. 4 § 4 k.k. wówczas, gdy dochodzi do zmiany stanu prawnego w taki sposób, że według nowej ustawy czyn objęty wyrokiem nie jest już zabroniony pod groźbą kary. Nadto ma to miejsce po upływie terminu wskazanego w art. 76 § 1 k.k. oraz terminów z art. 107 k.k. (zob. też art. 108 k.k.). Poza tym zatarcie skazania następuje w związku ze zwolnieniem żołnierza z odbywania kary pozbawienia wolności (art. 336 § 5 k.k.). Może także nastąpić po przeniesieniu żołnierza służby zasadniczej do rezerwy w warunkach art. 337 k.k. oraz na mocy ustawy abolicyjnej³⁴⁷.

2. Skutki zatarcia skazania

2.1. Przepis art. 106 k.k. określa istotę zatarcia skazania i wskazuje jakie wywołuje ono skutki. Zgodnie z tym przepisem z chwilą zatarcia skazania uważa się je za niebyłe; wpis o skazaniu usuwa się z rejestru skazanych. Dotyczy to także samego faktu popełnienia przestępstwa. Zawarte w tym przepisie sformułowanie „uważa się za niebyłe” sugeruje wprowadzenie fikcji prawnej, że do popełnienia przestępstwa, a tym samym do skazania w ogóle nie doszło³⁴⁸. SN uznał, że sformułowanie to oznacza, iż z tym momentem nie dochodzi do wyeliminowania z mocą wsteczną z porządku prawnego wyroku, jako w ogóle niewydanego, oraz do anulowania wywołanych skazaniem skutków (utruty lub ograniczenia praw), a wskazuje na to, że od omawianego momentu skutki te przestają działać na przyszłość, a więc, iż fakt skazania, z chwilą jego zatarcia, nie może rodzić dla skazanego żadnych negatywnych konsekwencji – wobec przywrócenia mu statusu osoby niekaranej³⁴⁹. Dlatego też odwoływanie się przez sąd drugiej instancji do faktu wcześniejszego skazania, które uległo zatarciu z mocy prawa, narusza standard kontroli odwoławczej wynikający także z treści art. 440 k.p.k.³⁵⁰.

2.2. Jednak fakt, że w dacie orzekania za przestępstwo z art. 244 k.k. nastąpiło zatarcie skazania, którym środek karny nałożono, nie oznacza, iż zespół znamion przestępstwa z art. 244 k.k. został zdekompletowany, skoro w czasie popełnienia przestępstwa oskarżony nie stosował się do orzeczonego środka karnego³⁵¹. Poza tym w postępowaniu cywilnym fakt zatarcia skazania nie może usunąć obiektywnie istniejących faktów – a więc nie niweczy ani

---

³⁴⁷ B.J. Stefańska, *Zatarcie skazania*, WK 2014, s. 23.

³⁴⁸ Wyroki SN: z 29.08.2013 r., IV KK 168/13, Prok.i Pr.-wkl. 2013, nr 11, poz. 2; z 13.09.2017 r., SNO 26/17, LEX nr 2401089.

³⁴⁹ Postanowienie SN z 21.08.2012 r., IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3.

³⁵⁰ Wyrok SN z 07.04.2016 r., IV KK 395/15, LEX nr 2038979.

³⁵¹ Postanowienie SN z 28.10.2009 r., I KZP 24/09, OSNKW 2009, nr 12, poz. 105.

popelnionego przestępstwa, ani wydanego wyroku, nie pozbawia też tego wyroku przewidzianego w art. 11 k.p.c. znaczenia³⁵².

2.3. Zachowuje swoją aktualność pogląd SN, że w przypadku zatarcia skazania kary orzeczone w wyroku skazującym objętym zatarciem nie podlegają łączeniu w ramach wyroku łącznego³⁵³.

2.4. W wypadku zatarcia skazania stosownie do treści art. 14 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 24.05.2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym³⁵⁴ dane osobowe osób prawomocnie skazanych za przestępstwa lub przestępstwa skarbowe oraz prawomocnie skazanych za wykroczenia na karę aresztu usuwa się z Rejestru. Czyni się tak również, gdy zarządzenie zatarcia skazania następuje na wniosek skazanego przez sąd w trybie art. 107 § 2 k.k. i na podstawie art. 337 k.k., ewentualnie w drodze ulaskawienia lub na podstawie amnestii.

3. Zmiany w przepisach dotyczących zatarcia skazania w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i ich konsekwencje

Aktualne brzmienie:

Art. 76

§ 1. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem roku od zakończenia okresu próby.

§ 1a. (uchylony).

§ 1b. W wypadku, o którym mowa w § 1, przepis art. 108 stosuje się.

§ 2. Jeżeli wobec skazanego orzeczono grzywnę, środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed ich wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem ich wykonania. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego.

Brzmienie od 15.04.2016 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 76

§ 1. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

§ 1a. W wypadku, o którym mowa w art. 75a, zatarcie skazania następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a.

§ 1b. W wypadkach, o których mowa w § 1 i 1a, przepis art. 108 stosuje się.

§ 2. Jeżeli wobec skazanego orzeczono grzywnę, środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed ich wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem ich wykonania. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego.

³⁵² Wyrok SN z 29.10.2015 r., I CSK 893/14, OSNC 2016, nr 10, poz. 121.

³⁵³ Wyrok SN z 07.03.2012 r., II KK 31/12, Prok.i Pr.-wkł. 2012, nr 6, poz. 15.

³⁵⁴ T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 276 ze zm.

Brzmienie od 01.07.2015 r. do 14.04.2016 r.:

Art. 76

§ 1. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby. W wypadku, o którym mowa w art. 75a, zatarcie skazania następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a. Przepis art. 108 stosuje się.

§ 2. Jeżeli wobec skazanego orzeczono grzywnę, środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed ich wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem ich wykonania.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 76

§ 1. Skazanie ulega zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby.

§ 2. Jeżeli wobec skazanego orzeczono grzywnę lub środek karny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed ich wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem ich wykonania; nie dotyczy to środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5.

3.1. W pierwotnym brzmieniu przepis art. 76 § 1 i 2 k.k. przewidywał, w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, zatarcie skazania z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby, przy czym okres ten ulegał przedłużeniu do momentu wykonania, darowania albo przedawnienia wykonania wymierzonej kary grzywny lub orzeczonego środka karnego (z wyłączeniem środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody).

3.2. Przepis art. 76 k.k. w latach 2015–2016 był dwukrotnie nowelizowany. Artykuł 1 pkt 41 noweli lutowej z 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dniem 01.07.2015 r. do art. 76 § 1 k.k. dodał zdanie drugie: „W wypadku, o którym mowa w art. 75a, zatarcie skazania następuje z upływem okresów przewidzianych w art. 107 § 4 i 4a. Przepis art. 108 stosuje się”. Natomiast do art. 76 § 2 k.k. dodano sformułowanie „przepadek lub środek kompensacyjny” oraz wykreślono zwrot „nie dotyczy to środka karnego wymienionego w art. 39 pkt 5”. Przepis w takim kształcie został zmieniony z dniem 15.04.2016 r. przez art. 7 pkt 9 lit. a–c ustawy z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2016 r. poz. 428), poprzez wykreślenie z § 1 zdania drugiego, oraz zamieszczenie jego treści w § 1a i 1b art. 76 k.k. Nadto § 2 art. 76 k.k. uzupełniono o zdanie drugie: „Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego”.

3.3. Przedstawione zmiany objęły zatarciem skazania sytuację w której, w trakcie postępowania wykonawczego dochodziło do przekształcenia orzeczonej w wyroku kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na określoną formę kary ograniczenia wolności lub grzywnę na zasadach przyjętych w art. 75a k.k., który to przepis został wprowadzony do kodeksu karnego nowelą lutową z 2015 r. Wówczas zatarcie skazania następowało z upływem terminów wskazanych w art. 107 § 4 i 4a k.k. przewidzianych dla skazania na karę ograniczenia wolności albo grzywny.

3.4. Finalny kształt przepisu art. 76 k.k. został nadany przez art. 1 pkt 41 lit. a nowelizacji z 07.07.2022 r.³⁵⁵, która weszła w życie 01.10.2023 r. W jej wyniku wydłużono z sześciu miesięcy do roku termin wskazany w art. 76 § 1 k.k. oraz uchylono art. 76 § 1b k.k., co było wynikiem usunięcia z Kodeksu karnego instytucji zamiany kary o jakiej stanowi art. 75a k.k.

3.5. Do momentu wprowadzenia w 2015 r. zmian do art. 76 § 1 k.k. SN w swoich judykatach niezmiennie przyjmował, że przepis ten jest unormowaniem szczególnym w stosunku do ogólnych rozwiązań zawartych w rozdziale XII Kodeksu karnego, w tym do wyrażonej w art. 108 k.k. zasady jednoczesności zatarcia wszystkich skazań, w przypadku gdy sprawcę skazano za dwa lub więcej nie pozostających w zbiegu realnym przestępstw, ewentualnie gdy sprawca w trakcie biegu okresu koniecznego do zatarcia skazania, ponownie popełnia przestępstwo³⁵⁶. W świetle pierwotnego brzmienia regulacji art. 76 k.k., jeżeli nie doszło do zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej, to fakt, czy sprawca w okresie próby i kolejnych 6 miesięcy popełnił ponownie przestępstwo, nie stał na przeszkodzie zatarciu skazania³⁵⁷. W konsekwencji w stanie prawnym obowiązującym przed 01.07.2015 r. art. 76 § 1 k.k. wyłączał stosowanie art. 108 k.k. jako *lex specialis*.

3.6. Istotną zmianę w tym zakresie wprowadziła nowela lutowa z 2015 r. poprzez dodanie z dniem 01.07.2015 r. do art. 76 § 1 k.k. zdania trzeciego zawierającego klauzulę „przepis art. 108 stosuje się”. W ten sposób ustawodawca wskazał, że art. 76 § 1 k.k. nie stanowi przepisu szczególnego w stosunku do art. 108 k.k., który tym samym również objął swoim zakresem przypadki skazania na kary z warunkowym zawieszeniem ich wykonania³⁵⁸, jak też na kary ograniczenia wolności oraz grzywny orzeczone na podstawie art. 75a § 1 k.k.³⁵⁹. Trzeba jednak również wskazać na inną interpretację, zgodnie z którą SN, analizując przepis art. 76 § 1 k.k. w brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r. do 14.04.2016 r., uznał, że dodanie w art. 76 § 1 k.k. zastrzeżenia o obowiązku stosowania art. 108 k.k., dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy na podstawie art. 75a k.k. sąd zamienił karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne albo na grzywnę³⁶⁰.

3.7. Te wątpliwości wyeliminowała ustawa nowelizująca z dnia 11.03.2016 r., która wprowadzając § 1b do art. 76 k.k. wprost opowiedziała się za szerszym zastosowaniem art. 108 k.k., wskazując jednoznacznie, że dotyczy on wypadków zatarcia skazania przewidzianych w § 1 i 1a art. 76 k.k.

3.8. Dokonane zmiany w art. 76 § 2 k.k. wprowadzone nowelą lutową z 2015 r. uzupełniły dotychczasowe jego brzmienie o dodatkowe przeszkody uniemożliwiające zatarcie skazania, bowiem oprócz konieczności wykonania orzeczonego środka karnego wprowadzono także obowiązek wykonania orzeczeń o przypadku lub środka kompensacyjnym. Natomiast kolejna nowelizacja – z dnia 11.03.2016 r. – dodała do tego przepisu wymóg wykonania środka

³⁵⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 2600.

³⁵⁶ Wyroki SN: z 13.02.2015 r., II KK 194/14, Prok.i Pr.-wkl. 2015, nr 5, poz.5; z 29.08.2013 r., IV KK 168/13, OSNKW 2013, nr 12, poz. 107; z 27.03.2013 r., II KK 60/13, LEX nr 1293205; z 07.04.2010 r., V KK 10/10, LEX nr 583931; z 11.03.2010 r., IV KK 396/09, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 540; z 17.05.2000 r. V KKN 104/00, LEX nr 50954.

³⁵⁷ K. Postulski, *Glosa do wyroku SN z 13.02.2015 r., II KK 194/14*, LEX/el 2015.

³⁵⁸ Komentarz do art. 76 k.k., *Kodeks ...*, J. Majewski (red.), s. 280.

³⁵⁹ S. Tarapata, Komentarz do art. 76 k.k., [w:] *Nowelizacja...*, W. Wróbel (red.), s. 821.

³⁶⁰ Wyrok SN z 12.10.2016 r., V KK 178/16, LEX nr 2142041.

zabezpieczającego. Zmiany te wynikały również z potrzeby dostosowania tego przepisu do sukcesywnie wprowadzanych nowych regulacji prawa karnego materialnego. Chodzi tu o sygnalizowane wyżej ograniczenie środków karnych, wprowadzenie środków kompensacyjnych i przepadku, a także rozszerzenie katalogu środków zabezpieczających i podmiotów, wobec których można orzec te środki.

3.9. Wydłużenie z dniem 01.10.2023 r. z sześciu miesięcy do roku terminu z art. 76 § 1 k.k. stanowi wyraz ogólniejszej tendencji wyrażanej nowelizacją z dnia 07.07.2022 r., jaką jest uczynienie przez ustawodawcę przepisów Kodeksu karnego bardziej restrykcyjnymi. Uchylenie art. 76 § 1b k.k. to z kolei klasyczna zmiana dostosowawcza stanowiąca pochodną uchylecia art. 75a k.k. i wyrażonej w tym przepisie instytucji zamiany kary. Należy jednak w tym kontekście pamiętać o treści art. 26 nowelizacji z dnia 07.07.2022 r., zgodnie z którym „przepis art. 75a ustawy zmienianej w art. 1 stosuje się do spraw, w których postanowienie, chociażby nieprawomocne, o zamianie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na karę ograniczenia wolności albo grzywnę zostało wydane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy (ust. 1). W wypadku zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności albo na grzywnę na podstawie art. 75a ustawy zmienianej w art. 1, zatarcie skazania następuje z upływem okresów wskazanych w art. 107 § 4 i 4a tej ustawy (ust. 2)”.

4. Zmiany dotyczące przepisów regulujących zatarcie skazania na wniosek i z urzędu

Aktualne brzmienie:

Art. 107

§ 1. W razie skazania na karę pozbawienia wolności wymienioną w art. 32 pkt 3 zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 2. Sąd może na wniosek skazanego zarządzić zatarcie skazania już po upływie 5 lat, jeżeli skazany w tym okresie przestrzegał porządku prawnego, a wymierzona kara pozbawienia wolności nie przekraczała 3 lat.

§ 3. W razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 4. W razie skazania na karę ograniczenia wolności zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 3 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 4a. W razie skazania na grzywnę zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem roku od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 5. W razie odstąpienia od wymierzenia kary, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem roku od wydania prawomocnego orzeczenia.

§ 6. Jeżeli orzeczono środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego.

Zatarcie skazania

Brzmienie od 21.03.2015 r. do 30.09.2023 r.:

Art. 107

§ 1. W razie skazania na karę pozbawienia wolności wymienioną w art. 32 pkt 3 lub karę 25 lat pozbawienia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 2. Sąd może na wniosek skazanego zarządzić zatarcie skazania już po upływie 5 lat, jeżeli skazany w tym okresie przestrzegał porządku prawnego, a wymierzona kara pozbawienia wolności nie przekraczała 3 lat.

§ 3. W razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od uznania jej za wykonaną, od darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 4. W razie skazania na karę ograniczenia wolności zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 3 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 4a. W razie skazania na grzywnę zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem roku od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 5. W razie odstąpienia od wymierzenia kary, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem roku od wydania prawomocnego orzeczenia.

§ 6. Jeżeli orzeczono środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania. Zatarcie skazania nie może nastąpić również przed wykonaniem środka zabezpieczającego.

Brzmienie do 20.03.2015 r.:

Art. 107

§ 1. W razie skazania na karę pozbawienia wolności wymienioną w art. 32 pkt 3 lub karę 25 lat pozbawienia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 2. Sąd może na wniosek skazanego zarządzić zatarcie skazania już po upływie 5 lat, jeżeli skazany w tym okresie przestrzegał porządku prawnego, a wymierzona kara pozbawienia wolności nie przekraczała 3 lat.

§ 3. W razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od uznania jej za wykonaną, od darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania.

§ 4. W razie skazania na grzywnę albo karę ograniczenia wolności, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem 5 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania; na wniosek skazanego sąd może zarządzić zatarcie skazania już po upływie 3 lat.

§ 5. W razie odstąpienia od wymierzenia kary, zatarcie skazania następuje z mocy prawa z upływem roku od wydania prawomocnego orzeczenia.

§ 6. Jeżeli orzeczono środek karny, zatarcie skazania nie może nastąpić przed jego wykonaniem, darowaniem albo przedawnieniem jego wykonania, z zastrzeżeniem art. 76 § 2.

4.1. Nowela lutowa z 2015 r. przepisem art. 1 pkt 63 wprowadziła także zmiany do art. 107 k.k. określającego terminy zatarcia skazania. Zmiany te stosownie do art. 29 ust. 1 ustawy nowelizującej weszły w życie z dniem 21.03.2015 r. Zmieniono § 4 art. 107 k.k.

odnoszący się wyłącznie do kary ograniczenia wolności i skrócono termin zatarcia skazania z 5 lat do 3 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania. Jednocześnie z przepisu tego wykreślono zwrot: „na wniosek skazanego sąd może zarządzić zatarcie skazania już po upływie 3 lat”. Nadto dodano § 4a, którym skrócono okres zatarcia skazania na karę grzywny z 5 lat do roku. Z kolei w art. 107 § 6 k.k., z uwagi na potrzebę ujednolicenia uregulowań kodeksowych, uzupełniono zestaw przeszkód do zatarcia skazania o przepadek, środki kompensacyjne i środki zabezpieczające, nawiązując w ten sposób także do zmian wprowadzonych w art. 76 § 2 k.k.

4.2. Zmiana w art. 107 k.k. dokonana przez art. 1 pkt 39 lit. a nowelizacji z 07.07.2022 r. sprowadza się do usunięcia z treści art. 107 § 1 k.k. zwrotu: „lub karę 25 lat pozbawienia wolności”. Jest to zmiana klasycznie dostosowawcza, stanowiąca pochodną eliminacji kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar. Trzeba przy tym pamiętać, że zgodnie z art. 22 nowelizacji z 07.07.2022 r. „kara, o której mowa w art. 32 pkt 4 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym [25 lat pozbawienia wolności – przyp. D.K.], orzeczona przed lub po wejściu w życie niniejszej ustawy, od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 ustawy zmienianej w art. 1, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności”.

4.3. Artykułem 1 pkt 39 lit. b nowelizacji z 07.07.2022 r. usunięto z treści art. 107 § 3 k.k. zwrot: „uznania jej za wykonaną, od”. Ta ostatnia zmiana ogranicza zakres sytuacji skutkujących zatarciem skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności i stanowi konsekwencję modyfikacji treści art. 80 § 3 k.k. obecnie wskazującego, że w razie warunkowego zwolnienia z kary dożywotniego pozbawienia wolności okres próby trwa dożywotnio. Wobec tego przyjęć należy, że w odniesieniu do tej kary nie mogła zaktualizować się przesłanka zatarcia skazania w postaci „uznania kary za wykonaną”. Stąd też powyższa zmiana w treści art. 107 § 3 k.k. dokonana z dniem 01.10.2023 r.

4.4. Zaprezentowane zmiany art. 76 § 2 k.k. i art. 107 § 2 k.k., które weszły w życie odpowiednio 01.07. i 21.03.2015 r. prowadzą do wniosku, że przepisy te w przeciwieństwie do poprzednich regulacji przewidują te same przeszkody uniemożliwiające zatarcie skazania, co spowodowało, że art. 76 § 2 k.k. utracił swój szczególny charakter w odniesieniu do przepisu ogólnego – art. 107 § 6 k.k., dlatego ustawodawca zdecydował się na wykreślenie z art. 107 § 6 k.k. sformułowania „...z zastrzeżeniem art. 76 § 2...”³⁶¹.

4.5. W przeciwieństwie do stanu prawnego sprzed 21.03.2015 r. obecnie przepis art. 107 § 4 k.k. nie przewiduje zarządzenia przez sąd zatarcia skazania na karę ograniczenia wolności lub grzywnę na wniosek skazanego. Zapewne wynika to z faktu wydatnego skrócenia terminów zatarcia skazania w przypadku tych rodzajów kar, które uczyniło zbędnym utrzymanie przepisu pozwalającego na złożenie takiego wniosku po upływie 3 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania. Natomiast zachowano możliwość złożenia przez skazanego wniosku o zatarcie skazania po upływie 5 lat w odniesieniu do kary nie przekraczającej 3 lat pozbawienia wolności (art. 107 § 2 k.k.).

³⁶¹ Komentarz do art. 76 k.k., *Kodeks ...*, J. Majewski (red.), s. 281.

5. Terminy zatarcia skazania

W świetle przedstawionych wyżej zmian Kodeksu karnego terminy zatarcia skazania kształtują się w sposób następujący:

- dziesięć lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania w razie skazania na karę pozbawienia wolności od miesiąca do 30 lat (art. 107 § 1 k.k.), przy czym termin ten ulega wydłużeniu do czasu wykonania, darowania albo przedawnienia wykonania orzeczonego środka karnego, przypadku, środka kompensacyjnego lub środka zabezpieczającego (art. 107 § 6 k.k.); jednocześnie w razie skazania za dwa lub więcej nie pozostających w zbiegu realnym przestępstw zatarcie skazania może nastąpić wyłącznie w odniesieniu do wszystkich orzeczeń dotyczących konkretnego sprawcy (art. 108 k.k.).
- dziesięć lat od darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania w razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 107 § 3 k.k.), przy czym termin ten ulega wydłużeniu we wskazanych wyżej przypadkach, o których mowa w art. 107 § 6 k.k. i w art. 108 k.k.,
- trzy lata w razie skazania na karę ograniczenia wolności, przy czym termin ten ulega wydłużeniu w przypadkach, o których mowa w art. 107 § 6 k.k. i w art. 108 k.k.,
- rok w razie skazania na karę grzywny, przy czym termin ten ulega wydłużeniu w przypadkach, o których mowa w art. 107 § 6 k.k. i w art. 108 k.k.,
- rok od wydania prawomocnego orzeczenia o odstąpieniu od wymierzenia kary w przypadkach wskazanych w ustawie (art. 107 § 5 k.k.), przy czym termin ten ulega wydłużeniu gdy orzeczono środek karny, przepadek i środek kompensacyjny (w art. 107 § 6 k.k. w zw. z art. 61 k.k.) oraz w przypadku, o którym mowa w art. 108 k.k.,
- rok od zakończenia okresu próby, w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeśli nie nastąpiło zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonyj w terminie określonym w art. 75 § 4 k.k., przy czym termin ten ulega wydłużeniu w przypadkach wskazanych w art. 76 § 2 k.k. i art. 108 k.k.³⁶²

6. Wpływ na terminy zatarcia skazania zasady jednoczesnego zatarcia wszystkich skazań oraz wykonywania środków karnych, przypadku, środków kompensacyjnych i środków zabezpieczających

6.1. SN trafnie w postanowieniu z 23.03.2010 r., III KK 339/09, sformułował zasadę, że bieg okresów wskazanych w art. 107 k.k. (po zmianach również w art. 76 k.k.) decydujących o zatarciu skazania z mocy prawa lub uprawniających do zatarcia skazania w drodze orzeczenia sądu, nie może być liczony odrębnie dla poszczególnych wyroków, dotyczących sprawcy skazanego za dwa lub więcej przestępstw niepozostających w zbiegu. Bieg tych okresów rozpoczyna się w takiej sytuacji od daty wykonania, darowania lub przedawnienia wykonania

³⁶² Wyrok SN z 08.11.2016 r., V KK 265/16, LEX nr 2148674.

kary orzeczonej ostatnim, dotyczącym sprawcy wyrokiem, a zatarcie skazania może nastąpić wyłącznie w odniesieniu do wszystkich wyroków dotyczących konkretnego sprawcy³⁶³.

6.2. Przepis art. 107 k.k. nie przewiduje terminu zatarcia skazania dla kary 20 lat pozbawienia wolności, która mogła być orzeczona jako kara łączna w oparciu o przepis art. 86 § 1 k.k., w brzmieniu obowiązującym od dnia 01.07.2015 r. do dnia 30.09.2023 r. Nie można jednak uznać, że takie rozwiązanie jest następstwem luki technicznej, ponieważ terminy zatarcia o których mowa w art. 107 k.k., implikowane są skazaniem na konkretną karę w ramach wyroku jednostkowego, odnoszącego się do konkretnego czynu, przy uwzględnieniu wagi tego czynu ocenianego w kontekście dyrektyw wymiaru kary określonych w art. 53, art. 54 i art. 56 k.k.

6.3. Gdy sąd orzeka karę łączną w wyroku skazującym (art. 568a pkt 1 k.p.k.), wymiar tej kary ma bezpośredni wpływ na termin zakończenia jej wykonywania, od którego należy liczyć termin zatarcia skazania, za czyny jednostkowe, przy jednoczesnym uwzględnieniu dyspozycji art. 108 k.k.

6.4. Szczególna sytuacja wystąpi, gdy w razie skazania w warunkach określonych w art. 93c pkt 2–5 dojdzie również do orzeczenia jednego z środków zabezpieczających wskazanych w art. 93a k.k. Zasadą jest, że środki zabezpieczające, których czasu nie określa się z góry, stosuje się po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu (art. 93d § 1, 3, 5 k.k.). Dlatego w przypadku takiego skazania termin jego zatarcia będzie uzależniony od wykonania środka zabezpieczającego. Uchyła go sąd, który kontroluje wykonywanie środka zabezpieczającego, gdy uzna, że dalsze jego stosowanie nie jest już konieczne. Wprawdzie fakt wykonywania środka zabezpieczającego nie ma znaczenia dla rozpoczęcia biegu terminu zatarcia skazania, ponieważ termin ten otwiera się z mocy prawa od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania, jednak stosowanie takiego środka wpływa na wydłużenie terminu zatarcia skazania, ponad terminy przewidziane w art. 76 k.k. i art. 107 k.k. Należy jednocześnie podzielić pogląd, że środek zabezpieczający uznaje się za wykonany dopiero wówczas, gdy nie później niż w ciągu 3 lat od jego uchylenia, nie zostanie w trybie art. 93d § 6 k.k. ponownie orzeczony ten sam środek zabezpieczający lub inny środek, o którym mowa w art. 93a § 1 pkt 1–3 k.k.³⁶⁴.

6.5. W wymiarze praktycznym, zatarcie skazania na karę pozbawienia wolności może być wykluczone w razie jednoczesnego orzeczenia tytułem środka zabezpieczającego pobytu w zakładzie psychiatrycznym, w sytuacji gdy jego uchylenie z powodu konieczności dalszego stosowania tego środka ze względu na szczególne przyczyny zdrowotne leżące po stronie skazanego może okazać się niemożliwe, a tym samym prowadzi do dożywotniego wykonywania tego środka i trwałego funkcjonowania przeszkody zatarcia skazania przewidzianego w art. 107 § 6 k.k.

6.6. Ustawodawca przewidział wyłączenie zatarcia skazania w stosunku do osoby skazanej na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli pokrzywdzony był małoletnim poniżej lat 15 (art. 106a k.k.). Przepis ten został wprowadzony do Kodeksu karnego z dniem 26.09.2005 r. przez art. 1 pkt 14 ustawy z dnia 27.07.2005 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 163, poz.1363).

³⁶³ LEX nr 577208.

³⁶⁴ M. Pyrca-Górowska, Komentarz do art. 93d k.k., [w:] *Kodeks...*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), s.783.

6.7. Z dniem 01.07.2015 r. art. 1 pkt 44 lit. b noweli lutowej z 2015 r. wprowadził do Kodeksu karnego art. 84 § 2a, który pozwala sądowi na uznanie każdego środka karnego orzeczonego dożywotnio za wykonany, jeżeli skazany przestrzegał porządku prawnego i nie zachodzi obawa ponownego popełnienia przestępstwa podobnego do tego, za które orzeczono środek karny, a środek karny był w stosunku do skazanego wykonywany przynajmniej przez 15 lat. Zmiana ta daje zatem sądom szersze możliwości stosowania przepisów dotyczących zatarcia skazania, także w zakresie środków karnych orzekanych dożywotnio (zob. art. 42 § 3 i § 4 k.k.; art. 41 § 1a i § 1b k.k.). Natomiast nie dotyczy ona sytuacji, w której faktyczne wykonywanie środka zabezpieczającego prowadzi do jego dożywotniego stosowania. Należy podkreślić, że dożywotnie stosowanie środka karnego, o ile nie znajduje zastosowania art. 84 § 2a k.k., czy też środka zabezpieczającego, prowadzi do sytuacji, w której jedno skazanie na karę pozbawienia wolności uniemożliwia zatarcie kolejnych skazań z uwagi na treść art. 108 k.k., albowiem przepis ten stanowi, że w takim wypadku dopuszczalne jest tylko jednoczesne zatarcie wszystkich skazań. Nadto sądy orzekające w kolejnych sprawach jednostkowych tego samego oskarżonego nie mogą zawieszać wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, albowiem jednym z warunków takiego orzeczenia jest niekaralność sprawcy w czasie popełnienia przestępstwa na karę pozbawienia wolności (art. 69 § 1 k.k.). Ten sam warunek dotyczy zawieszania wykonania kary łącznej pozbawienia wolności orzekanej wyrokiem łącznym (art. 89 § 1 k.k.).

7. Zatarcie skazania w kontekście wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej

7.1. Zmiana w postaci uchylenia z dniem 01.07.2015 r. przez art. 1 pkt 64 ustawy nowelizującej z dnia 20.02.2015 r. art. 107a k.k., regulującego stosowanie przepisów o zatarciu skazania przez sąd innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej zgodnie z prawem państwa, w którym to skazanie nastąpiło, ma charakter techniczno-legislacyjny³⁶⁵, ponieważ unormowanie to, z mocy art. 1 pkt 65 wskazanej ustawy nowelizującej, zostało przeniesione do art. 114a § 2 pkt 2 k.k. (zob. szersze uwagi dotyczące tego unormowania zamieszczone w rozdziale VI niniejszego komentarza).

7.2. Trzeba w tym miejscu jedynie zauważyć, że zgodnie z art. 114a § 2 pkt 2 k.k. do zatarcia takiego skazania nie ma zastosowania art. 108 k.k., co stanowi logiczną konsekwencję przyjętej zasady stosowania w tym układzie procesowym ustawy obowiązującej w miejscu skazania.

8. Stosowanie przepisów prawa międzyczasowego

8.1. Nowela lutowa z 2015 r. w odniesieniu do wprowadzonych przez nią zmian w przepisach dotyczących zatarcia skazania wyłączyła stosowanie art. 4 § 1 k.k. Według zasad przewidzianych w art. 21 tej noweli, w przypadku skazania prawomocnym wyrokiem wydanym przed dniem jej wejścia w życie stosuje się przepisy Kodeksu karnego obowiązujące w przedmiocie zatarcia skazania po wejściu w życie noweli lutowej z 2015 r., chyba że okres zatarcia

³⁶⁵ Komentarz do art. 107a k.k., *Kodeks ...*, J. Majewski (red.), s. 404.

skazania upłynął przed dniem jej wejścia w życie. Jeżeli jednak według przepisów w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą okres zatarcia skazania upłynąłby przed dniem jej wejścia w życie, zatarcie skazania następuje z dniem wejścia w życie noweli lutowej z 2015 r.³⁶⁶. Taka sytuacja mogłaby wystąpić w przypadku skazania na karę grzywny lub ograniczenia wolności z uwagi na skrócenie okresów zatarcia w przypadku skazania na tego rodzaju kary (art. 107 § 4 i 4a k.k.).

8.2. W świetle kolejnej zmiany art. 76 k.k. wprowadzonej z dniem 15.04.2016 r., należy stwierdzić, że nowela marcowa z 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw nie zawierała szczególnej regulacji intertemporalnej odnoszącej się wprost do skutków uzupełnienia art. 76 § 2 k.k. o środek zabezpieczający, którego wykonywanie wpływa na wydłużenie okresu zatarcia skazania przewidzianego w art. 76 § 1 k.k. Nie zamieszczono bowiem w noweli marcowej z 2016 r. odpowiednika art. 21 noweli lutowej z 2015 r., jednocześnie nie uchylono stosowania tego przepisu, który ze względu na datę jego wejścia w życie ma zastosowanie tylko do zmian, które weszły w życie z dniem 01.07.2015 r.

8.3. W związku z tym, gdy po 01.07.2015 r. doszło do skazania prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz zastosowania środka zabezpieczającego, np. w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu (art. 93a § 1 pkt 1 k.k.), to po wejściu w życie noweli marcowej z 2016 r., tj. od dnia 15.04.2016 r., przy analizie według jakiego brzmienia art. 76 k.k. należy oceniać czy doszło do zatarcia skazania, miał zastosowanie art. 4 § 1 k.k.

8.4. W rozważanym wyżej układzie temporalnym, jeżeli wykonywanie środka zabezpieczającego doprowadziło do wydłużenia terminu zatarcia skazania, względniejsza była ustawa obowiązująca przed 15.04.2016 r., ponieważ wówczas zastosowanie środka zabezpieczającego obok kary pozbawienia wolności nie miało wpływu na termin zatarcia skazania. Natomiast w pozostałych wypadkach określonych w art. 76 § 1a, § 1b k.k. oraz § 2, z wyłączeniem zdania drugiego tego przepisu, które w ich w pierwotnym brzmieniu (art. 76 § 1 i 2 d. k.k.) weszły w życie z dniem 01.07.2015 r., znalazła zastosowanie norma kolizyjna zawarta w treści art. 21 noweli lutowej z 2015 r.

8.5. Nowelizacja z dnia 07.07.2022 r. nie zawiera, za wyjątkiem unormowania odnoszącego się do sfery zatarcia skazania wynikającego z zastosowania unormowania art. 75a k.k. (art. 26 ust. 2 nowelizacji) szczególnych przepisów intertemporalnych dotyczących materii zatarcia skazania. Wobec powyższego w tym zakresie zastosowanie będzie miał tutaj art. 4 § 1 k.k.

---

³⁶⁶ Wyrok SN z 08.11.2016 r., V KK 265/16, LEX nr 2148674.

Rozdział VI.

Zmiany dotyczące zasady ochronnej bezwzględnej (art. 112 k.k.), polska jurysdykcja karna w wypadku popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej (art. 112a k.k.) oraz konsekwencje wynikające ze skazania przez sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej (art. 114a k.k.)

1. Uwagi wprowadzające

1.1. Artykuł 112 k.k. wyraża zasadę ochronną bezwzględną (nieograniczoną), określaną także jako zasada narodowości przedmiotowej nieograniczonej w postaci bezwzględnej (obostrzonej). Zgodnie z tą zasadą polska ustawa karna znajduje zastosowanie do takich przestępstw popełnionych poza terytorium RP, które w sposób szczególny godzą w polskie interesy. Komentowany przepis wymienia pięć kategorii przestępstw, za które sprawca, niezależnie od swojego obywatelstwa, ponosi odpowiedzialność na podstawie prawa polskiego bez względu na przepisy obowiązujące w miejscu ich popełnienia. Bezwzględny charakter stosowania polskiej ustawy karnej, czyli jej „obostrzenie” wiążące się z analizowaną zasadą w jej ujęciu przyjętym w art. 112 k.k. przejawia się w tym, że znajduje ona zastosowanie niezależnie od obywatelstwa sprawcy czynu zabronionego popełnionego poza terytorium RP oraz przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa (nie ma tu wymogu podwójnej przestępności/podwójnej karalności)³⁶⁷. Uzasadnienie polskiej jurysdykcji karnej zasadą ochronną bezwzględną wiąże się z dążeniem do ochrony dóbr prawnych o szczególnie istotnym znaczeniu dla polskiego porządku prawnego, w które godzą czyny popełnione poza terytorium RP³⁶⁸. *Ratio* tak daleko idącego rozszerzenia zakresu polskiej jurysdykcji karnej jest ochrona fundamentalnych interesów RP poza jej granicami, niezależnie od obywatelstwa sprawcy oraz niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, które nie są stanowione w celu ochrony dóbr prawnych istotnych z polskiej perspektywy³⁶⁹.

1.2. Obowiązki zasady określonej w art. 112 k.k. powoduje, że w wypadku popełnienia za granicą przez obywatela polskiego, cudzoziemca lub bezpaństwowca któregośkolwiek z przestępstw wskazanych w tym przepisie nie jest potrzebne spełnienie wymogu podwójnej

³⁶⁷ Por. J. Raglewski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*. t. 1. *Komentarz do art. 53–116*, W. Wróbel, A. Zoll (red.), Warszawa 2016, s. 896–897.

³⁶⁸ Zob. także W. Wróbel, A. Zoll, [w:] *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2012, s. 146.

³⁶⁹ Wskazuje na to A. Wąsek, *Zakres obowiązywania ustawy karnej polskiej wobec cudzoziemców*, [w:] *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie kare przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska) Poznań 24–27 czerwca 1999 roku*, A. J. Szwarz (red.), Poznań 2000, s. 36; Por. także J. Raglewski, *Kodeks karny...*, s. 897.

karalności czynu. W zakresie, w jakim art. 112 k.k. odnosi się do osób mających obywatelstwo polskie, przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 109 k.k. stanowiącego o zasadzie narodowości podmiotowej (określanej także jako zasada personalna lub zasada obywatelstwa) w związku z art. 111 § 1 k.k., z których to przepisów wynika, że popełnienie przestępstwa przez obywatela polskiego poza terytorium RP uruchamia polską jurysdykcję krajową pod warunkiem, że czyn popełniony za granicą jest uznawany za przestępstwo także przez ustawę obowiązującą w miejscu jego popełnienia; w wypadkach, o których stanowi komentowany przepis wystarczające jest, że czyn popełniony przez obywatela polskiego za granicą stanowi przestępstwo według przepisów prawa polskiego. W odniesieniu do osób nieposiadających obywatelstwa polskiego (obywateli państw obcych oraz bezpaństwowców) art. 112 k.k. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 110 § 1 k.k., z którego wynika zasada narodowości przedmiotowej ograniczonej, w związku z art. 111 § 1 k.k. Ze wskazanych powyżej przepisów wynika, że polska jurysdykcja karna aktualizuje się wówczas, gdy cudzoziemiec popełnił za granicą czyn skierowany przeciwko interesom RP, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej, polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym, pod warunkiem spełnienia wymogu podwójnej karalności. Przestępstwa wymienione w art. 112 k.k. należą do szerszej kategorii „przestępstw przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej”, co do których odpowiedzialność obywateli państw obcych oraz bezpaństwowców za przestępstwo popełnione za granicą jest realizowana bez potrzeby spełnienia wymogu podwójnej karalności. W wypadku zatem, gdy chodzi o popełnione przez cudzoziemca przestępstwa przeciwko interesom RP innym niż wymienione w art. 112 k.k., wymagane jest spełnienie przesłanki podwójnej karalności, a w sytuacji, gdy przestępstwo należy do jednej z pięciu kategorii wymienionych w art. 112 k.k., wymóg ten nie obowiązuje.

1.3. Artykuł 112a k.k. przewiduje, że niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej, jeżeli czyn ten na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wywołał lub mógł wywołać skutek naruszający interes państwa w zakresie ochrony niepodległości, integralności terytorialnej, bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, obronności, polityki zagranicznej, pozycji międzynarodowej lub potencjału naukowego lub gospodarczego.

1.4. Celem uregulowania wynikającego z art. 112a k.k. zdaje się być dążenie do rozszerzenia zakresu zasady ochronnej bezwzględnej. W materiałach wytworzonych w związku z procesem legislacyjnym³⁷⁰, w ramach którego uchwalona została ustawa z dnia 17.08.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁷¹, mocą której do Kodeksu karnego dodano jednostkę redakcyjną oznaczoną jako art. 112a k.k., *ratio* tego uregulowania nie poświęcono wszakże uwagi. Jego niedoskonałe ujęcie redakcyjne sprawia, że ustalenie znaczenia tego przepisu nasuwa trudności, co powoduje, że jego konstytucyjność

³⁷⁰ Por. druk 3232 oraz druk 3232-A/Sejm IX kadencji, dostępne na stronie internetowej <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3232>[dostęp: 04.05.2024].

³⁷¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 1834; dalej także jako: ustawa nowelizująca z 2023 r.

już tylko w kontekście zasady prawidłowej legislacji wynikającej z art. 2 Konstytucji RP, jest wątpliwa³⁷².

1.5. Zgodnie z art. 114a k.k. prawomocny wyrok skazujący wydany w innym państwie członkowskim UE, co do zasady pociąga za sobą dla oskarżonego takie same konsekwencje, jakie wywołuje uprzednie skazanie przez sąd polski. Artykuł 114a k.k. został dodany do Kodeksu karnego ustawą z dnia 20.01.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy³⁷³, co wiązało się z koniecznością implementacji do polskiego porządku prawnego decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW z dnia 24.07.2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej³⁷⁴. Celem wskazanej powyżej decyzji ramowej oraz implementującego ją art. 114a k.k. jest zrównanie skutków orzeczeń skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich UE z tymi, jakie dla oskarżonego/skazanego w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce pociąga za sobą prawomocny wyrok skazujący pochodzący od sądu polskiego. Artykuł 114a k.k. opiera się na zasadzie wzajemnego uznawania orzeczeń obcych, w której istotę wpisana jest akceptacja odmienności pomiędzy poszczególnymi systemami prawnymi i zaufanie do orzeczeń pochodzących od obcych organów wymiaru sprawiedliwości³⁷⁵. Zasada wzajemnego uznawania wyrosła z założenia wspólnej dla wszystkich państw członkowskich UE „bazy”, jaką stanowią standardy ochrony praw człowieka, wyznaczone przez wiążącą je wszystkie Europejską Konwencję Praw Człowieka, co zapobiega rażącym odmiernościom poziomu ich ochrony w poszczególnych państwach. Aktualnie minimalną zbieżność standardu praw i wolności w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi UE wyznacza także Karta Praw Podstawowych UE, której moc wiążącą nadał traktat lizboński, podpisany 13.12.2007 r., a obowiązujący od 01.12.2009 r.³⁷⁶. Zgodnie z motywem szóstym preambuły decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, w odróżnieniu od karnoprosesowych instrumentów, na podstawie których realizowana jest współpraca w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi UE, celem tej decyzji ramowej nie jest wykonywanie w jednym państwie członkowskim orzeczeń sądowych wydanych w innych państwach członkowskich. Chodzi tu o wyznaczenie standardu wspólnego w zakresie skutków, jakie orzeczenia skazujące państw członkowskich UE wywołują w późniejszych postępowaniach karnych prowadzonych w innych państwach członkowskich; skutki te mają być, co do zasady takie same, jakie wywołują „wewnątrz krajowe” wyroki skazujące. Stosownie do art. 3 ust. 1 wskazanej decyzji

³⁷² Zwrócono na to notabene uwagę w piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich z 19.07.2023 r., nr II.510.565.2023.PZ skierowanym do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP oraz do Przewodniczącego Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP. Dokument w zbiorach autorki.

³⁷³ Dz. U. Nr 48, poz. 245; dalej: ustawa nowelizująca z 2011 r.

³⁷⁴ Dz. Urz. UE L 220 z 15.08.2008 r., s. 32; dalej: decyzja ramowa Rady 2008/675/WSiSW. Co do *ratio* tej decyzji ramowej zob. bliżej B. Nita-Światłowska, *Nakaz uwzględnienia w postępowaniu karnym wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej*, EPS 2017, nr 11, s. 20 i n.

³⁷⁵ Bliżej na temat zasady wzajemnego uznawania zob. I. Bentekas, *The principle of mutual recognition in EU criminal law*, „European Law Review” 2007, nr 3, s. 265–285; M. Böse, *Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung in der transnationalen Strafrechtspflege in der EU*, [w:] *Fragmentarisches Strafrecht. Beiträge zum Strafrecht, Strafprozessrecht und zur Strafrechtsvergleichung. Festschrift für Manfred Mainwald*, C. Momsen, R. Bloy, P. Reckow (red.), Frankfurt am Main 2003, s. 236 i n.

³⁷⁶ Dz. Urz. UE z 30.03.2010 r., C 83/389.

ramowej, „każde państwo członkowskie UE jest zobowiązane dopilnować, aby w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko osobie uwzględnione zostały uprzednie wyroki skazujące, zapadłe wobec tej samej osoby w innych państwach członkowskich UE i dotyczące innych zdarzeń – które to wyroki są znane dzięki stosownym instrumentom wzajemnej pomocy prawnej lub instrumentom wymiany informacji pochodzących z rejestrów karnych – w zakresie, w jakim zgodnie z prawem krajowym uwzględniane są uprzednie krajowe wyroki skazujące oraz by wiązały się z nimi skutki prawne równoważne skutkom wiążącym się z uprzednimi krajowymi wyrokami skazującymi”. Motyw trzeci preambuły wskazanej powyżej decyzji ramowej stanowi, że jej celem „jest nałożenie na państwa członkowskie minimalnego obowiązku uwzględniania wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich”, przy czym „decyzja ramowa nie powinna pozbawiać państw członkowskich możliwości uwzględniania – zgodnie z ich prawem krajowym i stosownie do posiadanych informacji – na przykład ostatecznych decyzji wydanych przez organy administracyjne, od których można się odwołać do sądów właściwych w sprawach karnych, które uznają daną osobę za winną popełnienia przestępstwa lub czynu podlegającego karze zgodnie z prawem krajowym jako naruszenie norm prawnych”.

1.6. Z perspektywy powinności wynikającej z art. 114a k.k. irrelevantna jest kwestia obywatelstwa oskarżonego; nakaz uwzględnienia wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE odnosi się zarówno do obywateli polskich, jak i do osób niemających obywatelstwa polskiego, w tym także takich, które nie są obywatelami któregośkolwiek z państw członkowskich UE.

1.7. Zważywszy na to, że państwa członkowskie nie przystąpiły do Unii Europejskiej w tym samym czasie, w kontekście analizowanego uregulowania pojawia się wątpliwość co do tego, czy z perspektywy nakazu wynikającego z art. 114a § 1 k.k. istotne jest to, aby państwo, w którym zapadło prawomocne orzeczenie skazujące relewantne z perspektywy postępowania karnego toczącego się w Polsce w czasie, w którym to orzeczenie zostało wydane/stało się prawomocne, należało do UE. W tej kwestii V. Konarska-Wrzosek, bez bliższego jednak uzasadnienia, wyraziła pogląd, że chodzi tu o państwo będące członkiem UE „w dacie wydania i uprawomocnienia się wyroku skazującego”³⁷⁷. Właściwa byłaby tu odmienna wykładnia. W decyzji ramowej Rady Nr 2009/315/WSiSW, a w konsekwencji także w przepisach Kodeksu karnego brak jest przepisu o charakterze intertemporalnym, który ograniczałby nakaz stosowania zawartych tam uregulowań kryterium czasu przystąpienia do UE. Problem konieczności uwzględnienia wcześniejszego judykatu zapadłego w innym państwie członkowskim UE pojawia się dopiero wtedy, gdy w innym państwie członkowskim toczy się kolejne postępowanie przeciwko temu samemu oskarżonemu, którego przedmiotem jest kwestia jego odpowiedzialności za inny czyn aniżeli ten, który został wcześniej prawomocnie osądzony. Jak już bowiem wskazano powyżej, ocena, czy spełnione są przesłanki uwzględnienia w postępowaniu karnym wcześniejszego orzeczenia skazującego zapadłego za granicą należy do tego państwa członkowskiego UE, w którym toczy się kolejne postępowanie karne przeciwko temu samemu oskarżonemu. Uregulowania zawarte w decyzji ramowej, które ze względu na sygnalizowany już powyżej nakaz proeuropejskiej interpretacji przepisów, które ją implementują, muszą być wzięte pod uwagę przy wykładni art. 114a k.k., wskazują zaś, że

³⁷⁷ Zob. V. Konarska-Wrzosek [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrzosek (red.), Warszawa 2016, s. 571.

z perspektywy państwa członkowskiego UE, w którym toczy się kolejne postępowanie karne relewantne jest tylko to, czy państwo, w którym zapadł wcześniejszy wyrok skazujący tego samego sprawcę aktualnie jest państwem członkowskim UE³⁷⁸.

1.8. Artykuł 114a k.k. odnosi się wyłącznie do prawomocnych orzeczeń skazujących zapadłych w państwach członkowskich UE, nie obejmuje natomiast orzeczeń zapadłych w innych państwach obcych. Nie sposób podzielić stanowiska, że art. 114a k.k. nie może być postrzegany jako przeszkoda dla możliwości wywodzenia analogicznych skutków prawnych z prawomocnego orzeczenia skazującego wydanego przez sąd państwa niebędącego członkiem UE³⁷⁹. Warto tu odnotować, że na długo przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, SN w uchwale z 24.04.1975 r., VI KZP, 59/74³⁸⁰, zajął stanowisko, że możliwe jest uwzględnienie faktu skazania za granicą oraz orzeczenia i wykonania tam kary pozbawienia wolności dla celów ustalenia recydywy. Wskazał mianowicie, że odbycie za granicą co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności, na którą sprawca został tam skazany za czyn stanowiący przestępstwo według przepisów polskiej ustawy karnej, stanowi podstawę do przyjęcia powrotu do przestępstwa w rozumieniu art. 60 § 1 k.k. przy spełnieniu pozostałych wymagań tego przepisu. W konsekwencji w powołanym powyżej orzeczeniu SN uznał, że w przypadku, gdy polski sąd uzyskuje informację o uprzednim skazaniu osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne i spełnione są warunki powrotu do przestępstwa określone w art. 64 § 1 k.k., wówczas okoliczność ta może podlegać uwzględnieniu w podstawie skazania. Podkreślając incydentalny charakter przedstawionego stanowiska SN, należy stwierdzić, że zgodnie z wyrażoną w art. 7 Konstytucji RP zasadą legalizmu: „Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”. Nakaz wyrażony w powołanym powyżej przepisie odnosi się m.in. do władzy sądowniczej, a oznacza powinność organu władzy publicznej przestrzegania wszystkich przepisów, niezależnie od ich usytuowania w systemie źródeł prawa, które określają ich uprawnienia lub obowiązki. Organy władzy publicznej, w tym w szczególności sądy, muszą zatem stosować się do nakazów i zakazów wynikających z przepisów regulujących ich kompetencje³⁸¹. Z konstytucyjnej zasady legalizmu wynika zatem, że sądy nie mogą podejmować działań bez podstawy prawnej, ani unikać wykonywania kompetencji, jeżeli wiążące normy prawne nakładają na nie określone obowiązki³⁸². Ze względu na brzmienie art. 7 Konstytucji sąd polski nie ma możliwości uwzględniania wyroku

³⁷⁸ Warto tu odnotować, że analogiczne stanowisko w kontekście problemów temporalnych związanych z art. 54 konwencji wykonawczej z Schengen z 19.06.1990 r. dotyczącej stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach (Dz. Urz. WE z 2000 r. L 239, s. 19; polskie wyd. specj. Dz. Urz. UE, rozdz. 19, t. 2, s. 9; dalej jako: konwencja z Schengen) wynikających z tego, że poszczególne państwa członkowskie UE nie zostały nią związane w tym samym czasie zajął TSUE w wyroku z 09.03.2006 r. w sprawie C-436/06 *postępowanie karne przeciwko Leopoldowi Henriemu Van Esbroeckowi*. Bliżej zob. B. Nita, *Rozstrzygnięcie problemów wiążących się z kolizją jurysdykcji karnej pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w oparciu o zasadę ne bis in idem*, seria Materiały Robocze 2006, nr 6 (10), Centrum Europejskie – Natolin, Forum – Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne UE, Warszawa 2006, s. 16 i n.

³⁷⁹ Taki pogląd wyraził K. Wiak, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Warszawa 2014, s. 709.

³⁸⁰ OSNKW 1975, nr 6, poz. 71.

³⁸¹ Zob. P. Tuleja, [w:] *Komentarz do Konstytucji*, M. Safjan, L. Bosek (red.), Warszawa 2016, s. 303 i s. 304–305; por. także W. Skrzydło, *Komentarz do art. 7 Konstytucji RP*, LEX 2013, oraz K. Complak, *Komentarz do art. 7 Konstytucji RP*, LexisNexis 2014.

³⁸² Por. także np. wyrok TK z 21.02.2001 r., P 12/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 47 oraz postanowienie TK z 04.10.2011 r., P 9/11, OTK ZU 2011, nr 8/A, poz. 86.

skazującego spoza UE ani przy wymiarze kary, jako przesłanki obostrzenia, ani przy prognozowaniu postawy skazanego przy instytucjach probacyjnych, ani wreszcie przy orzekaniu kary łącznej w wyroku łącznym. Po to, by taka możliwość istniała, ze względu na treść przywołanego powyżej art. 7 Konstytucji, musiałyby istnieć wyraźna norma upoważniająca sąd polski do uwzględnienia orzeczenia innego, suwerennego państwa. Zważyć tu także trzeba na to, że poza sytuacją, w której dochodzi do orzekania kary łącznej w wyroku łącznym, chodziłoby tu o niedopuszczalną analogię na niekorzyść oskarżonego/skananego.

2. Zasada ochronna bezwzględna

Aktualne brzmienie:

Art. 112

Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia:

1) przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej;

1a) (utracił moc);

2) przestępstwa przeciwko polskim urządóm lub funkcjonariuszóm publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu;

3) przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesóm gospodarczym;

4) przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego;

5) przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Brzmienie do 14.04.2016 r.:

Art. 112

Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia:

1) przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej,

1a) (utracił moc),

2) przestępstwa przeciwko polskim urządóm lub funkcjonariuszóm publicznym,

3) przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesóm gospodarczym,

4) przestępstwa fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego,

5) przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2.1. Komentowany przepis podlegał licznym nowelizacjom. Zmiana wynikająca z pierwszej ustawy nowelizującej, tj. z ustawy z dnia 18.03.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny,

ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń³⁸³, zastąpiła użyte we wstępnej części przepisu określenie „przestępstwo”, którym ustawodawca posłużył się w jego pierwotnym brzmieniu, wyrażeniem „czyn zabroniony”. Powołana powyżej ustawa rozszerzyła nadto katalog czynów zabronionych, co do których polska jurysdykcja karna jest uzasadniona zasadą ochronną bezwzględną; katalog przestępstw ujęty w pierwotnej wersji przepisu w czterech punktach, których popełnienie powoduje możliwość ścigania niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu ich popełnienia oraz bez względu na obywatelstwo sprawcy uzupełniono wówczas o punkt piąty, wskazując w nim „przestępstwo, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”. Wszystkie dalsze zmiany art. 112 k.k., tj. nowelizacje dokonane ustawami: z dnia 18.10.2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów³⁸⁴ i z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw³⁸⁵ oraz zmiana wynikająca z wyroku TK z 19.09.2008 r., K 5/07³⁸⁶, dotyczyły katalogu czynów zabronionych, co do których polska jurysdykcja karna jest uzasadniona zasadą ochronną bezwzględną. Nowelizacja wynikająca z ustawy z 11.03.2016 r. dotyczyła katalogu przestępstw, w odniesieniu do których aktualizuje się polska jurysdykcja karna na podstawie zasady określonej w art. 112 k.k. Wskazana zmiana dotyczyła ujęcia przestępstw wymienionych w punktach 2 i 4; w art. 112 pkt 2 k.k. wyrażenie „przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym” zastąpiono pojemniejszym określeniem „przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu”. Z kolei w art. 112 pkt 4 k.k. wyrażenie „przestępstwa fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego” zastąpiono szerszym określeniem „przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego”. W ujednoliconych tekstach Kodeksu karnego ogłoszonych w Dziennikach Ustaw: z 29.07.2016 r. poz. 1137, z 29.11.2017 r., poz. 2204, z 21.08.2018 r., poz. 1600, z 14.10.2019 r., poz. 1950, z 25.08.2020 r., poz. 1444, z 17.12.2021 r., poz. 2345, z 30.05.2022 r., poz. 1138, z 04.01.2024 r., poz. 17 nie wprowadzono do art. 112 k.k. jakichkolwiek zmian.

2.2. W pierwotnej wersji rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, oznaczonego jako druk sejmowy nr 207/Sejm VIII kadencji, która to ustawa została przez Sejm uchwalona jako ustawa z 11.03.2016 r., nie przewidziano zmiany art. 112 k.k. Propozycja nadania art. 112 pkt 2 i 4 k.k. aktualnie obowiązującego brzmienia pojawiła się w toku prac legislacyjnych nad wskazanym projektem ustawy; po pierwszym czytaniu w Sejmie projekt objęty drukiem sejmowym nr 207/Sejm VIII kadencji został skierowany do prac w Komisji Nadzwyczajnej do spraw zmian w kodyfikacjach, w ramach tych prac do tego projektu, oznaczonego jako druk sejmowy nr 276/Sejm VIII kadencji, dodano propozycję przepisu zmieniającego brzmienie art. 112 pkt 2 i 4 k.k. Odmiennie aniżeli pierwotna propozycja objęta drukiem sejmowym nr 207/Sejm VIII kadencji, druk sejmowy

³⁸³ Dz. U. Nr 69, poz. 626.

³⁸⁴ T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 273; dalej jako: ustawa z 18.10.2006 r.

³⁸⁵ Dz. U. z 2016 r. poz. 437; dalej jako: ustawa z 11.03.2016 r.

³⁸⁶ Dz. U. z 2008 r. Nr 173, poz. 1080.

nr 276/Sejm VIII kadencji nie zawiera uzasadnienia, które wskazywałoby intencję projektodawcy w zakresie analizowanych tu zmian.

2.3. W piśmiennictwie, w kontekście komentowanego przepisu sformułowano uwagę, że katalog przestępstw, które uruchamiają analizowaną zasadę, poza tymi, które określa art. 112 pkt 4 k.k., nie jest ujęty precyzyjnie. Podniesiono w szczególności, że ustawodawca nie posłużył się tu terminologią odpowiadającą intytlacji rozdziałów części szczególnej Kodeksu karnego. Stwierdzono przy tym, że zabieg ten, choć pociąga za sobą pewną komplikację w ustaleniu, do jakich typów zachowań odnosi się analizowana zasada, to jednak znajduje usprawiedliwienie, bo pozwala uniknąć sytuacji, w której „stosowanie polskiej ustawy karnej będzie niedopuszczalne wobec jakiejś kategorii przestępstw naruszających nasze interesy”³⁸⁷.

2.4. Z art. 112 pkt 2 k.k. wynika, że według zasady ochronnej bezwzględnej polska ustawa karna znajduje zastosowanie wobec sprawców przestępstw: 1) przeciwko polskiemu urzędowi; 2) przeciwko polskim funkcjonariuszom publicznym; 3) wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu.

2.5. Określenie „polski urząd”, którym ustawodawca posłużył się w art. 112 pkt 2 k.k. należy odnosić do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych oraz konsularnych. W kontekście zmienionego brzmienia tego przepisu zachowuje aktualność trafna uwaga G. Łabudy³⁸⁸, że określenie „polski urząd”, którym posługuje się wskazany powyżej przepis, nie obejmuje zagranicznych placówek polskich banków, bo z art. 2 ustawy z dnia 29.08.1997 r. – Prawo bankowe³⁸⁹ wynika, iż nie posiadają one statusu urzędu.

2.6. Użyte w art. 112 pkt 2 k.k. wyrażenie „polski funkcjonariusz publiczny” należy rozumieć zgodnie z definicją legalną pojęcia „funkcjonariusz publiczny” zawartą w art. 115 § 13 k.k.

2.7. Pojęcie „wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu”, o które ustawa z 11.03.2016 r. uzupełniła pierwotne ujęcie art. 112 pkt 2 k.k., należy wiązać z przestępstwem określonym w art. 272 k.k., tj. z przestępstwem wyłudzenia poświadczenia nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd osoby wydającej takie poświadczenie, którą – w świetle art. 272 k.k. – nie musi być funkcjonariusz publiczny³⁹⁰.

2.8. Nowelizacja dokonana ustawą z 11.03.2016 r. nie dostarczyła jakichkolwiek nowych argumentów relewantnych z perspektywy rozbieżnych poglądów doktryny w kwestii tego, czy na gruncie art. 112 pkt 2 k.k. istotne jest to, aby przestępstwo przeciwko polskiemu funkcjonariuszowi publicznemu pozostawało w związku z pełnioną przez niego funkcją. Za potrzebą zawężającej interpretacji tego przepisu wypowiedział się A. Sakowicz³⁹¹, podnosząc, że brak konieczności powiązania popełnienia przestępstwa przeciwko polskiemu funkcjonariuszowi publicznemu z pełnioną przez niego funkcją przeczy zasadzie z art. 112 k.k., której celem jest ochrona fundamentalnych interesów RP. Z tym stanowiskiem polemikę podjął J. Raglewski,

³⁸⁷ Tak J. Raglewski, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 897. W nawiązaniu do wypowiedzi J. Raglewskiego zwraca na to uwagę także V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny...*, s. 559.

³⁸⁸ Zob. G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, J. Giezek (red.), Warszawa 2012, s. 661.

³⁸⁹ T.j. Dz. U. z 23.10.2023 r. poz. 2488.

³⁹⁰ Tak też J. Raglewski, *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 898.

³⁹¹ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, *Komentarz do artykułów 32–116*, M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2011, s. 1048.

stwierdzając, że „gdyby takie ograniczenie było zgodne z intencją ustawodawcy, nic nie stało na przeszkodzie, aby wprowadził do brzmienia analizowanego przepisu stosowną klauzulę normatywną, tak jak to uczynił w art. 111 § 3 k.k.”³⁹², na którego gruncie wyjątek od warunku podwójnej karalności obejmuje nie tyle osobę funkcjonariusza publicznego, ile takiego funkcjonariusza, który pełniąc służbę popełnia przestępstwo za granicą w związku z wykonywaniem swoich funkcji. Taki pogląd w kontekście art. 112 pkt 2 k.k. w pierwotnym brzmieniu wyraził także G. Łabuda³⁹³, podkreślając, że nie wydaje się, by *ratio* uzasadnienia jurysdykcji polskich sądów karnych zasadą ochronną bezwzględną należało rozumieć tak wąsko, jak to przyjmuje A. Sakowicz. Moim zdaniem przedstawiona powyżej różnica poglądów z perspektywy zakresu użytego w komentowanym przepisie pojęcia „funkcjonariusz publiczny” jest irrelevantna; uczynienie użytku z jurysdykcji krajowej uzasadnionej zasadą ochronną bezwzględną wymaga subsumpcji czynu popełnionego za granicą przeciwko polskiemu funkcjonariuszowi publicznemu pod przepis polskiej ustawy karnej. Skoro tak, to zakres odpowiedzialności na podstawie art. 112 pkt 2 k.k. w części, w jakiej przepis ten stanowi o odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko polskim funkcjonariuszom publicznym limitują znamiona relewantnych tu typów czynów zabronionych z polskiej ustawy karnej. Mając na względzie ich ujęcie, nie sposób zaakceptować twierdzenia, że z perspektywy komentowanego przepisu przestępstwo popełnione przeciwko polskiemu funkcjonariuszowi publicznemu nie musi pozostawać w związku z funkcją pełnioną przez daną osobę.

2.9. Należy zgodzić się z poglądem, że przestępstwa opisowo wymienione w art. 112 pkt 2 k.k., to w szczególności przestępstwa penalizowane w następujących rozdziałach Kodeksu karnego: XXIX – „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego”, XXX – „Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”, XXXI – „Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum”, XXXIV – „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów”, z wyłączeniem tych spośród nich, które ze swej istoty nie mogą być popełnione poza granicami RP³⁹⁴.

2.10. Artykuł 112 pkt 4 k.k. w pierwotnym brzmieniu stanowił o przestępstwie „fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego”. W aktualnym brzmieniu posługuje się natomiast pojemniejszym wyrażeniem „przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego”. Przepis ten obejmuje dwie grupy przestępstw: 1) przestępstwa penalizowane przez art. 233 k.k.; 2) przestępstwa, w których sposób działania polega na posłużeniu się przez sprawcę wobec urzędu polskiego określonymi dokumentami³⁹⁵.

2.11. W wypadku przestępstwa z art. 233 k.k. chodzi w szczególności o takie sytuacje, w których do jego popełnienia poza terytorium RP dochodzi przy czynności dokonywanej przez polskiego przedstawiciela dyplomatycznego lub konsularnego, możliwe jest też jego popełnienie wobec polskiego prokuratora wykonującego czynności za granicą w ramach wspólnego zespołu śledczego. W odniesieniu do art. 112 pkt 4 k.k. w zakresie, w jakim obejmuje

³⁹² J. Raglewski, *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 898.

³⁹³ Zob. G. Łabuda, [w:] *Kodeks karny...*, s. 661.

³⁹⁴ Tak V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny...*, s. 559.

³⁹⁵ Tak też J. Raglewski, *Kodeks karny. Część ogólna...*, s. 898.

czyny penalizowane przez art. 233 k.k. odnotowania wymaga, że zgodnie z tym przepisem odpowiedzialność karna jest uzależniona od wymogu spełnienia określonych tam dodatkowych wymogów, jak np. uprzedzenie osoby składającej zeznanie o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań lub odebranie od niej przyrzeczenia (*vide* art. 233 § 2 k.k.)³⁹⁶.

2.12. W odniesieniu do tej grupy przestępstw objętych zakresem art. 112 pkt 4 k.k., których istota polega na posłużeniu się przez sprawcę wobec urzędu polskiego określonymi dokumentami, w piśmiennictwie trafnie stwierdzono, że w wypadku, gdy taka czynność sprawcza dotyczy dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby chodzić będzie o przestępstwo z art. 275 § 1 *in principio* k.k., natomiast posłużenie się dokumentem poświadczającym nieprawdę może być wartościowane z perspektywy art. 273 k.k., a posłużenie się „dokumentem fałszywym” należy odnosić do podstawy odpowiedzialności karnej z art. 270 § 1 *in fine* k.k.³⁹⁷. Zawężenie określenia „dokument fałszywy” do dokumentu pochodzącego z przestępstwa tzw. fałszerstwa materialnego (art. 270 k.k.) wynika z wymienienia w art. 112 pkt 4 k.k. także dokumentu „poświadczającego nieprawdę”, co musi być odnoszone do tzw. fałszu intelektualnego z art. 271 k.k.³⁹⁸. W odniesieniu do dwóch ostatnich, spośród trzech wymienionych powyżej kategorii przestępstw objętych art. 112 pkt 4 k.k., J. Raglewski odnotowuje, że przepisy karne, które określają znamiona typów czynu zabronionego czynność sprawczą opisują słowem „używa”, a nie określeniem „posługuje się”, które zawarte jest w art. 112 pkt 4 k.k. Trafnie przy tym stwierdza, że pomimo tej odmienności nie powinno budzić wątpliwości, iż używając dokument, sprawca posługuje się nim w sposób odpowiadający jego przeznaczeniu³⁹⁹.

2.13. Ustawa nowelizująca z 2016 r. w art. 20–27 zawiera przepisy intertemporalne, jednak takie tylko, które odnoszą się do kolizji czasowej uregulowań o charakterze procesowym i wykonawczym. Tymczasem wynikające ze wskazanej ustawy nowelizującej zmiany dotyczące relewantnego tu art. 112 pkt 2 i 4 k.k. odnoszą się do kwestii *stricte* materialnoprawnej. Wiążące się ze zmianą wynikającą z tej ustawy ujęcie podstaw polskiej jurysdykcji karnej w oparciu o zasadę ochronną bezwzględną, niekorzystne dla sprawcy, bo szersze, aniżeli dotychczasowe, podlega intertemporalnej regule ochronnej *lex severior retro non agit* wynikającej z art. 4 § 1 k.k.

3. Polska jurysdykcja karna w wypadku popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej (art. 112a k.k.)

Aktualne brzmienie (dodany 23.09.2023 r.):

Art. 112a

Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci

³⁹⁶ Zob. *ibidem*.

³⁹⁷ Tak *ibidem*.

³⁹⁸ Trafnie zwraca na to uwagę J. Raglewski, *ibidem*, s. 898–899.

³⁹⁹ Zob. *ibidem*.

teleinformatycznej, jeżeli czyn ten na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wywołał lub mógł wywołać skutek naruszający interes państwa w zakresie ochrony niepodległości, integralności terytorialnej, bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, obronności, polityki zagranicznej, pozycji międzynarodowej lub potencjału naukowego lub gospodarczego.

3.1. Jednostka redakcyjna oznaczona jako art. 112a została dodana do Kodeksu karnego wspomnianą powyżej ustawą z dnia 17.08.2023 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Przepis ten, zgodnie z art. 12 ustawy nowelizującej z 2023 r., obowiązuje od 23.09.2023 r. W ujednoliconym tekście Kodeksu karnego ogłoszonym w Dz. U. z 04.01.2024 r. poz. 17 nie wprowadzono do tego przepisu jakichkolwiek zmian.

3.2. W uzasadnieniu poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 17.04.2023 r. (druk sejmowy nr 3232/Sejm IX kadencji)⁴⁰⁰, projektowanemu art. 112a k.k. nie poświęcono uwagi. Powoduje to, że ustalenie znaczenia uregulowania pomieszczonego w tej jednostce redakcyjnej Kodeksu karnego w nawiązaniu do intencji projektodawców, względnie do woli ustawodawcy nie jest możliwe.

3.3. Należy przyjąć, że komentowany przepis rozszerza zakres określonych w art. 112 k.k. sytuacji, w których polska jurysdykcja karna realizowana jest bez wymogu podwójnej karalności/podwójnej przestępności. Odnosi się on do sytuacji, w których czyn zabroniony został popełniony za granicą, bo chociaż nie zostało to wprost wskazane w przepisie, to konkluzja taka wynika z interpretacji systemowej; art. 112a k.k. umieszczony jest w rozdziale XIII k.k. – „Odpowiedzialność za przestępstwo popełnione za granicą”.

3.4. Jeżeli chodzi o krąg podmiotowy, to analogicznie jak art. 112 k.k., komentowany przepis odnosi się do przestępstwa popełnionego przez obywatela polskiego, cudzoziemca lub bezpaństwowca.

3.5. Niejasne jest sformułowanie „w razie popełnienia przestępstwa przy użyciu systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej”, którym ustawodawca posłużył się na gruncie art. 112a k.k. Nie zostało w szczególności przez ustawodawcę dookreślone to, czy użycie systemu informatycznego, systemu teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej ma być warunkiem popełnienia przestępstwa, czy wystarczy, by tylko ułatwiało jego popełnienie. W powołanym powyżej piśmie Rzecznika Praw Obywatelskich z 19.07.2023 r., nr II.510.565.2023.PZ, skierowanym do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP oraz do Przewodniczącego Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP poddano analizie to sformułowanie w nawiązaniu do definicji pojęcia „system informatyczny” znajdującej się w art. 2 lit. a dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12.08.2013 r. dotyczącej ataków na systemy informatyczne i zastępującej decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW⁴⁰¹ oraz w art. 1 lit. a Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzonej w Budapeszcie dnia 23.11.2001 r. W powołanym powyżej piśmie podkreślono nadto, że definicja pojęcia „sieć telekomunikacyjna” zawarta jest także w art. 2 pkt 35 ustawy z dnia 16.07.2004 r. Prawo telekomunikacyjne⁴⁰², a definicja „systemu teleinformatycznego” – w art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 17.02.2005 r.

⁴⁰⁰ <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=3232> [dostęp: 05.06.2024].

⁴⁰¹ Dz. U. UE. L. z 2013 r. Nr 218, s. 8.

⁴⁰² Tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 34.

o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne⁴⁰³ oraz w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną⁴⁰⁴, a następnie wyrażono pogląd, że odniesienie tych definicji do uregulowania z art. 112a k.k. prowadzi do konkluzji, iż znajduje ono zastosowanie także w takiej sytuacji, gdy użycie systemu polega na wykorzystaniu do wysłania wiadomości tekstowych innej osobie lub na rozmowie za pomocą komunikatorów internetowych lub po prostu na rozmowie telefonicznej.

3.6. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 112a k.k., przewidziana w nim rezygnacja z wymogu podwójnej przestępności/podwójnej karalności odnosi się do sytuacji, w której „czyn [...] na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wywołał lub mógł wywołać skutek naruszający interes państwa w zakresie ochrony niepodległości, integralności terytorialnej, bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, obronności, polityki zagranicznej, pozycji międzynarodowej lub potencjału naukowego lub gospodarczego”. W kontekście tego fragmentu analizowanego przepisu wskazać należy, że użyte w nim słowo „skutek” jest nieprecyzyjne, a posłużenie się nim przez ustawodawcę błędnie sugeruje nawiązanie do treści art. 6 § 2 k.k. definiującego miejsce popełnienia przestępstwa także przez pryzmat miejsca wystąpienia skutku czynu zabronionego. Z przywołanego powyżej *in extenso* fragmentu art. 112a k.k. zdaje się jednak wynikać, że ustawodawca posłużył się użytym tam słowem „skutek” w szerszym znaczeniu, a mianowicie obejmującym także konsekwencje (dalsze następstwa) popełnionego czynu zabronionego⁴⁰⁵. Chodzi tu zatem także o „następstwo” popełnionego czynu zabronionego w rozumieniu art. 9 § 3 k.k., które wszakże niekoniecznie ma wystąpić, bo wystarczająca jest możliwość jego wystąpienia. Owe „następstwa” zostały przez ustawodawcę wymienione enumeratywnie w art. 112a k.k. *in fine*, jednak zarówno odnotowana powyżej niedoskonałość językowa analizowanego przepisu, jak i jego ogólnikowe ujęcie w zakresie wspomnianych „następstw” powoduje jego sprzeczność z zasadą prawidłowej legislacji wynikającą z art. 2 Konstytucji RP, szczególnie doniosłą w odniesieniu do uregulowań z zakresu prawa karnego z uwagi na dodatkową gwarancję konstytucyjną wyznaczającą podwyższony standard staranności stanowienia prawa karnego, która została ujęta w art. 42 ust. 1 Konstytucji RP.

3.7. Porównawcza analiza zakresu art. 112 k.k. oraz art. 112a k.k. wskazuje, że fragmentarycznie zakresy zastosowania tych przepisów pokrywają się. Chodzi tu o jednobrzmiące w obydwu przepisach wyrażenia: „przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej” oraz „przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym”. W tym zakresie odmiennosc pomiędzy art. 112 k.k. a art. 112a k.k. polega jednak na tym, że w pierwszym spośród wymienionych przepisów odstępstwa od wymogu podwójnej karalności/podwójnej przestępności ujęte zostały co do zasady przez wyliczenie rodzajów przestępstw (niepokrywające się jednak z systematyką kodeksową) i – dodatkowo – posłużenie się kryterium korzyści majątkowej z popełnionego przestępstwa, która została osiągnięta, choćby pośrednio, na terytorium Rzeczypospolitej

⁴⁰³ T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 307.

⁴⁰⁴ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 344.

⁴⁰⁵ Tak też Rzecznik Praw Obywatelskich we wspomnianym powyżej piśmie z 19.07.2023 r., nr II.510.565.2023.PZ skierowanym do Przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP oraz do Przewodniczącego Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP.

Polskiej. W art. 112a k.k. natomiast odstępstwa te określono przez wskazanie skutków/następstw czynu zabronionego popełnionego za granicą, które mają naruszać „interes państwa w zakresie ochrony niepodległości, integralności terytorialnej, bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, obronności, polityki zagranicznej, pozycji międzynarodowej lub potencjału naukowego lub gospodarczego”.

3.8. Ustanowienie analizowanego przepisu było zapewne odpowiedzią ustawodawcy na pojawiające się w orzecznictwie problemy związane z możliwością stosowania zasady bezwzględnej (obostrzonej) w odniesieniu do przestępstwa uszkodzenia danych teleinformatycznych z art. 269 § 1 k.k. Nie musi to bowiem być wskazane w art. 112 k.k. przestępstwo „przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej” ani wymienione tam przestępstwo „przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym”. Jak to wszakże krytycznie odnotowano już powyżej, nie jest możliwe w tym zakresie zdekodowanie ani intencji prawodawców ani woli ustawodawcy w nawiązaniu do materiałów wytworzonych w toku procesu legislacyjnego, w ramach którego ustanowiony został analizowany przepis. Zmiana normatywna spowodowana ustanowieniem tego przepisu powoduje w każdym razie, że obecnie polska jurysdykcja karna niewątpliwie obejmuje czyny zabronione realizujące znamiona art. 269 k.k. za granicą z pominięciem wymogu podwójnej karalności/podwójnej przestępczości, jeśli spełniają warunek wskazany w art. 112a.

4. Konsekwencje wynikające ze skazania przez sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej

Aktualne brzmienie:

Art. 114a

§ 1. Wyrokiem skazującym jest również prawomocne orzeczenie skazujące za popełnienie przestępstwa wydane przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej, chyba że według ustawy karnej polskiej czyn nie stanowi przestępstwa, sprawca nie podlega karze albo orzeczono karę nieznaną ustawie.

§ 2. W razie skazania przez sąd, o którym mowa w § 1, w sprawach:

- 1) stosowania nowej ustawy karnej, która weszła w życie po wydaniu wyroku skazującego,*
- 2) zatarcia skazania*

– stosuje się ustawę obowiązującą w miejscu skazania. Przepisu art. 108 nie stosuje się.

§ 3. Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli informacje uzyskane z rejestru karnego lub od sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej nie są wystarczające do ustalenia skazania albo orzeczona kara podlega darowaniu w państwie, w którym nastąpiło skazanie.

Brzmienie do 30.06.2015 r.:

Art. 114a

W postępowaniu karnym uwzględnia się wydane w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej prawomocne orzeczenie skazujące sądu właściwego w sprawach karnych uznające daną osobę za winną popełnienia przestępstwa w sprawie o inny czyn niż będący przedmiotem postępowania karnego, chyba że:

- 1) skazanie nastąpiło za czyn, który nie stanowi przestępstwa według prawa polskiego,*

- 2) orzeczono rodzaj kary nieznaną ustawie polskiej,
- 3) sprawca nie podlegałby karze według prawa polskiego,
- 4) uwzględnienie prowadziło do uchylecia lub zmiany tego orzeczenia,
- 5) zachodzi uzasadniona obawa, że uwzględnienie prowadziło do naruszenia wolności i praw osoby skazanej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej,
- 6) zgodnie z informacją uzyskaną z rejestru karnego lub od sądu państwa obcego, przestępstwo, którego dotyczy orzeczenie, podlega w państwie, w którym skazanie nastąpiło, darowaniu na mocy abolicji lub ułaskawienia,
- 7) uzyskane informacje są niewystarczające dla uwzględnienia orzeczenia.

4.1. Artykuł 114a k.k. od czasu dodania do Kodeksu karnego tej jednostki redakcyjnej został zmieniony tylko jeden raz, ustawą z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw⁴⁰⁶, obowiązującą od 01.07.2015 r. Po ogłoszeniu w Dziennikach Ustaw: z 29.07.2016 r., poz. 1137, z 29.11.2017 r., poz. 2204, z 21.08.2018 r., poz. 1600, z 14.10.2019, poz. 1950, z 25.08.2020 r., poz. 1444, z 17.12.2021 r., poz. 2345; z 30.05.2022 r., poz. 1138 oraz z 04.01.2024 r., poz. 17 ujednoczonych tekstów Kodeksu karnego nie wprowadzono już do art. 114a k.k. jakichkolwiek zmiany.

4.2. W pierwotnym brzmieniu art. 114a k.k. nakazywał uwzględnienie w postępowaniu karnym prawomocnego orzeczenia skazującego, które zostało wydane w innym państwie członkowskim UE przez sąd właściwy w sprawach karnych, a którym dana osoba została uznana winną popełnienia przestępstwa o inny czyn niż będący przedmiotem postępowania karnego, chyba że zaistniała którakolwiek z sytuacji ujętych w siedmiu punktach tego przepisu w jego pierwotnym brzmieniu, tj.: 1) skazanie nastąpiło za czyn, który nie stanowi przestępstwa według prawa polskiego; 2) orzeczono rodzaj kary nieznaną ustawie polskiej; 3) sprawca nie podlegałby karze według prawa polskiego; 4) uwzględnienie prowadziło do uchylecia lub zmiany tego orzeczenia; 5) zachodzi uzasadniona obawa, że uwzględnienie prowadziło do naruszenia wolności i praw osoby skazanej w innym państwie członkowskim UE; 6) zgodnie z informacją uzyskaną z rejestru karnego lub od sądu państwa obcego, przestępstwo, którego dotyczy orzeczenie, podlega w państwie, w którym skazanie nastąpiło, darowaniu na mocy abolicji lub ułaskawienia; 7) uzyskane informacje są niewystarczające dla uwzględnienia orzeczenia. Pod rządami art. 114a k.k. w pierwotnym brzmieniu przewidziane w nim uregulowanie dopełniał art. 107a k.k., który do czasu jego uchylecia ustawą z 20.02.2015 r. przewidywał: „W razie skazania przez sąd innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej zatarcie skazania następuje zgodnie z prawem państwa, w którym to skazanie nastąpiło. Przepisu art. 108 nie stosuje się”.

4.3. W uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 15.05.2014 r. (druk sejmowy nr 2393/Sejm VII kadencji), którą to ustawą dokonano zmiany pierwotnego ujęcia art. 114a k.k., w zakresie relewantnym z perspektywy komentowanego przepisu w jednostce redakcyjnej tego uzasadnienia zatytułowanej: „Zasada równoważenia wyroków zapadłych w UE” wskazano: „Należy stwierdzić, że obowiązujący przepis art. 114a k.k. dotknięty jest wadą konstrukcyjną m.in. poprzez odwoływanie się do pojęć nieznanymi ustawie karnej. Jest to wynik niemal dosłownej transpozycji przepisu unijnego do polskiego porządku prawnego. Proponowana treść art. 114a k.k. harmonizuje polskie prawo karne

⁴⁰⁶ Dz. U. z 2015 r. poz. 396; dalej jako: ustawa z 20.02.2015 r. lub ustawa nowelizująca z 2015 r. Bliżej zob. B. Nita-Światłowska, *Nakaz uwzględnienia...*, s. 20 i n.

z wymogami Unii Europejskiej w zakresie znaczenia na gruncie polskiego prawa karnego wyroków zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Propozycja uchylecia art. 92a k.k. wiąże się z proponowanymi zmianami dotyczącymi przesłanek stosowania kary łącznej (zob. proponowana treść art. 85 k.k.). Natomiast zmodyfikowany i w pełni zgodny z dyrektywą Unii Europejskiej proponowany art. 85 § 4 k.k. zastąpić powinien obowiązujący obecnie art. 92a k.k. Podobne znaczenie ma zmiana polegająca na uchyleniu art. 107a k.k. Ponadto proponowana treść art. 85 § 4 k.k. zastępuje obecnie obowiązujący art. 92a k.k., dostosowując jednocześnie jego treść do obowiązujących Rzeczpospolitą Polską dyrektyw Unii Europejskiej⁴⁰⁷. Przywołany powyżej fragment uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 15.05.2014 r. w zakresie, w jakim jest w nim mowa o art. 92 k.k. należy łączyć z Kodeksem karnym w brzmieniu pierwotnym. Odwołania do art. 85 § 4 k.k. należy natomiast wiązać z tą jednostką redakcyjną dodaną do Kodeksu karnego na mocy ustawy z 20.02.2015 r., a obowiązującą do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami covid-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem covid-19⁴⁰⁷; mocą ustawy covidowej treści normatywne zawarte w tym przepisie przeniesiono do jednostki redakcyjnej oznaczonej jako art. 85 § 2 k.k.

4.4. Aktualnie art. 114a k.k. reguluje tę samą materię, której dotyczyło pierwotne brzmienie, lecz jego ujęcie redakcyjne jest inne. Zmiana analizowanego przepisu dokonana ustawą z 20.02.2015 r. spowodowała rezygnację ze sformułowania „uwzględnia się wydane w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej prawomocne orzeczenie skazujące sądu właściwego w sprawach karnych”⁴⁰⁸, którym przepis ten posługiwał się w pierwotnym ujęciu i zastąpienie go wyrażeniem „wyrok skazujący”, które według art. 114a § 1 k.k. obejmuje także prawomocne orzeczenie skazujące za popełnienie przestępstwa wydane przez sąd właściwy w sprawach karnych w innym państwie członkowskim UE. W brzmieniu obowiązującym od 01.07.2015 r., odmiennie aniżeli pierwotnie, art. 114a § 1 k.k. nie stanowi zatem o nakazie uwzględnienia w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce prawomocnego orzeczenia skazującego wydanego w innym państwie członkowskim UE, lecz rozszerza pojęcie „wyrok skazujący” obejmując nim, co do zasady także takie prawomocne orzeczenia skazujące za popełnienie przestępstwa, które są wydawane w innych państwach członkowskich UE przez sądy właściwe w sprawach karnych. Zmiana ta, mająca charakter czysto formalny, nie modyfikuje zakresu zasady wyrażonej w art. 114a k.k.

4.5. Zgodnie z nakazem interpretacji krajowych przepisów implementujących decyzje ramowe w zgodzie z prawem UE⁴⁰⁹, rozumienie pojęcia „wyrok skazujący”, którym posługuje

⁴⁰⁷ Dz. U. z 2022 r. poz. 2141; dalej: ustawa covidowa.

⁴⁰⁸ W odniesieniu do przywołanego wyrażenia, użytego w pierwotnej wersji analizowanego przepisu, w piśmiennictwie stwierdzono, że „polskie ustawodawstwo nie zna pojęcia «uwzględnienie orzeczenia», które stanowi jednak typowe sformułowanie charakterystyczne dla aktów prawa międzynarodowego”. Por. W. Zontek, [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, W. Wróbel (red.), Kraków 2015, s. 53.

⁴⁰⁹ W wyroku z 16.06.2005 r. w sprawie C-105/03 *Pupino*, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził, że na organach stosujących prawo w państwach członkowskich UE spoczywa obowiązek proeuropejskiej interpretacji ich wewnętrznych przepisów, tj. takiej ich wykładni, która pozwala osiągnąć cel wskazany w decyzji ramowej. Ze wskazanego wyroku TSUE wynika, że ta powinność nie ma charakteru bezwzględnie. Nie może w szczególności prowadzić do dokonywania wykładni prawa krajowego *contra legem*, ani do retroaktywnego stosowania przepisów prawa krajowego.

się art. 114a § 1 k.k. w aktualnym brzmieniu, wymaga uwzględnienia decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW. W art. 1 tej decyzji ramowej wskazano, że na ona na celu określenie warunków, zgodnie z którymi w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko danej osobie w jednym z państw członkowskich uwzględniane są uprzednie wyroki skazujące dotyczące innych zdarzeń, zapadłe wobec tej samej osoby w innych państwach członkowskich. Z kolei art. 2 wskazanej decyzji ramowej zawiera definicję pojęcia „wyrok skazujący”; oznacza ono każde prawomocne orzeczenie sądu właściwego w sprawach karnych uznające daną osobę za winną popełnienia przestępstwa.

4.6. Uwzględniając nakaz proeuropejskiej interpretacji art. 114a § 1 k.k., należy stwierdzić, że przepis ten dotyczy orzeczeń przypisujących sprawcy odpowiedzialność karną za popełnione przestępstwo, bez względu na to, czy w systemie prawnym innego państwa członkowskiego UE przybierają one formę wyroku, postanowienia, czy innego rozstrzygnięcia o kwestii odpowiedzialności oskarżonego⁴¹⁰. Artykuł 2 decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW wskazuje, że chodzi tu o orzeczenia stwierdzające winę oskarżonego, natomiast motyw szósty preambuły tej decyzji ramowej przewiduje, iż w państwach członkowskich UE: „Powinna zostać potwierdzona zasada, zgodnie z którą wyrok skazujący zapadły w innych państwach członkowskich powinien w danym państwie członkowskim wiązać się ze skutkami równoważnymi skutkom wynikającym z wyroków skazujących wydanych przez jego własne sądy zgodnie z prawem krajowym, niezależnie od tego, czy skutki te uznawane są w prawie krajowym za skutki faktyczne czy proceduralne lub materialne skutki prawne”. Powinność wynikająca z art. 114a § 1 k.k. odnosi się zatem tylko do orzeczeń skazujących innych państw członkowskich UE analogicznych do tych, które według polskiego porządku prawnego podlegają uwzględnieniu w postępowaniu karnym jako uprzednio zapadłe wyroki skazujące. W tym sensie należy się zgodzić z J. Raglewskim, że o tym, czy orzeczenie zapadłe w innym państwie członkowskim UE jest wyrokiem skazującym w rozumieniu art. 114a § 1 k.k. rozstrzyga „wyłącznie perspektywa przyjmowana w polskim ustawodawstwie karnym”⁴¹¹. Zbyt daleko idące jest jednak dalsze stwierdzenie tego autora, że dla rozumienia analizowanego wyrażenia obojętne jest to, jak „takie orzeczenia traktowane są w systemach prawnokarnych innych państw, tj. czy mają status skazujących”⁴¹²; w świetle art. 2 decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, jeżeli orzeczenie zapadłe w innym państwie członkowskim UE nie stwierdza winy oskarżonego, to nie może być uznane za „orzeczenie skazujące” w rozumieniu decyzji ramowej, a nakaz proeuropejskiej interpretacji przepisów krajowych implementujących decyzję ramową w konsekwencji wyklucza także kwalifikację takiego judykatu jako „wyrok skazujący” w rozumieniu art. 114a § 1 k.k.

4.7. Komentowany art. 114a § 1 k.k. nie wskazuje reguł, według których należałoby stwierdzać prawomocny charakter orzeczeń relewantnych z perspektywy dyspozycji tego przepisu. W świetle przedstawionej powyżej *ratio* decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW nie ma jednak jakichkolwiek wątpliwości, że dla oceny ich prawomocności relewantne jest

⁴¹⁰ Tak też *Kodeks karny...*, V. Konarska-Wrzošek (red.), s. 571; J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 931.

⁴¹¹ Zob. J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 931.

⁴¹² *Ibidem*.

prawo tego państwa członkowskiego UE, w którym dane orzeczenie zapadło⁴¹³. Chodzi tu zatem o takie sytuacje, w których orzeczenie zapadłe za granicą nie jest już tam zaskarżalne za pomocą zwyczajnych środków odwoławczych.

4.8. Zgodnie z treścią art. 114a § 1 k.k. pojęcie „wyrok skazujący”, którym posługuje się ten przepis należy wiązać wyłącznie z takimi orzeczeniami zapadającymi w innych państwach członkowskich UE, które wydawane są przez sądy, jako organy niezależne, obsadzone przez sędziów wyposażonych w atrybut niezawisłości. Motyw trzeci preambuły decyzji ramowej stwierdza, że jej celem „jest nałożenie na państwa członkowskie minimalnego obowiązku uwzględniania wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich, co nie pozbawia państw członkowskich możliwości uwzględniania – zgodnie z ich prawem krajowym i stosownie do posiadanych informacji – na przykład ostatecznych decyzji wydanych przez organy administracyjne, od których można się odwołać do sądów właściwych w sprawach karnych, które uznają daną osobę za winną popełnienia przestępstwa lub czynu podlegającego karze zgodnie z prawem krajowym jako naruszenie norm prawnych”. Przedstawiona interpretacja pojęcia „wyrok skazujący” nie koliduje zatem z decyzją ramową, którą art. 114a k.k. implementuje.

4.9. W związku z treścią art. 114a § 1 k.k. nasuwa się pytanie o dopuszczalność takiego rozumienia wyrażenia „skazanie za przestępstwo”, użytego w tym przepisie, które obejmowałoby także skazanie za wykroczenie oraz za przestępstwo skarbowe i wykroczenie skarbowe według kwalifikacji tych czynów na gruncie polskiego prawa karnego. Należy się zgodzić z poglądem J. Raglewskiego, że w art. 114a § 1 k.k. „chodzi o stworzenie fikcji, że sprawca został skazany za przestępstwo w rozumieniu art. 7 k.k.”⁴¹⁴. Trafne jest także twierdzenie tego autora, że „zaklasyfikowanie czynu jako wykroczenia przez przepisy karne, pod rządami których został popełniony w innym państwie członkowskim UE, nie przesądza, iż takie prawomocne orzeczenie skazujące nie spełnia kryteriów z art. 114a k.k.”, natomiast w wypadku, „gdy czyn popełniony za granicą jako przestępstwo zgodnie z systematyką przyjętą w naszym porządku prawnym stanowi jedynie wykroczenie, wówczas nie mamy do czynienia z wyrokiem skazującym w rozumieniu art. 114a k.k.”⁴¹⁵. Uwagę krytyczną należy odnieść do dalszego twierdzenia J. Raglewskiego, że prawomocne orzeczenie sądu państwa członkowskiego UE, skazujące za czyn będący w myśl polskiego prawa karnego przestępstwem skarbowym, nie może być uznane za wyrok skazujący za popełnienie przestępstwa w rozumieniu art. 114a k.k. Uzasadniając tę tezę, w nawiązaniu do piśmiennictwa i orzecznictwa SN⁴¹⁶, J. Raglewski stwierdził, że przestępstwo skarbowe stanowi autonomiczny czyn karalny wobec przestępstwa w rozumieniu Kodeksu karnego i nie jest ani zbrodnią, ani występkiem (*vide* art. 7 k.k.), a dla rozstrzygnięcia analizowanej tu kwestii nie ma znaczenia to, jak dany czyn

---

⁴¹³ Za koniecznością odnoszenia atrybutu prawomocności do prawa państwa, w którym zapadło orzeczenie relewantne z perspektywy art. 114a k.k. przemawiają także argumenty, którymi TSUE posłużył się w wyroku z 05.06.2014 r., C-398/12 w sprawie *postępowanie karne przeciwko M.*, który został wprawdzie wydany w kontekście art. 54 konwencji, który nadaje zasadzie *ne bis in idem* w ramach UE wymiar ponadpaństwowy, jednak zachowuje tu aktualność.

⁴¹⁴ Tak J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 931–932.

⁴¹⁵ Zob. *ibidem*, s. 932.

⁴¹⁶ Por. w szczególności uchwałę SN z 04.04.2005 r., I KZP 7/05, OSNKW 2005, nr 5, poz. 44 oraz postanowienie SN z 23.03.2011 r., I KZP 31/10, OSNKW 2011, nr 3, poz. 23.

zabroniony jest klasyfikowany w systemie prawnym państwa członkowskiego UE, w którym zapadło orzeczenie mające wywołać skutki wskazane w art. 114a § 1 k.k.⁴¹⁷. Odnosząc się do powyższego, należy podkreślić, że motyw szósty decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW wskazuje, że jej *ratio* należy wiązać z dążeniem do zrównania skutków wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich UE z tymi, które poszczególne ustawodawstwa wiążą z wyrokami skazującymi wydawanymi przez własne sądy, a w konsekwencji powyższego powinność wynikająca z art. 114a § 1 k.k. odnosić do orzeczeń skazujących innych państw członkowskich UE analogicznych do tych, które według polskiego porządku prawnego podlegają uwzględnieniu w postępowaniu karnym jako uprzednio zapadłe wyroki skazujące. Mając to na uwadze, należy przyjąć, że w wypadkach, w których uprzednie „polskie” ukaranie za wykroczenie oraz za przestępstwo skarbowe lub za wykroczenie skarbowe ma znaczenie z perspektywy aktualnie toczącego się postępowania karnego, takie same skutki wywołuje analogiczne „orzeczenie skazujące” sądu innego państwa członkowskiego UE. Kwestia ta zostanie szczegółowo omówiona poniżej, dla przejrzystości w tym miejscu zasygnalizowania wymaga, że ukaranie za wykroczenie oraz prawomocne osądzenie za przestępstwo skarbowe lub za wykroczenie skarbowe przez sąd polski ma znaczenie w szczególności dla oceny prognozy kryminologiczno-społecznej oskarżonego/skazanego.

4.10. Zgodnie z art. 20 § 2 k.k.s., art. 114a § 1 k.k. znajduje odpowiednie zastosowanie do przestępstw skarbowych. Skoro tak, to prawomocne skazanie za przestępstwo w innym państwie członkowskim UE uruchamia nakaz uwzględnienia tej okoliczności w toczącym się w Polsce postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe.

4.11. Dyspozycja art. 114a k.k. znajduje zastosowanie na wszystkich etapach postępowania karnego, tj. zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym oraz wykonawczym⁴¹⁸. Taka interpretacja jest zgodna z nakazem płynącym z decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, którą art. 114a k.k. implementuje; art. 3 ust. 2 wskazanej decyzji ramowej stanowi, że wymóg uwzględnienia prawomocnego wyroku sądowego zapadłego wobec oskarżonego w innym państwie członkowskim UE odnosi się do postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego, w szczególności w odniesieniu do mających zastosowanie przepisów postępowania, w tym przepisów dotyczących zatrzymania, kwalifikacji przestępstwa, rodzaju i wymiaru kary oraz przepisów dotyczących wykonania orzeczenia. Ta myśl została zawarta także w motywie siódmym preambuły wskazanej powyżej decyzji ramowej. Pomimo, że w Kodeksie karnym wykonawczym nie ma odesłania do stosowania w postępowaniu wykonawczym art. 114a k.k., przedstawiona powyżej wykładnia przyjmująca stosowanie dyspozycji tego przepisu także w postępowaniu wykonawczym, nie jest interpretacją *contra legem*. Technika legislacyjna zastosowana w komentowanym przepisie, rozszerzająca pojęcie „wyrok skazujący” także na prawomocne orzeczenia skazujące pochodzące od sądów właściwych w sprawach karnych innych państw członkowskich UE powoduje, że art. 114a § 1 k.k. znajduje zastosowanie na wszystkich etapach postępowania karnego, w tym także w postępowaniu wykonawczym⁴¹⁹.

⁴¹⁷ Zob. J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 932.

⁴¹⁸ Tak V. Konarska-Wrzošek, [w:] *Kodeks karny...*, s. 571; W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 63; J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 929–930.

⁴¹⁹ Podobnie W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 63.

4.12. Skoro decyzja ramowa 2008/675/WSiSW (*vide* w szczególności motyw piąty preambuły tej decyzji ramowej), a w ślad za nią art. 114a § 1 k.k. nakazuje zrównanie w postępowaniu karnym prowadzonym w Polsce skutków wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich UE z tymi, jakie pociąga za sobą uprzedni wyrok skazujący wydany przez sąd polski, to w konsekwencji należy przyjąć, że orzeczenie skazujące wydane przez sąd innego państwa członkowskiego UE ma znaczenie w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce w licznych sferach. Dyspozycja art. 114a § 1 k.k. powoduje powinność wzięcia takiego judykatu pod uwagę przy określaniu wysokości kary zgodnie z art. 53 § 2 k.k., bo przepis ten nakazuje sądowi uwzględnienie m.in. sposobu życia oskarżonego przed popełnieniem przestępstwa, nadto przy ustalaniu działania oskarżonego w warunkach recydywy (art. 64 § 1 i 2 k.k.) oraz przy rozważaniu zasadności: warunkowego umorzenia postępowania (art. 66 k.k.), warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (art. 69 § 1 k.k.), zarządzenia wykonania warunkowo zawieszony kary (art. 75 k.k.), warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 77 k.k.), zwolnienia skazanego na karę ograniczenia wolności z odbycia reszty kary (art. 83 k.k.), uznania środka karnego za wykonany przed upływem terminu, na jaki został orzeczony (art. 84 k.k.), warunkowego zawieszenia wykonania kary łącznej (art. 89 k.k.), udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (art. 43la § 1 i 3 k.k.w.), orzekania w przedmiocie wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 99 k.k.w.), określenia zakładu karnego odpowiedniego dla danego sprawcy (art. 67 § 2 k.k.w.); odwołania odroczenia wykonania kary (art. 156 § 1 k.k.w.), odwołania przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 156 § 2 k.k.w.), odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia (art. 160 k.k.w.). W. Zontek trafnie zwraca uwagę, że orzeczenie skazujące zapadłe w innym państwie członkowskim UE może mieć nadto znaczenie przy orzekaniu tych środków karnych, w wypadku których ustawodawca wiąże dalej idące, niekorzystne konsekwencje dla sprawcy z jego uprzednim skazaniem (jest tak w sytuacjach określonych w art. 41a § 3 k.k., art. 41 § 1b k.k., art. 41b § 4 k.k., art. 42 § 4 k.k.), przy czym zważywszy na to, że w tych wypadkach relewantne jest to, czy oskarżony był uprzednio karany za przestępstwo, o którym mowa jest w wymienionych powyżej przepisach, w postępowaniu toczącym się w Polsce konieczna jest weryfikacja tej kwestii⁴²⁰. Zgodzić się należy z twierdzeniem, że orzeczenie skazujące zapadłe w innym państwie członkowskim UE jest istotne również z perspektywy następujących przepisów zawartych w części szczególnej Kodeksu karnego: 1) art. 148 § 3 k.k., w którym przewidziana jest surowsza karalność sprawcy zbrodni zabójstwa uprzednio skazanego za zabójstwo; 2) art. 178a § 4 k.k., który przewiduje surowszą karalność sprawcy uprzednio prawomocnie skazanego za jedno z wymienionych tam przestępstw⁴²¹. Jak już była o tym mowa powyżej, ze względu na art. 20 § 2 k.k.s., dyspozycja art. 114a § 1 k.k. znajduje odpowiednie zastosowanie do analogicznych, jak wymienione powyżej instytucji przewidzianych w prawie karnym skarbowym⁴²². Orzeczenie zapadłe w innym państwie członkowskim UE jest nadto podstawą nadzwyczajnego obostrzenia kary za przestępstwo skarbowe (art. 37 § 1 k.k.s.).

⁴²⁰ Zob. W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 54–55.

⁴²¹ Trafnie zwraca na to uwagę W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 55.

⁴²² Tak też *ibidem*.

4.13. Oczywiście jest, że prawomocne orzeczenie skazujące zapadłe w innym państwie członkowskim UE, o którym mowa jest w komentowanym przepisie, nie może się odnosić do tego samego czynu, który jest przedmiotem tego postępowania karnego prowadzonego w Polsce, w którym skutki miałyby wyrzucić uprzednie orzeczenie skazujące zapadłe za granicą. Niezrozumiałe są rozważania W. Zontka⁴²³ dotyczące tego, czy art. 114a k.k. stanowi *lex specialis* wobec art. 114 § 3 pkt 3 k.k., zgodnie z którym prawomocne orzeczenie sądu lub innego organu państwa obcego kończące postępowanie karne uruchamia zakaz wynikający z zasady *ne bis in idem* w jej ujęciu ponadpaństwowym, jeżeli wynika to z wiążącej Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej. Przepis ten należy interpretować w związku z art. 54 konwencji z Schengen, a nie – jak to nie do końca ściśle stwierdza wskazany powyżej autor – z art. 50 Karty Praw Podstawowych UE⁴²⁴. Zgodnie z art. 54 konwencji z Schengen: „Osoba, której proces zakończył się wydaniem prawomocnego wyroku na obszarze jednej Umawiającej się Strony, nie może być ścigana na obszarze innej Umawiającej się Strony za ten sam czyn, pod warunkiem, że została nałożona i wykonana kara lub jest ona w trakcie wykonywania, lub nie może być już wykonana na mocy przepisów prawnych innej Umawiającej się Strony”. Zdaniem W. Zontka stwierdzenie, że wyrażenie „wyrok skazujący”, określone w art. 114a § 1 k.k., ma zastosowanie do „każdej regulacji z zakresu prawa karnego odnoszącej się bądź do pojęcia skazania, bądź orzeczenia skazującego lub innego synonimicznego, prowadzić może do dalece nieintuicyjnych rezultatów”, a konkretnie do wyłączenia obowiązywania ponadpaństwowego zasady *ne bis in idem* w wypadku niespełnienia przez orzeczenie zapadłe w państwie członkowskim UE którejkolwiek z przesłanek określonych w art. 114a § 1 k.k. *in fine* oraz w art. 114 § 3 pkt 3 k.k., które limitują powinność wywodzenia takich samych skutków w postępowaniu karnym z orzeczeń skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich, jak te, które z wyrokiem sądowym wiążą przepisy wewnątrz krajowe. To stanowisko opiera się na nieporozumieniu. Przede wszystkim art. 54 konwencji z Schengen, wymagający uwzględnienia przy interpretacji art. 114 § 3 pkt 3 k.k., nie posługuje się określeniem „wyrok skazujący” ani innym analogicznym, lecz określeniem „prawomocny wyrok”, które – wbrew twierdzeniu wskazanego powyżej autora – zgodnie z orzecznictwem TSUE nie obejmuje wyłącznie orzeczeń uniewinniających oraz skazujących, lecz w pewnych wypadkach także orzeczenia o umorzeniu postępowania⁴²⁵. Zakresy regulacji z art. 114 § 3 k.k. oraz z art. 114a k.k. są różne. Hipoteza komentowanego przepisu nie obejmuje materii uregulowanej w art. 114 § 3 pkt 3 k.k. Uregulowanie zawarte w art. 114a § 1 k.k. *in principio* w żaden za ten sposób nie limituje zasady *ne bis in idem*, której zakres w jej ponadpaństwowym wymiarze pomiędzy państwami członkowskimi UE wyznacza art. 114 § 3 pkt 3 k.k. w związku z art. 54 konwencji z Schengen.

⁴²³ Por. *ibidem*, s. 56–58.

⁴²⁴ Tu na marginesie tylko warto odnotować, że w wyroku TSUE z 27.05.2014 r. w sprawie C-129/14 w *postępowaniu karnym przeciwko Zoranowi Spasicowi* stwierdzono, że pomimo odmienności ujęcia art. 54 konwencji z Schengen nie koliduje z art. 50 Karty Praw Podstawowych UE. Bliżej zob. B. Nita, *Odmiennosc ujęcia zasady ne bis in idem w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz w konwencji wykonawczej z Schengen*, PS 2015, nr 3, s. 62–79.

⁴²⁵ Bliżej zob. B. Nita, *Rozstrzygnięcie problemów wiążących się z kolizją jurysdykcji karnej...*, *passim* oraz nieomówione tam, późniejsze judykaty TSUE wskazujące znaczenie zasady *ne bis in idem* w art. 54 konwencji z Schengen.

4.14. Artykuł 85 § 2 k.k. w brzmieniu nadanym ustawą covidową stanowi: „Karą łączną nie obejmuje się kar orzeczonych wyrokami, o których mowa w art. 114a”. Uwzględniając brzmienie nadane art. 114a k.k. ustawą nowelizującą z 2015 r., należy dojść do wniosku, że z art. 85 § 2 k.k. wynika zakaz obejmowania karą łączną prawomocnych orzeczeń skazujących wydanych przez sądy właściwe w sprawach karnych w innych państwach członkowskich UE. Jak już była o tym mowa powyżej, do dnia wejścia w życie ustawy z 20.02.2015 r., która nadała art. 85 § 4 k.k. brzmienie, które aktualnie powieliła art. 85 § 2 k.k., kwestię tę regulował art. 92a k.k., dodany do Kodeksu karnego ustawą nowelizującą z 2011 r., tj. tą samą ustawą, którą do Kodeksu karnego dodano jednostkę redakcyjną oznaczoną jako art. 114a, obowiązujący od 08.05.2011 r. do dnia wejścia w życie wskazanej powyżej ustawy nowelizującej z 2015 r., tj. do 30.06.2015 r. Artykuł 92a k.k. przewidywał: „Wyrokiem łącznym nie obejmuje się orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej”. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej z 2011 r. wskazano, że uregulowanie zakazujące obejmowania karą łączną orzeczeń zapadłych w innych państwach członkowskich UE jest konsekwencją implementacji przez Polskę decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW. Odnotowania wymaga tu w związku z tym, że zgodnie z art. 3 ust. 3 wskazanej decyzji ramowej: „Uwzględnienie uprzednich wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich, przewidziane w ust. 1, nie skutkuje naruszeniem, uchycieniem ani rewizją ze strony państwa członkowskiego prowadzącego nowe postępowanie uprzednich wyroków skazujących ani jakichkolwiek decyzji związanych z ich wykonaniem”, a w myśl art. 3 ust. 4 tej decyzji ramowej: „Zgodnie z ust. 3 przepisy ust. 1 nie mają zastosowania w zakresie, w jakim uwzględnienie uprzedniego wyroku skazującego – gdyby był on krajowym wyrokiem skazującym, który zapadł w państwie członkowskim prowadzącym nowe postępowanie – skutkowałoby, zgodnie z prawem krajowym tego państwa członkowskiego, naruszeniem, uchycieniem lub rewizją uprzedniego wyroku skazującego lub jakichkolwiek decyzji związanych z jego wykonaniem”. Istotny jest tu także motyw czternasty preambuły wskazanej decyzji ramowej, zgodnie z którym: ”Naruszenie wyroku lub jego wykonania ma miejsce między innymi wtedy, gdy zgodnie z prawem krajowym drugiego państwa członkowskiego kara nałożona uprzednim wyrokiem zostaje zaliczona na poczet innej kary lub włączona do innej kary, która ma być następnie w skuteczny sposób wykonana, w zakresie, w jakim pierwszy wyrok nie został jeszcze wykonany lub w jakim jego wykonanie nie zostało przekazane drugiemu państwu członkowskiemu”. Projektodawcy uznali zatem, że skoro, z powyższego wynika zakaz naruszania wyroku wydanego w innym państwie członkowskim UE, to jego respektowanie wymaga ustanowienia zakazu obejmowania karą łączną orzeczoną w wyroku łącznym prawomocnych kar wymierzonych w innych państwach członkowskich UE.

4.15. Kwestia zgodności uregulowania zakazującego obejmowania wyrokiem łącznym orzeczeń zapadłych w innych państwach członkowskich UE stała się przedmiotem wątpliwości przedstawionej TK przez SA w Gdańsku pytaniem prawnym dotyczącym obowiązującego wówczas art. 92a k.k. W jego uzasadnieniu pytający sąd stwierdził, że nie zgadza się ze stanowiskiem, iż orzeczenie kary łącznej obejmującej skazanie w jednym z państw członkowskich UE i kary wymierzonej przez polski sąd zgodnie z zasadami obowiązującymi w polskim prawie będzie stanowiło ingerencję w wyrok wydany w innym państwie członkowskim UE. Wskazał nadto, że zakaz obejmowania karą łączną wyroków zapadłych w innym państwie

członkowskim UE powoduje „nierówną sytuację prawną w odniesieniu do osób skazanych przez sądy państw nie będących członkami Unii Europejskiej”, bo „obowiązujące w Polsce przepisy odnoszące się do wydawania wyroków łącznych nie przewidują w żadnym wypadku sytuacji, która zabraniałaby wydania wyroku łącznego uwzględniającego skazania wyrokami sądów polskich i innych państw, w sytuacji kiedy wyroki te zostały przejęte do wykonania w Polsce”. Jako wzorce kontroli konstytucyjnej pytający sąd wskazał art. 32 Konstytucji RP oraz z art. 20 Karty Praw Podstawowych UE, tj. przepisy poręczające zasadę równości wobec prawa. TK nie wypowiedział się w tej kwestii merytorycznie, postępowanie w tej sprawie zostało umorzone postanowieniem TK z 15.12.2016 r., P 19/14⁴²⁶, ze względu na niespełnienie przesłanki funkcjonalnej warunkującej dopuszczalność merytorycznego rozpoznania sprawy wniesionej do TK w trybie pytania prawnego.

4.16. Wątpliwość co do uregulowania zakazującego wydania wyroku łącznego obejmującego karę łączną orzeczoną w innym państwie członkowskim UE stała się przedmiotem pytania prejudycjalnego skierowanego przez SO w Gdańsku do TSUE. Zgłoszono w nim wątpliwość co do dwóch kwestii: 1) czy art. 3 ust. 3 decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW należy interpretować w ten sposób, że naruszeniem tego przepisu byłoby objęcie wyrokiem łącznym kary orzeczonej wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, jak również objęcie tym wyrokiem takiej kary, która została przejęta do wykonania w innym państwie członkowskim z wyrokiem wydanym w tym państwie, w ramach wyroku łącznego; 2) czy w świetle przepisów wskazanej powyżej decyzji ramowej możliwe jest wydanie wyroku łącznego, który obejmowałby kary orzeczone wyrokiem zapadłym w państwie członkowskim, który został przejęty do wykonania w innym państwie członkowskim z wyrokiem wydanym w tym państwie, w ramach wyroku łącznego. Rozstrzygając te wątpliwości, w wyroku z 15.04.2021 r. w sprawie C-221/19 w postępowaniu AV przy udziale: Pomorskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Prześiępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej⁴²⁷, TSUE orzekł po pierwsze, że wykładni art. 8 ust. 2–4 decyzji ramowej Rady 2008/909/WSiSW należy dokonywać w ten sposób, że zezwalają one na wydanie wyroku łącznego obejmującego nie tylko jedną lub więcej kar uprzednio orzeczonych względem zainteresowanego wyrokiem zapadłym w państwie członkowskim, w którym ten wyrok łączny zostaje wydany, lecz również jedną lub więcej kar orzeczonych względem niego wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, które są wykonywane na mocy tej decyzji ramowej w pierwszym państwie członkowskim; taki wyrok łączny nie może jednak prowadzić do dostosowania wymiaru lub rodzaju wspomnianych kar, wykraczającego poza ścisłe granice przewidziane w art. 8 ust. 2–4 wskazanej decyzji ramowej, do naruszenia nałożonego w art. 17 ust. 2 tej decyzji ramowej obowiązku zaliczenia pełnego okresu pozbawienia wolności już odbytego w stosownym wypadku przez osobę skazaną w państwie wydającym na poczet całkowitego okresu kary pozbawienia wolności, która ma zostać odbyta w państwie wykonującym, czy też do rewizji kar orzeczonych wyrokami zapadłymi w innym państwie członkowskim z naruszeniem art. 19 ust. 2 wskazanej decyzji ramowej. TSUE stwierdził nadto, że wykładni art. 3 ust. 3 decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW należy dokonywać w ten

⁴²⁶ OTK ZU 2016/A, poz. 95. Dokumenty dotyczące tej sprawy są dostępne na stronie internetowej TK pod adresem: <https://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/art/6884-wyroki-laczone-zasady-orzekania> [dostęp: 05.06.2024]

⁴²⁷ Dz. Urz. UE z 07.06.2021 r., C 217/4.

sposób, że zezwala on na wydanie wyroku łącznego obejmującego nie tylko jedną lub więcej kar uprzednio orzeczonych wyrokiem zapadłym względem zainteresowanego w państwie członkowskim, w którym zostaje wydany ten wyrok łączny, lecz również jedną lub więcej kar orzeczonych względem niego wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, które są wykonywane na podstawie wskazanej decyzji ramowej pod warunkiem przestrzegania we wspomnianym wyroku łącznym warunków i ograniczeń wynikających z art. 8 ust. 2–4, art. 17 ust. 2 i art. 19 ust. 2 tej decyzji ramowej ze zmianami w odniesieniu do tych ostatnich kar. Z tego wyroku TSUE wynika zatem, że – wbrew stanowisku wyrażonemu w przywołanym powyżej *in extenso* fragmencie uzasadnienia rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 15.05.2014 r. (druk sejmowy nr 2393/Sejm VII kadencji) – restryktywna norma prawna wynikająca aktualnie z art. 85 § 2 k.k. nie stanowi realizacji wymogów wynikających z prawa unijnego. Ze stanowiska TSUE wynika bowiem, że z perspektywy prawa unijnego nie ma przeszkód, aby wyrokiem łącznym objąć także kary orzeczone prawomocnie w innych państwach członkowskich UE. Z przywołanego powyżej wyroku TSUE wynika zatem jasno, że przepisy prawa unijnego nie stoją na przeszkodzie objęciu wyrokiem łącznym kary orzeczonej wyrokiem zapadłym w innym państwie członkowskim, jak również objęcie tym wyrokiem takiej kary, która została przejęta do wykonania w innym państwie członkowskim wraz z karą lub karami objętymi wyrokiem lub wyrokami wydanym w tym państwie, w ramach wyroku łącznego. Artykuł 85 § 2 k.k., niedopuszczający takiej możliwości, jest sprzeczny z prawem unijnym. W powołanym powyżej wyroku TSUE podkreślono w szczególności motyw szósty i piętnasty preambuły decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, z których wynika, że ta decyzja ramowa powinna być wprowadzana w życie i stosowana w sposób pozwalający na przestrzeganie zasad równości, sprawiedliwości i zasadności, a nadto, iż powinna być stosowana zgodnie z przyznanym w art. 21 TFUE prawem obywateli Unii do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich. W kontekście tych uregulowań podkreślono następnie, że odmienna aniżeli udzielona przez TSUE odpowiedź na przedstawione mu pytania, sprzecznie z motywem szóstym wskazanej decyzji ramowej powodowałaby nieuzasadnioną różnicę w traktowaniu osób, które zostały skazane na kilka kar w jednym państwie członkowskim, i osób, które zostały na nie skazane w kilku państwach członkowskich, w sytuacji gdy w obu tych przypadkach kary te są wykonywane w tym samym państwie członkowskim. Nadto – w sposób kolidujący z motywem piętnastym tej decyzji ramowej – taka, odrzucona przez TSUE interpretacja, dyskryminowałaby obywatela UE, który skorzystał z przyznanego mu przez art. 21 TFUE prawa do przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich UE. Wskazany powyżej wyrok TSUE wymaga uwzględnienia przy interpretacji art. 85 § 4 k.k. W konsekwencji należy uznać za trafne stanowisko SA w Gdańsku wyrażone w wyroku z 27.09.2022 r., II AKa 261/22⁴²⁸, że wyrok państwa członkowskiego Unii Europejskiej, który został prawomocnie przejęty do wykonania zgodnie z przepisami rozdziału 66g k.p.k., tj. na podstawie przepisów stanowiących implementację decyzji ramowej 2008/909/WSiSW, zmienionej decyzją ramową Rady 2009/299/WSiSW, o ile dotyczy kar przejętych do wykonania i spełniających warunki wymienione w cytowanym orzeczeniu TSUE, może być objęty wyrokiem łącznym. W uzasadnieniu tego wyroku, w nawiązaniu do powołanego powyżej

⁴²⁸ Wyrok opublikowany na stronie internetowej: <https://www.saos.org.pl/judgments/489697> [dostęp: 04.05.2024].

judykatu TSUE, SA w Gdańsku zasadnie podkreślił, że w polskim porządku prawnym traktowanie wyroku łącznego, jako wyroku skazującego na nową karę jest niewłaściwe, bo „wyrok łączny ma za zadanie nie skazywanie, ale wymierzanie – na określonym etapie wykonania – kary łącznej w miejsce co najmniej dwóch kar jednostkowych, zgodnie z aktualizowanymi na bieżąco celami tychże kar”. Trafnie stwierdził następnie, że w polskim porządku prawnym z wydaniem wyroku łącznego nie łączy się naruszenie, uchylenie ani rewizja pierwotnego orzeczenia, a kara jednostkowa wymierzona w skazującym wyroku jednostkowym nie zostaje przez wymierzenie kary łącznej naruszona, uchylona lub zmieniona i nadal wywołuje ona takie same skutki, jeżeli chodzi o ocenę uprzedniej karalności danej osoby. W uzasadnieniu wskazanego wyroku SA w Gdańsku w nawiązaniu do wskazanego wyroku TSUE zasadnie nadto odnotowano, że „przedmiotem wyroku łącznego (...) nie jest zakończenie wykonywania kary”, ani też „dokonanie rewizji kar orzeczonych wyrokami zapadłymi w innych państwach członkowskich, które są wykonywane na mocy omawianej decyzji ramowej w państwie członkowskim, w którym zostaje wydany wyrok łączny”.

4.17. Decyzja ramowa Rady 2008/675/WSiSW nakazu uwzględnienia wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich nie odnosi wyłączenie do takiej sytuacji, w której orzeczona kara jest wykonywana w innym państwie członkowskim na podstawie licznych decyzji ramowych implementowanych do działu XIII Kodeksu postępowania karnego – „Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych”. Nakaz uwzględnienia kary orzeczonej w innym państwie członkowskim w postępowaniu przed sądem polskim aktualizuje się także wtedy, gdy oskarżony został prawomocnie skazany orzeczeniem innego państwa członkowskiego UE i tam odbył karę. Komentowany przepis, zgodnie z nakazem proeuropejskiej interpretacji wynikającym z powołanego powyżej wyroku TSUE z 16.06.2005 r. w sprawie C-105/03 *Pupino*, musi być wykładany w zgodzie z powyższym założeniem decyzji ramowej.

4.18. Artykuł 114a § 1 k.k. w żaden sposób nie ogranicza możliwości przejmowania wykonania w Polsce kar pozbawienia wolności orzeczonych przez sądy innych państw członkowskich UE na podstawie przepisów rozdziału 66g k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności”, który zawiera przepisy implementujące decyzję ramową Rady UE 2008/909/WSiSW z 27.11.2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej⁴²⁹. Sygnalizując wątpliwość, jaka może powstać w tej kwestii, W. Zontek stwierdza, że wiąże się ona z tym, iż katalog przesłanek odmowy wykonania w Polsce kary pozbawienia wolności orzeczonej w innym państwie członkowskim UE (*vide* art. 611tk k.p.k.) nie pokrywa się z sytuacjami, w których wynikająca z art. 114a § 1 k.k. powinność uwzględnienia orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE nie aktualizuje się. Podkreślając tę okoliczność, że na podstawie przepisów zawartych w rozdziale 66g k.p.k. może zostać wykonana w Polsce kara pozbawienia wolności orzeczona za przestępstwo skarbowe, co do którego nie jest spełniony wymóg podwójnej karalności (*vide* art. 611tk § 2), wskazany powyżej autor stwierdza, iż na gruncie art. 114a § 1 k.k. taki wyrok nie byłby uznany za skazujący, „co implikowałoby zakaz więzienia z nim jakichkolwiek

⁴²⁹ Dz. Urz. UE L Nr 327 z 05.12.2008 r., s. 27.

konsekwencji na gruncie odpowiedzialności karnej sprawcy przed polskim wymiarem sprawiedliwości i organami postępowania wykonawczego⁴³⁰. Moim zdaniem problem dostrzeżony przez W. Zontka jest pozorny; oczywiście jest, że art. 114a § 1 k.k., a w szczególności zdefiniowane tam rozszerzająco pojęcie „wyrok skazujący”, nie ma zastosowania do instrumentów karnoprocesowej międzynarodowej współpracy w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi UE⁴³¹, bo – jak o tym już była mowa powyżej – istota art. 114a § 1 k.k. sprowadza się do wiązania skutków z uprzednimi wyrokami skazującymi zapadłymi w innym państwie członkowskim UE w toku nowego postępowania karnego prowadzonego w innym państwie członkowskim w takim samym zakresie, w jakim uwzględnieniu podlegają w nim „wewnątrz krajowe” wyroki skazujące. W wypadku orzekania w przedmiocie wykonania w Polsce kary pozbawienia wolności wymierzonej w innym państwie członkowskim UE nie chodzi natomiast o uwzględnienia w postępowaniu przed sądem polskim skutków orzeczenia zapadłego za granicą (byłoby to w tym wypadku to samo orzeczenie, którym wymierzono karę pozbawienia wolności, która miałaby być wykonana w Polsce); jak to już wskazano powyżej kognicja polskiego sądu ogranicza się tu wyłącznie do kwestii przejęcia kary pozbawienia wolności do wykonania, określenia kwalifikacji prawnej czynu według prawa polskiego oraz ewentualnego obniżenia wykonywanej w Polsce kary do górnej granicy ustawowego zagrożenia za dane przestępstwo według polskiego prawa karnego, gdyby kara wymierzona za granicą tę karę przekraczała.

4.19. Wynikający z art. 114a § 1 k.k. nakaz uwzględniania w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich UE nie wiąże w sposób nieograniczony. Odstępstwa od powinności, o której mowa jest w tym przepisie wynikają już z jego części *in fine*. Wskazano tam, że nakaz uwzględnienia judykatu innego państwa członkowskiego UE nie obowiązuje wówczas, gdy według ustawy karnej polskiej: 1) czyn nie stanowi przestępstwa, 2) sprawca nie podlega karze albo 3) orzeczono karę nieznaną ustawie. Analogiczne uregulowanie przewidywał także art. 114a k.k. w pierwotnym brzmieniu, wskazując w trzech pierwszych punktach następujące wyjątki od powinności uwzględnienia w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce prawomocnego wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE: 1) sytuację, w której skazanie nastąpiło za czyn, który nie stanowi przestępstwa według prawa polskiego; 2) orzeczenie rodzaju kary nieznanego ustawie polskiej; 3) niepodleganie przez sprawcę karze według prawa polskiego. Poza ujęciem redakcyjnym aktualne brzmienie art. 114a k.k. nie wprowadza tu jakiegokolwiek zmiany.

4.20. Sytuacje, w których „czyn nie stanowi przestępstwa” lub „sprawca nie podlega karze”, o których mowa jest w art. 114 § 1 k.k. *in fine*, należy interpretować tak samo, jak analogiczne sformułowanie używane w dziale XIII k.p.k. – „Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych”, w tym w szczególności w art. 604 § 1 pkt 2 k.p.k. w kontekście przeszkód ekstradycyjnych. Zachowuje tu aktualność postanowienie SN z 16.10.2014 r., II KK 264/14⁴³², zapadłe w kontekście art. 604 § 1 pkt 2 k.p.k., w którym stwierdzono, że badanie warunku podwójnej karalności polega na porównaniu opisanych we wniosku ekstra-

⁴³⁰ Zob. W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 59.

⁴³¹ Do takiej konkluzji ostatecznie dochodzi także W. Zontek, *ibidem*, s. 58–60.

⁴³² KZS 2015, nr 1, poz. 48.

dycyjnym znamion przestępstwa do przepisów krajowego prawa materialnego określającego typy czynów zabronionych i przewidujące za nie sankcje krajowe. Podwójna przestępczość czynu zachodzi nie tylko wtedy, gdy w prawie polskim przewidziany jest identyczny typ przestępstwa. Zachodzi także wtedy, gdy przestępstwu przewidzianemu prawem polskim odpowiada choćby część znamion czynu w obcym porządku prawnym. Warunek podwójnej karalności zostaje spełniony i wtedy, gdy w prawie polskim brak identycznego typu przestępstwa, jednakże popełniony czyn odpowiada znamionom któregośkolwiek z przestępstw przewidzianych w prawie polskim⁴³³. Z powyższego wynika, że zbadanie podwójnej karalności wymaga odwołania się nie tylko do treści przepisu ustawy karnej polskiej odpowiadającego przepisowi ustawy karnej obcej, lecz także do obowiązującej wykładni odnoszącej się do zakresu stosowania tego przepisu. Przeszkoda określona w art. 114a § 1 k.k. *in fine* zachodzi zarówno wówczas, gdy niespełnienie wymogu podwójnej karalności czynu wynika stąd, że polski ustawodawca nie zabrania danego zachowania pod groźbą kary jako przestępstwa, jak i wtedy, gdy niespełnienie tego wymogu jest następstwem popełnienia czynu w warunkach kontratytu, czy błędu usprawiedliwionego, a nadto popełnienia czynu przez osobę chronioną immunitetem materialnym. Przeszkoda zachodzi tu także wtedy, gdy osoba, co do której w innym państwie członkowskim UE zapadło orzeczenie skazujące relewantne z perspektywy art. 114a § 1 k.k., według prawa polskiego nie podlega karze za popełnione przestępstwo. Zakres dyspozycji art. 114a § 1 k.k. ograniczają zatem także te sytuacje, w których według prawa polskiego zastosowanie znajdują klauzule niepodlegania sprawcy karze, w tym w szczególności te, które określają następujące przepisy: art. 15 § 1 k.k., art. 17 § 1 k.k., art. 25 § 3 k.k., art. 131 k.k. i art. 259 k.k. Omówione powyżej odstępstwa od nakazu uwzględnienia przez sąd polski prawomocnego orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE korespondują z *ratio* decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW; chodzi tu w szczególności o motyw piąty preambuły tej decyzji ramowej, w którym wskazano na dążenie do zrównoważenia mocy wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE ze skutkami wynikającymi z wyroków skazujących wydawanych przez „własne sądy”.

4.21. Wyrażenie „orzeczone karę nieznaną ustawie”, którym ustawodawca posłużył się w art. 114a § 1 k.k. *in fine* należy wiązać z sytuacją, w której w orzeczeniu skazującym wydanym przez sąd innego państwa członkowskiego UE wymierzono oskarżonemu taki środek o charakterze penalnym (karę *sensu largo*), który polskiemu systemowi prawnemu w ogóle nie jest znany, jak również z taką, w której kara wymierzona obcym orzeczeniem przekracza rodzajowe granice kary według prawa polskiego. Analizowane wyrażenie nie obejmuje natomiast sytuacji, w której w orzeczeniu obcym wymierzono sankcję karną rodzajowo znaną polskiemu systemowi prawnemu, lecz nieprzewidzianą za to przestępstwo, za które oskarżony został skazany w innym państwie członkowskim UE⁴³⁴. To uregulowanie pozostaje w zgodzie z decyzją ramową Rady 2008/675/WSiSW; motyw szósty jej preambuły wskazuje, że

⁴³³ Na takim stanowisku stanął także SA w Krakowie w postanowieniu z 27.10.1999 r., II AKz 244/99, KZS 1999, nr 10, poz. 45.

⁴³⁴ Tak też J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 934 w nawiązaniu do wyroku SN z 08.11.1989 r., V KRN 267/89, OSNKW 1990, nr 7–12, poz. 32. Wskazany judykat zapadł w kontekście art. 388 pkt 3 dawnego k.p.k., którego odpowiednikiem w obowiązującym stanie prawnym jest art. 439 § 1 pkt 5 k.p.k.

decyzja ramowa nie przewiduje obowiązku uwzględniania uprzednich wyroków skazujących m.in. wtedy, gdy uprzednio orzeczone karę jest nieznaną w krajowym systemie prawnym.

4.22. Zgodnie z art. 114a § 3 k.k. zawężenie dyspozycji art. 114a § 1 k.k. aktualizuje się także wówczas, gdy informacje uzyskane z rejestru karnego lub od sądu państwa członkowskiego UE nie są wystarczające do ustalenia skazania. Powyższa przeszkoda, natury nie prawnej, lecz faktycznej, pozostaje w zgodzie z motywem szóstym preambuły decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, w którym stwierdzono, że decyzja ramowa nie przewiduje obowiązku uwzględniania w szczególności takich uprzednich wyroków skazujących zapadłych w innych państwach członkowskich UE, co do których informacje uzyskane na mocy obowiązujących instrumentów nie są wystarczające. Artykuł 3 ust. 1 tej decyzji ramowej wskazuje, że według prawodawcy unijnego wiedza organów stosujących prawo w poszczególnych państwach członkowskich UE o zapadłych w innych państwach członkowskich orzeczeniach skazujących może się wiązać ze stosowaniem instrumentów wzajemnej pomocy prawnej pomiędzy tymi państwami lub instrumentami wymiany informacji pochodzących z rejestrów karnych tych państw. W pierwszym wypadku chodzi o informacje uzyskane w ramach pomocy prawnej świadczonej na podstawie relevantnych w odniesieniu do współpracy z państwami członkowskimi UE przepisów działu XIII k.p.k. – „Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych”, w szczególności w związku z inicjatywą państw obcych zmierzającą do przyjęcia wykonania w Polsce kar i środków karnych (*vide* przepisy zawarte w rozdziałach: 66a k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia o karach o charakterze pieniężnym”, 66d k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia przepadku”, 66g k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie kary pozbawienia wolności”, 66i k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie orzeczenia karnego związanego z poddaniem sprawcy próbie”), z uprzednio wykonanym wnioskiem o przekazanie w ramach europejskiego nakazu aresztowania, zwłaszcza w wypadku, gdy został wydany w celu wykonania prawomocnie orzeczonej kary (*vide* przepisy zawarte w rozdziale 65b k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu ochrony”), jak również z inicjatywą zmierzającą do wykonania w Polsce europejskiego nakazu ochrony (*vide* przepisy zawarte w rozdziale 66k k.p.k. – „Wystąpienie państwa członkowskiego Unii Europejskiej o wykonanie europejskiego nakazu ochrony”). Należy tu nadto zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 24.05.2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym⁴³⁵, w Krajowym Rejestrze Karnym gromadzi się m.in. dane o osobach będących obywatelami polskimi prawomocnie skazanymi przez sądy państw obcych. Odnotowania wymaga tu nadto, że w ramach UE obowiązuje decyzja ramowa Rady 2009/315/WSiSW z 26.02.2009 r. w sprawie organizacji wymiany informacji pochodzących z rejestru karnego pomiędzy państwami członkowskimi oraz treści tych informacji⁴³⁶, a także decyzja ramowa Rady 2009/316/WSiSW z 06.04.2009 r. w sprawie ustanowienia europejskiego systemu przekazywania informacji z rejestrów kar-

⁴³⁵ T.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 276 ze zm.

⁴³⁶ Dz. Urz. UE L 93, poz. 23 – dalej decyzja ramowa Rady 2009/315/WSiSW. Decyzja ramowa Rady 2009/315/WSiSW uchylila wcześniej obowiązującą decyzję ramową Rady 2005/876/WSiSW z 21.11.2005 r. w sprawie wymiany informacji pochodzących z rejestru karnego (Dz. Urz. UE L 322, s. 33).

nych (ECRIS), zgodnie z art. 11 decyzji ramowej 2009/315/WSiSW⁴³⁷. Poprzednio obowiązujący art. 114a k.k. w punkcie siódmym przewidywał analogiczną przesłankę zawężającą nakaz uwzględniania prawomocnych orzeczeń skazujących zapadłych w innym państwach członkowskich UE z tym, że ujętą w sposób ogólny: „uzyskane informacje są niewystarczające dla uwzględnienia orzeczenia”. Aktualnie obowiązujący art. 114a k.k. posługuje się w tym zwrotem bardziej skonkretyzowanym, nie wprowadza tu jednak jakiegokolwiek normatywnej nowości.

4.23. Kolejne zawężenie dyspozycji art. 114a § 1 k.k., wynikające z art. 114a § 3 k.k., łączy się z sytuacją, w której „orzeczona kara podlega darowaniu w państwie, w którym nastąpiło skazanie”. *Ratio* tego uregulowania wiąże się z tym, że we wskazanej w nim sytuacji kara wymierzona prawomocnym orzeczeniem skazującym, relewantnym z perspektywy art. 114a § 1 k.k., nie podlega wykonaniu. Obowiązujący art. 114a § 3 k.k. posługuje się ogólnym sformułowaniem „orzeczona kara podlega darowaniu w państwie, w którym nastąpiło skazanie”, które zastąpiło ujęcie przyjęte w pierwotnym brzmieniu tego przepisu. Artykuł 114a pkt 6 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie ustawy z 20.02.2015 r. wyłączał powinność uwzględnienia orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE wówczas, gdy zgodnie z informacją uzyskaną z rejestru karnego lub od sądu państwa obcego, przestępstwo, którego dotyczyło to orzeczenie, podlegało w państwie, w którym skazanie nastąpiło, darowaniu na mocy abolicji lub ułaskawienia. W kontekście uregulowania obowiązującego poprzednio w piśmiennictwie trafnie wskazano na błąd, jakimi dotknięty był ten przepis⁴³⁸. W istocie nie chodziło bowiem o darowanie przestępstwa na mocy abolicji, bo w takim wypadku w państwie obcym w ogóle nie doszłoby do osądzenia oskarżonego za przestępstwo, skoro abolicja, polegająca na ustawowej decyzji o odstąpieniu od ścigania określonej kategorii przestępstw, kreuje negatywną przesłankę procesową z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. Wada redakcyjna art. 114a k.k. w pierwotnym brzmieniu dotyczyła także ujęcia odnoszącego się do przestępstwa podlegającego darowaniu na mocy ułaskawienia, skoro akt łaski odnosi się do kary, a nie popełnionego przestępstwa. Chodziło tu zatem w istocie o darowanie kary. Darowaniu kara podlega zaś na mocy amnestii, a nie – jak to błędnie ujęto w art. 114a k.k. w pierwotnym brzmieniu – na mocy abolicji. Posłużenie się w aktualnym ujęciu komentowanego przepisu przywołanym powyżej, ogólnym ujęciem, obliguje do odstąpienia od stosowania nakazu wynikającego z art. 114a § 1 k.k. w wypadku, gdy w państwie członkowskim UE, w którym zapadło orzeczenie skazujące, wymierzona kara została darowana na podstawie instrumentów prawnych treściowo zbieżnych ze znaną polskiemu systemowi prawnemu amnestią oraz ułaskawieniem, jak również wówczas, gdy darowanie kary nastąpiło tam na podstawie innego instrumentu prawnego, specyficznego dla obcego systemu prawnego, którego konsekwencją w systemie prawnym państwa, w którym orzeczenie skazujące zapadło jest niemożność uwzględnienia tego orzeczenia jako „wyroku skazującego” w wewnątrz krajowym postępowaniu karnym. Uwzględnienia wymaga tu bowiem cel decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, którym jest doprowadzenie do sytuacji, w której orzeczenie skazujące zapadłe w państwie członkowskim UE wywołuje w postępowaniach karnych toczących się w innych państwach członkowskich takie same skutki, jak

⁴³⁷ Dz. Urz. UE L 93, s. 23.

⁴³⁸ Zob. W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 64.

analogiczny judykat „wewnątrz krajowy”. Mając to na uwadze, a nadto uwzględniając nakaz proeuropejskiej interpretacji przepisów implementujących decyzje ramowe, nie sposób podzielić poglądu W. Zontka⁴³⁹, że aktualne brzmienie art. 114a § 3 k.k. jest korzystniejsze dla oskarżonego aniżeli poprzednio obowiązujący art. 114a k.k. Nawiązując do omówionego powyżej, błędnego ujęcia przesłanki z art. 114a pkt 6 k.k. w dawnym brzmieniu, wskazany autor stwierdził, że pod rządami art. 114a k.k. w brzmieniu poprzednio obowiązującym jako zawężenie nakazu uwzględniania obcych orzeczeń skazujących nie wiązała przesłanka związana z amnestią, w związku z czym aktualne brzmienie ustawy jest korzystniejsze dla sprawcy⁴⁴⁰. Z powodów wyłuszczonej powyżej przepis aktualnie obowiązujący oraz obowiązujący poprzednio jest tu z perspektywy interesu oskarżonego taki sam.

4.24. Poza sytuacją, w której dochodzi do orzekania w wyroku łącznym kary łącznej skazanie w innym państwie członkowskim UE w Polsce uwzględniane jest wyłącznie „na niekorzyść sprawcy”. Mając to na uwadze, należy się zgodzić z twierdzeniem, że zważywszy na to, iż omówione powyżej odstępstwa od nakazu wynikającego z art. 114a § 1 k.k. pociągają za sobą konsekwencje korzystne dla oskarżonego, to do ich interpretacji nie znajduje zastosowania nakaz zawężającej interpretacji wyjątków (*exceptiones non sunt extentendae*)⁴⁴¹.

4.25. W razie istnienia orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE, które zgodnie z art. 114a § 1 k.k. jest relewantne z perspektywy postępowania karnego toczącego się w Polsce, w dwóch kwestiach, a to: 1) stosowania nowej ustawy karnej, która weszła w życie po wydaniu wyroku skazującego oraz 2) zatarcia skazania, zastosowanie znajdują nie przepisy polskie, lecz przepisy obowiązujące w państwie, w którym zapadło orzeczenie skazujące (*vide* art. 114a § 2 k.k.).

4.26. Zmiana ustawodawcza w państwie wydania orzeczenia skazującego, o którym mowa jest w art. 114a § 1 k.k., polegająca na depenalizacji lub takiej korzystnej dla sprawcy modyfikacji penalizacji, która powoduje, że orzeczenie skazujące zapadłe w innym państwie członkowskim UE nie mogłoby już zostać uwzględnione w postępowaniu karnym toczącym się w tym państwie sprawa, iż nie aktualizuje się nakaz uwzględnienia tego orzeczenia w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce. Artykuł 114a k.k. w pierwotnym brzmieniu nie wymieniał analogicznej przeszkody, lecz jej obowiązywanie wynikało z art. 114a pkt 5 k.k. w poprzednim brzmieniu, a konkretnie z zawartej tam ogólnej klauzuli zakazującej uwzględniania orzeczenia obcego w sytuacji, gdy „zachodzi uzasadniona obawa, że uwzględnienie prowadziłoby do naruszenia wolności i praw osoby skazanej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej”. Obowiązujący art. 114a § 2 k.k. w zakresie, w jakim przewiduje, że do zatarcia skazania, zastosowanie znajdują przepisy obowiązujące w tym państwie członkowskim UE, w którym zapadło prawomocne orzeczenie skazujące, wprowadza uregulowanie merytorycznie zbieżne z tym, które pod rządami art. 114a k.k. w pierwotnym jego ujęciu wyrażał art. 107a k.k. *Ratio* uregulowania nakazującego stosowanie do ustalania tej kwestii przepisów obowiązujących w państwie wydania orzeczenia wiąże się z dążeniem do pełnej realizacji celu decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW.

⁴³⁹ Zob. *ibidem*, s. 63–64.

⁴⁴⁰ Por. *ibidem*.

⁴⁴¹ Tak J. Raglewski, [w:] *Kodeks...*, s. 933.

4.27. Wyłączenie stosowania art. 108 k.k., o którym mowa jest w art. 114a § 2 k.k. powoduje, że w analizowanym wypadku nie ma wymogu jednoczesnego zatarcia wszystkich skazań prawomocnymi orzeczeniami sądów właściwych w sprawach karnych państw członkowskich UE. Pod rządami poprzednio obowiązującego stanu prawnego kwestię tę tak samo regulował art. 107a k.k., uchylony z dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej z 2015 r.

4.28. Ustawa nowelizująca z 2015 r. nie zawiera przepisów intertemporalnych. W piśmiennictwie trafnie wskazuje się, że uregulowanie wynikające z art. 114a k.k. ma przede wszystkim charakter materialnoprawny⁴⁴², w związku z czym zasadne jest odnoszenie do niego zasady intertemporalnej określonej w art. 4 § 1 k.k.⁴⁴³. Z przedstawionych powyżej rozważań wynika, że aktualne brzmienie art. 114a k.k., choć formalnie odmienne od ujęcia przyjętego w tym przepisie w pierwotnym brzmieniu, merytorycznie jest z nim zbieżne. Oprócz omówionych powyżej, odmienność aktualnego art. 114a k.k. w porównaniu z jego pierwotnym ujęciem polega na pominięciu w obecnym tekście tego przepisu dwóch przesłanek zawężających nakaz uwzględniania w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce prawomocnego orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim, które występowały poprzednio. Chodzi tu o: 1) sytuację, w której uwzględnienie prowadziło do uchylenia lub zmiany tego orzeczenia (art. 114a pkt 4 k.k. w pierwotnym brzmieniu) oraz 2) sytuację, w której zachodzi uzasadniona obawa, że uwzględnienie prowadziło do naruszenia wolności i praw osoby skazanej w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej (art. 114a pkt 5 k.k. w pierwotnym brzmieniu). Nawiązać tu należy raz jeszcze do przedstawionej powyżej *ratio* zmiany ujęcia art. 114a k.k., a w szczególności tego, że wiązała się ona z tym, iż brzmienie poprzednie było dotknięte wadą konstrukcyjną polegającą na niemal dosłownej transpozycji przepisów unijnych do prawa polskiego. Obawie, że uwzględnienie orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE doprowadzi do uchylenia lub zmiany tego orzeczenia ma zapobiegać art. 85 § 2 k.k., statuujący zakaz obejmowania karą łączną orzeczeń, o których mowa jest w art. 114a § 1 k.k. Jak już wszakże była o tym mowa powyżej, w świetle wyroku TSUE z 15.04.2021 r. w sprawie C-221/19 w *postępowaniu AV przy udziale: Pomorskiego Wydziału Zamiejscowego Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej* przepis ten koliduje jednak z prawem unijnym, które implementuje. Z kolei art. 114a pkt 5 k.k., wyłączający powinność uwzględnia w postępowaniu karnym prowadzonym w Polsce orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE, gdyby prowadziło to do naruszenia wolności i praw osoby skazanej w innym państwie członkowskim, nawiązuje do motywu dwunastego preambuły decyzji ramowej Rady 2008/675/WSiSW, zgodnie z którym ta decyzja ramowa nie narusza praw podstawowych i jest zgodna z zasadami uznanymi w art. 6 Traktatu o Unii Europejskiej⁴⁴⁴, które znajdują odzwierciedlenie w Karcie Praw Podstawowych UE. Zarówno ten motyw decyzji ramowej, jak i art. 114a pkt 5 k.k. w brzmieniu poprzednio obowiązującym są deklaracjami o charakterze ogólnym, a w konsekwencji w praktyce nie powinny odegrać jakiegokolwiek roli. Gdyby jednak sąd orzekający w konkretnej sprawie dostrzegł po-

⁴⁴² Por. W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 55; A. Sakowicz, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, *Komentarz do artykułów 32–116...*, s. 735 oraz J. Raglewski, [w:] *Kodeks karny...*, s. 930.

⁴⁴³ Tak też W. Zontek, [w:] *Nowelizacja...*, s. 64.

⁴⁴⁴ Dz. Urz. UE C 326 z 2012 r., s. 13.

trzebę sięgnięcia do tej klauzuli i wyprowadzenia z niej podstawy odmowy uwzględnienia w postępowaniu karnym skutków orzeczenia skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim UE, to art. 114a k.k. w poprzednio obowiązującym brzmieniu jawi się jako korzystniejszy w tym zakresie dla oskarżonego.

Akty prawne:

Decyzja ramowa Rady 2-005/222/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie ataków na systemy informatyczne (Dz. Urz. UE L 2005.69.67)

Decyzja ramowa Rady 2008/675/WSiSW z dnia 24 lipca 2008 r. w sprawie uwzględniania w nowym postępowaniu karnym wyroków skazujących zapadłych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 2008.220.32)

Decyzja ramowa Rady 2008/909/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę decyzji ramowej Rady 2008/909/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. o stosowaniu zasady wzajemnego uznawania do wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności lub inny środek polegający na pozbawieniu wolności – w celu wykonania tych wyroków w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 2008.327.27)

Decyzja ramowa Rady 2009/315/WSiSW z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie organizacji wymiany informacji pochodzących z rejestru karnego pomiędzy państwami członkowskimi oraz treści tych informacji (Dz. Urz. UE L 2009.93.23)

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C.2007.303.1)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. 1993 r. Nr 61, poz. 284)

Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. 2015, poz. 728)

Konwencja wykonawcza z Schengen z 19 czerwca 1990 r. dotyczącej stopniowego znoszenia kontroli na wspólnych granicach (Dz. Urz. WE z 2000 r. L 239, s. 19; polskie wyd. specj. Dz. Urz. UE, rozdz. 19, t. 2, s. 9)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1115 ze zm.)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2016 r., poz. 2231)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2022 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2022 r. poz. 2847)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1133 ze zm.)

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 283 ze zm.)

Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571)

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego z 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708 ze zm.)

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) - Dz. Urz. UE C 326 z 2012 r., s. 13

Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 203, poz. 1569)

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki dotycząca stosowania Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji, sporządzonej dnia 10 lipca 1996 r., zgodnie z artykułem 3 ustęp 2 Porozumienia o ekstradycji między Unią Europejską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki, podpisanego w Waszyngtonie dnia 25 czerwca 2003 r. (Dz. U. 2010 r. Nr 77, poz. 501)

Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji, sporządzona w Waszyngtonie dnia 10 lipca 1996 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 93, poz. 1066)

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 1969 r., Nr 13, poz. 94 ze zm.)

Akty prawne

- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2119 ze zm.)
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2151)
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2123 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 17 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 127 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 37 ze zm.)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 554 ze zm.)
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 2488 ze zm.)
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucji Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 102 ze zm.)
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 628 ze zm.)
- Ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 276 ze zm.)
- Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 344 ze zm.)
- Ustawa z dnia 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 69, poz. 626)
- Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 34 ze zm.)
- Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 307 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2005 r., Nr 163, poz. 1363 ze zm.)
- Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 178, poz. 1479)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1939 ze zm.)
- Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 273 ze zm.)
- Ustawa dnia 15 marca 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2007 r. Nr 112, poz. 766)
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (t.j. Dz.U. Nr 142, poz. 960 ze zm.)
- Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589 ze zm.)
- Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. Nr 48, poz. 245 ze zm.)
- Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r., poz. 1247 ze zm.)
- Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1689 ze zm.)
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 396 ze zm.)
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r., poz. 189)
- Ustawa z dnia z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428)
- Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r., poz. 437 ze zm.)
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r., poz. 846 ze zm.)
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 1694 ze zm.)

Akty prawne

Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2141 ze zm.)

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 2600 ze zm.)

Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 289 ze zm.)

Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1860 ze zm.)

Ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1834)

Bibliografia:

- Barczak-Oplustil A., [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Wróbel W. (red.), Kraków 2015.
- Barczak-Oplustil A., *Dyrektywy wymiaru kary łącznej*, [w:] *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Górowski W. i in. (red.), Warszawa 2013.
- Barczak-Oplustil A., Pyrcak-Górowska M., Zoll A. (red.), *Środki zabezpieczające. Ujęcie systemowe*, Kraków 2021.
- Bentekas I., *The principle of mutual recognition in EU criminal law*, "European Law Review" 2007, nr 3.
- Bojańczyk A., Razowski, T., *Kształt odpowiedzialności posiłkowej po nowelizacjach Kodeksu karnego skarbowego z dnia 27 września 2013 r. i 20 lutego 2015 r.*, Prok. i Pr. 2016, nr 3.
- Böse M., *Das Prinzip der gegenseitigen Anerkennung in der transnationalen Strafrechtspflege in der EU*, [w:] *Fragmentarisches Strafrecht. Beiträge zum Strafrecht, Strafprozessrecht und zur Strafrechtsvergleichung. Festschrift für Manfred Mainwald*, Momsen C., Bloy R., Reckow P. (red.), Frankfurt am Main 2003.
- Budyn-Kulik M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Mozgawa M. (red.), LEX/el. 2022.
- Cichoński M., *Orzekanie kary łącznej w wyroku łącznym po zmianach normatywnych spowodowanych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 18.04.2019 r., K 14/17. Uwagi polemiczne do artykułu SSA dr hab. B. Nity-Światłowskiej*, PS 2022, nr 2.
- Cieply F., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Warszawa 2015.
- Ćwiakalski Z., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, wyd. 4, Zoll A. (red.), Warszawa 2012.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WK 2015.
- Długosz J., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. t. 2. Komentarz art. 32–116*, wyd. 3, Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Warszawa 2015.
- Gałązka M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Legalis 2017.
- Gałązka M., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 3, Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Warszawa 2015.
- Gierowski J., Krajewski K., [w] *System Prawa Karnego. t. 7. Środki zabezpieczające*, wyd. 2, Paprzycki L.K. (red.), Warszawa 2015.
- Giezek J., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Giezek J. (red.), WK 2012.
- Grajewski J., Steinborn S., [w:] *Komentarz aktualizowany do art. 425–673 Kodeksu postępowania karnego*, Paprzycki L.K. (red.), Lex/el. 2015.
- Hofmański P., Paprzycki L.K., Sakowicz A., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Filar M. (red.), WK 2016.
- Kala D., Klubińska M., *Kara łączna i wyrok łączny*, Kraków 2016.
- Kala D., Klubińska M., *Kara łączna w projektach nowelizacji Kodeksu karnego – wybrane zagadnienia*, KKSSiP 2014, nr 13.
- Kala D., Klubińska M., *Przedawnienie karalności przestępstw prywatnoskargowych – uwagi materialno-prawne i procesowe*, TPN 2013, nr 2.
- Kala D., Klubińska M., *Realny zbieg przestępstw – konieczny czy zbyteczny warunek orzeczenia kary łącznej?* [w:] *Reforma prawa karnego*, Sepiolo-Jankowska I. (red.), Warszawa 2014.
- Kala D., *Postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego. Zagadnienia karnomaterialne i procesowe*, Toruń 2003.
- Kardas P., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna, t. 2, cz. 2, Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), WK 2016.
- Kardas P., [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Wróbel W. (red.), Kraków 2015.
- Kłaczyńska N., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, wyd. 2, Giezek J. (red.), Warszawa 2012.
- Konarska-Wrzosek V., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Konarska-Wrzosek V. (red.), WK 2016.
- Kowalski S., *Łączenie kar w wyroku łącznym przy „przedzieleniu” ciągu przestępstw wyrokiem wydanym w odrębnym postępowaniu*, NKPK, t. 25, Wrocław 2009.
- Kozłowska-Kalisz P., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Mozgawa M. (red.), WK 2015.
- Kulik M., *Glosa do wyroku SN z dnia 14 stycznia 2010 r., V KK 235/09*, LEX/el. 2011.
- Lachowski J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Konarska-Wrzosek V. (red.), WK 2016.
- Lachowski J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Konarska-Wrzosek V. (red.), LEX/el. 2023.
- Lachowski J., *Pozbawienie praw publicznych w kodeksie karnym*, Prok. i Pr. 2003, nr 10.

Bibliografia

- Łabuda G., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Giezek J. (red.), Warszawa 2012.
- Łabuda G., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Giezek J. (red.), WK 2012.
- Majewski J., [w:] *Kodeks karny. Komentarz do zmian*, LEX 2015.
- Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Marszał K., *Przedawnienie w prawie karnym*, Warszawa 1972.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2006.
- Morawski L., *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- Nita B., *Rozstrzygnięcie problemów wiążących się z kolizją jurysdykcji karnej pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w oparciu o zasadę ne bis in idem*, seria Materiały Robocze 2006, nr 6 (10), Centrum Europejskie – Natolin, Forum – Wymiar Sprawiedliwości i Sprawy Wewnętrzne UE, Warszawa 2006.
- Nita-Światłowska B., *Nakaz uwzględnienia w postępowaniu karnym wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej*, EPS 2017, nr 11.
- Ożóg-Wróbel K., *Wykonywanie środków zabezpieczających na podstawie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego*, RNP, t. 24, 2014, nr 1.
- Pietrzyk M., *Kara łączna a kara za ciąg przestępstw – próba wykładni art. 91 § 1–3 k.k.*, Pal. 2011, nr 7–8.
- Pohl Ł., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Stefański R. (red.), Legalis 2016.
- Politowicz K., *Stosowanie instytucji z art. 75 k.k. w kontekście wydania wyroku łącznego*, Prob. 2011, nr 4.
- Postulski K., *Glosa do wyroku SN z 13.02.2015 r., II KK 194/14*, LEX/el. 2015.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WK 2016.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, WKP 2017.
- Postulski K., *Stosowanie art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego*, PS 2001, nr 7–8.
- Pyrcał-Górowska M., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), WK 2016.
- Pyrcał-Górowska M., *Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych*, Kraków 2017.
- Raglewski J., [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Bogdan G., Nita A., Raglewski J., Światłowski A.R. (red.), Gdańsk 2007.
- Raglewski J., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, *Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), Warszawa 2016.
- Raglewski J., *Łączenie w ramach kary łącznej kar różnorodzajowych (art. 87 k.k.). Glosa do wyroku SN z dnia 28 maja 2009 r., III KK 107/09*, GSP-Prz.Orz. 2009, nr 4.
- Razowski T., Kaczmarek P., *Materialne oraz procesowe aspekty orzekania w przedmiocie wydania wyroku łącznego na tle uregulowań kodeksu karnego skarbowego*, Prok. i Pr. 2014, nr 5.
- Sroka T., *Prewencyjne pozbawienie wolności*, Kraków 2021.
- Stefańska B.J., *Zatarcie skazania w formie aktu łaski*, Prok. i Pr. 2009, nr 1.
- Stefańska B.J., *Zatarcie skazania z mocy prawa*, Prok. i Pr. 2008, nr 2.
- Stefańska B.J., *Zatarcie skazania*, WK 2014.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, WKP 2023.
- Tuleja P., [w:] *Komentarz do Konstytucji*, Safjan M., Bosek L. (red.), Warszawa 2016.
- Wąsek A., *Zakres obowiązywania ustawy karnej polskiej wobec cudzoziemców*, [w:] *Przestępczość przegraniczna. Postępowanie kare przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska) Poznań 24–27 czerwca 1999 roku*, Szwarc A.J. (red.), Poznań 2000.
- Wiak K., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Warszawa 2014.
- Wilkowska-Płóciennik A., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 16, Stefański R.A. (red.), Warszawa 2017.
- Wróbel W., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, t. 1, *Komentarz do art. 1–116*, Zoll A. (red.), LEX 2012.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010.
- Zgoliński I. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Konarska-Wrzosek V. (red.), Lex 2023.

Bibliografia

- Zoll A., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), WK 2016.
- Zoll A., Tarapata S., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), WK 2016.
- Zoll A., Tarapata S., *Uwagi wprowadzające do przepisów o przedawnieniu*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, cz. 2, *Komentarz do art. 53–116*, Wróbel W., Zoll A. (red.), WK 2016.
- Zontek W., [w:] *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Wróbel W. (red.), Kraków 2015.
- Żółtek S., [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 2, *komentarz do art. 32–116*; Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Legalis 2015.
- Żółtek S., Vachev V., [w:] *Kodeks karny. t. 1–2. Komentarz*, Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Warszawa 2021.

Orzecznictwo:

- Postanowienie SA w Krakowie z 12.06.1997 r., II AKz 136/97, LEX nr 30468.
Postanowienie SA w Krakowie z 27.10.1999 r., II AKz 244/99, KZS 1999, nr 10, poz. 45.
Postanowienie SA w Lublinie z 07.07.2010 r., II AKzw 535/10, KZS 2012, nr 3/A, poz. 606.
Postanowienie SA w Lublinie z 08.06.2015 r., II AKzw 273/05, LEX nr 270645.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 08.02.2010 r., II AKzw 47/10, LEX nr 568547.
Postanowienie SA we Wrocławiu z 31.05.2016 r., II AKz 124/16, LEX nr 2080913.
Postanowienie SN z 19.06.1975 r., II KZ 138/75, OSNKW 1975, nr 8, poz. 112.
Postanowienie SN z 17.05.1990 r., VKZP 5/90, LEX nr 21016.
Postanowienie SN z 19.08.1999 r., I KZP 25/99, OSNKW 1999, nr 9–10, poz. 53.
Postanowienie SN z 02.07.2002 r., II KK 143/02, LEX nr 55526.
Postanowienie SN z 22.09.2003 r., IV KK 288/03, OSNwSK 2003, nr 1, poz. 2012.
Postanowienie SN z 31.03.2005 r., IV KK 45/05, OSNwSK 2005, nr 1, poz. 651.
Postanowienie SN z 05.05.2005 r., V KK 63/05, LEX nr 149655.
Postanowienie SN z 29.11.2006 r., I KZP 26/06, LEX nr 203987.
Postanowienie SN z 13.11.2007 r., V KK 304/07, LEX nr 340563.
Postanowienie SN z 20.12.2007 r., I KZP 34/07, LEX nr 341663.
Postanowienie SN z 28.10.2009 r., I KZP 24/09, OSNKW 2009, nr 12, poz. 105.
Postanowienie SN z 23.03.2010 r., III KK 339/09, LEX nr 577208.
Postanowienie SN z 07.04.2010 r., V KK 36/10, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 692.
Postanowienie SN z 23.03.2011 r., I KZP 31/10, OSNKW 2011, nr 3, poz. 23.
Postanowienie SN z 21.08.2012 r., IV KK 59/12, OSNKW 2013, nr 1, poz. 3.
Postanowienie SN z 16.10.2014 r., II KK 264/14, KZS 2015, nr 1, poz. 48.
Postanowienie SN z 30.10.2014 r., I KZP 19/14, OSNKW 2015, nr 1, poz. 1.
Postanowienie SN z 28.05.2015 r., II KK 131/15, LEX nr 1786792.
Postanowienie SN z 28.05.2015 r., II KK 131/15, Prok.i Pr.-wkł. 2015, nr 9, poz. 4.
Postanowienie SN z 28.05.2015 r., IV KK 39/15, LEX nr 1758725.
Postanowienie SN z 16.11.2015 r., II KK 320/15, Legalis nr 1364666.
Postanowienie SN z 09.12.2015 r., V KK 330/15, KZS 2016, nr 5, poz. 16.
Postanowienie SN z 22.03.2016 r., V KK 345/15, LEX nr 2015139.
Postanowienie SN z 25.05.2016 r., IV KK 153/16, KZS 2016, nr 7–8, poz. 43.
Postanowienie SN z 06.12.2016 r., IV KK 192/16, LEX nr 2188228.
Postanowienie SN z 19.01.2017 r., I KZP 12/16, OSNKW 2017, nr 2, poz. 8.
Postanowienie SN z 20.04.2017 r., II KK 116/17, OSNKW 2017, nr 9, poz. 52.
Postanowienie SN z 29.06.2017 r., IV KK 203/17, LEX nr 2342179.
Postanowienie SN z 15.05.2019 r., IV KK 204/19, LEX nr 2657441.
Postanowienie SN z 05.09.2019 r., I KZP 5/19, OSNKW 2019, nr 9, poz. 52.
Postanowienie SN z 13.11.2019 r., I KZP 8/19, OSNKW 2019, nr 11–12, poz. 65.
Postanowienie SN z 21.11.2019 r., II KK 361/18, OSNKW 2020, nr 1, poz. 3.
Postanowienie SN z 23.07.2020 r., IV KK 201/19, LEX nr 3276868.
Postanowienie SN z 17.09.2020 r., IV KK 399/19, OSNKW 2020, nr 9–10, poz. 46.
Postanowienie SN z 12.05.2021 r., V KK 551/20, LEX nr 3269661.
Postanowienie SN z 13.10.2021 r., I KZP 2/21, OSNK 2021, nr 11–12, poz. 44.
Postanowienie SN z 30.03.2022 r., V KK 85/22, LEX nr 3418384.
Postanowienie SN z 18.05.2022 r., III KK 57/22, LEX nr 3409742.
Postanowienie SN z 31.01.2023 r., IV KK 559/21, OSNK 2023, nr 3, poz. 14.
Postanowienie TK z 04.10.2011 r., P 9/11, OTK ZU 2011, nr 8/A, poz. 86.
Postanowienie TK z 15.12.2016 r., P 19/14, OTK ZU 2016/A, poz. 95.
Uchwała SN 7 sędziów z 11.10.1991 r., III CZP 37/91, LEX nr 3702.
Uchwała SN 7 sędziów z 21.11.2001 r., I KZP 14/01, OSNKW 2002, nr 1–2, poz. 1.
Uchwała SN 7 sędziów z 25.02.2005 r., I KZP 36/04, OSNKW 2005, nr 2, poz.13.

Uchwała SN 7 sędziów z 25.01.2018 r., I KZP 11/17, OSNKW 2018, nr 4, poz. 28.
Uchwała SN z 30.11.1972 r., VI KZP 44/72, LEX nr 18538.
Uchwała SN z 22.03.1973 r., VI KZP 74/72, LEX nr 18586.
Uchwała SN z 24.04.1975 r., VI KZP, 59/74, OSNKW 1975, nr 6, poz. 71.
Uchwała SN z 18.07.1996 r., I KZP 11/96, OSNKW 1996, nr 9–10, poz. 53.
Uchwała SN z 20.06.2000 r., I KZP 14/00, OSNKW 2000, nr 7–8, poz. 59.
Uchwała SN z 07.06.2002 r., I KZP 15/02, OSNKW 2002, nr 7–8, poz. 49.
Uchwała SN z 26.09.2002 r., I KZP 20/12, LEX nr 54946.
Uchwała SN z 25.03.2003 r., I KZP 4/03, OSNKW 2003, nr 3–4, poz. 27.
Uchwała SN z 04.04.2005 r., I KZP 7/05, OSNKW 2005, nr 5, poz. 44.
Uchwała SN z 27.02.2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21.
Uchwała SN z 25.05.2010 r., I KZP 5/10, OSNKW 2010, nr 7, poz. 55.
Uchwała SN z 30.04.2014 r., I KZP 3/14, LEX nr 1455133.
Uchwała SN z 30.09.2014 r., I KZP 20/14, LEX nr 1508956.
Uchwała SN z 25.02.2016 r., I KZP 14/15, OSNKW 2016, nr 4, poz. 22.
Wyrok SA w Białymstoku z 17.10.2013 r., II AKA 123/13, LEX nr 1391845.
Wyrok SA w Białymstoku z 12.04.2016 r., II AKA 25/16, LEX nr 2039694.
Wyrok SA w Gdańsku z 19.05.2010 r., II AKA 119/10, LEX nr 653728.
Wyrok SA w Gdańsku z 15.05.2014 r., II AKA 129/13, LEX nr 1662972.
Wyrok SA w Gdańsku z 27.09.2022 r., II AKA 261/22.
Wyrok SA w Katowicach z 28.09.2000 r., II AKA 250/00, LEX nr 48859.
Wyrok SA w Katowicach z 01.06.2006 r., II AKA 166/06, LEX nr 196124.
Wyrok SA w Katowicach z 24.10.2013 r., II AKA 311/13, LEX nr 1391898.
Wyrok SA w Katowicach z 24.04.2015 r., II AKA 114/15, LEX nr 1770343.
Wyrok SA w Krakowie z 09.03.2000 r., II AKA 12/99, LEX nr 40082.
Wyrok SA w Krakowie z 19.10.2007 r., II AKA 183/07, LEX nr 360095.
Wyrok SA w Lublinie z 09.09.2015 r., II AKA 188/15, LEX nr 1916588.
Wyrok SA w Łodzi z 28.02.2008 r., II AKA 246/07, LEX nr 520902.
Wyrok SA w Szczecinie z 25.06.2014 r., II AKA 115/14, LEX nr 1504464.
Wyrok SA w Szczecinie z 12.05.2016 r., II AKA 58/16, LEX nr 2117700.
Wyrok SA w Warszawie z 12.07.2000 r., II AKA 171/00, LEX nr 45323.
Wyrok SA we Wrocławiu z 10.09.2009 r., II AKA 236/09, LEX nr 519603.
Wyrok SN z 08.02.1973 r., III KR 244/72, LEX nr 18619.
Wyrok SN z 31.05.1977 r., II KR 106/77, LEX nr 19302.
Wyrok SN z 07.08.1986 r., KR 268/86, LEX nr 17784.
Wyrok SN z 08.11.1989 r., V KRN 267/89, OSNKW 1990, nr 7–12, poz. 32.
Wyrok SN z 18.01.1993 r., III KRN 158/92, LEX nr 22085.
Wyrok SN z 23.04.1999 r., V KKN 13/99, LEX nr 37427.
Wyrok SN z 17.05.2000 r., V KKN 104/00, LEX nr 50954.
Wyrok SN z 15.04.2002 r., II KKN 387/01, LEX nr 52943.
Wyrok SN z 09.07.2003 r., III KK 276/03, LEX nr 83970.
Wyrok SN z 27.08.2003 r., WA 37/03, LEX nr 185097.
Wyrok SN z 08.10.2003 r., II KK 173/03, Legalis nr 63342.
Wyrok SN z 22.06.2004 r., V KK 50/04, LEX nr 109520.
Wyrok SN z 08.02.2006 r., III KK 265/05, LEX nr 176052.
Wyrok SN z 03.04.2006 r., V KK 487/05, LEX nr 18279.
Wyrok SN z 21.08.2007 r., II KK 96/07, LEX nr 310627.
Wyrok SN z 06.11.2007 r., III KK 356/07, LEX nr 322859.
Wyrok SN z 13.11.2007 r., V KK 336/07, niepubl.
Wyrok SN z 27.02.2008 r., IV KK 20/08, BPK 2008, nr 4, s. 9.
Wyrok SN z 31.10.2008 r., II KK 113/08, LEX nr 468642.

Orzecznictwo

Wyrok SN z 01.12.2008 r., V KK 385/08, LEX nr 567156.
Wyrok SN z 07.01.2009 r., III KK 247/08, LEX nr 478092.
Wyrok SN z 04.03.2009 r., III KK 322/08, OSNKW 2009, nr 8, poz. 64.
Wyrok SN z 22.10.2009 r., IV KK 446/08, LEX nr 532378.
Wyrok SN z 14.01.2010 r., V KK 235/09, LEX/el. 2011.
Wyrok SN z 25.02.2010 r., IV KK 397/09, LEX nr 843692.
Wyrok SN z 11.03.2010 r., IV KK 396/09, OSNwSK 2010, nr 1, poz. 540.
Wyrok SN z 18.03.2010 r., IV KK 8/10, LEX nr 575274.
Wyrok SN z 07.04.2010 r., V KK 10/10, LEX nr 583931.
Wyrok SN z 01.10.2010 r., II KK 141/10, LEX nr 653637.
Wyrok SN z 24.03.2011 r., IV KK 27/11, LEX nr 794513.
Wyrok SN z 07.03.2012 r., II KK 31/12, Prok.i Pr.-wkl. 2012, nr 6, poz. 15.
Wyrok SN z 22.11.2012 r., V KK 252/12, LEX nr 1231652.
Wyrok SN z 14.02.2013 r., II KK 191/12, LEX nr 1292219.
Wyrok SN z 21.02.2013 r., IV KK 372/12, LEX nr 1288766.
Wyrok SN z 01.03.2013 r., III KK 218/12, LEX nr 1293798.
Wyrok SN z 27.03.2013 r., II KK 60/13, LEX nr 1293205.
Wyrok SN z 12.04.2013 r., III KK 401/12, OSNKW 2013, nr 8, poz. 68.
Wyrok SN z 24.06.2013 r., V KK 453/12, LEX nr 1341289.
Wyrok SN z 08.08.2013 r., III KK 203/13, LEX nr 1350556.
Wyrok SN z 29.08.2013 r., IV KK 168/13, OSNKW 2013, nr 12, poz. 107.
Wyrok SN z 29.08.2013 r., IV KK 80/13, LEX nr 1375232.
Wyrok SN z 24.10.2013 r., III KK 311/13, LEX nr 1379928.
Wyrok SN z 19.02.2014 r., II KK 23/14, OSNKW 2014, nr 9, poz. 69.
Wyrok SN z 28.10.2014 r., III KK 334/14, LEX 1539476.
Wyrok SN z 09.01.2015 r., IV KK 224/14, LEX nr 1622330.
Wyrok SN z 13.02.2015 r., II KK 194/14, LEX/el 2015.
Wyrok SN z 13.02.2015 r., II KK 194/14, Prok.i Pr.-wkl. 2015, nr 5, poz. 5.
Wyrok SN z 06.03.2015 r., V KK 376/14, LEX nr 1710409.
Wyrok SN z 30.04.2015 r., V KK 395/14, LEX nr 1710410.
Wyrok SN z 10.10.2015 r., V KK 90/15, LEX nr 1744199.
Wyrok SN z 22.10.2015 r., V KK 183/15, LEX nr 1820407.
Wyrok SN z 29.10.2015 r., I CSK 893/14, OSNC 2016, nr 10, poz. 121.
Wyrok SN z 07.04.2016 r., IV KK 395/15, LEX nr 2038979.
Wyrok SN z 05.10.2016 r., III KK 134/16, LEX nr 2122410.
Wyrok SN z 11.10.2016 r., V KK 103/16, LEX nr 2135380.
Wyrok SN z 12.10.2016 r., V KK 178/16, LEX nr 2142041.
Wyrok SN z 14.10.2016 r., III KK 366/16, LEX nr 2123259.
Wyrok SN z 14.10.2016 r. III KK 366/16, Prok.i Pr.-wkl. 2016, nr 11, poz. 5.
Wyrok SN z 08.11.2016 r., V KK 265/16, LEX nr 2148674.
Wyrok SN z 13.09.2017 r., SNO 26/17, LEX nr 2401089.
Wyrok SN z 10.04.2018 r., III KK 100/18, LEX nr 2490901.
Wyrok SN z 30.01.2019 r., V KK 612/18, LEX nr 2612844.
Wyrok SN z 19.02.2019 r., III KK 48/19, LEX nr 2622370.
Wyrok SN z 25.04.2019 r., V KK 173/18, OSNKW 2019, nr 7, poz. 38.
Wyrok SN z 11.06.2019 r., III KK 135/18, LEX nr 2712261.
Wyrok SN z 22.01.2020 r., III KK 393/19, LEX nr 3228616.
Wyrok SN z 04.01.2021 r., III KK 256/19, Lex nr 3169200.
Wyrok SN z 02.02.2021 r., IV KK 426/20, LEX nr 3182899.
Wyrok SN z 14.05.2021 r., V KK 295/20, LEX nr 3358928.
Wyrok SN z 21.10.2021 r., V KK 322/20, LEX nr 3342190.

Orzecznictwo

Wyrok SN z 31.03.2022 r., IV KK 15/22, LEX nr 3418069.
Wyrok SN z 24.01.2023 r., I KK 489/22, LEX nr 3519119.
Wyrok SN z 09.05.2023 r., III KK 648/22, LEX nr 3564788.
Wyrok SN z 14.06.2023 r., II KK 627/21, LEX nr 3582555.
Wyrok TK z 21.02.2001 r., P 12/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 47.
Wyrok TK z 25.05.2004 r., SK 44/03, OTK 2004, nr 5, poz. 46,
Wyrok TK z 23.05.2005 r., OTK-A 2005, nr 5, poz. 52.
Wyrok TK z 19.09.2008 r., K 5/07, Dz. U. Nr 173, poz. 1080.
Wyrok TK z 20.04.2017 r., SK 3/16, OTK-A 2017, poz. 32.
Wyrok TK z 04.07.2018 r., K 16/16, Dz. U. z 2018 r. poz. 1315.
Wyrok TK z 18.04.2019 r., K 14/17, OTK-A 2019, poz. 18.
Wyrok TK z 11.06.2019 r., P 20/17, OTK-A 2019, poz. 29.
Wyrok TSUE z 16.06.2005 r. w sprawie C-105/03, LEX nr 221647.
Wyrok TSUE z 09.03.2006 r. w sprawie C-436/06, LEX nr 354423.
Wyrok TSUE z 27.05.2014 r. w sprawie C-129/14, LEX nr 1652750.
Wyrok TSUE z 05.06.2014 r. w sprawie C-398/12, LEX nr 1467111.
Wyrok TSUE z 15.04.2021 r. w sprawie C-221/19, LEX nr 3160543.
Wyrok WSA w Warszawie z 12.10.2021 r., III SA/Wa 830/21, LEX nr 3289371.

ISBN 978-83-970378-1-6

9 788397 037816